

Natura 2000-gebied Veluwe

De Staatssecretaris van Economische Zaken

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op het Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/740/EU van 7 november 2013 op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, tot vaststelling van een zevende bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 350);

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PbEU 2010, L 20);

Gelet op de artikelen 10a en 15 van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

- Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Veluwe**.
- De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire habitattypen zijn met een sterretje (*) aangeduid:
 - H2310 Psammofiele heide met *Calluna* en *Genista*
 - H2320 Psammofiele heide met *Calluna* en *Empetrum nigrum*
 - H2330 Open grasland met *Corynephorus*- en *Agrostis*-soorten op landduinen
 - H3130 Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het *Littorelletalia uniflorae* en/of *Isoëto-Nanojuncetea*
 - H3160 Dystrofe natuurlijke poelen en meren
 - H3260 Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het *Ranunculion fluitantis* en het *Callitricho-Batrachion*
 - H4010 Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*
 - H4030 Droge Europese heide
 - H5130 *Juniperus communis*-formaties in heide of kalkgrasland
 - H6230 *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
 - H6410 Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)
 - H7110 *Actief hoogveen
 - H7140 Overgangs- en trilveen
 - H7150 Slenken in veengronden met vegetatie behorend tot het *Rhynchosporion*
 - H7230 Alkalisch laagveen
 - H9120 Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei (*Quercion robori-petraeae* of *Ilici-Fagenion*)
 - H9190 Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met *Quercus robur*
 - H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)
- De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire soorten zijn met een sterretje (*) aangeduid:

H1042	Gevlekte witsnuitlibel (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>)
H1083	Vliegend hert (<i>Lucanus cervus</i>)
H1096	Beekprik (<i>Lampetra planeri</i>)
H1163	Rivierdonderpad (<i>Cottus gobio</i>)
H1166	Kamsalamander (<i>Triturus cristatus</i>)
H1318	Meervleermuis (<i>Myotis dasycneme</i>)
H1831	Drijvende waterweegbree (<i>Luronium natans</i>)

Artikel 2

Het besluit tot aanwijzing van het gebied Veluwe als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) van 24 maart 2000 (N/2000/305; Stcrt. 2000, nr. 65) wordt als volgt gewijzigd:

- a. de begrenzing van het aangewezen gebied wordt op de in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, van dit besluit beschreven wijze gewijzigd;
- b. de Nota van toelichting met uitzondering van de paragrafen 3.2, 4.1, 4.2 en 4.3 wordt ingetrokken en vervangen door de Nota van toelichting, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, van dit besluit;
- c. de in de aanhef bedoelde speciale beschermingszone geldt als te zijn aangewezen voor de volgende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, eerste lid, van Richtlijn 2009/147/EG:

A072	Wespendief (<i>Pernis apivorus</i>)
A224	Nachtzwaluw (<i>Caprimulgus europaeus</i>)
A229	IJsvogel (<i>Alcedo atthis</i>)
A236	Zwarte specht (<i>Dryocopus martius</i>)
A246	Boomleeuwerik (<i>Lullula arborea</i>)
A255	Duinpieper (<i>Anthus campestris</i>)
A338	Grauwe klauwier (<i>Lanius collurio</i>)

- d. de in de aanhef bedoelde speciale beschermingszone geldt als te zijn aangewezen voor de volgende trekkende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG:

A233	Draaihals (<i>Jynx torquilla</i>)
A276	Roodborsttapuit (<i>Saxicola torquata</i>)
A277	Tapuit (<i>Oenanthe oenanthe</i>)

- e. de kaart voor zover van toepassing op het in de aanhef genoemde besluit wordt ingetrokken.

Artikel 3

De aanwijzing van het gebied Neder-Rijn als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) middels de besluiten van 24 maart 2000 (N/2000/339; Stcrt. 2000, nr. 65) en van 25 april 2003 (N/2002/1466; Stcrt. 2003, nr. 95) wordt als volgt gewijzigd:

het in paragraaf 3.3, 5^e alinea 5, 1^e punt, van de Nota van toelichting van dit besluit bedoelde gebiedsdeel, dat is aangegeven op de kaart opgenomen in bijlage A1 bij de Nota van toelichting, komt te vervallen.

Artikel 4

1. Dit besluit gaat vergezeld van een Nota van toelichting inclusief bijlagen en een kaart die integraal deel uitmaken van dit besluit.
2. De in de artikelen 1 en 2 genoemde speciale beschermingszones vormen samen het Natura 2000-gebied **Veluwe**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is opgenomen in de Nota van toelichting.

Artikel 5

1. De bekendmaking van dit besluit geschiedt in de Staatscourant.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
w.g. Sharon A.M. Dijksma
d.d. 11 juni 2014

Dit aanwijzingsbesluit en de daarbij behorende Nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd. De exacte periode en locatie worden vermeld in de bekendmaking die wordt gepubliceerd in de Staatscourant en in de advertentie die wordt gepubliceerd in gedrukte media en op internet.

Het aanwijzingsbesluit kan digitaal worden ingezien via de website www.rijksoverheid.nl/natura2000.

Belanghebbenden die hun zienswijze als bedoeld in artikel 3:15 van de Algemene wet bestuursrecht naar voren hebben gebracht of die het redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijze naar voren te hebben gebracht, kunnen gedurende zes weken ná de bekendmaking beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA te Den Haag.

**Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Veluwe waarin opgenomen:
Nota van toelichting bij de aanwijzing van Veluwe als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn, alsmede
Nota van toelichting bij de wijziging van besluit N/2000/305 tot aanwijzing van Veluwe als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 30 november 2009¹ inzake het behoud van de vogelstand en hierna te noemen de Vogelrichtlijn**

1 INLEIDING

Met dit besluit wordt het gebied Veluwe aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Tevens wordt met dit besluit het besluit tot de aanwijzing van Veluwe als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn, inclusief de daarbij behorende Nota van toelichting, gewijzigd. Het gebied wordt ook aangewezen als het Natura 2000-gebied Veluwe, waarbij instandhoudingsdoelstellingen worden toegevoegd.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen en habitatsoorten opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

Artikel 2 van het besluit regelt de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het eerder genomen besluit tot aanwijzing van het gebied onder de Vogelrichtlijn. Zo wordt de Nota van toelichting, behorende bij het bestaande Vogelrichtlijnbesluit, nagenoeg geheel ingetrokken en zover noodzakelijk vervangen door deze Nota van toelichting. Alleen de toelichting op de criteria die voor de aanwijzing van het gebied zijn gebruikt, wordt niet ingetrokken en is in een appendix aan deze Nota gehecht. Daarnaast worden de vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied van belang is en waarvoor het wordt geacht te zijn aangewezen.

Artikel 3 betreft de onttrekking van een gebiedsdeel aan het in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebied Neder-Rijn teneinde dit gebiedsdeel te kunnen toevoegen aan het Natura 2000-gebied Veluwe.

In artikel 4 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft zowel betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten als op de in artikel 2 opgesomde vogelsoorten. De vogels waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld, zijn geselecteerd aan de hand van de criteria die destijds zijn gebruikt bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden in 2000. In dit deel van het besluit is het Natura 2000-gebied Veluwe gevormd uit het Habitatrichtlijngebied en het Vogelrichtlijngebied, waarbij instandhoudingsdoelstellingen zijn toegevoegd. De instandhoudingsdoelstellingen staan in de Nota van toelichting.

Artikel 5 regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van dit besluit.

In hoofdstuk 2 van deze Nota van toelichting worden de aanwijzingen op grond van de Habitat- en Vogelrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld of die zijn doorgevoerd nadat het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht.

In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen en soorten waaraan het gebied zijn betekenis ontleent. Eventueel doorgevoerde wijzigingen worden in bijlage B van een toelichting voorzien.

¹ Dit betreft een geconsolideerde versie van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979, inclusief wijzigingen die sindsdien op de Richtlijn van toepassing zijn. Met uitzondering van de bijlagen en verwijzingen is de tekst van de Richtlijn inhoudelijk niet gewijzigd.

Een belangrijk onderdeel van de Nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen "behoud", "uitbreiding" en "verbetering" gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de oppervlakte en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied medebepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit van het leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de omvang van het leefgebied en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van "behoud" of "uitbreiding" van de populatie.

Daarnaast zijn aan de Nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B is toegevoegd naar aanleiding van zienswijzen en omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen. In bijlage C wordt naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen een nadere onderbouwing van het besluit gegeven. De gebiedsspecifieke behandeling van zienswijzen in deze bijlage beperkt zich tot de punten die direct van invloed zijn op dit aanwijzingsbesluit.

2 AANWIJZINGEN HABITAT- EN VOGELRICHTLIJN

Door middel van dit besluit wordt het gebied Veluwe aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (verder aangeduid als "Habitatrichtlijngebied"). Het gebied is in mei 2003 aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze Richtlijn, waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam "Veluwe" en onder nummer NL9801023 is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio². Het gebied is onder meer aangewezen voor drie prioritaire habitattypen in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn.

Het gebied is op 24 maart 2000 (N/2000/305) onder de naam "Veluwe" ook aangewezen als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn (verder aangeduid als "Vogelrichtlijngebied"). Bij de Europese Commissie is dit gebied bekend onder nummer NL3009017. Het bestaande Vogelrichtlijnbesluit N/2000/305 is door middel van dit besluit gewijzigd. Uit het Vogelrichtlijnbesluit overgenomen tekstdelen zijn in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting cursief gezet³.

Met betrekking tot het Vogelrichtlijngebied kan er in dit besluit naast mogelijke grenswijzigingen ook een wijziging plaatsvinden bij de vogelsoorten, waarvoor dit gebied destijds is aangewezen. Deze eventuele wijzigingen worden toegelicht in bijlage B. In dit besluit worden alle vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied wordt geacht te zijn aangewezen.

Het Natura 2000-gebied Veluwe (landelijk gebiedsnummer 57) omvat derhalve het Vogelrichtlijngebied Veluwe en het Habitatrichtlijngebied Veluwe.

Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrichtlijn en onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend geval, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006)⁴. Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008)⁵.

Het Natura 2000-gebied Veluwe ligt in de provincie Gelderland en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Apeldoorn, Arnhem, Barneveld, Brummen, Ede, Elburg, Epe, Ermelo, Harderwijk, Hattem, Heerde, Nunspeet, Oldebroek, Putten, Renkum, Rheden, Rozendaal en Wageningen.

2.1 Beschermde natuurmonumenten

Ingevolge artikel 15a, tweede en derde lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt van rechtswege de status van de hierna opgesomde natuurmonumenten⁶. Het beschermd natuurmonument Leemputten bij Staverden is aangewezen op 4 september 1974 (NBOR/S 13844; Stcrt. 1974, nr. 175). Het beschermd natuurmonument Mosterdveen is aangewezen op 16 februari 1998 (N/98315; Stcrt. 1998, nr. 42).

Op grond van de wet heeft de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzingen als natuurmonument van toepassing waren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals deze waren vastgelegd in de vervallen besluiten (zie verder hoofdstuk 5).

De gebieden, die in het verleden als natuurmonument zijn aangewezen, zijn op de bijgevoegde kaarten ook als zodanig te herkennen.

² Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). PB EU 2004, L 387/1.

Laatstelijk vervangen door Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/26/EU van 7 november 2013 tot vaststelling van een zevende bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 350).

³ De afkorting sbz ("speciale beschermingszone") en de aanduiding "beschermingszone" zijn hierin vervangen door de term "Vogelrichtlijngebied".

⁴ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁵ Ministerie van LNV (2008): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁶ De oude wet kende zowel staatsnatuurmonumenten als beschermde natuurmonumenten. Dit verschil is in de huidige wet komen te vervallen.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

De Veluwe bestaat overwegend uit droge bossen, droge en natte heide, vennen en stuifzanden. In de voorlaatste ijstijd, zo'n 150.000 jaar geleden, duwden de ijslobben van het landijs enorme hoeveelheden door de rivieren aangevoerd zand en grond voor zich uit en opzij en vormden zo de stuwwallen. Hoewel de hoogteverschillen sindsdien door wind en water zijn afgevlakt, reiken de hoogste delen van de Veluwe tot ruim 100 m boven NAP.

Tot 1900 was de Noord-Veluwe één uitgestrekt stuifzandgebied. Tegenwoordig is er in totaal nog enkele honderden hectare actief stuifzand op de Veluwe. Bij Kootwijk is één van de grootste actieve stuifzandgebieden van Europa. Plaatselijk komen in de heiden heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, vennen, trilvenen (Wisselse veen) en hoogveenkernen (Mosterdveen) voor. In het beekdal van de Leuvenumse Beek en op de westelijke flanken worden schraallanden aangetroffen. Langs de randen van de Veluwe ontspringen de (sprengen)beken, waar beekvegetaties en zeer plaatselijk bronbossen voorkomen.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Veluwe behoort tot het Natura 2000-landschap "Hogere zandgronden".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrictlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die van mindere kwaliteit zijn. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen⁷.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁸.

De grenzen van Vogelrichtlijngebieden worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-soorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoeppen van de betrokken vogelsoorten. Veluwe is aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van bossen, beken, heide en zandverstuivingen die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het gebied vormt het leefgebied van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en fungeert tevens als broedgebied, van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat een in landschappelijk en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.⁹

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing is op de bijbehorende kaart aangegeven. Het Natura 2000-gebied Veluwe omvat globaal gezegd de bos- en natuurterreinen op de Veluwe. De buitengrens ervan wordt in beginsel gevormd door de overgang van het aaneengesloten bos- en natuurgebied naar de cultuurgronden en bebouwde kommen van de omringende plaatsen. Het gebied wordt globaal begrensd door de plaatsen Hattem, Wapenveld, Heerde, Epe, Vaassen, Apeldoorn, Beekbergen, Loenen, Eerbeek, Dieren, Rheden, Velp, Rozendaal, Arnhem, Wageningen, Ede, Lunteren, Wekerom, Otterlo, Harskamp, Stroe, Putten, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, 't Harde en Wezep. Ook enkele beken tussen Epe en Vaassen en bij Ugchelen maken deel uit van het aangewezen gebied.

In afwijking van de algemene exclaveringsformule opgenomen in paragraaf 3.4 geldt het volgende:

⁷ De begrenzingsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁸ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 16 en 25.

⁹ De wijze van begrenzing van Vogelrichtlijngebieden is toegelicht in de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000), bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing.

- Bunkers en (ijs)kelders die als winterverblijfplaats dienen voor de meervleermuis (H1318), maken deel uit van het aangewezen gebied. Dergelijke verblijfplaatsen zijn onder meer aanwezig in de omgeving van Vliegveld Deelen, op Klein Heidekamp (Schaarsbergen) en op landgoed Warnsborn (Arnhem).
- De bermen van rijkswegen die op de kaart groen zijn gemarkeerd, maken deel uit van het aangewezen gebied wegens de aanwezigheid van het habitatype stuifzandheiden met struikhei (H2310) of het habitatype droge heiden (H4030).

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van circa 88.370 ha. Voor de exacte oppervlakte wordt verwezen naar de legenda van de bij dit besluit behorende kaarten. Dit cijfer betreft de bruto-oppervlakte omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart uitgesloten — maar wel tekstueel — uitgesloten delen. De (voormalige) beschermde natuurmonumenten (zie paragraaf 2) binnen het Natura 2000-gebied hebben een totale omvang van 89 ha.

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied en die van het Habitatrictlijngebied (zoals aangemeld) zijn op de kaart op een aantal technische punten verbeterd¹⁰:

- Bestaande bebouwing, bedrijfsterreinen en kazernes (inclusief erven en tuinen; al tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, zijn waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (°)
- Rijkswegen en bermen (A1, A12, A28, A50) zijn uitgezonderd voor zover er geen habitattypen aanwezig zijn (stuifzandheiden met struikhei (H2310) en droge heiden (H4030)).
- Intensief ten behoeve van verblijfsrecreatie gebruikte terreinen zijn op dezelfde wijze uitgezonderd als bestaande bebouwing. Dit vanwege de aanwezigheid van bebouwing, standplaatsen voor caravans, andere recreatieve voorzieningen, verhardingen en gazons, waar de waarden waarvoor het gebied is aangewezen niet aanwezig zijn (zie ook laatste alinea van deze paragraaf). (°)
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, wateren (beeklopen), perceelscheidingen en bosranden (zie ook eerste punt volgende alinea).
- De begrenzing is afgestemd op die van beide beschermde natuurmonumenten opdat deze geheel binnen het gebied zijn gelegen.
- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen, is, gelet op de kadastrale inschrijving¹¹, waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is aangehouden. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn. (°)

Wijzigingen van meer dan 1 ha worden in de volgende alinea's toegelicht. Op de wijzigingskaarten van het Vogelrichtlijngebied die in bijlage A2 zijn opgenomen, zijn ook bebouwing en andere terreindelen die reeds tekstueel waren geëxclaveerd, aangegeven als verwijderd hoewel deze gronden al geen onderdeel uitmaakten van het aangewezen Vogelrichtlijngebied.

Het Habitatrictlijngebied en het Vogelrichtlijngebied (bijlage A) zijn verder als volgt aangepast:

- Het bos van de Noordberg (Renkum) dat in 2000 is aangewezen als onderdeel van het Vogelrichtlijngebied Uiterwaarden Nederrijn (10,5 ha), is overgeheveld naar het Natura 2000-gebied Veluwe (bijlage A1). Dit bos betreft habitatype beuken- en eikenbos met hulst (H9120). Dit betreft tevens een wijziging van het Vogelrichtlijngebied Nederrijn (zie artikel 3 van dit besluit).
- Op plekken waar de begrenzing niet de bosrand volgde, is de grens op de bosrand gelegd. Enerzijds betekent dit dat waar de grens door het bos liep, het gebied tot aan de bosrand is uitgebreid (125 ha). Anderzijds is de grens teruggelegd op de bosrand waar deze over cultuurgronden was getrokken (-100 ha). In het Vogelrichtlijngebied volgt de buitengrens in

¹⁰ Wijzigingen aangeduid met (°) betreffen aanpassingen ten opzichte van het ontwerpbesluit. (°°) wijzigingen in ontwerpbesluit die abusievelijk daarin niet zijn toegelicht.

¹¹ Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) is dit besluit, wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking ingeschreven.

beginsel de overgang van bos en heide naar cultuurgronden, omdat de begrenzing is afgestemd op de ligging van "bossen, beken, heiden en zandverstuivingen" (zie citaat paragraaf 3.2). Bij de aanmelding van de Veluwe als Habitatrictlijngebied werd op deze plekken veelal dezelfde grens aangehouden.

- Uitbreiding bos en heide aan de westzijde van het Beekhuizerzand (5,2 ha). Dit gebiedsdeel vormt één geheel met het aangrenzende bos- en heideterrein (o.a. aanwezigheid habitatype H4030).
- Langs de Flevoweg (N302, Ermelo) is de grens aan de oostzijde van de weg gelegd waardoor een houtsingel (12 ha), die in ontwerp aan het Vogelrichtlijngebied was onttrokken, weer is toegevoegd. Verkleining van het Vogelrichtlijngebied is slechts mogelijk indien bij aanwijzing een kennelijke "wetenschappelijke" fout is gemaakt. Dat is hier niet het geval omdat de strook deel uitmaakt van "bossen, beken, heiden en zandverstuivingen" op grond waarvan het gebied indertijd als Vogelrichtlijngebied is begrensd (zie citaat opgenomen in paragraaf 3.2). (°)
- De dagrecreatieterreinen Zandenplas bij Nunspeet en Heerderstrand (resp. 15 en 46 ha) zijn verwijderd omdat deze bestaan uit open water, stranden, parkeerterreinen en andere intensief gebruikt terreinen die niet behoren tot het leefgebied van de (vogel)soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Habitattypen komen er evenmin voor.
- Aan de west- en noordzijde van de Zwaluwenberg ('t Harde) is de grens op de bosrand gelegd, mede gelet op de aanwezigheid van beuken- en eikenbos met hulst (H9120; + 13 ha). (°)
- Ten noorden van Bovenveen (ten oosten Zwaluwenberg) zijn enkele percelen toegevoegd (2,4 ha) die bebost zijn ter compensatie van de uitbreiding van Hotel Harderwijk op de Veluwe. (°)
- Ten zuiden van Uddel zijn enkele percelen van het Kroondomein toegevoegd (23 ha) wegens de aanwezigheid en verdere ontwikkeling van het habitatype vochtige heide (H4010A). (°)
- Bij Harskamp is in aansluiting op het reeds begrensde gebied een bosje toegevoegd (1,9 ha) dat evenals het aangrenzende bos behoort tot het habitatype oude eikenbossen (H9190). (°)
- Bij Otterlo is een deel van een heideterrein (habitatype H2310) toegevoegd (7,8 ha). De oorspronkelijke grens verliep op grillige wijze dwars door het terrein.
- Een bosstrook ten noorden van de Kommerseweg (Hoornerveen, Heerde; 1,5 ha), die in ontwerp ten onrechte was verwijderd, is weer toegevoegd. (°)
- Tussen Epe en Vaassen zijn enkele beeklopen uitgebreid of toegevoegd gelet op het voorkomen van beekprik (H1096) en rivierdonderpad (H1163) en ten behoeve van uitbreiding van het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (H3260A). De beeklopen behoren ook tot het leefgebied van de ijsvogel. Dit betreft de Verloren Beek, Zijtak Bloemendaal, Smallertsche Beek (vanaf Zijtak Bloemendaal), A-watergang 't Laar-Kiefkamp, Geelmolensche Beek, Hartense Molenbeek, Rode Beek en Nieuwe Beek/ Egelbeek (EHS, merendeels gronden in eigendom van Waterschap Veluwe of Geldersch Landschap.) (°)
- Ten zuiden van Ugchelen (Apeldoorn) is de Steenbeek (stroomafwaarts aangeduid als Ugchelse Beek) toegevoegd tussen Casimirlaan en rijksweg A1 als leefgebied beekprik (H1096). (°)
- Ten oosten van Niersen zijn enkele natte percelen toegevoegd (7,4 ha) die behoren tot het infiltratiegebied van de Rode Beek (eigendom Kroondomein). (°)
- De aan de rand van het gebied gelegen Albaplas en het (aangrenzende) Recreatiecentrum Bosgraaf ten zuiden van Apeldoorn (55 ha) zijn buiten de begrenzing gebracht. Dit zijn een zandwinplas en een camping waar geen voor het gebied relevante vogel- of habitatwaarden voorkomen. Deze maken ook geen onderdeel uit van de landschapstypen op grond waarvan de Veluwe als Vogelrichtlijngebied is begrensd (bos, heide, zandverstuivingen en beken).
- Ten zuiden van Hoenderloo is een uitgespaarde enclave toegevoegd met bos en heide (3,3 ha) wegens de aanwezigheid van het habitatype droge heide (H4030). (°)
- Vliegveld Deelen dat behalve uit een (verharde) landingsbaan, wegen en bebouwing bestaat uit cultuurgronden (gras- en bouwland), is (ook) op de kaart geëxclaveerd. Genoemde terreindelen vielen reeds onder de tekstuele exclavering die van toepassing was op het Vogelrichtlijngebied.
- Bij De Steeg is het gebied uitgebreid met bos, bosranden en grasland (11 ha, eigendom Natuurmonumenten) dat grotendeels wordt omgeven door begrensde gebied en er integraal onderdeel van uitmaakt. Het bos en de bosranden behoren tot het habitatype beuken- en eikenbossen met hulst (H9120) en tot het leefgebied van de wespandief.

- Ten zuiden van Mariëndaal (Arnhem) is het gebied uitgebreid met een bosuitloper (2,2 ha), behorend tot een oude bosgroeiplaats bestaande uit het habitatype beuken- en eikenbos met hulst (H9120). Dit bosgebied behoort tevens tot het leefgebied van de zwarte specht. (°)
- Ten oosten van Ede (Hindekamp) is het gebied uitgebreid met enkele poelen en aangrenzende graslandpercelen (10 ha) die het leefgebied vormen van de kamsalamander (H1166); in deze omgeving liggen diverse poelen die bij deze soort in gebruik zijn ten behoeve van de voortplanting. (°)
- Twee percelen bosaanplant aan de Telefoonweg (Renkum) die in ontwerp waren toegevoegd als bos, zijn verwijderd (5,5 ha) omdat deze aanplant geen betekenis heeft voor het Natura 2000-gebied. (°)
- Uitbreiding met voormalige agrarische enclaves (nieuwe natuur) die door terreinbeherende organisaties zijn verworven (600 ha). Dit betreft met name voormalige landbouwgronden bij Staverden, Wekerom, Groenendaal, Beekbergen, Oud-Reemst en Planken Wambuis. Deze zijn van belang voor de uitbreiding van habitattypen (o.a. heischrale graslanden, H6230), leefgebied en verbindingzones voor de heidefauna en als voedselgebied voor de wespandief.
- Landbouwpercelen aan de rand van het gebied die voor minder dan de helft worden omsloten, zijn meestal ook op de kaart verwijderd. Voor de overige agrarische percelen in het gebied geldt de tekstuele exclaveringsformule (zie volgende paragraaf) zoals die reeds van toepassing was op het Vogelrichtlijngebied. Ten behoeve van de uniformiteit zijn landbouwenclaves die in het ontwerpbesluit waren verwijderd, weer op de kaart opgenomen. (°)

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is als volgt aangepast:

- Bos- en heideterreinen ten noorden van rijksweg A28 die deel uitmaken van het Vogelrichtlijngebied (ca. 1.470 ha) zijn toegevoegd omdat de rijksweg, evenals voor het Vogelrichtlijngebied geldt, geen natuurlijke grens vormt voor het voorkomen van de habitattypen zoals droge heide (H2310 en H4030), beuken- en eikenbos met hulst (H9120) en oude eikenbossen (H9190).
- Langs de Harderwijkerstraat in Putten is de grens tussen Hiebendaallaan en Kastanjelaan gelijkgetrokken met die van het Vogelrichtlijngebied (3,3 ha) wegens de aanwezigheid van het habitatype eiken- en beukenbossen met hulst (H9120).
- Ten westen van de Hessenweg (Ede) is de grens gelegd op de bosrand en daarmee gelijkgetrokken met die van het Vogelrichtlijngebied (-2,1 ha). Dit betreft cultuurgrond zonder habitatwaarden.
- De in de aanmelding (en in ontwerp) opgenomen beektrajecten van Dorpsche Beek (Epe), Paalbeek, Tongerense Beek en de noordelijke tak van de Verloren Beek zijn verwijderd (waar deze door niet-begrensd cultuurgronden lopen), omdat deze voor zover bekend niet behoren tot het leefgebied van beekprik (H1096) en rivierdonderpad (H1163) (geen vangsten bekend). De noordelijke tak van de Verloren Beek was ook deels fout begrensd (geheel langs de Veenweg gelegd). (°)

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is als volgt aangepast (bijlage A2):

- Uitbreiding met Wisselse Veen, Tongerense Veen en Pollensche Veen bij Epe (172 ha) dat reeds Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) betreft. De vogelkundige waarden betreffen met name de aanwezigheid van open heide en beeklopen die het leefgebied vormen van respectievelijk roodborsttapuit en ijsvogel.
- In Putten is de grens op de Krachtighuizerweg gelegd. De bebouwing en de bospercelen bestaande uit jong naaldbos (2,7 ha) ten westen daarvan hebben door ligging en structuur geen betekenis voor de bosvogels waarvoor het gebied is aangewezen.
- Een bosperceel ten westen van Nunspeet (2,9 ha), dat in ontwerp ten onrechte was verwijderd, is weer toegevoegd. (°)
- Ten zuiden van Kasteel Rozendaal (Rozendaal) is het gebied uitgebreid met een bosuitloper (13 ha) die wel reeds deel uitmaakte van het aangemelde Habitatrichtlijngebied. Dit bosgebied behoort tot het leefgebied van wespandief en zwarte specht. (°°)
- Enkele landbouwpercelen aan het Wijde Veldpad (Renkum), onderdeel van het aangemelde Habitatrichtlijngebied maar in ontwerp waren verwijderd, zijn weer toegevoegd (60 ha). (°)

Op de Veluwe is met betrekking tot de intensieve recreatie (dag- en verblijfsrecreatie) provinciaal beleid van toepassing, waarbij voor elke uitbreiding fysieke natuurcompensatie is vereist. Dit kan, hetzij door aankoop en sanering van andere recreatiebedrijven of andere intensieve functies, hetzij door grondaankoop (niet-natuur) en daaraan gekoppelde inrichting voor natuur. In dergelijke gevallen zal de begrenzing van het Natura 2000-gebied Veluwe op verzoek van de provincie Gelderland worden aangepast, zodat de betreffende natuurgronden kunnen worden toegevoegd en de groeilocaties worden uitgezonderd.

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen Habitatrictlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaart-technische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, voor zover daarvan in de 2e alinea van paragraaf 3.3 niet is afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- Bebouwing betreft één of meer gebouwen of bouwwerken, geen gebouwen zijnde. Gebouw: elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke overdekte geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- Erven zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- Tuinen zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind door middel van een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- Verhardingen kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermen of zijkanten.
- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722), waar artikel 20 van de Spoorwegwet van toepassing is.

In aanvulling op de algemene exclaveringsformule geldt het volgende:

Gronden die in bedrijfsmatig agrarisch gebruik zijn maken geen deel uit van het Natura 2000-gebied (deze uitzondering was reeds van toepassing op het Vogelrichtlijngebied). Deze gronden behoren niet tot het leefgebied van de te beschermen soorten en herbergen geen habitattypen, waarvoor het gebied is aangewezen. In het ontwerp zijn een aantal percelen al verwijderd in de verwachting dat deze exclaveringsformule zou vervallen, maar het blijkt ondoenlijk om landbouwgronden systematisch en volledig van het kaartbeeld te verwijderen. Daar komt nog bij dat bosranden, bomenrijen en houtsingels langs en in landbouwpercelen een wezenlijke functie vervullen binnen het leefgebied van de wespandief (als voedselgebied), een van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen.

4 NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrichtlijngebied en Vogelrichtlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrichtlijngebied wordt in paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) en soorten waarvoor het gebied is aangewezen¹². Paragraaf 4.2.3 vermeldt de vogelsoorten waarvoor het gebied onder de Vogelrichtlijn is aangewezen. Op alle vermelde Natura 2000-waarden is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrichtlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrichtlijngebied is geselecteerd. Van elke Natura 2000-waarde waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.3 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrichtlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Ten slotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen en soorten binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing van het Habitatrichtlijngebied.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I¹³)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrichtlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau. Ten behoeve van de nationale uitwerking van de Habitatrichtlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting¹⁰.

- H2310** Psammofiele heide met *Calluna* en *Genista*
Verkorte naam Stuifzandheiden met struikhei
- H2320** Psammofiele heide met *Calluna* en *Empetrum nigrum*
Verkorte naam Binnenlandse kraaiheibegroeiingen
- H2330** Open grasland met *Corynephorus*- en *Agrostis*-soorten op landduinen
Verkorte naam Zandverstuivingen
- H3130** Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot het *Littorelletalia uniflorae* en/of *Isoëto-Nanojuncetea*
Verkorte naam Zwakgebufferde vennen
- H3160** Dystrofe natuurlijke poelen en meren
Verkorte naam Zure vennen
- H3260** Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het *Ranunculion fluitantis* en het *Callitricho-Batrachion*
Verkorte naam Beken en rivieren met waterplanten
 betreft het subtype:
H3260A Beken en rivieren met waterplanten (*waterranonkels*)

¹² Prioritaire habitattypen en habitatsoorten zijn in bijlagen I en II van de Habitatrichtlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje *.

¹³ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, PbEG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PbEG L 80, 21.3.2007, p. 15).

- H4010** Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix*
Verkorte naam Vochtige heiden
betreft het subtype:
H4010A Vochtige heiden (*hogere zandgronden*)
- H4030** Droge Europese heide
Verkorte naam Droge heiden
- H5130** *Juniperus communis*-formaties in heide of kalkgrasland
Verkorte naam Jeneverbesstruwelen
- H6230** *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
Verkorte naam Heischrale graslanden
- H6410** Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)
Verkorte naam Blauwgraslanden
- H7110** *Actief hoogveen
Verkorte naam Actieve hoogvenen
betreft het subtype:
H7110B *Actieve hoogvenen (*heideveentjes*)
- H7140** Overgangs- en trilveen (°)
Verkorte naam Overgangs- en trilvenen
betreft het subtype:
H7140A Overgangs- en trilvenen (*trilvenen*)
- H7150** Slenken in veengronden met vegetatie behorend tot het *Rhynchosporion*
Verkorte naam Pioniervegetaties met snavelbiezen
- H7230** Alkalisch laagveen (°)
Verkorte naam Kalkmoerassen
- H9120** Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei (*Quercion robori-petraeae* of *Ilici-Fagenion*)
Verkorte naam Beuken-eikenbossen met hulst
- H9190** Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met *Quercus robur*
Verkorte naam Oude eikenbossen
- H91E0** *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)
Verkorte naam Vochtige alluviale bossen
betreft het subtype:
H91EOC *Vochtige alluviale bossen (*beekbegeleidende bossen*)

4.2.2 Habitatrictlijn: soorten (bijlage II¹³)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een wezenlijke functie in de levenscyclus vervult. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de instandhouding op landelijk niveau. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting¹⁰.

H1042	Gevlekte witsnuitlibel (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>)
H1083	Vliegend hert (<i>Lucanus cervus</i>)
H1096	Beekprik (<i>Lampetra planeri</i>)
H1163	Rivierdonderpad (<i>Cottus gobio</i>)
H1166	Kamsalamander (<i>Triturus cristatus</i>)
H1318	Meervleermuis (<i>Myotis dasycneme</i>)
H1831	Drijvende waterweegbree (<i>Luronium natans</i>)

4.2.3 Vogelrichtlijn: vogelsoorten (bijlage I en artikel 4.2)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn:

A072	Wespendief (<i>Pernis apivorus</i>)
A224	Nachtzwaluw (<i>Caprimulgus europaeus</i>)
A229	IJsvogel (<i>Alcedo atthis</i>)
A236	Zwarte specht (<i>Dryocopus martius</i>)
A246	Boomleeuwerik (<i>Lullula arborea</i>)
A255	Duinpieper (<i>Anthus campestris</i>)
A338	Grauwe klauwier (<i>Lanius collurio</i>)

Verder is het gebied aangewezen voor de volgende andere geregeld voorkomende trekvogels waarvoor het gebied van betekenis is als broed-, rui- en/of overwinteringsgebied en rustplaatsen in hun trekzones (artikel 4.2):

A233	Draaihals (<i>Jynx torquilla</i>)
A276	Roodborsttapuit (<i>Saxicola torquata</i>)
A277	Tapuit (<i>Oenanthe oenanthe</i>)

Wijzigingen ten opzichte van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (2000) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.2 van deze Nota van toelichting¹⁰.

4.3 Habitatrictlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet

4.3.1 Habitattypen (bijlage I)

Voor niet-prioritaire habitattypen opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van "drie belangrijkste gebieden" per subtype. Voor prioritaire habitattypen¹² geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden" en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van "vijf belangrijkste gebieden" per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor één habitatype, dat in voldoende mate in gebieden is vertegenwoordigd die voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd (slijkgrasvelden (H1320)). De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁴. In de onderstaande tabel zijn de habitattypen vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitattypen waarvoor het

¹⁴ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

Habitattype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Veluwe ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H2310	5	5	ca. 3.000	A2 (30-50%)	B1 (2-6%)	ja
H2320	5	5	ca. 500	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	nee
H2330	5	5	ca. 1.500	A2 (30-50%)	B1 (2-6%)	ja
H3130	5	5	ca. 1.000	-	B1 (2-6%)	ja
H3160	5	5	ca. 500	-	B1 (2-6%)	ja
H3260A	3	3	zie bijlage B.3	-	B (2-15%)	nee
H4010A	3	3	ca. 3.000	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	nee
H4030	5	5	ca. 15.000	A2 (30-50%)	B1 (2-6%)	ja
H5130	5	5	ca. 400	B (2-15%)	B (2-15%)	nee
*H6230	10	10	zie bijlage B.3			ja
*H7110B	5	5	ca. 150	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	nee
H7150	5	5	ca. 500	A1 (15-30%)	C (<2%)	ja
H9120	5	5	ca. 10.000	A3 (50-75%)	C (<2%)	ja
H9190	5	5	ca. 3.200	A4 (>75%)	C (<2%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor dit habitattype kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor het betreffende habitattype.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriteria (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin het habitattype is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Geschatte landelijke oppervlakte van het (subtype van het) habitattype in hectaren.
- (d) Oppervlakte in het onderhavige gebied, uitgedrukt als percentage van de landelijke oppervlakte. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Oppervlakte van het habitattype in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied. (Niet ingevuld indien niet van belang voor de bepaling van de relatieve betekenis van het gebied, wanneer representativiteit in plaats van oppervlakte doorslaggevend was).

4.3.2 Soorten (bijlage II)

Voor niet-prioritaire soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor prioritaire soorten¹² geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden". Voor enkele verspreid over het land voorkomende soorten, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹⁵. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de omvang van de aanwezige populatie. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁴. In de onderstaande tabel zijn de habitatsoorten vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitatsoorten waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

¹⁵ Soorten waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: zeeprink (H1095), elft (H1102), zalm (H1106), bittervoorn (H1134) en kleine modderkruiper (H1149). Voor de platte schijfhoren (H4056) zijn geen gebieden geselecteerd omdat de soort bij de uitbreiding van de EU in 2004 is toegevoegd aan bijlage II.

Code	Soort	X ^a	Y ^b	Landelijke populatie ^c	% in Veluwe ^d	% in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H1083	Vliegend hert	5	5	Zie bijlage B.3			ja
H1096	Beekprik	5	5	ca. 140	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	ja
H1163	Rivierdonderpad	5	5	Zie bijlage B.3			ja
H1318	Meervleermuis	5	5	ca. 550	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	nee
H1831	Drijvende waterweegbree	5	5	ca. 300	C (<2%)	C (<2%)	nee

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor deze soort kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor de betreffende soort.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriteria (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin de soort is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Landelijke voortplantingspopulatie in exemplaren of aantal bezette kilometerhokken (km²).
- (d) Populatiegrootte in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke populatie. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Populatiegrootte in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied.

4.4 Verspreiding habitattypen en soorten in het Habitatrictlijngedebied

De begrenzing van het Habitatrictlijngedebied Veluwe is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen en leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen en soorten binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving.

De heidevelden die verspreid over de Veluwe voorkomen, bestaan uit negen habitattypen die vaak in mozaiek met elkaar voorkomen: Stuiifzandheiden met struikhei (H2310), Binnenlandse kraaiheibegroeiingen (H2320), Droge heiden (H4030), Jeneverbesstruwelen (H5130), Heischrale graslanden (H6230), Vochtige heiden (H4010), Zure vennen (H3160), *Actieve hoogvenen (*heideveentjes*) (H7110B) en Pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150). Uitgestrekte heidevelden en heidecomplexen (> 250 ha) zijn de Oldebroeksche Heide (H4030), Doornspijksche Heide (H4030, H2310, H2320, H5130), Elspeetsche Heide (H4030, H4010, H3160), Ermelosche Heide (H4030), Houtdorperveld (H4030), Uddelsche Buurveld (H4030, H2310, H4010A, H6230), Asselsche Heide (H4030, H3160, H7110B), Hoog Buurlosche Heide - Gerritsfles (H4030, H3160, H4010), Edesche Heide & Ginkelsche heide (H4030), Oud-Reemsterhei & Oud-Reemsterveld (H4030, H6230), omgeving Terlet (H4030, H4010, H6230) en Rhederheide, Rozendaalsche Veld & Herikhuizerveld (H4030, H2310). Zandverstuivingen (H2330) van enige omvang vaak in combinatie met stuiifzandheiden (H2310) zijn aanwezig op het Beekhuizerzand, Hulshorsterzand, Kootwijkerzand, Harskampsche Zand, Otterlosche Zand, Deelensche Zand, en Wekeromsche Zand. Daarnaast is het habitatype stuiifzandheiden ook in enige omvang aanwezig plaatselijk op de Oldenbroeksche Heide, ten noorden van de Doornspijksche Heide, tussen Nunspeet en Vierhouten, De Zoom tussen Nunspeet en 't Harde, ten zuiden van het Beekhuizerzand, op Planken Wambuis, in het Deelerwoud, op de Zilvensche Heide ten zuiden van Loenen en op het Roozendaalsche Veld. De grootste jeneverbesstruwelen (H5130) zijn aanwezig op de Doornspijksche Heide. Zwakgebufferde vennen (H3130) zijn verspreid aanwezig over de gehele Veluwe (o.a. bij Staverden). Complexen en geïsoleerde vennen die behoren tot het habitatype zure vennen (H3160) zijn onder meer aanwezig in het Mosterdveen, op de Elspeetsche Heide, op de Asselsche Heide, in de Gerritsfles (ten zuiden van Radio Kootwijk) en in het Deelense Veld (Hoge Veluwe). Beken en rivieren met waterplanten (*waterranonkels*) (H3260A) zijn vooral de Staverdense Beek-Leuvenumse Beek en de Tongerense Beek, terwijl het ook fragmentair voorkomt in grotere sprengbeken bij Epe-Heerde, Vaassen en Eerbeek, en in de Heelsumse Beek en Renkumse Beek. Blauwgraslanden (H6410) en overgangs- en trilvenen (*trilvenen*) (H7140A) zijn in beperkte mate aanwezig in het Wisselse Veen. Een blauwgraslandvegetatie met meer kalkgebonden soorten die voorkomt in de Leemputten bij Staverden, wordt gerekend tot het habitatype Kalkmoerassen (H7230). Heideveentjes (H7110B) zijn op enkele plekken in het gebied aanwezig: Mosterdveen (Nunspeet), Leemputten bij Staverden, Kootwijkerveen en het Deelense Veld op de Hoge Veluwe.

Beuken-eikenbossen met hulst (H9120) zijn vooral aanwezig in het Kroondomein tussen Vierhouten en Apeldoorn, in het Speulderbosch en Sprielderbosch tussen Ermelo/ Putten en Garderen, Boeschoten tussen Garderen en Voorthuizen, rond Hoog-Buurlo, in het Ugchelsche Bosch/ Hoenderloosche Bosch, Spelderholt, Loenensche Bos, Veluwezoom (Arnhem-Dieren), Edesche Bosch, Sysseilt-Heukelum, bossen tussen Heelsum

en Oosterbeek en Warnsborn/ Mariëndaal bij Arnhem. Belangrijke complexen oude eikenbossen (H9190) zijn gelegen in de omgeving van Kootwijk (Boven- en Onderbos), Hoenderloo-Beekbergen-Ugchelen, Otterlo (Otterlosche Bos), op de Hoge Veluwe (o.a. Deelense Start, Franse Berg, Rieselo, Kemperberg), in het Deelerwoud, in de omgeving van Loenen (Schalterberg, Reeënberg, Loenensche Bos, Ramenberg, Imbosch) en Veluwezoom (Rheden-Roozendaal).

*Vochtige alluviale bossen (*beekbegeleidende bossen*) (H91E0C) zijn in kleine oppervlakte aanwezig langs de Leuvenumse Beek (incl. Landgoed Staverden) en langs enkele beken op de Veluwezoom.

De Gevlekte witsnuitlibel (H1042) is incidenteel waargenomen in het Smitsveen, Kootwijkerveen, Deelensche veld. De meest nauwkeurige meerjarige waarnemingen zijn van de Leemputten bij Staverden.

De Veluwe is het belangrijkste kerngebied voor het Vliegend hert (H1083) in Nederland. Waarnemingen van het Vliegend hert zijn vooral afkomstig het gebied ten noorden van snelweg A1, uit de omgeving van Vierhouten, Elspeet, Hoog Soeren en ten westen van Apeldoorn. En ten zuiden van de A1 uit de omgeving van Rheden en de Steeg.

Voor de Beekprik (H1096) en de Rivierdonderpad (H1163) zijn enkele beeklopen tussen Epe en Vaassen van belang. Het betreft de op kaart begrensde (delen van) beeklopen.

Het zwaartepunt van de verspreiding van de Kamsalamander (H1166) is rondom Vierhouten. Daarnaast is de soort aangetroffen in de omgeving van Staverden, Wezep, Elspeet, landgoed Welna, het Kroondomein, enkele poelen ten oosten van Ede (Hindekamp bij de Ginkel), en Deelen.

De verspreiding van de Meervleermuis (H1318) is beperkt tot het gebied tussen het Nationaal Park Hoge Veluwe en Arnhem met onder andere bunkers op Militair Luchtvaart Terrein Deelen, op Klein Heidekamp (Schaarsbergen) en op landgoed Warnsborn (Arnhem). In Schaarsbergen worden de grootste aantallen aangetroffen.

Drijvende waterweegbree (H1831) komt voor op de locaties Vreebosch bij Vaassen, de Ruetbron bij Apeldoorn, en de Ginkel bij Ede.

5 INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip "instandhouding" wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrichtlijn worden bij aanwijzing als Habitatrichtlijngebied "tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging".

Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Voor zover van toepassing is daarbij aangegeven welke habitattypen en/of (vogel)soorten ten koste mogen gaan van andere habitattypen en (vogel)soorten. Bij broedvogelsoorten met een regionale doelstelling is in de toelichting aangegeven wat in een bepaalde periode de minimale en maximale bijdrage van het betreffende gebied aan het regionale doelniveau is geweest.

In bijlage B van deze Nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per Natura 2000-waarde.

Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en (vogel)soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen¹⁶ kernopgaven geformuleerd op grond van de daar voorkomende habitattypen en soorten, de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten ("richting geven") en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitattypen en (vogel)soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006).

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;

¹⁶ Het Natura 2000-landschap van het gebied waarop dit besluit betrekking heeft staat vermeld in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting.

4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

5.3 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

H2310 Stuifzandheiden met struikhei

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
Toelichting Uitbreiding van de oppervlakte stuifzandheiden met struikhei dient onder andere gericht te zijn op het vergroten en/of verbinden van heideterreinen via open landschap, voor zover dit leidt tot duurzamere en completere populaties van flora en fauna. Verbetering van de kwaliteit dient vooral gericht te zijn op een betere structuur (voor fauna). Overgangen naar inheems loofbos en struweel dienen zo veel mogelijk behouden te blijven of uitgebreid te worden met het oog op broedvogels en andere fauna.

H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen

Doel Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en kwaliteit.
Toelichting Het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. De Veluwe begroeiingen zijn van speciaal belang omdat ze zich aan de rand van het areaal van het type bevinden.

H2330 Zandverstuivingen

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
Toelichting Landelijk wordt gestreefd naar een anderhalf maal zo grote oppervlakte van het habitatype zandverstuivingen in Nederland. De grootste bijdrage voor dit habitatype moet komen van de Veluwe. Voldoende winddynamiek is een belangrijke randvoorwaarde voor de realisering van gevarieerde zandverstuivingen met overgangen naar droge heiden (H4030) en bossen.

H3130 Zwakgebufferde vennen

Doel Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en kwaliteit.
Toelichting Het habitatype zwakgebufferde vennen komt zowel goed als matig ontwikkeld over kleine oppervlakten uitsluitend voor in een aantal leemputten. De leem zorgt hier voor de zwakke buffering van het stagnerende regenwater. Door grondwater gevoede zwakgebufferde vennen komen op de Veluwe niet voor.

H3160 Zure vennen

Doel Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.
Toelichting Het habitatype zure vennen komt op de Veluwe verspreid voor, vooral in laagten waar regenwater stagneert op compacte, moerige lagen. De kwaliteit is in een deel van de vennen matig, vooral als gevolg van verdroging.

H3260 Beken en rivieren met waterplanten

Doel Uitbreiding verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (subtype A).
Toelichting Het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (subtype A) komt voor in diverse beken en sprengen, met name op de flanken van het Veluws massief. Het habitatype is niet overal even stabiel en niet overal van goede kwaliteit. Er zijn goede mogelijkheden voor herstel. Dit is ook van belang voor een soort als de beekprik (H1096).

H4010 Vochtige heiden

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A).
Toelichting Alhoewel de Veluwe vooral van belang is voor habitatype droge heiden (H4030), zijn er enkele deelgebieden waar een aanzienlijke oppervlakte van het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) aanwezig is. Lokaal komt een soortenrijke vorm van het habitatype voor samenhangend met afstromend grondwater en/of de aanwezigheid van leem aan of nabij

het oppervlak. Elders zijn delen sterk vergrast. Er is potentie voor uitbreiding van de oppervlakte en kwaliteitsverbetering bij omvorming van bos naar heide en het nemen van herstelmaatregelen.

H4030 Droge heiden

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
 Toelichting De Veluwe levert de grootste bijdrage voor het habitatype droge heiden, dat in sommige deelgebieden in goede kwaliteit en over een grote oppervlakte aanwezig is. Netto-uitbreiding van de oppervlakte dient gericht te zijn op het verbinden van grote heideterreinen met elkaar via open landschap, met het oog op duurzaamheid van populaties. Ook kleinere terreinen dienen vergroot te worden of verbonden te worden met andere heiden, met het oog op meer complete en duurzame faunagemeenschappen. In sommige delen is deze heide vergrast of arm aan structuur en fauna-elementen. Voortgaande successie op kleine, geïsoleerde heideterreintjes is toegestaan zolang er op gebiedsniveau netto sprake is van uitbreiding van de oppervlakte.

H5130 Jeneverbesstruwelen

Doel Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.
 Toelichting Struwelen van het habitatype jeneverbesstruwelen zijn beperkt tot enkele deelgebieden van de Veluwe. Daarnaast zijn veel losstaande jeneverbessen aanwezig. Voor verbetering van de kwaliteit is verjonging van de jeneverbes noodzakelijk.

H6230 *Heischrale graslanden

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
 Toelichting Enkele van de best ontwikkelde voorbeelden van habitatype heischrale graslanden worden op de Veluwe aangetroffen (met onder meer de grootste populatie valkruid). Vanwege de grote oppervlakte van het habitatype levert het gebied een zeer grote bijdrage aan het landelijke doel van het habitatype. Op veel andere locaties (bijvoorbeeld wegbermen) is het type matig ontwikkeld. Verder komt het plaatselijk in goed ontwikkelde vochtige vormen voor. Aangezien het habitatype heischrale graslanden landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert wordt uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit nagestreefd.

H6410 Blauwgraslanden

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
 Toelichting In het gebied komt het habitatype blauwgraslanden voor op lemige gronden. Uitbreiding van de oppervlakte blauwgraslanden kan gerealiseerd worden in samenhang met de habitatypen vochtige heiden, *hogere zandgronden* (H4010A) en heischrale graslanden (H6230).

H7110 *Actieve hoogvenen

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B).
 Toelichting Het habitatype actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B) komt voor in een aantal vennen en als hellingveentjes. In sommige gevallen verkeert het habitatype in zeer goede kwaliteit. Op andere locaties is uitbreiding mogelijk, bijvoorbeeld vanuit natte heide of verdroogde veentjes.

H7140 Overgangs- en trilvenen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (subtype A).
 Toelichting Op één locatie in het Natura 2000-gebied komt een kleine oppervlakte van het habitatype overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (subtype A) voor. De begroeiingen zijn te rekenen tot de plantengemeenschap *Carici curtae-Agrostietum caninae caricetosum diandrae*.

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
 Toelichting Het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen komt met name voor op plagplekken die door natuurlijke successie overgaan in het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden*

(H4010A). Voor duurzaam behoud van de levensgemeenschap binnen het gebied, is het van belang dat de oppervlakte en de kwaliteit toenemen. Dit kan worden gerealiseerd in samenhang met uitbreiding van de oppervlakte vochtige heiden.

H7230 Kalkmoerassen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype kalkmoerassen komt met een redelijke oppervlakte voor in enkele leemputten op de Veluwe. De vegetatie wordt gerekend tot de associatie van vetblad en vlozegge (*Campylio-Caricetum dioicae*).

H9120 Beuken-eikenbossen met hulst

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Voor het habitatype beuken-eikenbossen met hulst levert dit gebied een zeer belangrijke bijdrage binnen het Natura 2000-netwerk. Zonder enig beheer zal een aanzienlijk deel van de eikenbossen op de Veluwe op termijn overgaan in dit habitatype.

H9190 Oude eikenbossen

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting De Veluwe levert veruit de grootste bijdrage voor het habitatype oude eikenbossen, dat over een aanzienlijke oppervlakte verspreid is. In het gebied is het mogelijk het type te ontwikkelen op oude bosgroeiplaatsen met oud-bossoorten. Verder zijn er potenties voor herstel van het habitatype door natuurlijke verjonging en door toestaan van successie in open landschappen.

H91E0 *Vochtige alluviale bossen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C).

Toelichting Het habitatype vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C) komt op veel locaties op de Veluwe voor, maar in de meeste gevallen slechts over een geringe oppervlakte en in matige kwaliteit. Langs de beken en op de overgang naar het IJsseldal liggen grotere en kwalitatief betere voorbeelden. Voor duurzaam behoud van de levensgemeenschap binnen het gebied, is het van belang dat de kwaliteit verbetert.

5.4 Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)

H1042 Gevlekte witsnuitlibel

Doel Uitbreiding verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie tot een duurzame populatie.

Toelichting De gevlekte witsnuitlibel heeft een zeer ongunstige staat van instandhouding door het tekort aan gebieden en de landelijk te geringe populatiegrootte. De beoogde uitbreiding van de populatie is gebaseerd op het realiseren van een landelijk gunstige staat van instandhouding. De soort komt in het gebied voor op een beperkt aantal locaties in leemputten en heidevennen, maar er worden doorgaans geen grote aantallen bereikt.

H1083 Vliegend hert

Doel Uitbreiding verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting In ons land is de Veluwe, het gebied met de meeste populaties, het belangrijkste kernverspreidingsgebied voor het vliegend hert. Het zwaartepunt van de Veluwse verspreiding ligt in het noordelijke deel van Veluwe, waar sinds 1999 meer dan 800 waarnemingen zijn geregistreerd. Van het gedeelte van de Veluwe ten zuiden van de rijksweg A1 zijn slechts enkele, zeer verspreide waarnemingen bekend.

H1096 Beekprik

Doel Uitbreiding verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting De beekprik verkeert landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. De Veluwe levert één van de grootste bijdragen. De soort komt hier voor in allerlei sprengbeken, met name aan de oostkant van het gebied (doorgaans niet in de sprengkoppen, maar verder stroomafwaarts). In het verleden heeft de soort ook op de noordwestelijke en zuidelijke Veluwe geleefd, maar hier is ze momenteel verdwenen. De meeste leefgebieden zijn sterk geïsoleerd.

H1163 Rivierdonderpad

Doel Uitbreiding omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting De rivierdonderpad komt voor in diverse beekstelsels in het noordwestelijk en oostelijk deel van het gebied. Op landelijke schaal is de staat van instandhouding van de rivierdonderpad als matig ongunstig beoordeeld, omdat het leefgebied van de rivierdonderpad in beken in ongunstige staat verkeert. De beken van de Veluwe leveren een belangrijke bijdrage aan het voortbestaan van beekpopulaties van de rivierdonderpad en er bestaan mogelijkheden voor uitbreiding.

H1166 Kamsalamander

Doel Behoud verspreiding, behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De kamsalamander komt verspreid voor op de Veluwe op een beperkt aantal locaties, veelal in of nabij landbouwenclaves en langs de randen van het gebied. Het grootste deel van de Veluwe is als habitat ongeschikt voor de kamsalamander.

H1318 Meervleermuis

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De Veluwe levert als overwinterings- en zwermgebied van de meervleermuis een grote bijdrage aan de landelijke populatie. Het leefgebied is gelegen in het zuidelijke deel van de Veluwe, waar de soort overwintert in bunkers en kelders.

H1831 Drijvende waterweegbree

Doel Behoud verspreiding, behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie.

Toelichting De drijvende waterweegbree is bekend van een beek in de noordelijke helft van het gebied en is daarnaast in enkele vennen en leemkuilen aangetroffen. Voor de landelijke verspreiding van de soort is behoud van deze populatie van groot belang.

5.5 Vogelrichtlijn: broedvogels

A072 Wespendif

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.

Toelichting Vermoedelijk broedt meer dan een kwart van de Nederlandse wespendifen op de Veluwe. Na de grootschalige bebouwing, begin vorige eeuw, heeft de soort zich sterk uitgebreid, maar vermoedelijk zijn de aantallen de laatste decennia constant of mogelijk licht afnemend. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 100. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A224 Nachtzwaluw

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 610 paren.

Toelichting Van oudsher is de nachtzwaluw een talrijke broedvogel van de Veluwe. De populatie is vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw sterk afgenomen tot een dieptepunt in het begin van de jaren tachtig. Sindsdien broedt bijna de helft van de Nederlandse nachtzwaluwen op de Veluwe. Daarna trad weer herstel op zodat de stand momenteel weer honderden paren omvat. Het

gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 610. Dit niveau ligt overigens nog altijd beduidend lager dan het niveau in de jaren vijftig. De soort verkeert landelijk op de aspecten leefgebied en populatie in een gunstige staat van instandhouding. De samenhang tussen de deelpopulaties is goed, zodat voor de Veluwe als geheel van één metapopulatie kan worden gesproken.

A229 IJsvogel

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 30 paren.

Toelichting De ijsvogel broedt in sterk fluctuerende aantallen langs de sprengen en vijverpartijen van de Veluwerand. Na strenge winters kan de soort geheel verdwenen zijn, maar na een reeks van zachte winters belopen de aantallen enige tientallen (bijvoorbeeld 26 paren in 1995). Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het genoemde aantal paren in het doel heeft betrekking op gunstige jaren. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Veluwerand met de grote rivieren ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A233 Draaihals

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van (her)vestiging populatie.

Toelichting Van oudsher is de draaihals een bekende broedvogel in dit gebied, vooral door het bezetten van nestkasten. Sinds begin jaren zeventig worden nestkasten niet meer bezet, ongetwijfeld een gevolg van de sterke afname van de populatie en daarnaast een toename van het aanbod aan (dode) berken als natuurlijke nestplaats (in oude hollen van grote bonte spechten). Er heeft met fluctuaties een afname plaatsgevonden van 50-75 paren in 1990 naar 5-10 paren in 2006. Sindsdien is de soort op de Veluwe nagenoeg verdwenen. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is (her)vestiging van de populatie gewenst. Hiervoor is het van belang dat het leefgebied wordt uitgebreid en in kwaliteit wordt verbeterd. Dit herstel van het leefgebied hangt samen met herstel van niet-vermeste, vrij open gebieden op de hogere zandgronden, met voldoende nestgelegenheid. De doelstellingen voor de habitattypen stuifzandheiden met struikhei (H2310), droge heiden (H4030) en heischrale graslanden (H6230) kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren. Aangezien Nederland zich aan de uiterste westrand van het broedareaal bevindt, en de soort zich steeds verder in oostelijke richting terugtrekt, is het onzeker of de soort zich, als gevolg van herstel van het leefgebied, ook daadwerkelijk weer op de Veluwe zal vestigen.

A236 Zwarte specht

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 400 paren.

Toelichting De zwarte specht is een broedvogel op de Veluwe, waarvan de aantallen vanaf 1918 langzaam toenamen. De hoogste aantallen werden vastgesteld aan het eind van de jaren tachtig. Vervolgens is het aantal enigszins teruggelopen. Het aantal paren in het jaar 2005 werd geschat op 350 tot 400 broedparen¹⁷. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A246 Boomleeuwerik

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 2.400 paren.

Toelichting Van oudsher is de boomleeuwerik een talrijke broedvogel in dit gebied. De aantallen zijn halverwege de vorige eeuw duidelijk afgenomen, maar sinds het begin van de jaren zeventig is herstel opgetreden. Het gemiddeld aantal paren in de periode 1999-2003 wordt geschat op 2.400. De totale populatie op de Veluwe in het jaar 2007 wordt geschat op 2.200-2.400

¹⁷ Dit betreft aantallen gebaseerd op territoriumkartering. De nestzoekmethode komt meestal aanzienlijk lager uit.

broedparen. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Momenteel broedt de boomleeuwerik verspreid over de gehele Veluwe in een aaneengesloten metapopulatie die één derde van de Nederlandse populatie omvat. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A255

Duinpieper

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit ten behoeve van (her)vestiging populatie.

Toelichting Van oudsher was de duinpieper een schaarse, doch gewone broedvogel van alle stuifzanden. De Veluwe is het enige gebied in Nederland waar recent (in 2007) nog één broedpaar voorkwam. Vanaf 1998 zette een scherpe daling in van 33 broedparen in 1998 tot 5 paren in 2002. Sinds 2003 is de soort zo goed als verdwenen uit het gebied. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is (her)vestiging van de populatie gewenst. Hiervoor is het van belang dat het leefgebied wordt uitgebreid en in kwaliteit wordt verbeterd. Dit herstel van het leefgebied hangt samen met herstel van stuifzanden met voldoende natuurlijke dynamiek en voldoende rust. De doelen voor de habitattypen stuifzandheiden met struikhei (H2310) en zandverstuivingen (H2330) kunnen hieraan een belangrijke bijdrage leveren. Vanwege de ligging van Nederland aan de uiterste westflank van de Midden-Europese verspreiding en het gegeven dat de soort in alle landen in de ruime omgeving van Nederland een sterke afname laat zien, is het onzeker of de soort zich, als gevolg van herstel van het leefgebied, ook daadwerkelijk weer op de Veluwe zal vestigen.

A276

Roodborsttapuit

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 1.100 paren.

Toelichting Van oudsher is de roodborsttapuit broedvogel op de heidevelden van de Veluwe, maar aanvankelijk vermoedelijk in bescheiden aantallen. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 wordt geschat op 1.100. De trend is positief vanaf 1990 en in 2007 is het aantal geschat op 1.100-1.400 broedparen. Gezien de toenemende lokale trend en de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Er is een aaneengesloten metapopulatie.

A277

Tapuit

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.

Toelichting De tapuit was een karakteristieke broedvogel van stuifzanden en zandige heidevelden van de Veluwe. In het verleden broedden honderden paren op de Veluwe. Het is aannemelijk dat de aantallen al vanaf het begin van de vorige eeuw door bebossing van stuifzanden en heidevelden teruglopen. Deze tendens heeft zich versterkt doorgezet vanaf de jaren tachtig. In 1988 en 1990 werden nog respectievelijk 99 en 100 broedparen gemeld. Het gemiddeld aantal paren voor de periode 1999-2003 werd geschat op 66. In 2005 werd het aantal geschat op 20-25 broedparen. Gezien de lokale negatieve trend, de historische potentie en de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding wordt herstel van de populatie nagestreefd. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie. Het herstel van het leefgebied hangt samen met herstel van insectenrijke open gebieden met kale zandige plekken en voldoende nestgelegenheid. De doelen voor de habitattypen stuifzandheiden met struikhei (H2310), zandverstuivingen (H2330) en droge heiden (H4030) kunnen hieraan een bijdrage leveren.

A338

Grauwe klauwier

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting Vermoedelijk is de grauwe klauwier van oudsher een schaarse broedvogel op de Veluwe. Het leefgebied kenmerkt zich door halfopen structuurrijke vegetatie met een hoog aanbod aan grote insecten en kleine gewervelden. De schatting voor de periode 1999-2003 komt uit op 27 paren, met een dalende trend (in 2008 10-15 broedparen). Gezien de landelijk zeer ongunstige

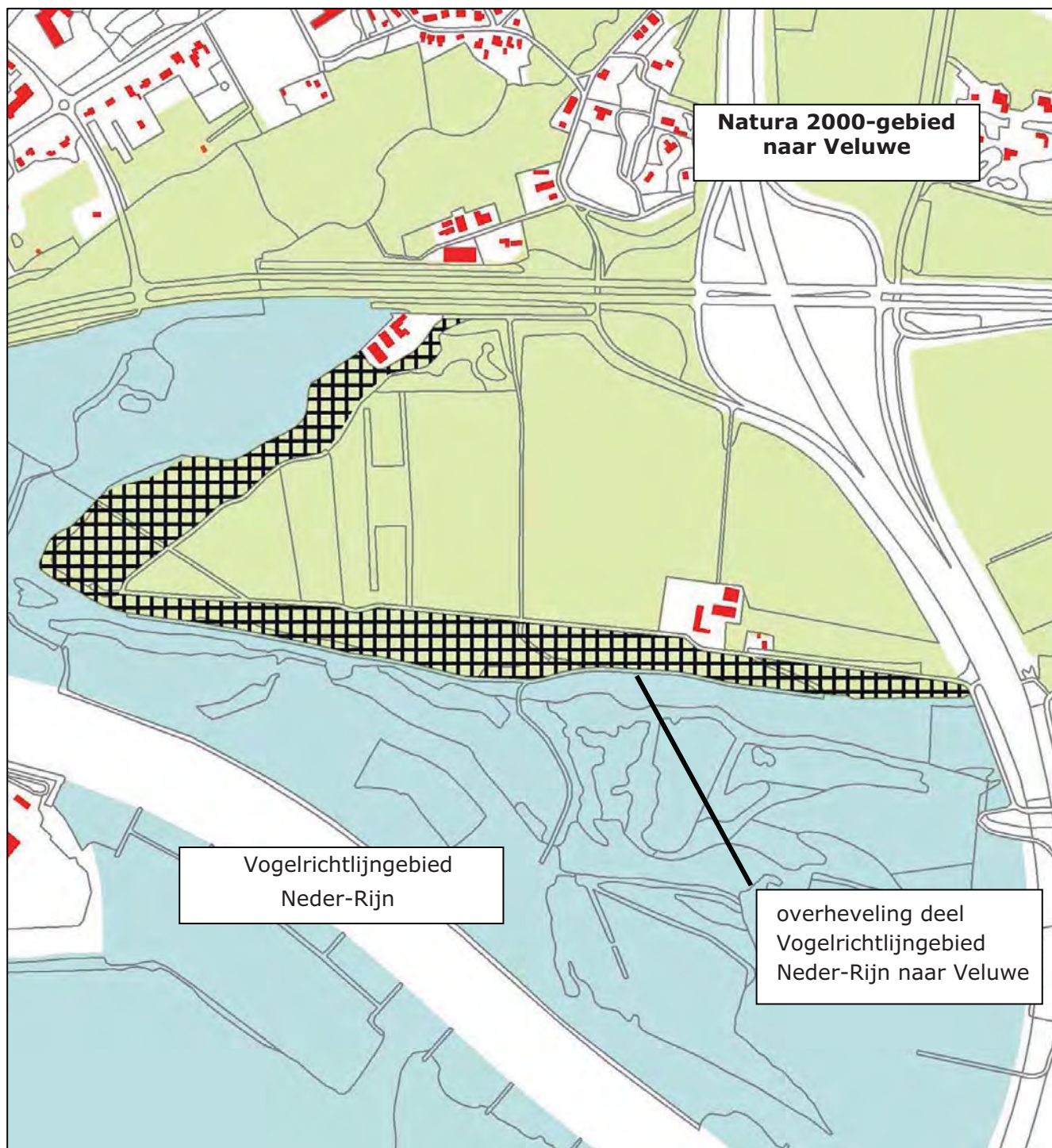
staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

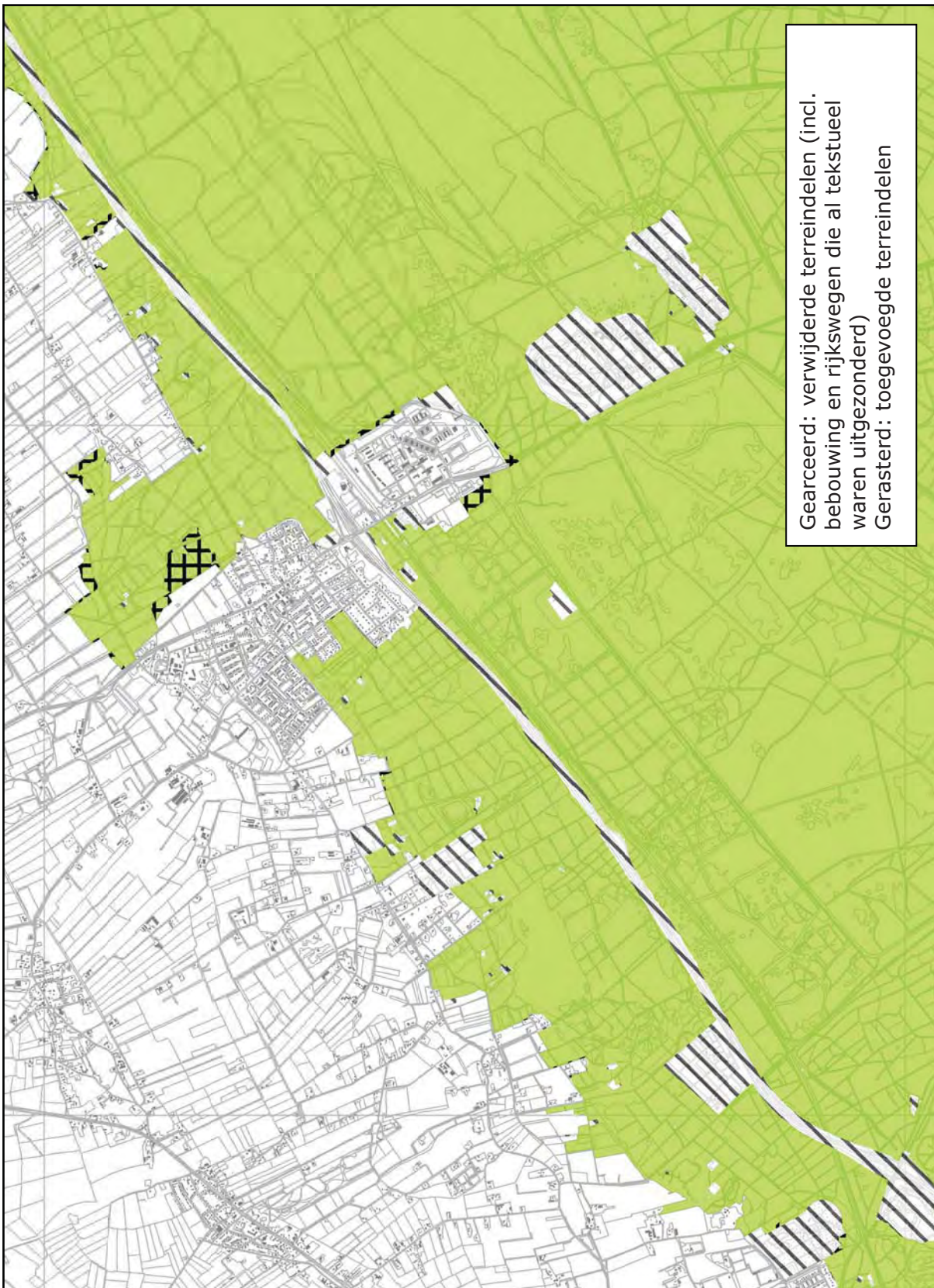
5.6 Beschermde natuurmonumenten

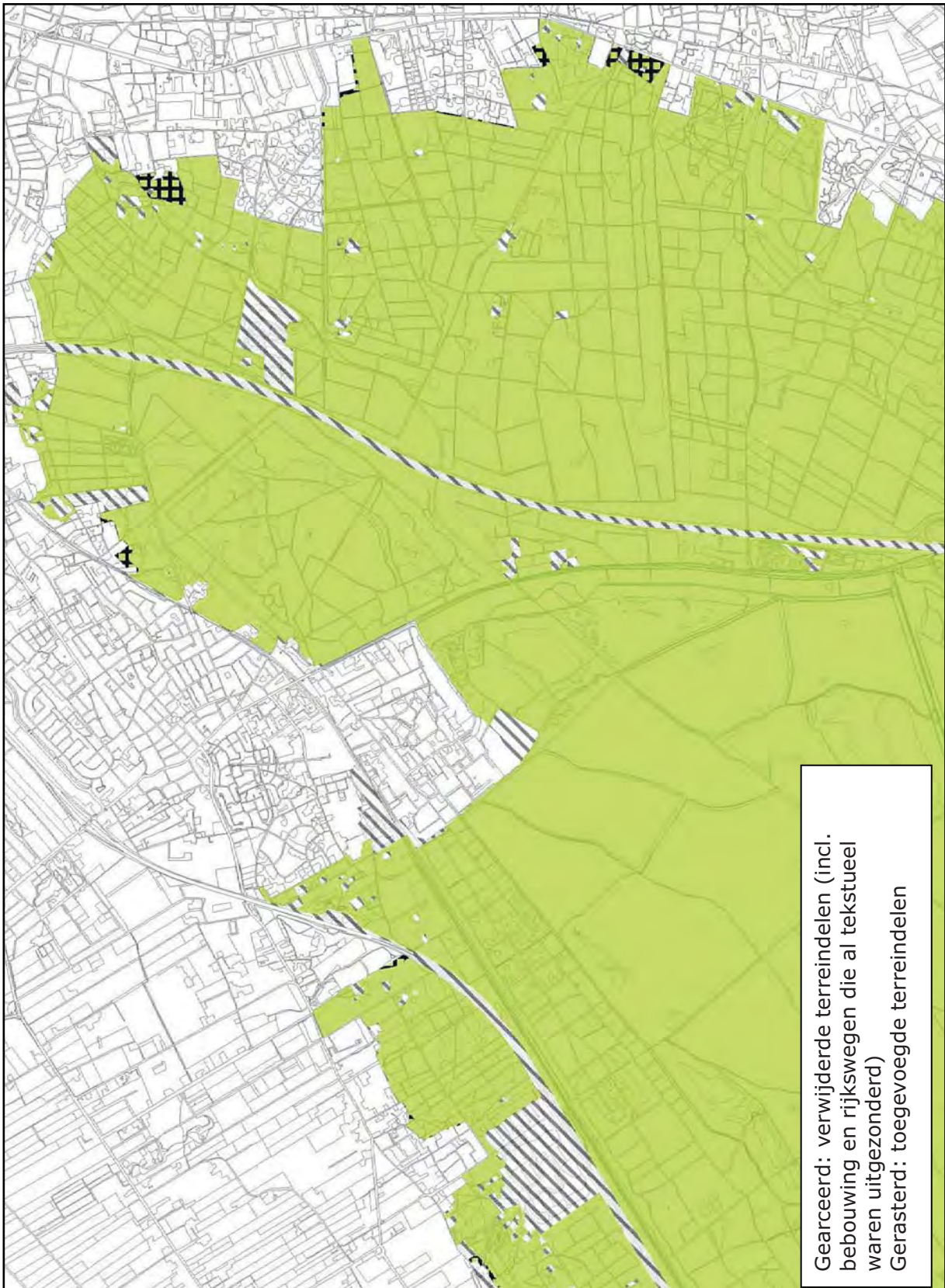
Het Natura 2000-gebied omvat één of meer voormalige beschermde natuurmonumenten (zie paragrafen 2.1 en 3.3 van deze Nota van toelichting). Ingevolge artikel 15a, derde lid, Natuurbeschermingswet 1998, heeft de bescherming van dat deel van het gebied, dat zijn status als beschermd natuurmonument heeft verloren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het van rechtswege vervallen besluit. Voor zover deze doelstellingen Natura 2000-waarden betreffen (zoals opgenomen in paragraaf 4.2 van deze Nota van toelichting), maken deze deel uit van de in voorgaande paragrafen opgenomen instandhoudingsdoelstellingen. Indien de doelstellingen geen Natura 2000-waarden betreffen, houden deze doelstellingen, zoals de bescherming van het natuurschoon, hun zelfstandige betekenis. In een aantal gevallen is het niet mogelijk om zowel de doelen die voortkomen uit de aanwijzing als beschermd natuurmonument als de Natura 2000-doelstellingen te bereiken (bijvoorbeeld omdat dat om tegenstrijdig beheer vraagt). In deze gevallen hebben de Natura 2000-doelen voorrang om de Europeesrechtelijke verplichtingen na te komen.

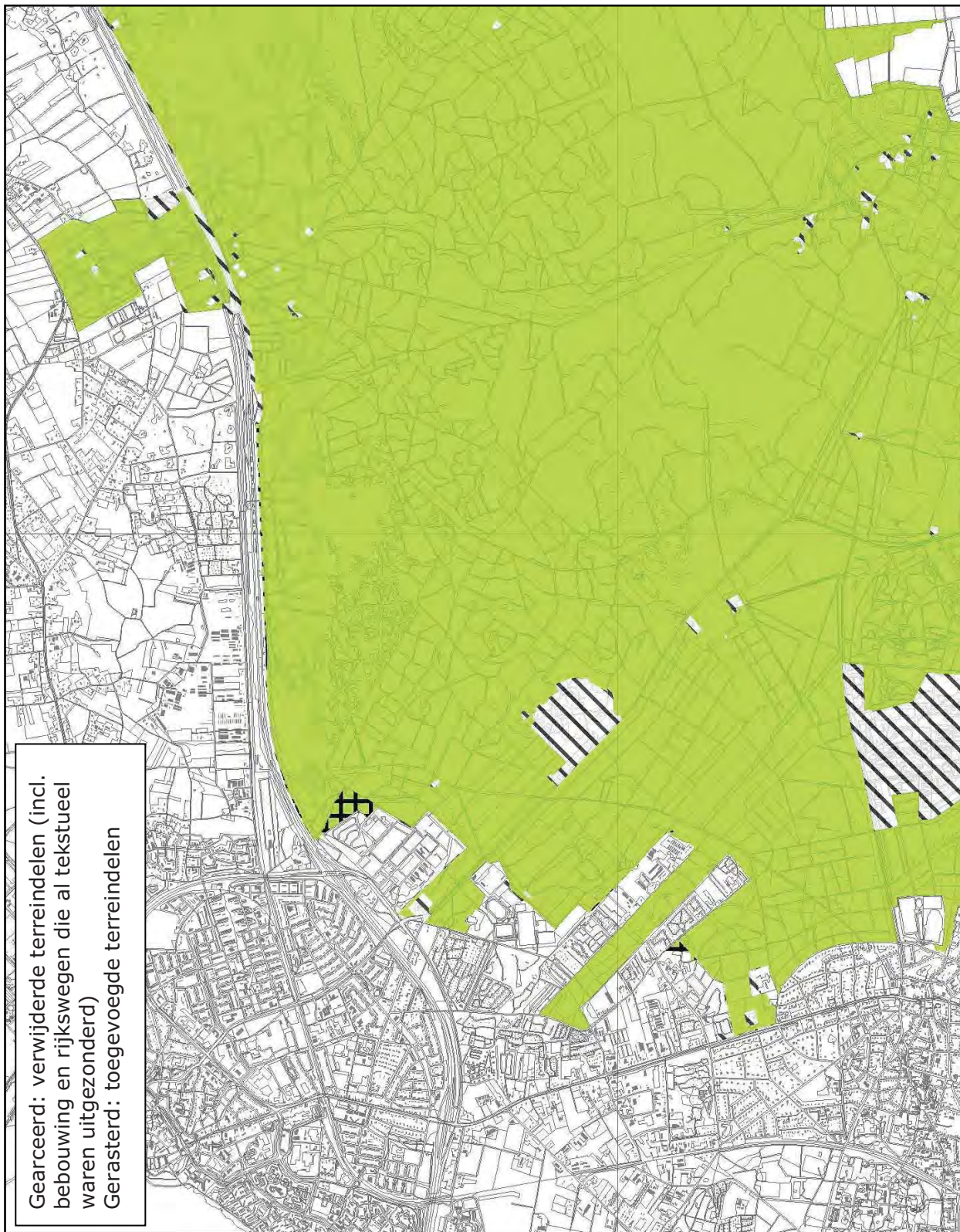
Met de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 op 18 maart 2010 (Stb. 2010, 135) is de uitwerking van de doelen van voormalige beschermde natuurmonumenten in het beheerplan facultatief geworden, in plaats van dat daartoe een verplichting geldt. De van rechtswege vervallen besluiten zijn ter informatie aan het einde van dit besluit toegevoegd.

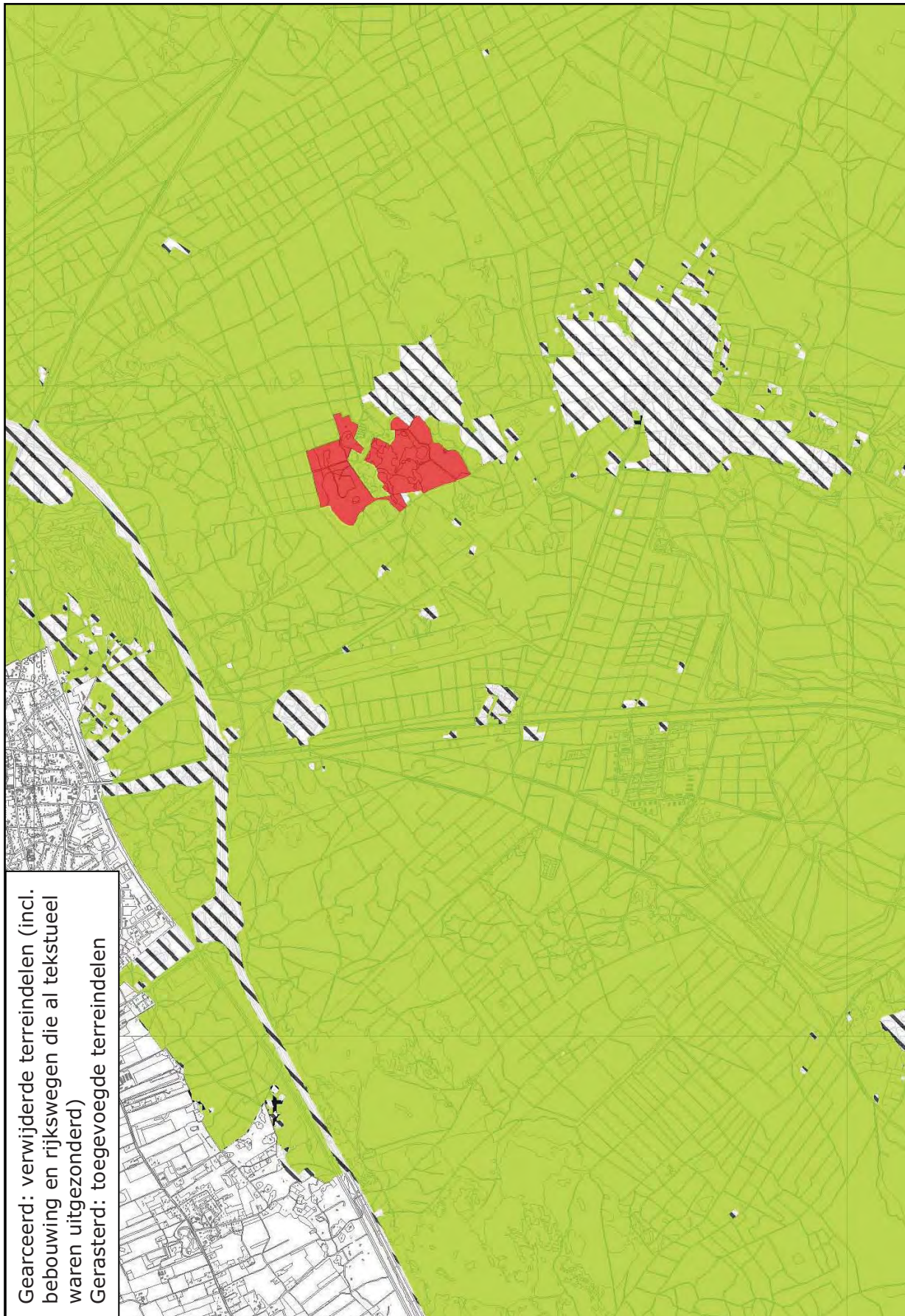
Grenswijzigingen Vogelrichtlijngebied

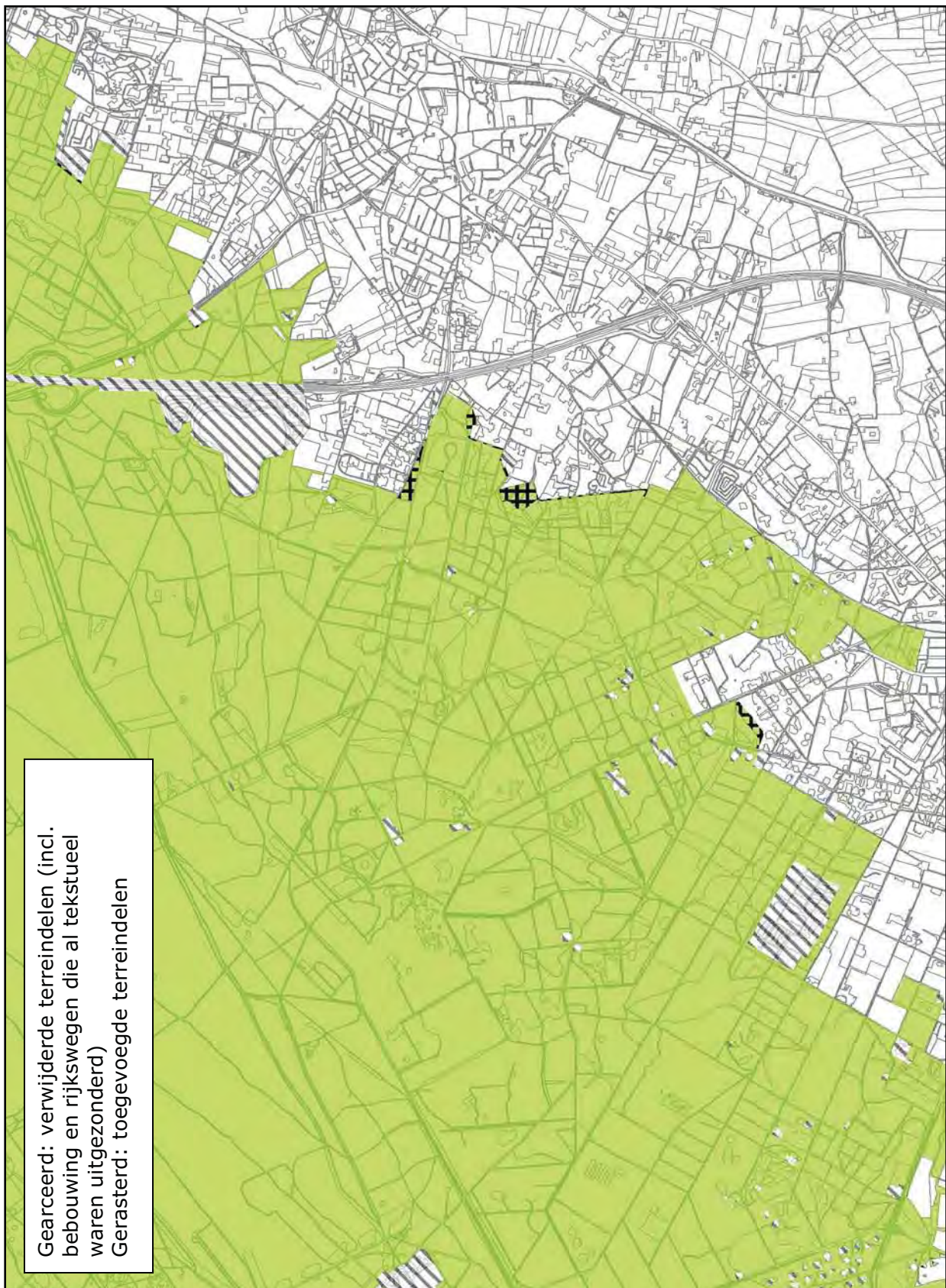

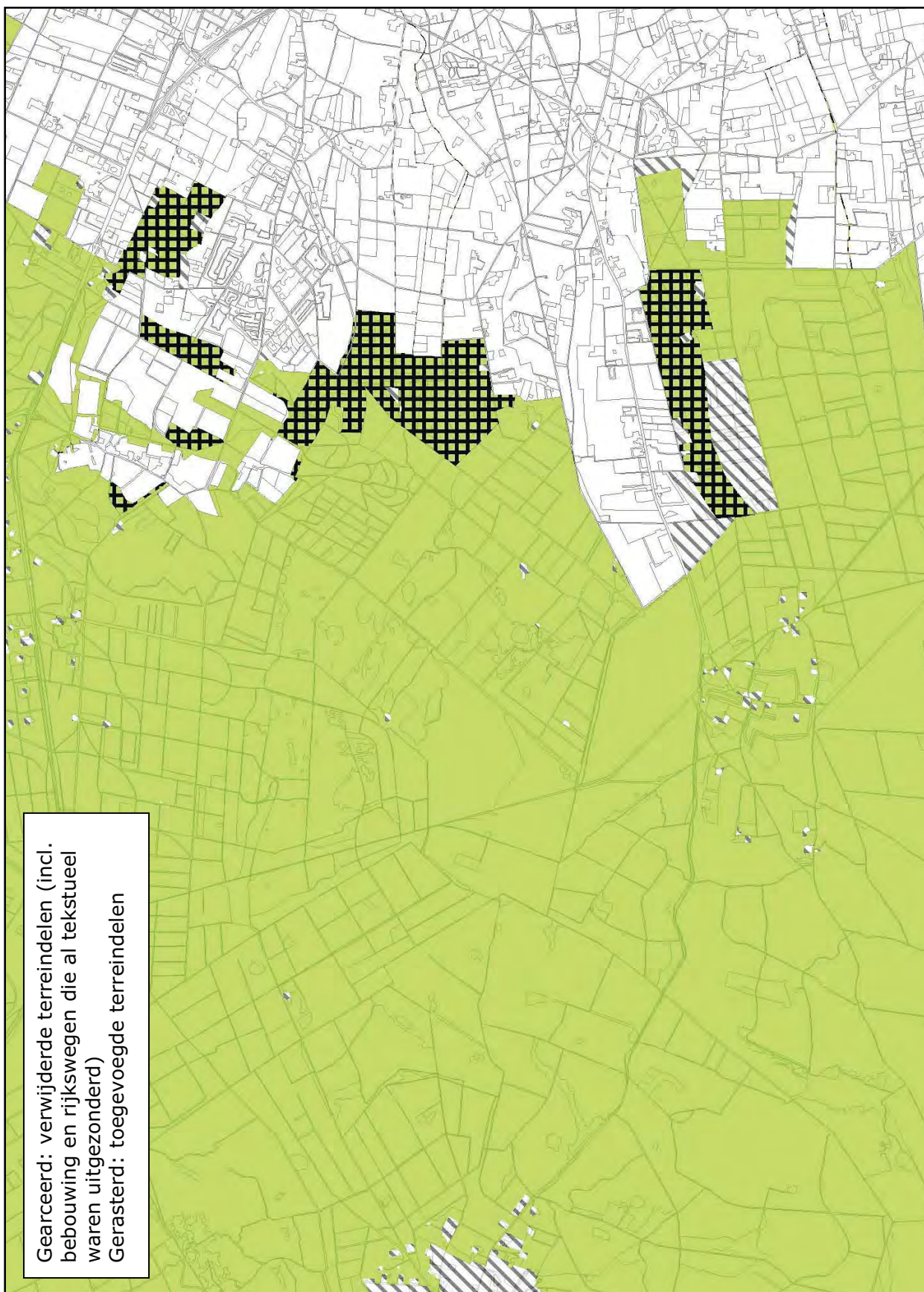

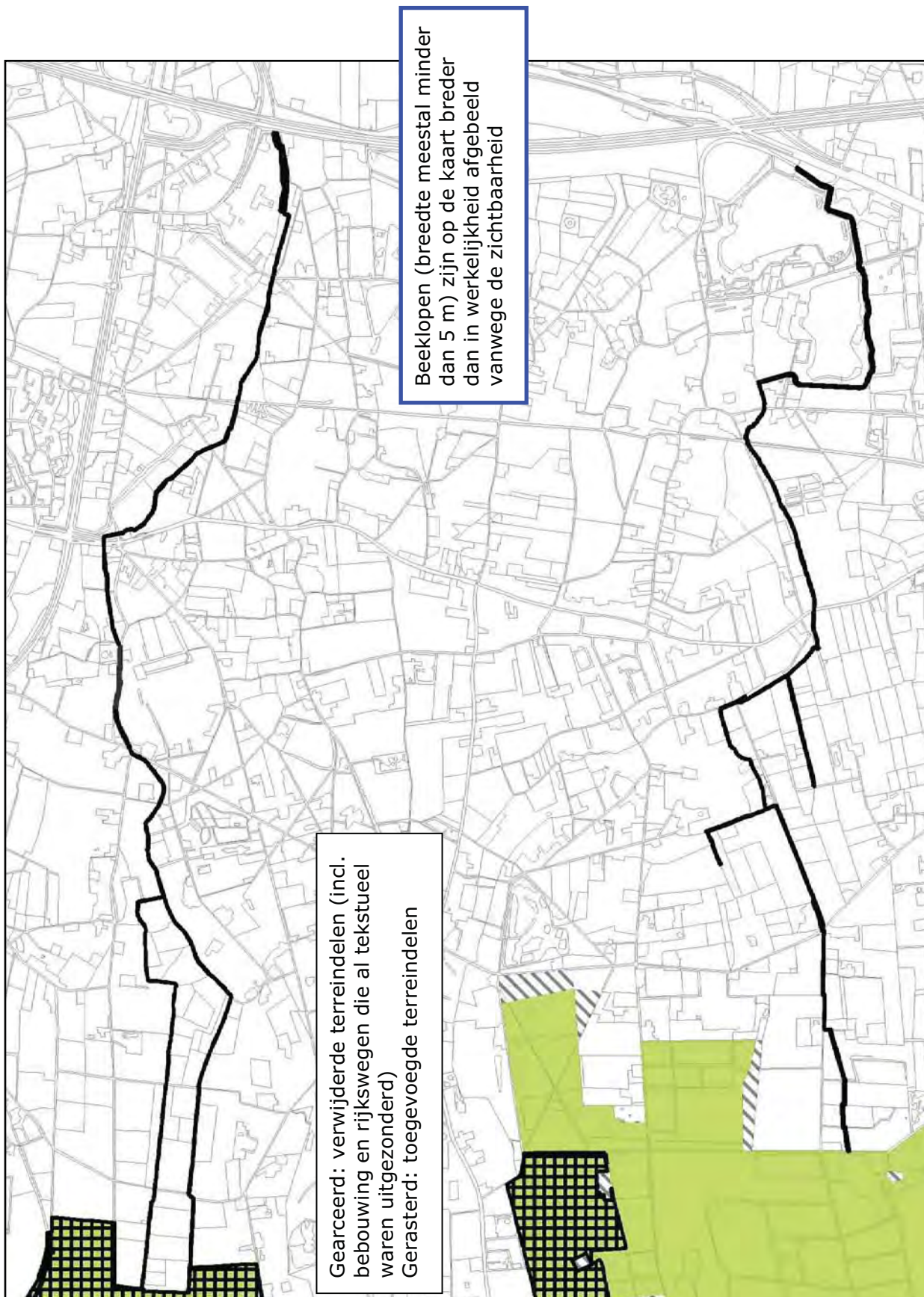

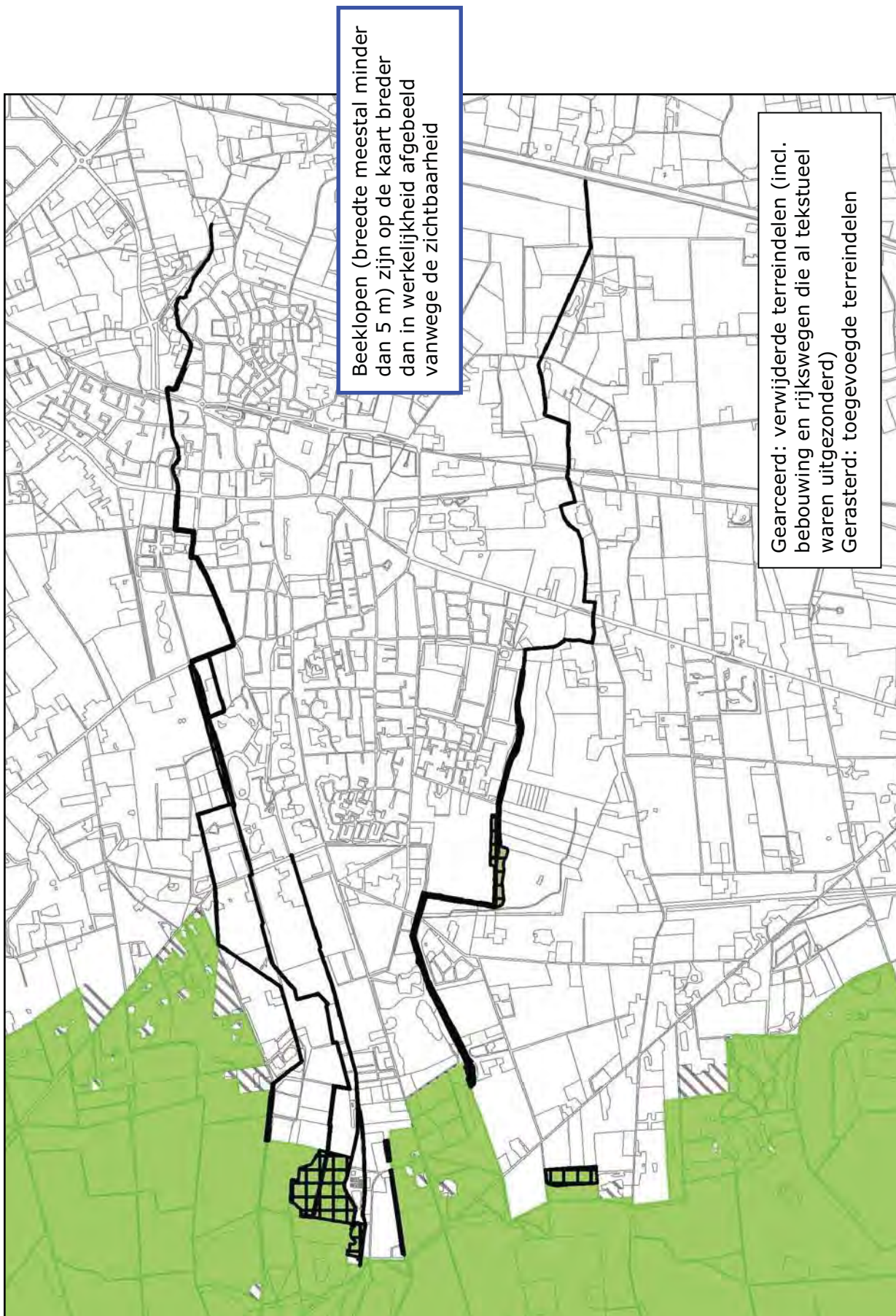

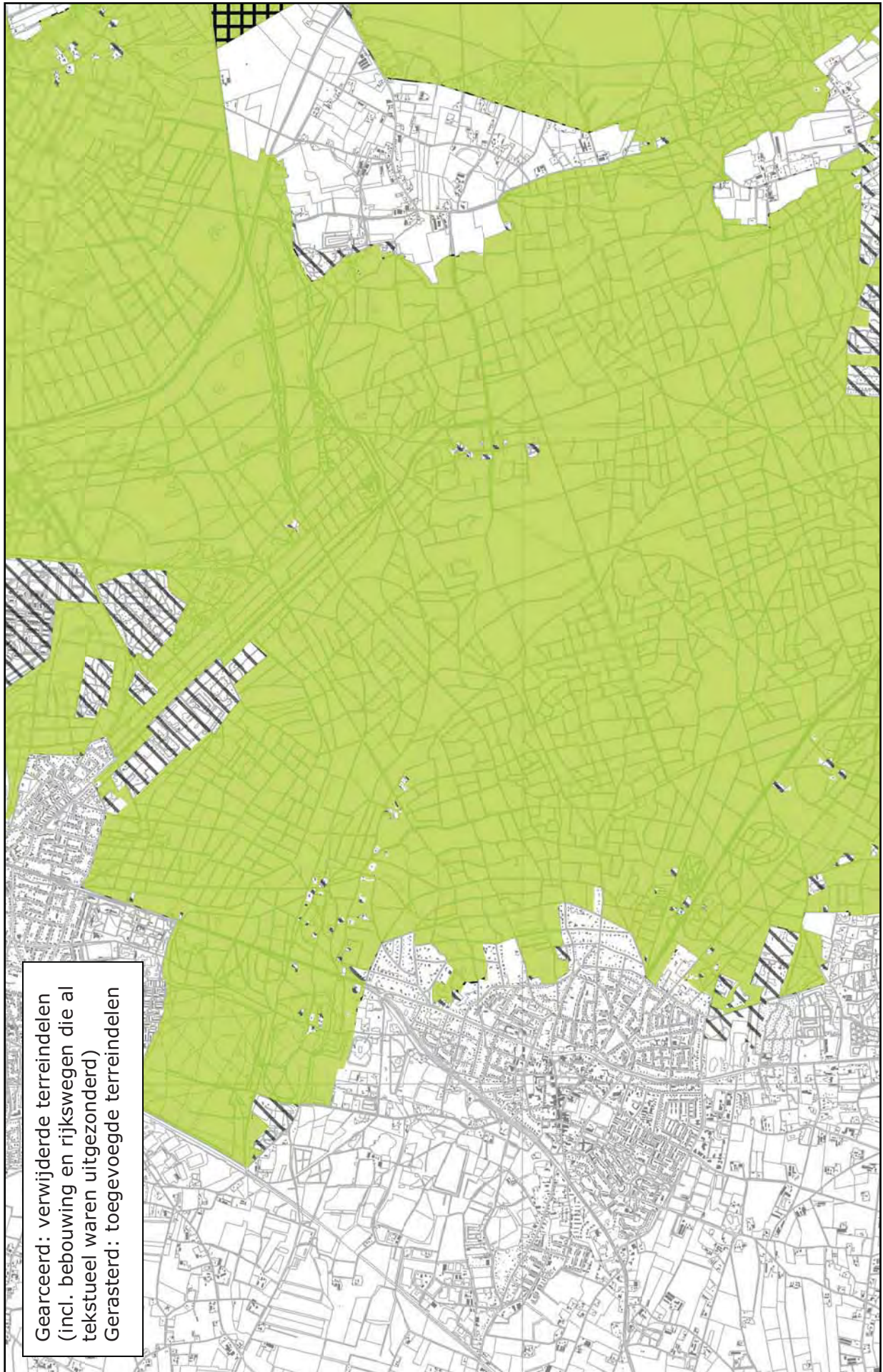

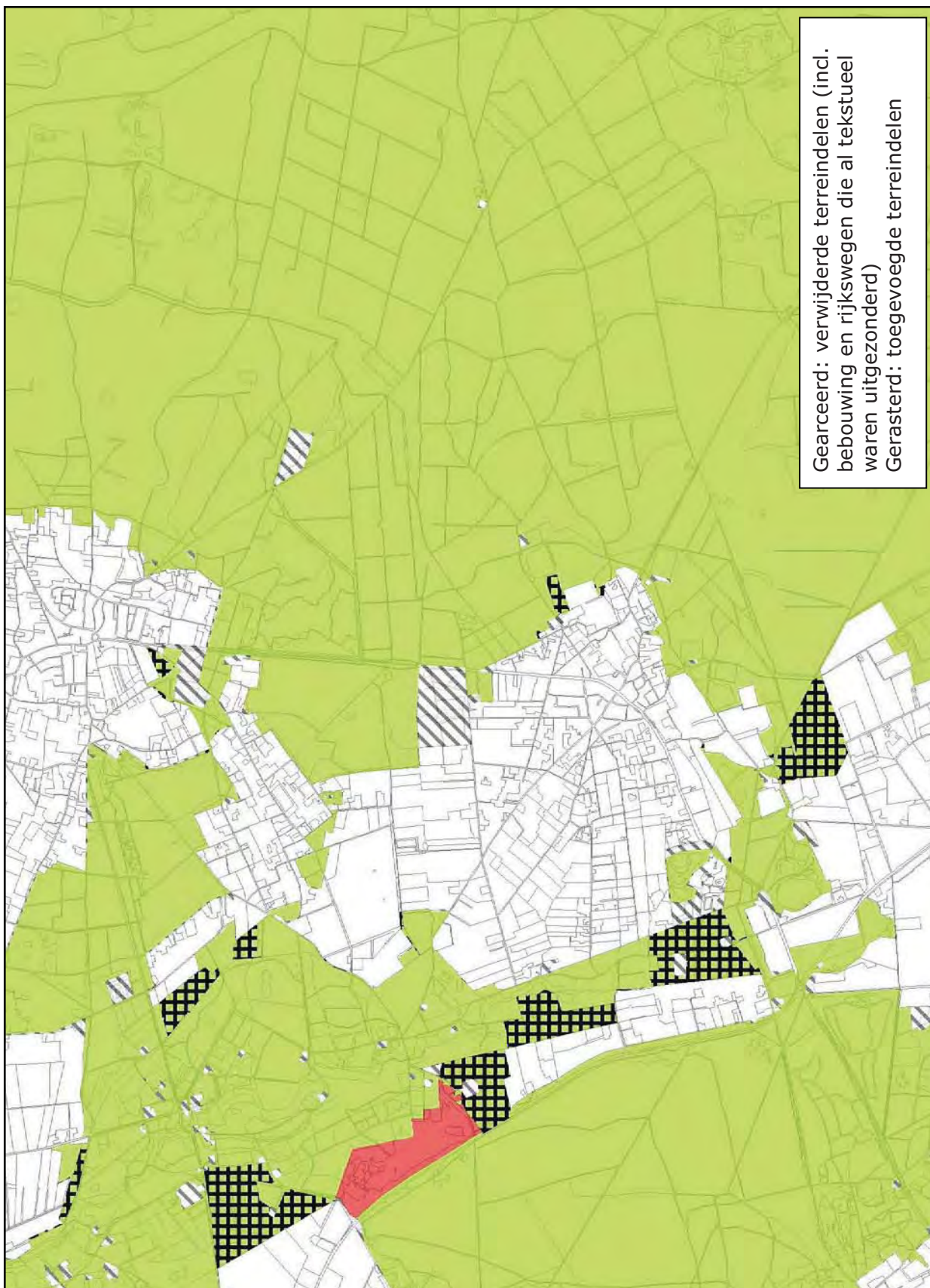

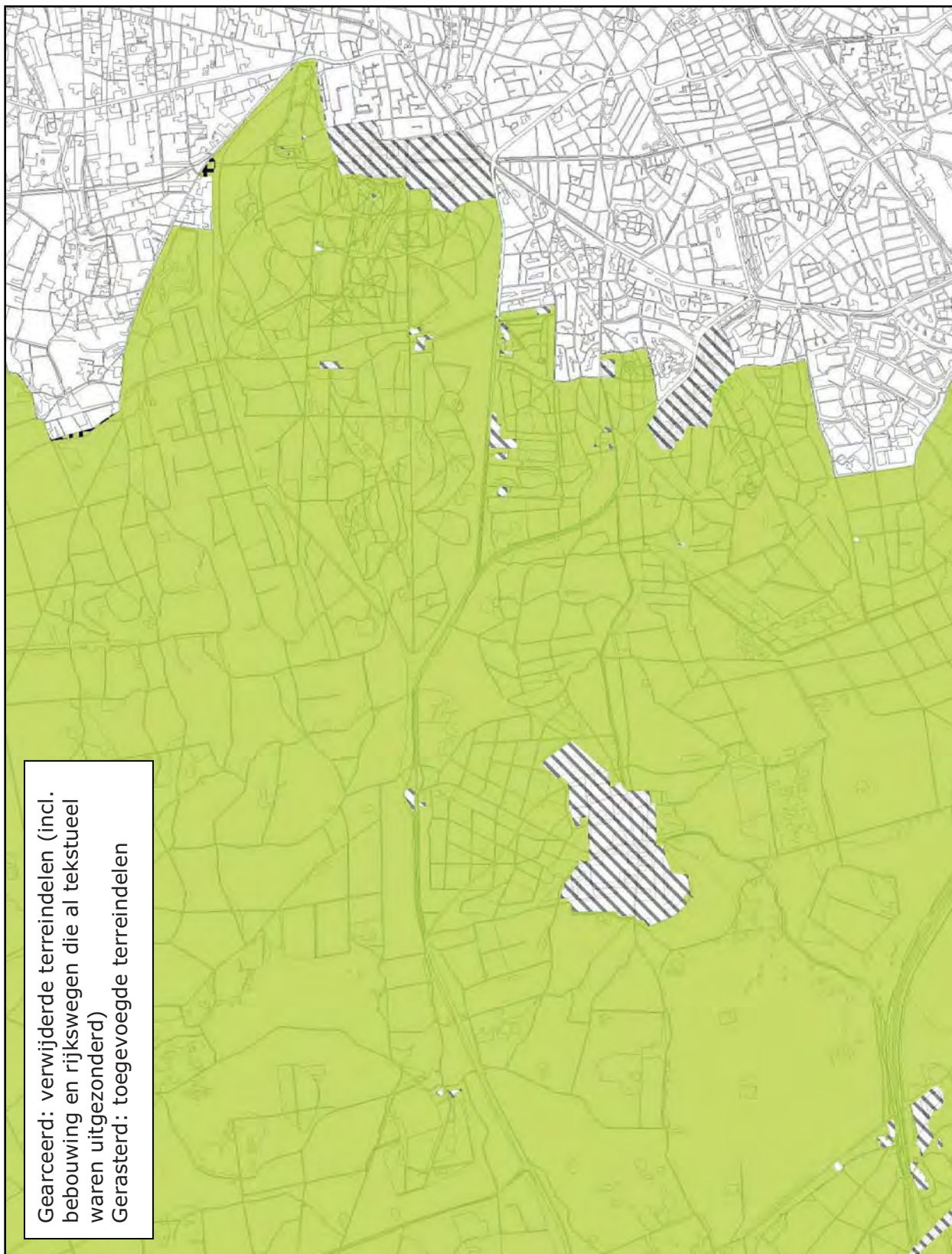

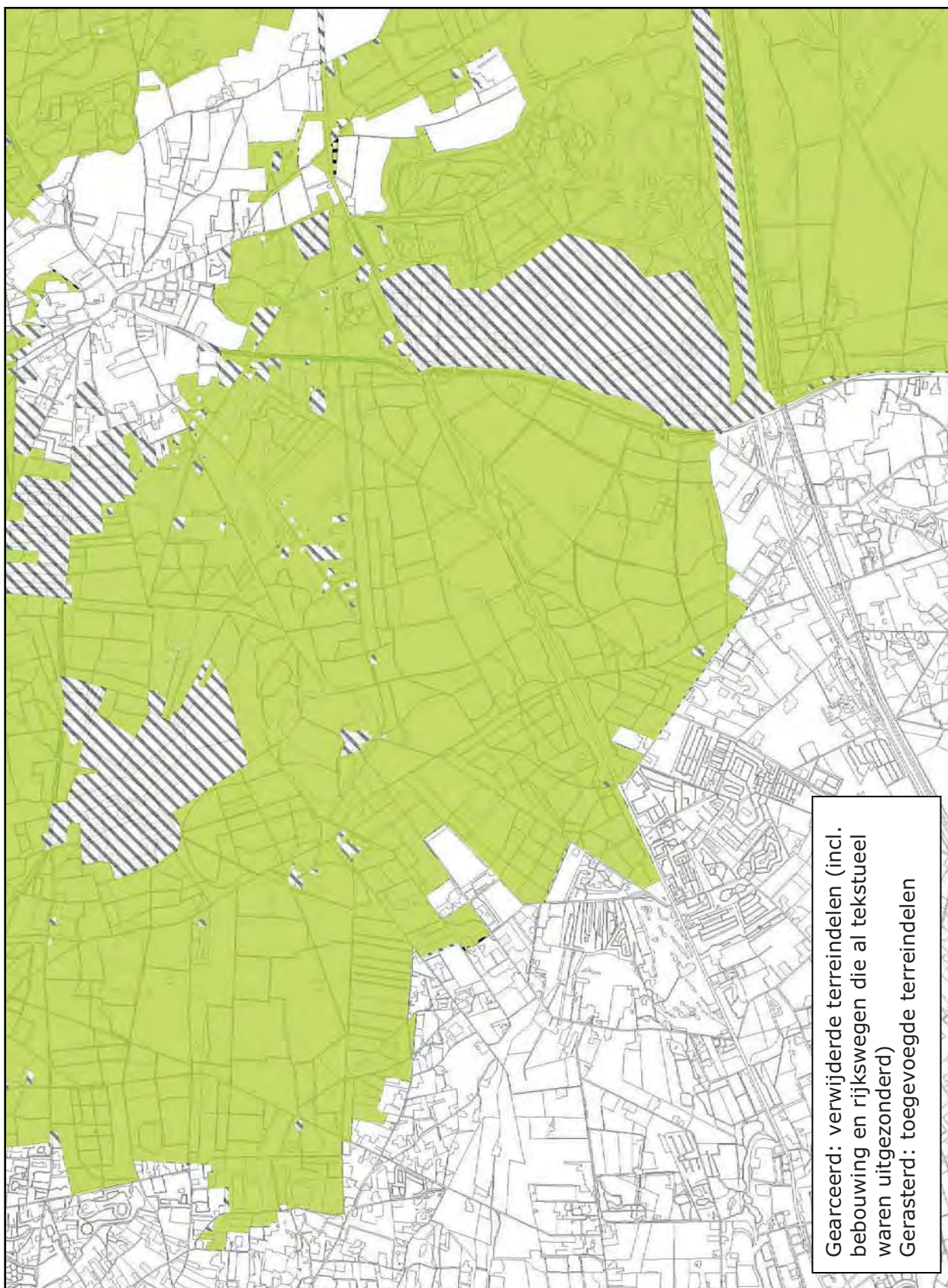

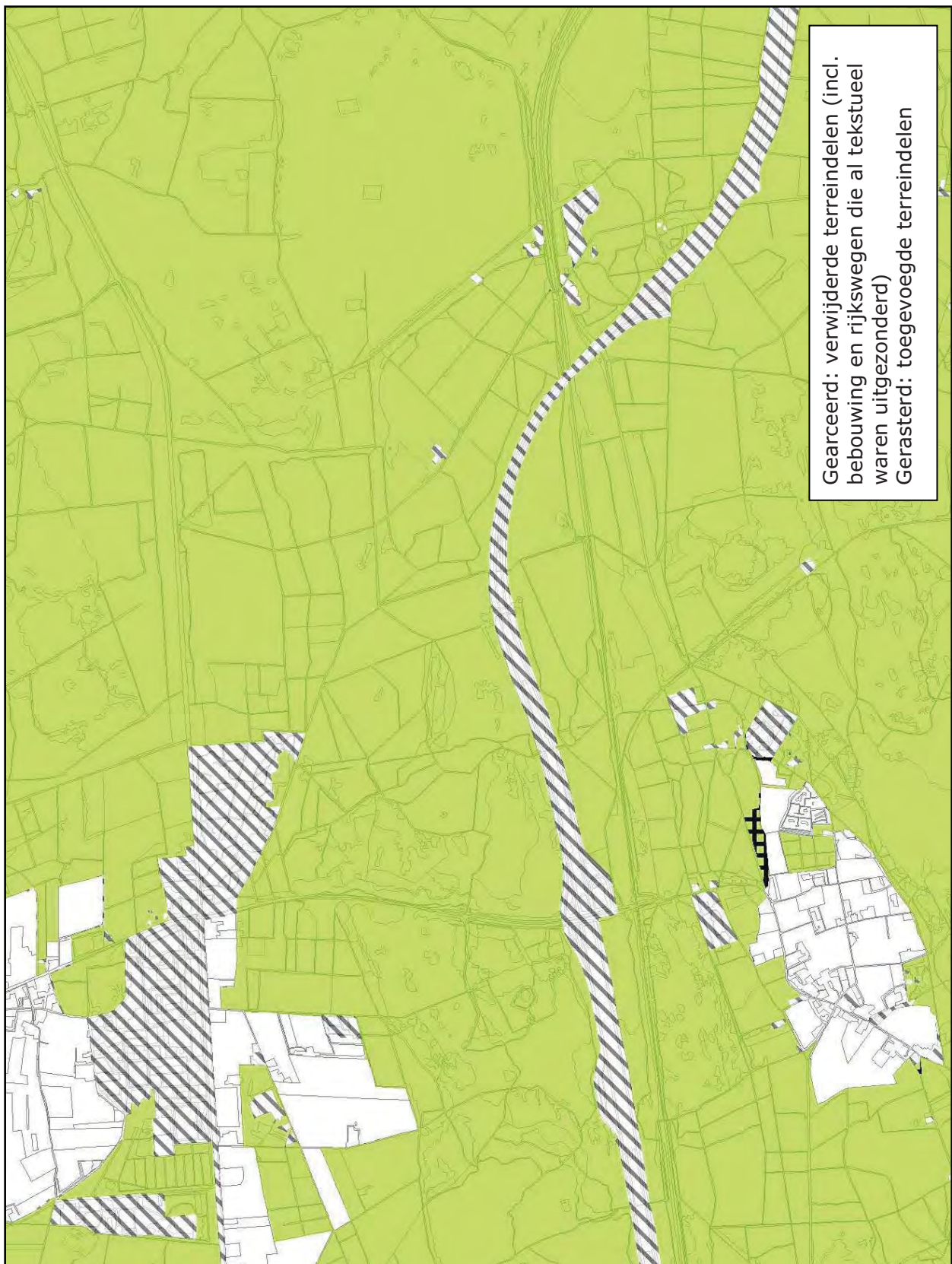

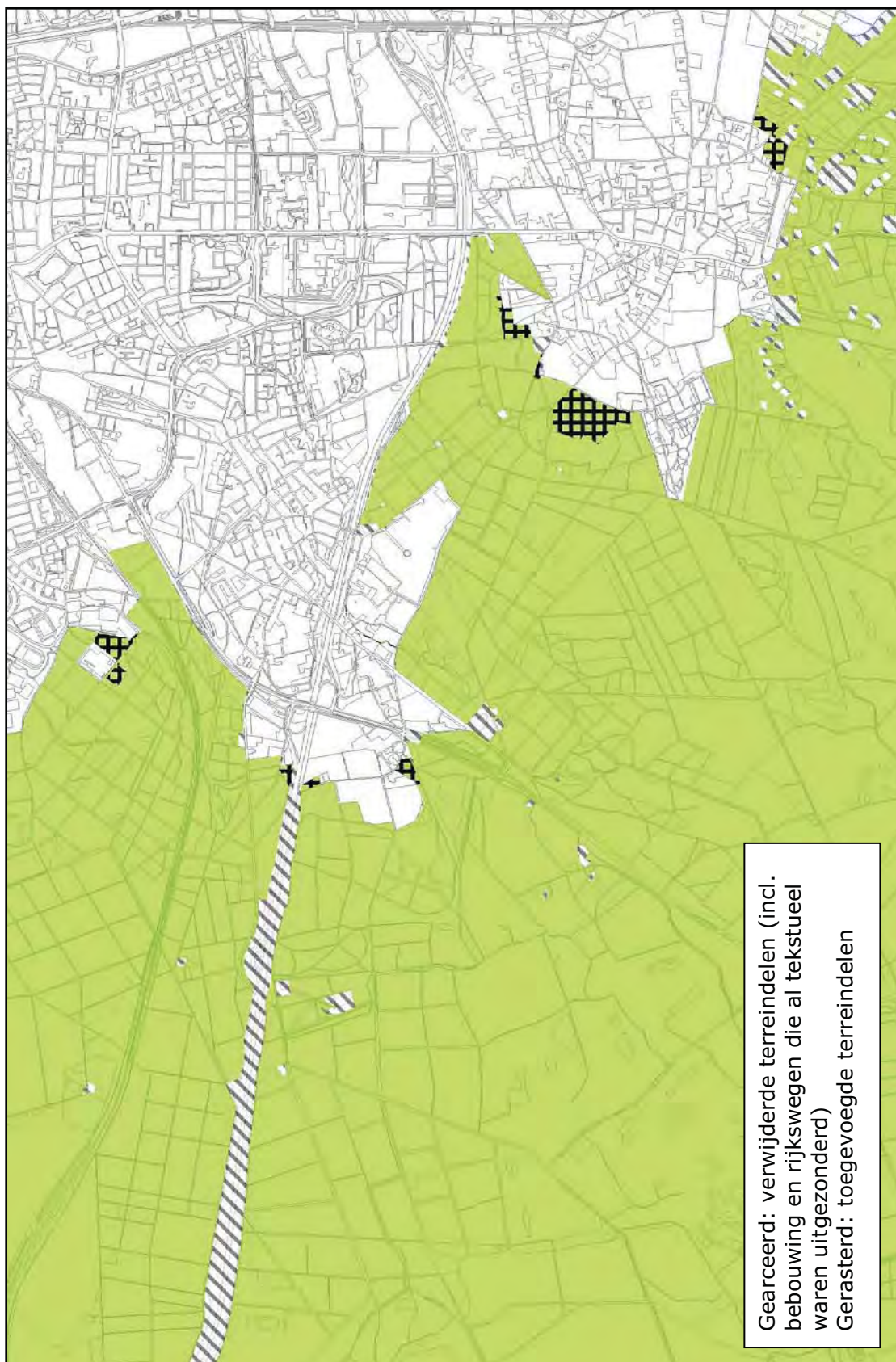

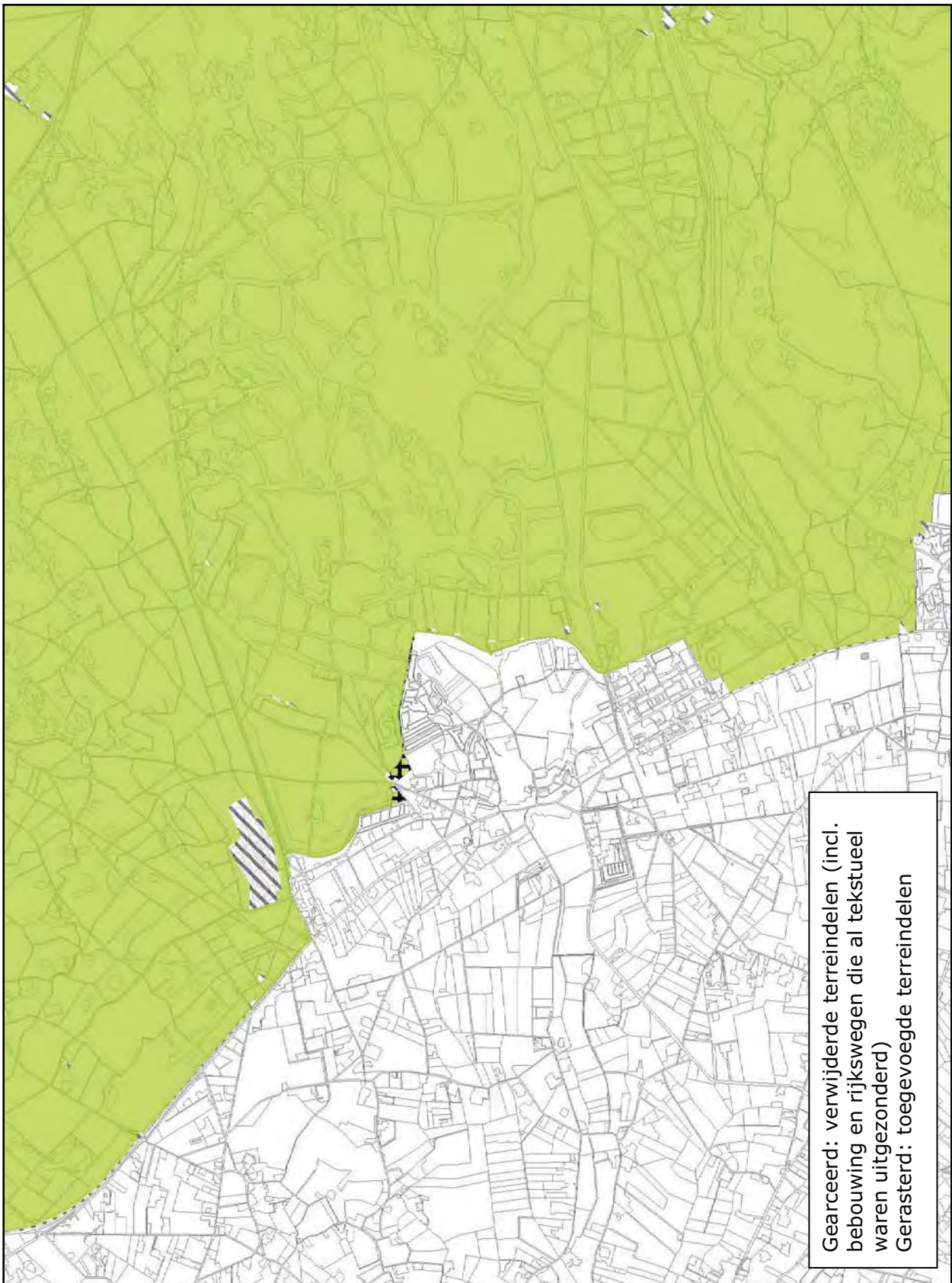

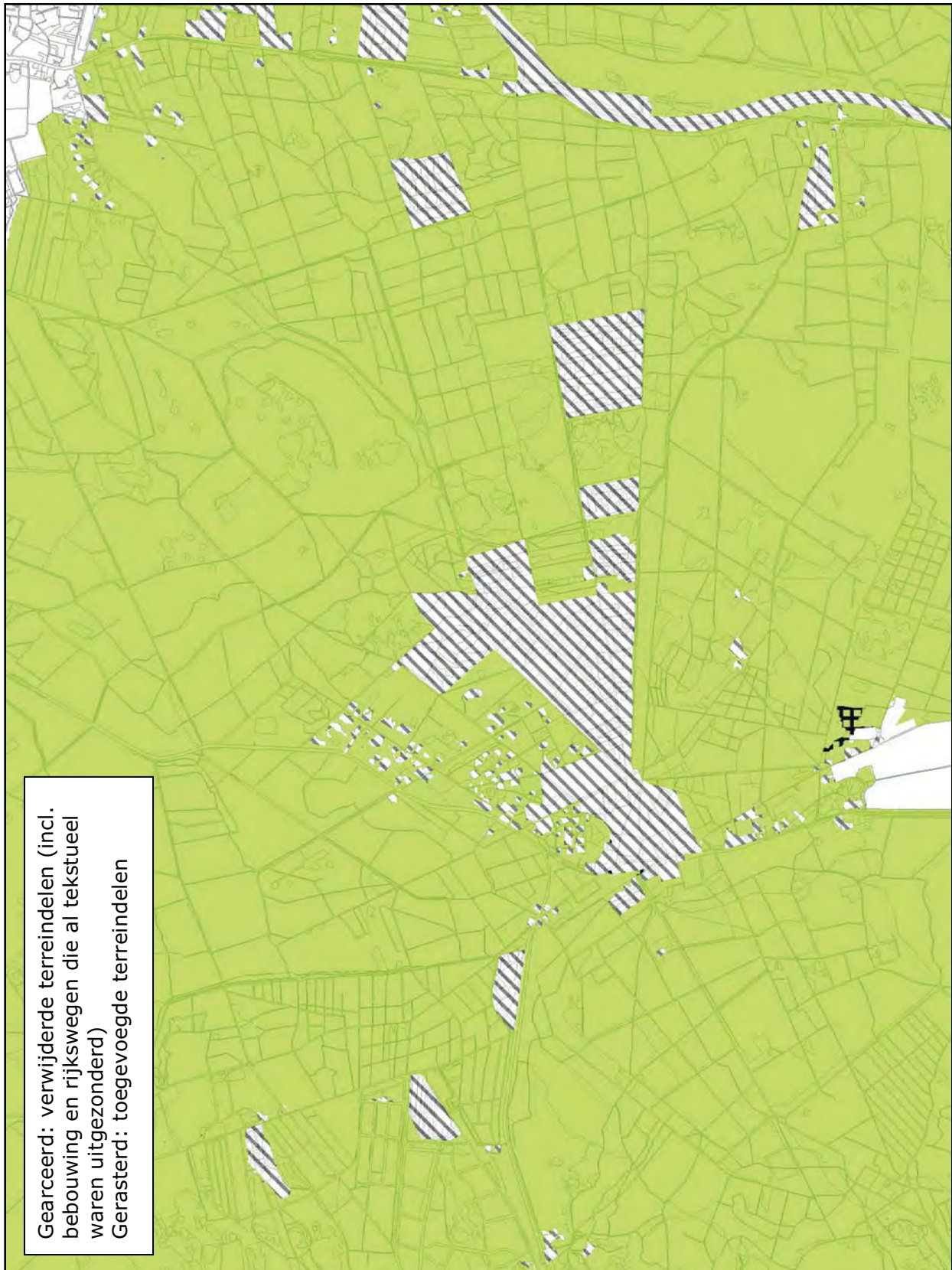

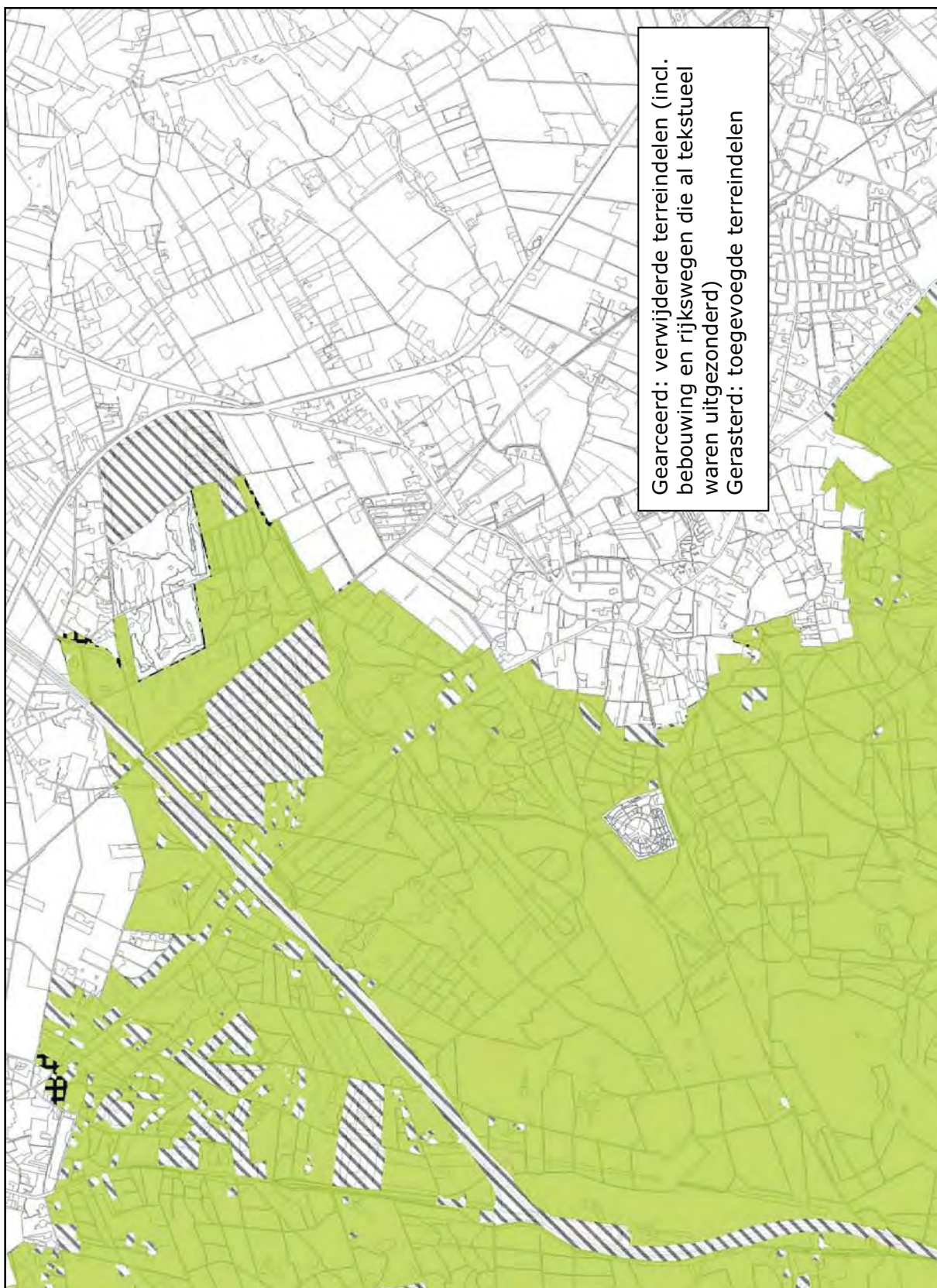

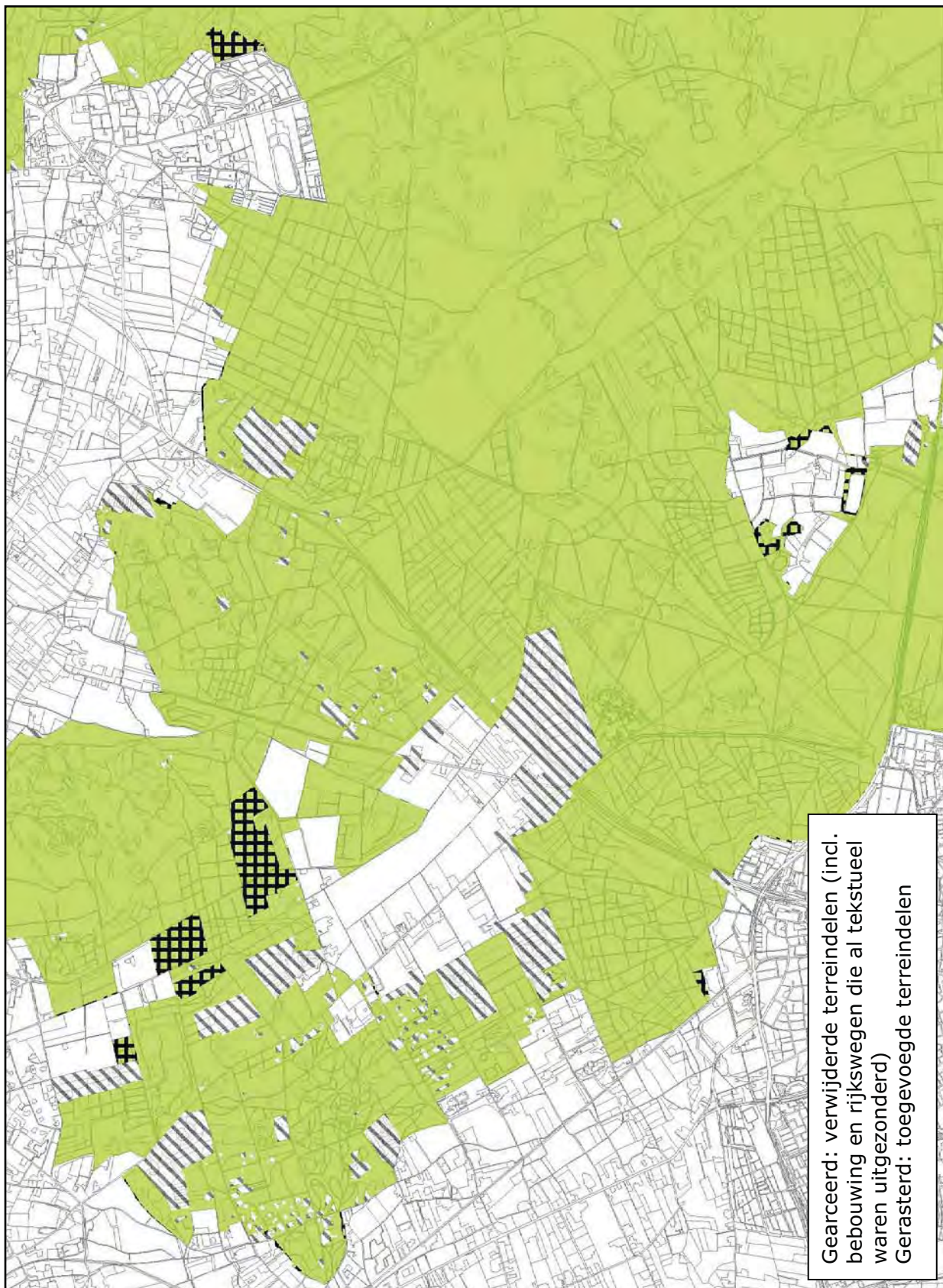

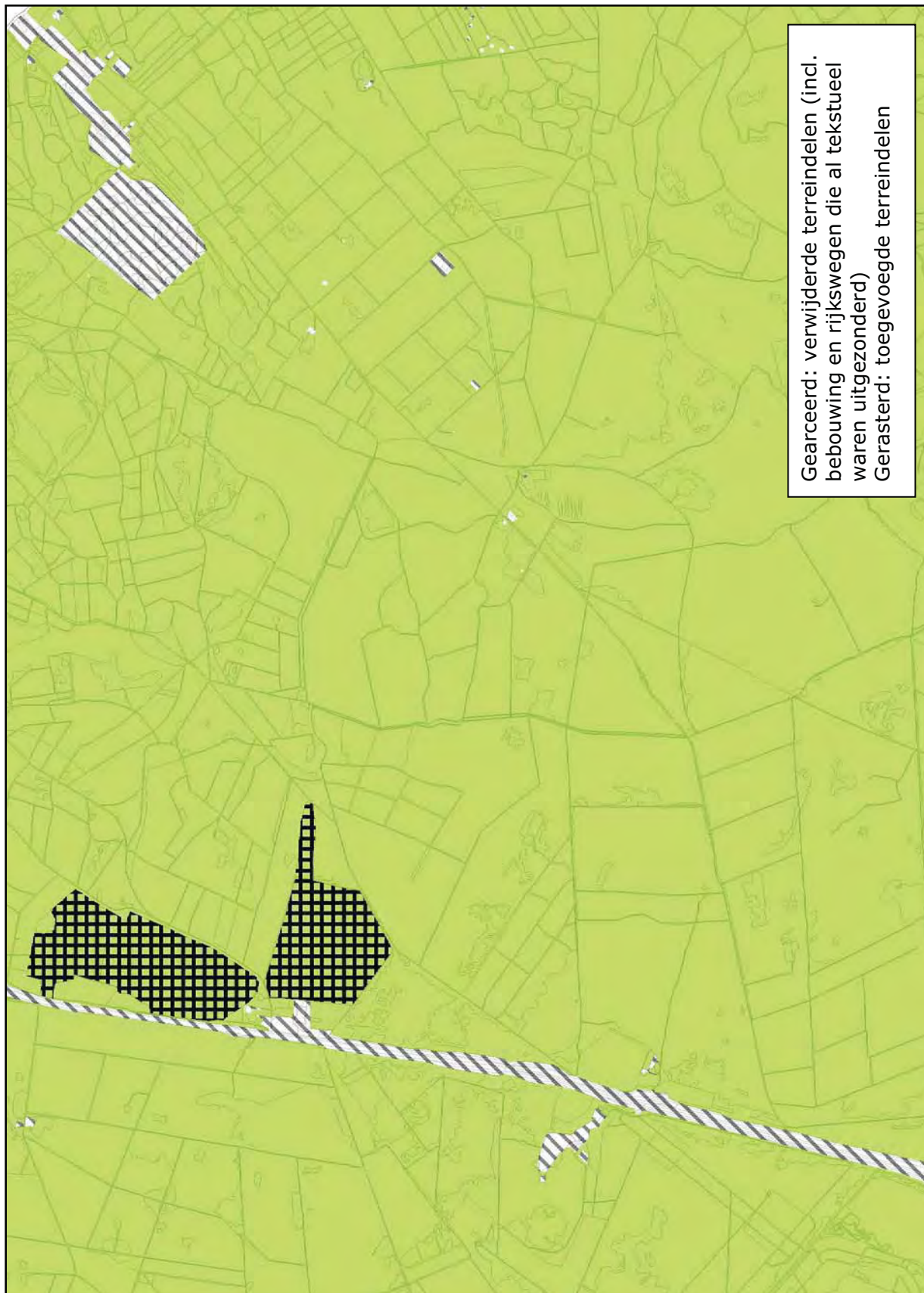

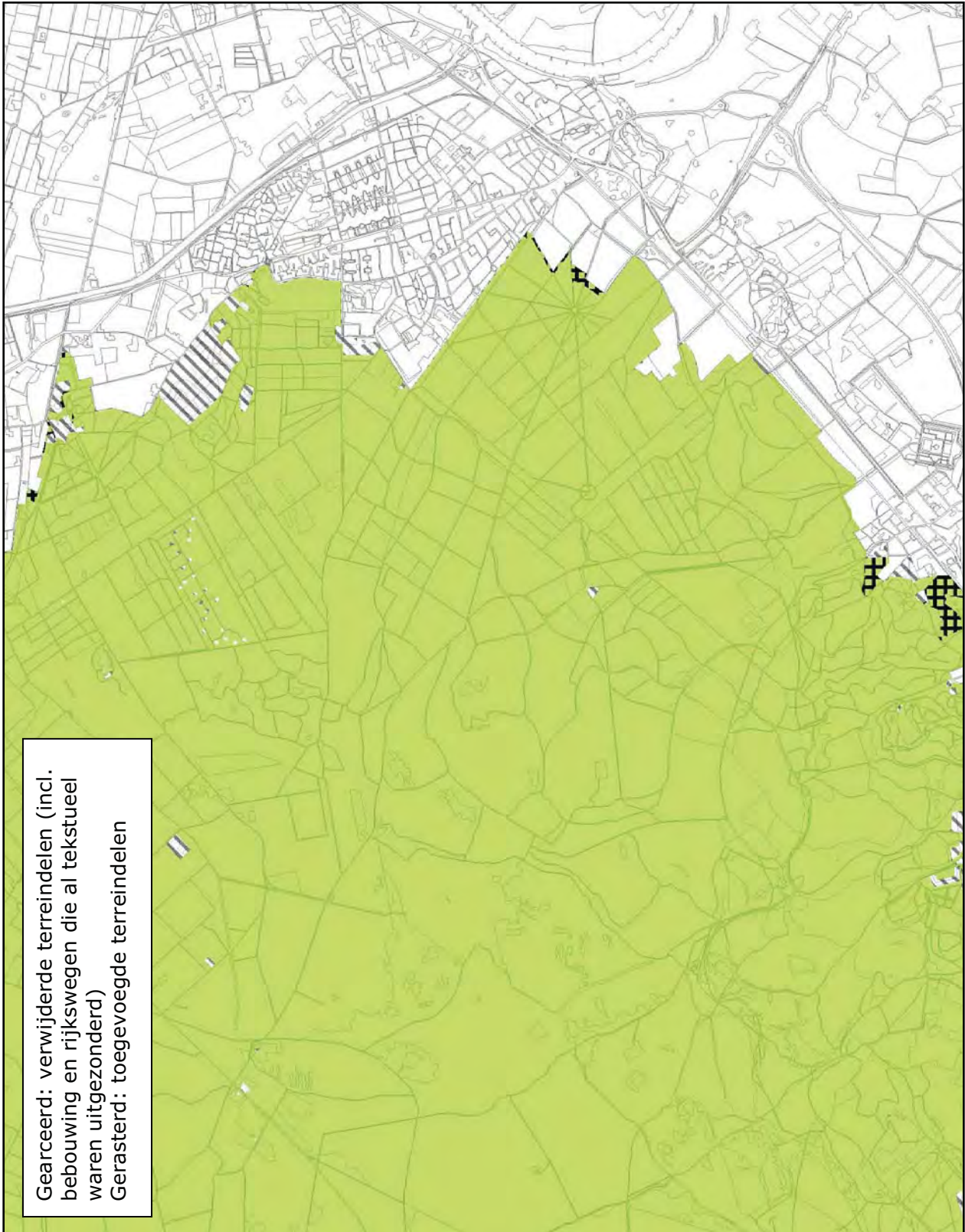

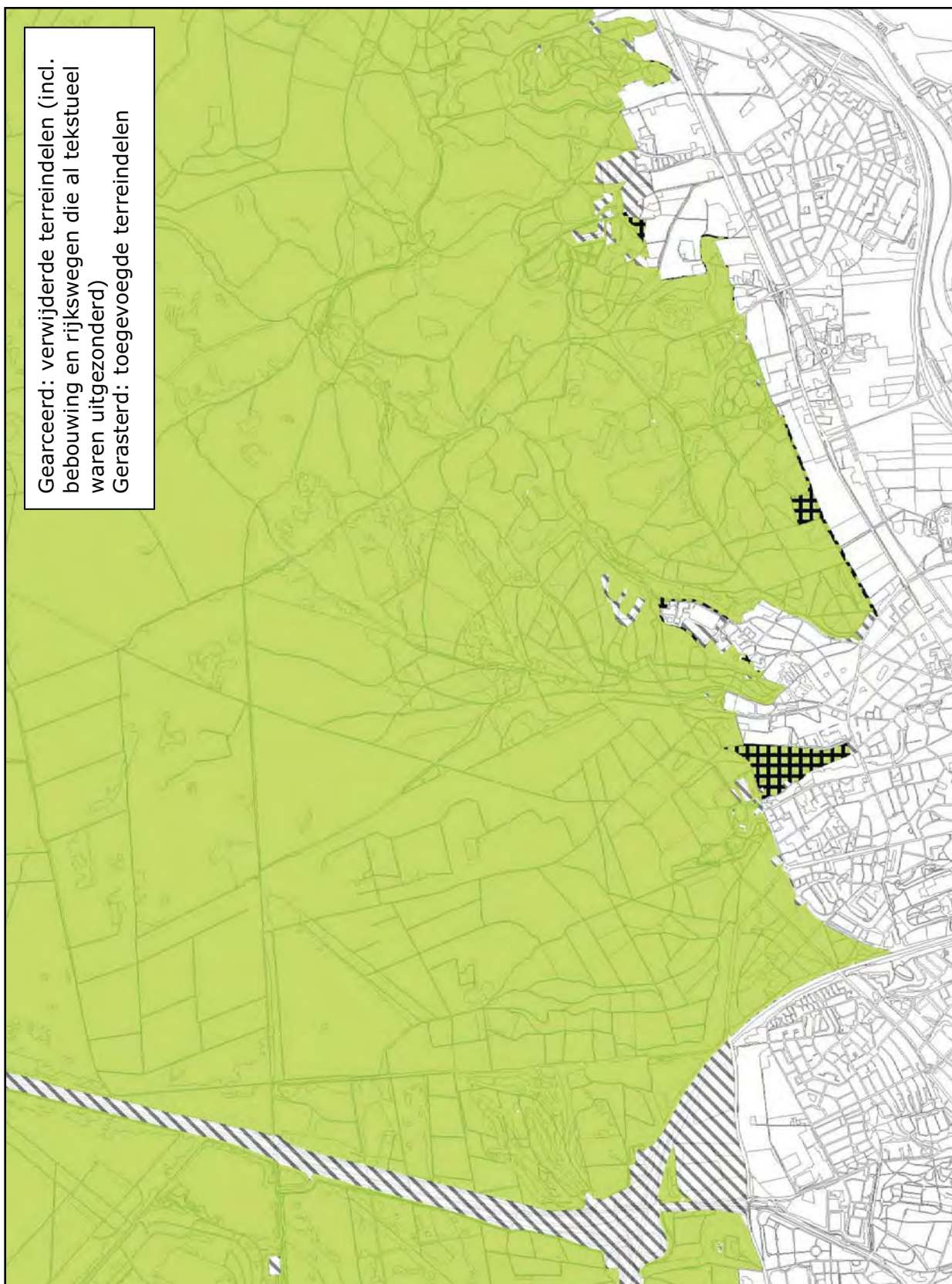

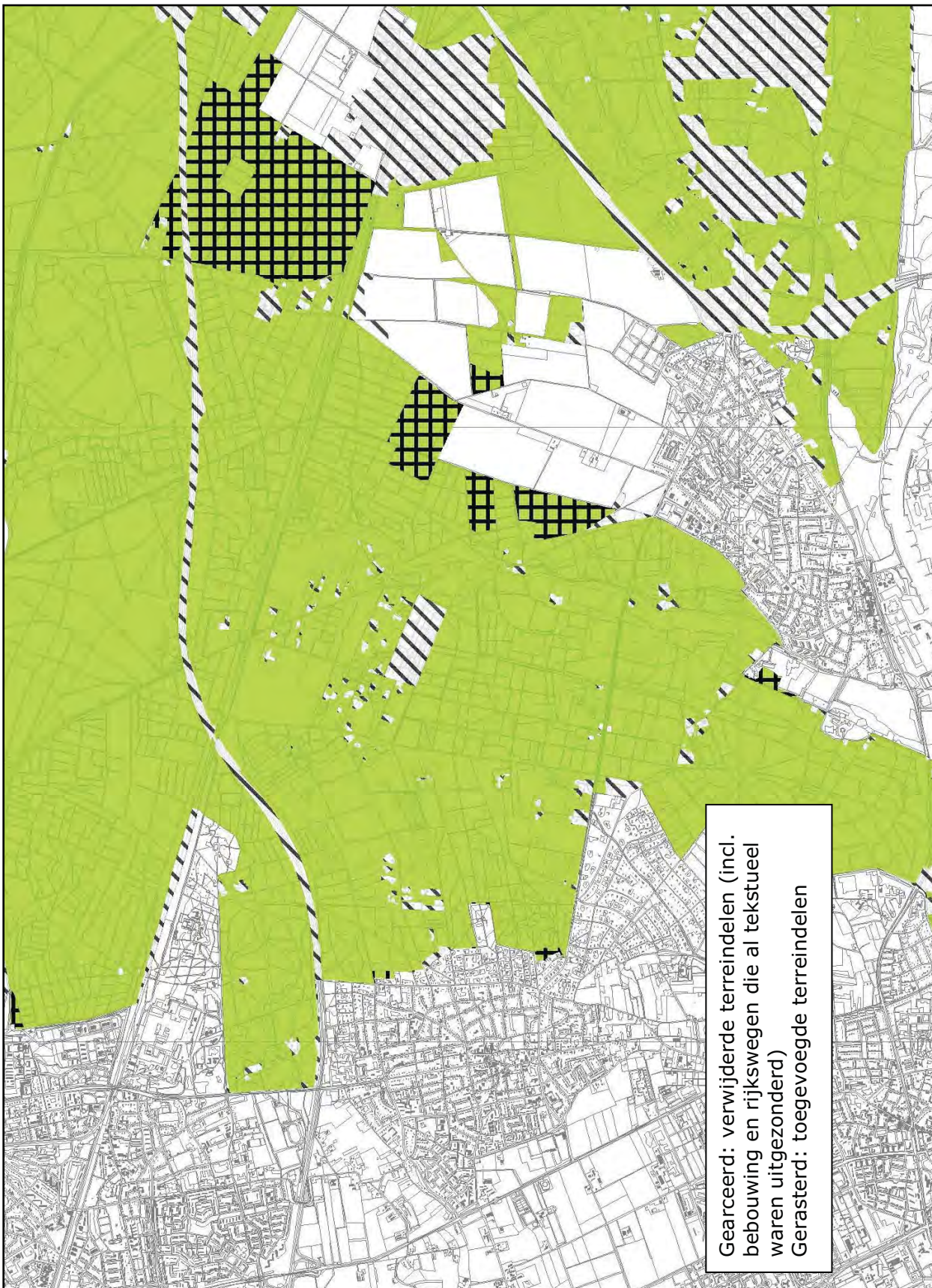
Gearceerd: verwijderde terreindelen (incl. bebouwing en rijkswegen die al tekstueel waren uitgezonderd)
Gerasterd: toegevoegde terreindelen

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrictlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

- B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrictlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)
- B.2 Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.3)
- B.3 Toepassing selectiecriteria Habitatrictlijngebieden (paragraaf 4.3)
- B.4 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrictlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)

- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor het habitatype beken en rivieren met waterplanten (H3260). Het subtype *waterranonkels* (subtype A) komt voor in diverse beken en sprengen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor het habitatype blauwgraslanden (H6410). In het gebied komen blauwgraslanden onder meer voor bij Wisselse Veen en Oost-Raven in het oosten van het gebied.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor het habitatype actieve hoogvenen (H7110). Het subtype *heideveentjes* (subtype B) komt over een kleine oppervlakten verspreid in het gebied voor, onder andere in het Kootwijkerveen en het Mosterdsveen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype overgangs- en trilvenen (H7140). Het subtype *trilvenen* (subtype A) is aanwezig in het Wisselse Veen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype kalkmoerassen (H7230). Het habitatype is aanwezig in de Leemputten bij Staverden.
- Conform de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar in afwijking van het ontwerpbesluit (2007), is het gebied niet aangewezen voor het habitatype eiken-haagbeukenbossen (H9160). Door aanpassing van de definitie van dit habitatype behoren de bossen die tot dit habitatype werden gerekend geheel tot het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120).

B.2 Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.3)

De vogelsoorten waarvoor het gebied in 2000 is aangewezen, zijn indertijd ontleend aan SOVON (2000)¹⁸. De numerieke criteria die daarin zijn opgenomen zijn ontleend aan de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000)¹⁹. Een gebied wordt slechts aangewezen voor soorten waarvoor het gebied van landelijke betekenis is. Hiervan is in beginsel sprake indien het gebied minstens 1% van de landelijke broedpopulatie herbergt, indien 0,1% van de biogeografische populatie geregeld in het gebied verblijft of indien het gebied in combinatie met andere gebieden voldoende bijdrage kan leveren aan een sleutelpopulatie.

¹⁸ SOVON (2000): Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

¹⁹ Ministerie van LNV (2000): Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, bijlage 1, selectiecriteria en methode van begrenzing. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

Voor eventuele toevoeging of verwijdering van vogelsoorten is gebruik gemaakt van SOVON & CBS (2005)²⁰ waarin de ontwikkeling van vogelaantallen in de laatste decennia is beschreven. Dit rapport heeft ten grondslag gelegen aan de formulering van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Vogelrichtlijnsoorten. In bijlage 1 van dit rapport zijn de verschillen aangegeven tussen de soortenlijsten per gebied die in beide aangehaalde rapporten zijn opgenomen. Om ecologische redenen die in voorkomende gevallen hieronder zijn vermeld, is soms van deze algemene criteria afgeweken. Deze werkwijze heeft voor de lijst van vogelsoorten waarvoor dit gebied is aangewezen, de volgende consequenties:

- Geen wijzigingen.

B.3 Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)

In dit onderdeel wordt voor elke Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. In het geval van habitattypen betreft dit het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. Indien kwaliteit een rol heeft gespeeld in de bepaling van de gebiedselectie voor habitattypen is dit tekstueel toegelicht. In het geval van soorten betreft de relatieve bijdrage het aandeel van de landelijke populatie dat (geregeld) in het gebied aanwezig is. Afhankelijk van de soort wordt dit afgemeten aan getelde aantallen, aantal bezette plekken of kilometerhokken.

Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = >75%

B1 = 2-6% en B2 = 6-15%

C = <2%

In de kolom "Bronvermelding" zijn de terreinbeherende organisaties en andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend, met vermelding van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd (* = aangevuld met andere bronnen).

- Het gebied is één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitattypen:

H2310 – Stuifzandheiden met struikhei			
Landelijke oppervlakte ca. 3.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	A2 (30-50%)	Provincie Gelderland 2009
136	Leenderbos, Grote Heide & De Plateaux	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2011
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
145	Maasduinen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
128	Brabantse Wal	B1 (G, 2-6%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2013

- (a) De letter "G" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd op grond van grensoverschrijding: het gebied vormt één geheel met een gebied aan de andere zijde van de rijksgrens dat door België ook voor dit habitatype is aangemeld.

Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype stuifzandheiden met stuikhei (H2310) vijf gebieden geselecteerd: Veluwe (057), Maasduinen (145), Strabrechtse Heide & Beuven (137), Leenderbos, Grote Heide & De Plateaux (136)²¹ en Buurserzand & Haaksbergerveen (053). Deze

²⁰ SOVON & CBS (2005): Trends van vogelaantallen in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

²¹ Destijds bekend als Grote Heide – De Plateaux.

selectie is aangevuld met het volgende grensoverschrijdende gebied en ten behoeve van het bereiken van voldoende geografische spreiding: Brabantse Wal (128)²².

Op grond van de huidige kennis levert de Veluwe nog steeds de grootste bijdrage in ons land, gevolgd door Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux. Daarnaast leveren Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131) en Maasduinen, gelet op de oppervlakte afgezet tegen de landelijke oppervlakte, de grootste relatieve bijdragen per gebied. Hieraan kan Brabantse Wal worden toegevoegd als grensoverschrijdend gebied (aan de oostzijde grenst het aan het Belgische Habitatrictlijngebied Kalmthoutse Heide dat onder meer voor dit type is aangemeld). In het gebied Strabrechtse Heide & Beuven blijkt een deel van de vegetatie eerder onterecht tot dit habitattype te zijn gerekend. De betreffende vegetatie (buiten vaaggronden) moet worden gerekend tot het habitattype droge heiden (H4030). Het gebied behoort hiermee niet meer tot één van de vijf belangrijkste gebieden voor stuifzandheiden met struikhei (H2310).

H2320 – Binnenlandse kraaiheibegroeiingen

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitattype binnenlandse kraaiheibegroeiingen (H2320) vijf gebieden geselecteerd: Dwingelderveld (030), Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Bakkeveense Duinen (017), Holtingerveld (029)²³ en Mantingerzand (032).

Met de huidige kennis blijkt na Dwingelderveld, ook Veluwe (057) een aanzienlijke oppervlakte van dit habitattype te herbergen. Bakkeveense Duinen komt op de derde plaats. Het vierde en vijfde gebied kunnen (nog) niet bepaald worden, omdat de aanwezige oppervlakte in drie gebieden in dezelfde orde van grootte ligt, zonder dat het mogelijk is een rangorde aan te geven (Drentsche Aa-gebied (025), Drouwenerzand (026) en Drents-Friese Wold & Leggelderveld). Nauwkeurige bepaling van de oppervlakte wordt bemoeilijkt doordat het habitattype vrijwel altijd in mozaïek met struikheidevegetaties (H2310 en H4030) voorkomt.

H2330 – Zandverstuivingen			
Landelijke oppervlakte ca. 1.500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	A2 (30-50%)	Provincie Gelderland 2007
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2013
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitattype zandverstuivingen (H2330) vier gebieden geselecteerd: Maasduinen (145), Veluwe (057), Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131)²⁴ en Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027). Hiervan herbergt de Veluwe verreweg de grootste oppervlakte (bijna een derde), gevolgd door Loonse en Drunense Duinen met ongeveer een zesde van het landelijke areaal. Op grond van de huidige kennis staan Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136), Drents-Friese Wold & Leggelderveld en Vecht en Beneden-Reggegebied (039) op de derde tot en met vijfde plaats in de rangorde van omvang. De aanwezige oppervlakte is in deze gebieden groter dan in de Maasduinen (met relatieve bijdrage van klasse C). Bij de aanmelding is het belang van de stuifzanden in Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux en het Vecht- en Beneden-Reggegebied niet onderkend.

²² Destijds bekend als Ossendrecht.

²³ Destijds bekend als Havelte-Oost

²⁴ Destijds bekend als Loonse en Drunense Duinen, de Brand en de Leemkuilen.

H3130 – Zwakgebufferde vennen			
Landelijke oppervlakte ca. 1.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
128	Brabantse Wal	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
135	Kempenland-West	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
137	Strabrechtse Heide & Beuven	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	C (R, <2%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2011
057	Veluwe	C (R, <2%) ^a	Provincie Gelderland 2009

(a) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het habitattype.

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) werd het habitattype zwakgebufferde vennen (H3130) onderverdeeld in vier plantensociologische verbonden, waarbij toentertijd voor elk verbond drie gebieden zijn geselecteerd. Dit betreft de volgende gebieden: Lemselermaten (048), Dinkelland (049, twee verbonden), Lonnekermeer (051), Boddenbroek (052)²⁵, Teeselinkven (059)²⁵, Veluwe (057, twee verbonden), Kampina & Oisterwijkse Vennen (133)²⁶, Strabrechtse Heide & Beuven (137), Sarsven & De Banen (146) en Weerterbos²⁷. In het Natura 2000 doelendocument (2006) worden binnen dit habitattype geen subtypen meer onderscheiden, omdat de begroeiingen in zwakgebufferde vensystemen veelal patronen van smalle zones of mozaïeken vormen of anderszins met elkaar verweven zijn. Op grond van de huidige kennis is dit habitattype in de volgende gebieden in relatief grote oppervlakten aanwezig: Brabantse Wal (128), Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131), Kampina & Oisterwijkse Vennen, Kempenland-West (135) en Strabrechtse Heide & Beuven. Dit betreffen allemaal gebieden in de provincie Noord-Brabant. Het habitattype heeft echter ook een ruime verspreiding in het noorden en oosten van het land. Doordat het habitattype op veel plekken slechts over geringe oppervlakte aanwezig is, is de landelijke dekking van het habitattype in Natura 2000-gebieden relatief laag (<50%). Dit vormt aanleiding om aan de Brabantse gebieden nog enkele gebieden toe te voegen: Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027) en Veluwe.

H3160 – Zure vennen			
Landelijke oppervlakte ca. 500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
030	Dwingelderveld	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
029	Holtingerveld	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
137	Strabrechtse Heide & Beuven	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
057	Veluwe	B1 (R, 2-6%) ^a	Provincie Gelderland 2007

(a) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het habitattype.

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitattype zure vennen (H3160) de volgende vijf gebieden geselecteerd: Dwingelderveld (030), Maasduinen (145), Kampina & Oisterwijkse Vennen (133)²⁶, Witterveld (024) en Veluwe (057). Met de huidige kennis kunnen Dwingelderveld en Kampina & Oisterwijkse Vennen als de belangrijkste gebieden worden aangemerkt met elk ruim een tiende

²⁵ Boddenbroek en Teeselinkven zijn in 2012 als Habitatrictlijngebied vervallen (Uitvoeringsbesluit Commissie 2013/26/EU van 16 november 2012 met betrekking tot zesde bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio).

²⁶ Destijds bekend als Kampina en Oisterwijkse Bossen en Vennen.

²⁷ Dit gebied is samen met het Habitatrictlijngebied Ringselven en Kruispeel opgenomen in het Natura 2000-gebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138).

van de landelijke oppervlakte. Andere gebieden met aanzienlijke oppervlakten van dit habitatype zijn vervolgens: Holtiveringd (029)²³, Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136) en Strabrechtse Heide & Beuven (137). Uit het oogpunt van geografische spreiding kan hieraan nog Veluwe worden toegevoegd. In Witterveld zijn de betreffende wateren gelegen op veengrond, waardoor ze tot een ander habitatype (H7120) worden gerekend.

H3260A – Beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels*

Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor dit subtype drie gebieden als “belangrijkste” geselecteerd: Geuldal (157), Swalmdal (148) en Grensmaas (152). Rivieren (breder dan 30 meter) met vlottende waterranonkel (alleen in Grensmaas) worden in tegenstelling tot de in 2003 gehanteerde indeling in subtypen niet meer tot dit subtype gerekend, maar tot het subtype *grote fonteinkruiden* (H3260B). Op grond van de huidige kennis zijn de drie belangrijkste gebieden: Geuldal, Swalmdal en Drentsche Aa-gebied (025). Dit zijn de gebieden met de grootste lengte en oppervlakte water met de volgende kenmerkende soorten: vlottende waterranonkel (Geuldal en Swalmdal) en klimopwaterranonkel (Drentsche Aa-gebied). Uit het oogpunt van voldoende geografische spreiding kan hieraan nog Veluwe (057) als vierde gebied worden toegevoegd (met als kenmerkende soorten teer vederkruid en klimopwaterranonkel).

H4010A – Vochtige heiden, hogere zandgronden			
Landelijke oppervlakte ca. 3.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2011
030	Dwingelderveld	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
057	Veluwe	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2007
054	Witte Veen	C (G, <2%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2013
128	Brabantse Wal	C (G, <2%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2013

(a) De letter “G” in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd op grond van grensoverschrijding: het gebied vormt één geheel met een gebied aan de andere zijde van de rijksgrens dat door respectievelijk Duitsland en België ook voor dit habitatype is aangemeld.

Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor het subtype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (H4010A) drie gebieden geselecteerd: Dwingelderveld (030), Boetelerveld (041) en Kampina & Oisterwijkse Vennen (133)²⁶. Deze selectie is aangevuld met het volgende grensoverschrijdende gebied: Witte Veen (054). Op basis van de huidige kennis zijn in kwantitatief opzicht de drie belangrijkste gebieden voor dit subtype: Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Dwingelderveld en op de derde plaats de Veluwe (057). Witte Veen en Brabantse Wal (128) zijn grensoverschrijdende gebieden waar het habitatype aan beide zijden van de grens aanwezig is.

H4030 – Droge heiden			
Landelijke oppervlakte ca. 15.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	A2 (30-50%)	Provincie Gelderland 2007
042	Sallandse Heuvelrug	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
030	Dwingelderveld	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
137	Strabrechtse Heide & Beuven	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
155	Brunsummerheide	C (R, <2%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2013

(a) De letter “R” in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd om voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het habitatype.

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype droge heiden (H4030) vijf gebieden geselecteerd: Brunsummerheide (155), Sallandse Heuvelrug (042), Veluwe (057), Vecht- en Beneden-Reggegebied (039)²⁸ en Meinweg (149).

Op grond van de huidige kennis levert de Veluwe, met ruim 5.000 ha, veruit de grootste bijdrage voor dit habitatype in ons land. Dit gebied wordt, in kwantitatieve zin, gevolgd door de Sallandse Heuvelrug met bijna 1.000 ha van het habitatype. Daarnaast leveren Dwingelderveld (030), Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136) en Strabrechtse Heide & Beuven (137), gelet op de oppervlakte, de grootste relatieve bijdrage per gebied. Met het oog op het belang van voldoende geografische spreiding kan hieraan nog één gebied worden toegevoegd: Brunsummerheide. Dit gebied herbergt een kleine oppervlakte van bijzondere kwaliteit in het heuvelland van Zuid-Limburg.

H5130 – Jeneverbesstruwelen			
Landelijke oppervlakte ca. 400 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage ^a	Bronvermelding
026	Drouwenerzand	B (2-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
030	Dwingelderveld	B (2-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
032	Mantingerzand	B (2-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	B (2-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
044	Borkeld	B (2-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
057	Veluwe	B (2-15%)	Provincie Gelderland 2007 (*)
144	Boschhuizerbergen	C (R, <2%) ^b	Aanwijzingsbesluit 2013

- (a) Klassen zijn slechts globaal geduid (B = 2-15%, C < 2%), omdat de gebieden onderling niet goed kunnen worden vergeleken, aangezien de oppervlakten op verschillende wijzen zijn berekend (al dan niet inclusief open delen). De aard van de vegetaties verschilt sterk van gebied tot gebied: van verspreide bomen tot dichte struwelen.
- (b) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd om voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het habitatype.

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) werd het habitatype jeneverbesstruwelen (H5130) in twee subtypen verdeeld: vegetaties behorende tot het verbond van sleedoorn en meidoorn (*Carpino-Prunion*) en vegetaties behorende tot het verbond der naaldbossen (*Dicrano-Pinion*). Voor elk van de subtypen zijn toen drie gebieden geselecteerd: voor het eerstgenoemde subtype Vecht- en Beneden-Reggegebied (039)²⁹, Borkeld (044) en Willinks Weust (062) en voor het andere subtype Mantingerzand (032), Drouwenerzand (026) en Dwingelderveld (030). In aanvulling daarop is het gebied Boschhuizerbergen (144) aan de selectie toegevoegd ten behoeve van het bereiken van voldoende geografische spreiding. Het voorkomen van het plantensociologische verbond van sleedoorn en meidoorn is dermate zeldzaam dat dit verbond bij de opstelling van het Natura 2000 doelendocument (2006) niet meer als afzonderlijk subtype is onderscheiden.

Het habitatype komt verspreid voor op pleistocene zandgronden van Drenthe tot Noord-Limburg. Zwaartepunt van het voorkomen ligt in Drenthe en Salland. In de tabel zijn de zes gebieden opgenomen met de meest omvangrijke voorkomens (c.q. minstens 2% van het landelijk areaal), aangevuld met Boschhuizerbergen gelet op geografische spreiding. Een precieze rangorde kan daarin niet worden aangegeven, omdat de gebieden onderling niet goed kunnen worden vergeleken, aangezien de oppervlakten op verschillende wijzen zijn berekend (al dan niet inclusief open delen). De aard van de vegetaties verschilt sterk van gebied tot gebied: van verspreide bomen tot dichte struwelen.

H6230 – *Heischrale graslanden

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het prioritaire habitatype heischrale graslanden (H6230), dat sterk verspreid over de verschillende Natura 2000-landschappen voorkomt, de volgende tien gebieden geselecteerd: Wijnjeterper Schar en Terwispeler Groot-schar (015-

²⁸ Destijds bekend als Vecht en Beneden-Regge.

²⁹ Destijds bekend als Vecht en Beneden-Regge.

016)³⁰, Drentsche Aa-gebied (025)³¹, Holtingerveld (029)²³, Borkeld (044), Veluwe (057), Willinks Weust (062), Zwanenwater & Petteerderduinen (085)³², Bemelerberg & Schiepersberg (156), Geuldal (157) en Sint Pietersberg & Jekerdal (159).

Met de huidige kennis zijn de grootste oppervlakten met goede kwaliteit (minstens 2 ha) gelegen in Drentsche Aa-gebied, Holtingerveld, Dwingelderveld (030), Bergvennen & Brecklenkampse Veld (046), Borkeld, Aamsveen (055), Veluwe, Bemelerberg & Schiepersberg en Sint Pietersberg & Jekerdal. Ook enkele andere gebieden bevatten aanzienlijke oppervlakten, maar hier betreft het geheel of grotendeels matige kwaliteit (rompgemeenschappen), waardoor deze gebieden wat betreft dit habitatype niet tot de tien belangrijkste gebieden worden gerekend. Het volgende gebied (inmiddels in twee gebieden gesplitst) wordt ook tot de tien belangrijkste gebieden gerekend vanwege de goede kwaliteit: Wijnjeterper Schar (016) en Terwispeler Groot-schar (laatstgenoemde thans deelgebied van Van Oordt's Mersken (015)), met complete gradiënten van vochtige heiden (H4010), heischrale graslanden naar blauwgraslanden (H6410) en bijzondere soorten als valkruid en welriekende nachtorchis. Uit oogpunt van voldoende geografische spreiding kunnen hieraan nog twee gebieden worden toegevoegd: Duinen Terschelling (004) en Zwanenwater & Petteerderduinen.

H7110B – *Actieve hoogvenen, heideveentjes			
Landelijke oppervlakte ca. 150 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
030	Dwingelderveld	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2013
057	Veluwe	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2007
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2011
029	Holtingerveld	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
155	Brunsummerheide	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Ten tijde van de aanmelding van de Habitatrichtlijngebieden in 2003 zijn voor het prioritaire habitatype actieve hoogvenen twee gebieden geselecteerd: Witterveld (024) en Bargerveen (033). In het Natura 2000 doelendocument (2006) zijn voor dit habitatype twee subtypen onderscheiden: *hoogveenlandschap* (subtype A) en *heideveentjes* (subtype B). Voor het subtype *heideveentjes* vormen op basis van oppervlakte de, in het Natura 2000-landschap Hogere zandgronden gelegen, gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Dwingelderveld (030) en Veluwe (057) de belangrijkste gebieden. Op basis van bijzonder goede kwaliteit en omvang is Holtingerveld (029)²³ hieraan toe te voegen met soorten als hoogveenmos, wrattig veenmos en kleine veenbes. Brunsummerheide (155) heeft ook een behoorlijke oppervlakte van dit subtype met als opvallendste soort beenbreek, waardoor het in de rangorde op de vijfde plaats komt.

H7150 – Pioniervegetaties met snavelbiezen			
Landelijke oppervlakte ca. 500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	A1 (15-30%)	Provincie Gelderland 2007
030	Dwingelderveld	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2011
029	Holtingerveld	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013

³⁰ Dit gebied is bij de samenvoeging van Habitat- en Vogelrichtlijngebieden tot Natura 2000-gebieden in twee delen gesplitst: Wijnjeterper Schar (016) en Terwispeler Groot-schar dat gelegen is binnen het Vogelrichtlijngebied Van Oordt's Mersken (015). Bij de onderbouwing van de selectie worden beide gebieden nog als één Habitatrichtlijngebied beschouwd.

³¹ Destijds bekend als Drentsche Aa.

³² Destijds bekend als Duinen Zwanenwater en Petteerderduinen.

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende vijf gebieden geselecteerd: Dwingelderveld (030), Veluwe (057), Vecht- en Beneden-Reggegebied (039), Maasduinen (145) en Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027). Dit habitatype kan in zijn natuurlijke vorm voorkomen in laagten, of op plagplekken in vochtige heiden. Met de huidige kennis behoren in elk geval Veluwe, Dwingelderveld en Kampina & Oisterwijkse Vennen (133) qua oppervlakte tot de belangrijkste gebieden (met elk meer dan 4% landelijke areaal). Andere gebieden met belangrijke voorkomens in natuurlijke laagten zijn Drents-Friese Wold & Leggelderveld en Holtingerveld (029)²³. Ook Boetelerveld (041), Kempenland-West (135) en Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136) herbergen aanzienlijke oppervlakten (2-6%, klasse B1), maar dit betreffen voornamelijk vegetaties op plagplekken.

H9120 – Beuken-eikenbossen met hulst			
Landelijke oppervlakte ca. 10.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	A3 (50-75%)	Provincie Gelderland 2007
021	Lieftingsbroek	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
031	Mantingerbos	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
022	Norgerholt	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2011
154	Geleenbeekdal	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de vijf volgende gebieden voor dit habitatype geselecteerd: Lieftingsbroek (021), Mantingerbos (031), Norgerholt (022), Veluwe (057) en Geleenbeekdal (154). Dit habitatype is in de meer ongestoorde vorm op oude bosgroeiplaatsen (met een rijke ondergroei van onder andere hulst) in Nederland relatief zeldzaam. Veruit het belangrijkste gebied voor dit habitatype is de Veluwe, waar zich meer dan driekwart van de landelijke oppervlakte bevindt. Verder ligt het zwaartepunt van de verspreiding van deze vorm in Noord-Nederland met als belangrijkste plekken Lieftingsbroek, Mantingerbos en Norgerholt. Een ander bos met een rijke ondergroei met hulst is het Imstenraderbos, onderdeel van Geleenbeekdal.

H9190 – Oude eikenbossen			
Landelijke oppervlakte ca. 3.200 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	A4 (>75%)	Provincie Gelderland 2010
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
029	Holtingerveld	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
030	Dwingelderveld	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2011

Ten tijde van de aanmelding van de Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende drie gebieden als belangrijkste voor dit habitatype geselecteerd: Dwingelderveld (030), Veluwe (057) en Drentsche Aa-gebied (025)³³. Inmiddels is de definitie van het habitatype verder uitgewerkt wat betreft bodemtype (leemarme zandgronden) en ouderdom (ouder dan 100 jaar of op oude bosgroeiplaats). De Veluwe herbergt met ruim drie kwart van het landelijke areaal veruit de grootste oppervlakte van het habitatype. Overige gebieden met een belangrijke bijdrage aan het landelijke areaal zijn: Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027), Holtingerveld (029)²³, Dwingelderveld en Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131). Het Drentsche Aa-gebied komt nu qua oppervlakte op de zesde of zevende plaats daar de voorkomens in gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Holtingerveld en Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen eerder waren onderschat of niet onderkend.

³³ Destijds bekend als Drentsche Aa.

- Het gebied is één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitatoorten:

H1083 – Vliëgend hert

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de volgende vier gebieden voor de habitatoort vliëgend hert (H1083) geselecteerd: Springendal & Dal van de Mosbeek (045), Veluwe (057), Geuldal (157) en Sint Jansberg (142). Uit recent onderzoek is gebleken dat het verspreidingsgebied vergeleken met 2003 niet veranderd is. De meeste waarnemingen komen van de Veluwe en daarnaast zijn er veel waarnemingen uit Zuid-Limburg, waarbij Geleenbeekdal (154) en Savelsbos (160) de belangrijkste gebieden lijken te zijn. Verder is van oudsher een populatie bekend uit Springendal & Dal van de Mosbeek. Het gebied Noorbeemden & Hoogbos (161) kan hieraan toegevoegd worden vanwege grensoverschrijdendheid: dit gebied vormt één geheel met het gebied Voerstreek dat in België voor deze soort is aangemeld.

H1096 - Beekprik			
Landelijke populatie ca. 140 kilometerhokken			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
057	Veluwe	B2 (6-15%)	RAVON 2010
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
157	Geuldal	B1 (2-6%)	RAVON 2010
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
149	Meinweg	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor deze soort vijf gebieden (paaigebieden) geselecteerd: Meinweg (149), Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136)³⁴, Geuldal (157), Springendal & Dal van de Mosbeek (045) en de Veluwe (057). Met de huidige kennis betreffen deze vijf gebieden nog steeds de belangrijkste paaigebieden van Nederland.

H1163 – Rivierdonderpad

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) is de selectie van de gebieden voor deze soort beperkt tot de in beken voorkomende rivierdonderpad, omdat het betreffende leefgebied sterk onder druk staat. Voor de overige voorkomens van de rivierdonderpad zijn geen gebieden geselecteerd, omdat deze in voldoende mate vertegenwoordigd worden in Habitatrictlijngebieden die voor andere waarden zijn geselecteerd. De volgende gebieden voldoen aan het criterium "vijf belangrijkste gebieden" voor de in beken voorkomende rivierdonderpad: Veluwe (057), Dinkelland (049), Geuldal (157), Roerdal (150) en Swalmdal (148). In deze gebieden gaat het om beeklopen met een totale lengte van het leefgebied van minstens tien kilometer. Zowel wat betreft de kwaliteit als de omvang is het Geuldal het belangrijkste Natura 2000-gebied voor de rivierdonderpad in Nederland. Recent genetisch onderzoek heeft uitgewezen dat deze soort in verschillende taxonomische groepen kan worden ingedeeld, die door sommige onderzoekers als aparte soorten worden beschouwd. De in Nederland voorkomende rivierdonderpadden vallen daarbij in twee groepen uiteen: de aan beken gebonden "beekdonderpad" (*Cottus rhenanus*) en de "gewone" rivierdonderpad (*Cottus perifretum*) die een veel ruimere verspreiding heeft in meren, rivieren en beken³⁵. Vooralsnog is onduidelijk in welke gebieden sprake is van de "gewone rivierdonderpad" en/of de "beekdonderpad". Voor zover nu bekend herbergt alleen de Geul (inclusief zijbeken Gulp, Eijserbeek en Selzerbeek) bovenstrooms tot de stuw bij Meerssen een populatie van de "beekdonderpad" (*Cottus rhenanus*).

³⁴ Destijds bekend als Grootte Heide – De Plateaux.

³⁵ Crombaghs, Dorenbosch, Gubbels & Kranenbarg (2007) Nederlandse Rivierdonderpad uit de Habitatrictlijn bestaat uit twee soorten. Levende Natuur 108: 248-251.

H1318 – Meervleermuis			
Landelijke populatie ca. 550 individuen ^a			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
097	Meijendel & Berkheide	A2 (30-50%)	Aanwijzingsbesluit 2013
157	Geuldal	B2 (6-15%)	Zoogdiervereniging 2010
057	Veluwe	B2 (6-15%)	Zoogdiervereniging 2010
156	Bemelerberg & Schiepersberg	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
088	Kennemerland-Zuid	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013

(a) De schatting van de landelijke populatiegrootte is verhoogd (en enkele relatieve bijdragen zijn verlaagd), omdat in eerdere besluiten geen rekening is gehouden met de belangrijke overwinteringsplaatsen in Noord- en Zuid-Holland.

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de volgende wintergebieden voor deze soort geselecteerd: Meijendel & Berkheide (097), Bemelerberg & Schiepersberg (156), Geuldal (157) en Sint Pietersberg & Jekerdal (159). Bijna de helft van de overwinterende meervleermuizen huist in bunkers in Meijendel & Berkheide. Daarnaast verblijft een groot deel van de populatie in de ondergrondse mergelgroeven van Zuid-Limburg, met name in de gebieden Geuldal en Bemelerberg & Schiepersberg. Met de huidige kennis blijkt de soort ook in belangrijke aantallen te overwinteren op de Veluwe (057) en in bunkers in Kennemerland-Zuid (088), zodat ook deze gebieden tot de vijf belangrijkste gebieden voor deze soort kunnen worden gerekend.

H1831 – Drijvende waterweegbree			
Landelijke populatie ca. 300 kilometerhokken			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
135	Kempenland-West	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
133	Kampina en Oisterwijkse Vennen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
137	Strabrechtse Heide & Beuven	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
057	Veluwe	C (<2%)	FLORON 2008

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor deze soort vijf gebieden geselecteerd: Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136)³⁶, Brabantse Wal (128)³⁷, Kempenland-West (135)³⁸, Kampina & Oisterwijkse Vennen (133)³⁹ en Maasduinen (145). Bij deze soort zijn aantallen moeilijk vast te stellen terwijl deze van jaar tot jaar bovendien sterk kunnen wisselen. Het best beschikbare materiaal om de betekenis van gebieden te vergelijken vormt de verspreiding per kilometerhok. Op grond van verspreidingsgegevens die in de periode 1994-2008 zijn verzameld, zijn de gebieden met meest bezette kilometerhokken achtereenvolgens: Kempenland-West; Kampina & Oisterwijkse Vennen; Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux; Strabrechtse Heide & Beuven (137) en Veluwe (057). Volgens deze gegevens is de soort in Brabantse Wal en Maasduinen op minder plekken aanwezig.

B.4 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

Voor zover de hier vermelde gebiedsdoelen en relatieve bijdragen betrekking hebben op de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten deze worden beschouwd als "indicatieve" opgaven en kunnen ze nog aan verandering onderhevig zijn.

³⁶ Destijds bekend als Grootte Heide - De Plateaux.

³⁷ Destijds bekend als Ossendrecht.

³⁸ Destijds bekend als Kempenland.

³⁹ Destijds bekend als Kampina en Oisterwijkse Bossen en Vennen.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling⁴⁰ is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. De landelijke doelstellingen vormen een kader voor de formulering van instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau. De gebiedsdoelen bij elkaar “opgeteld”, eventueel tezamen met een opgave buiten het Natura 2000-netwerk, hebben als som het landelijke doel. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding van de betreffende Natura 2000-waarde vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de landelijke staat van instandhouding, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling, worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. In gevallen waarin motivering ontbreekt, is aanpassing nog in overweging (met name naar aanleiding van zienswijzen) in het kader van het besluit voor het betreffende gebied. Doelstellingen die volgens de tabellen zijn aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit (zie kolom “Besluit”) staan eveneens onder de betreffende tabellen gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-waarden die zijn toegevoegd ten opzichte van het ontwerpbesluit, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen. De instandhoudingsdoelstellingen die om deze reden op behoud zijn gesteld en daarmee afwijken van de landelijke doelstelling voor de betreffende Natura 2000-waarde, zijn in de tabellen gemarkeerd met een x. Regels in cursief betreffen complementaire doelen. Deze zijn in de tabellen opgenomen omdat ze nog in de vigerende besluiten staan vermeld. Deze doelen zullen niet langer in aanwijzingsbesluiten worden opgenomen (zie bijlage C, paragraaf 4.1). Bij broedvogels wordt in de kolom “Populatie” tevens aangegeven of er sprake is van herstel dan wel uitbreiding (↑). In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 3 van deze bijlage.

B.4.1 Habitatrichtlijn: habitattypen

H2310 – Stuifzandheiden met struikhei					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
017	Bakkeveense Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenerzand	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
044	Borkeld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A2	conform ontwerp
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
144	Boschhuizerbergen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

⁴⁰ De landelijke doelomschrijving in deze paragraaf beperkt zich in principe tot behoud/uitbreiding oppervlakte (of omvang leefgebied) en behoud/verbetering kwaliteit (leefgebied), in geval van soorten en vogels aangevuld met het doel voor behoud/uitbreiding populatie. Voor de volledige formulering van de landelijke doelen inclusief toelichting wordt verwezen naar het Natura 2000 doelendocument (2006).

145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
------------	------------	-------------	-------------	----	--------------------

Het habitatype stuifzandheiden met struikhei is beperkt tot laag gelegen land. Meer dan twee derde van de landelijke oppervlakte van het habitatype is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan⁴¹.

Mogelijkheden voor uitbreiding van de oppervlakte liggen onder meer in de gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld (029), Veluwe (057), Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131) en Maasduinen (145). Verder is de uitbreidingsopgave neergelegd in de gebieden waar de beste potenties zijn: waar voldoende ruimte en mogelijkheden zijn voor uitbreiding van dit aan vaaggronden gebonden habitatype. De landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit wordt in het grootste deel van de gebieden nagestreefd. In de meeste gebieden waar behoud van de kwaliteit als doel wordt gesteld, is het habitatype reeds in voldoende kwaliteit aanwezig (bijvoorbeeld in Strabrechtse Heide & Beuven (137)).

H2320 – Binnenlandse kraaiheibegroeiingen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
017	Bakkeveense Duinen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenezand	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	verbetering	A2	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	B2	conform ontwerp

Ruim 50% van het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten op het aspect oppervlakte aan op de landelijke doelstelling. Verbetering van de kwaliteit is lokaal van belang voor herstel van populaties van onder andere levermossen en wolfsklauwen die nationaal bedreigd zijn. Deze doelstelling is neergelegd in de gebieden waar de beste mogelijkheden hiervoor liggen.

H2330 – Zandverstuivingen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
017	Bakkeveense Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenezand	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A2	conform ontwerp
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

⁴¹ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld (Strct. 2011, 4458).

131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
144	Boschhuizerbergen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

Ongeveer twee derde van het habitatype zandverstuivingen bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype zandverstuivingen is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De afwisseling van zandverstuivingen met stuifzandheiden met struikhei (H2310) is voor een groot aantal dieren, in het bijzonder vogels, belangrijk. Om deze reden zijn in veel heidegebieden van de hogere zandgronden deze twee habitatypen gecombineerd als doel. Het grootste deel van de gebiedsdoelstellingen sluit aan op de landelijke doelstelling. In de meeste gebieden waar een behoudsdoelstelling is neergelegd komt het habitatype slechts over een kleine oppervlakte voor en/of lijken de potenties voor herstel gering.

H3130 – Zwakgebufferde vennen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud ^a	behoud	C	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	C	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
144	Boschhuizerbergen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
146	Sarsven en De Banen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype zure vennen (H3160) is toegestaan⁴².

⁴² Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

Het habitatype zwakgebufferde vennen heeft een sterk versnipperd voorkomen dat doorgaans over kleine oppervlakten voorkomt. Ongeveer een derde van dit habitatype is opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan⁴¹. De uitbreidingsopgave is neergelegd in de gebieden waar de beste mogelijkheden zijn en/of die in de toekomst een grote bijdrage kunnen leveren aan het landelijk doel (bijvoorbeeld Kampina & Oisterwijkse Vennen (133) en Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136)). In de gebieden waar een behoudopgave is gesteld voor de oppervlakte wordt uitbreiding nagenoeg niet mogelijk geacht omdat het habitatype bijvoorbeeld voorkomt in geïsoleerde poelen en er van nature geen nieuwe vennen bij zullen komen (Dwingelderveld (030), Boetelerveld (041), Dinkelland (049), Veluwe (057), Landgoederen Brummen (058), Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131), Boschhuizerbergen (144)), of omdat het habitatype al over een grote oppervlakte voorkomt (Kempenland-West (135)). Ook de landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit wordt nagestreefd in de gebieden waar de potentie het hoogst is. In de gebieden waar een behoudopgave is gesteld komt het habitatype mogelijk al in voldoende kwaliteit voor (Veluwe), in een aantal gevallen door recentelijke herstelwerkzaamheden (Regte Heide & Riels Laag (134), Boschhuizerbergen, Sarsven en De Banen (146)). In de Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen zijn de mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering nog onzeker. In vennen waar de habitattypen zeer zwakgebufferde vennen (H3110) en zwakgebufferde vennen (H3130) samen voorkomen, dient het beheer vooral gericht te zijn op het meer zeldzame en meer bedreigde habitatype zeer zwakgebufferde vennen (H3110).

H3160 – Zure vennen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
017	Bakkeveense Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
023	Fochteloërveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
044	Borkeld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	verbetering	B1	conform ontwerp
128	Brabantse Wal	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud ^a	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitattypen zwakgebufferde vennen (H3130) of actieve hoogvenen, *heideveentjes* (H7110B) is toegestaan⁴².

Ruim de helft van het Nederlandse voorkomen van het habitatype zure vennen bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke

doelstelling sluit hierop aan. Voor enkele gebieden, zoals Dwingelderveld (030) en Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136), is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd, omdat het huidige beheer reeds gericht is op het ontwikkelen van zure vennen. In het bijzonder wordt uitbreiding van de oppervlakte van vormen met drijvende egelskop en veenbloembies nagestreefd (onder meer Dwingelderveld). Een deel van de zure vennen kan zich door verlanding ontwikkelen naar het habitatype actieve hoogvenen, *heideveentjes* (H7110B). In een aantal gebieden wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd in tegenstelling tot de landelijke doelstelling. In de gebieden Sallandse Heuvelrug (042), Witte Veen (054), Strabrechtse Heide & Beuven (137) en Brunssummerheide (155) zijn de vennen reeds goed ontwikkeld. Behoud is derhalve voldoende. In het gebied Lonnekermeer (051) wordt behoud van de kwaliteit beoogd, omdat het slechts een zeer kleine oppervlakte betreft en er geen potentie is om de kwaliteit ervan te verbeteren.

H3260A – Beken en rivieren met waterplanten, <i>waterranonkels</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^a	Besluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	B	conform ontwerp
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	uitbreiding	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
147	Leudal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	behoud	behoud	B	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	B	ontwerpbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(a) Klassen zijn slechts globaal geduid (B = 2-15%, C < 2%), omdat betrouwbare cijfers die op vergelijkbare wijze zijn bepaald, niet beschikbaar zijn. Bovendien varieert het voorkomen van jaar tot jaar. Klasse B is vermeld voor gebieden met een grote (potentieel geschikte) beeklengte en/of belangrijke voorkomens.

De landelijke staat van instandhouding van het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Vrijwel alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling. In de gebieden Swalmdal (148) en Roerdal (150) wordt op het aspect kwaliteit van de landelijke doelstelling afgeweken, omdat de kwaliteit van het habitatype in deze gebieden reeds goed is. In Swalmdal is ook op het aspect oppervlakte een behoudsdoelstelling gesteld, omdat het habitatype in dit gebied reeds over het gehele beektraject voorkomt. Behoud is derhalve voldoende.

H4010A – Vochtige heiden, <i>hogere zandgronden</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
015	Van Oordt's Mersken	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
017	Bakkeveense Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
023	Fochteloërveen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit

032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
043	Wierdense Veld	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
044	Borkeld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

Het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (subtype A) komt wijdverspreid voor in Nederland. Meer dan twee derde van de landelijke oppervlakte van dit subtype is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan⁴³. Mogelijkheden voor uitbreiding van de oppervlakte liggen onder andere op de Veluwe (057) en in de gebieden op het Drents plateau, waar dit subtype over grote oppervlakten voorkomt. Verder is de uitbreidingsopgave neergelegd in de gebieden waar de beste potenties zijn: waar voldoende ruimte en mogelijkheden zijn voor uitbreiding. Ook de landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit wordt nagestreefd in de gebieden waar de potentie het hoogst is: bijvoorbeeld waar herstel van sterk vergraste vormen van dit subtype mogelijk is. Een speciale herstelopgave voor de kwaliteit van dit subtype ligt in de beekdalen waar het habitatype onderdeel uitmaakt van de gradiënt van hogere zandgronden naar de beek (bijvoorbeeld Wijnjeterper Schar (016), Stelkampsveld (060) en Meinweg (149)). In de meeste gebieden waar, in tegenstelling tot deze landelijke doelstelling, behoud van de kwaliteit wordt nagestreefd komt het subtype slechts in beperkte mate voor. De potenties ter verbetering van de kwaliteit zijn in deze gebieden veelal gering.

⁴³ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluiten Natura 2000-gebieden Wijnjeterper Schar en Elperstroomgebied (Strct. 2010, 2212).

H4030 – Droge heiden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
023	Fochteloërveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
029	Holtingerveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
040	Engbertsdijksvenen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
042	Sallandse Heuvelrug	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
043	Wierdense Veld	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
044	Borkeld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
054	Witte Veen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A2	conform ontwerp
060	Stelkampsveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
140	Groote Peel	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

Ruim twee derde van de landelijke oppervlakte van het habitatype droge heiden is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “matig ongunstig” en “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Niet in alle gebieden kan de landelijke doelstelling worden nagestreefd. In een aantal gebieden wijkt de doelstelling voor het aspect oppervlakte af van de landelijke doelstelling omdat bijvoorbeeld de oppervlakten waar het habitatype droge heiden voor kan komen al volledig benut zijn (Holtingerveld (029), Wierdense Veld (043) en Borkeld (044)). De doelstelling voor het aspect kwaliteit wijkt af van de landelijke doelstelling in de gebieden Bergvennen & Brecklenkampse Veld (046) en Dinkelland (049), omdat het habitatype in deze gebieden reeds in goed ontwikkelde vorm aanwezig is. In diverse gebieden wordt zowel behoud van de oppervlakte als behoud van de kwaliteit beoogd. In het gebied Stelkampsveld (060) ligt de focus op andere habitatypen en komen droge heiden slechts over kleine oppervlakten voor. De gebieden Fochteloërveen (023), Witterveld (024), Witte Veen (054) en Aamsveen (055) zijn hoogveengebieden. In deze gebieden wijken de doelstellingen af van de landelijke doelstelling

omdat het habitatype droge heiden voorkomt op de zandruggen van de gebieden en hierdoor de mogelijkheden in het hoogveenlandschap volledig zijn benut. Ook in het, overwegend natte, Drentsche Aa-gebied (025) zijn de mogelijkheden voor droge heiden volledig benut. De doelstellingen voor het gebied Wijnjeterper Schar (016) wijken af van de landelijke doelstelling omdat het gebied reeds een goed voorbeeld is betreffende dit habitatype en behoud van de kwaliteit en oppervlakte derhalve voldoende is.

H5130 – Jeneverbesstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage ^a	Besluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenezand	behoud	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	behoud	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
044	Borkeld	uitbreiding	verbetering	B	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	verbetering	B	conform ontwerp
062	Willinks Weust	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
144	Boschhuizerbergen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(a) Klassen zijn slechts globaal geduid (B = 2-15%, C < 2%), omdat de gebieden onderling niet goed kunnen worden vergeleken, aangezien de oppervlakten op verschillende wijzen zijn berekend (al dan niet inclusief open delen). De aard van de vegetaties verschilt sterk van gebied tot gebied: van verspreide bomen tot dichte struwelen.

Ongeveer de helft van de landelijke oppervlakte jeneverbesstruwelen is gelegen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Hoewel de oppervlakte van jeneverbesstruwelen sinds 1950 stabiel is gebleven, is de kwaliteit afgenomen. Door successie en vergrassing is de soortensamenstelling verarmd. Het merendeel van de jeneverbessen staat in oudere struwelen met een vrij eentonige soortensamenstelling. Natuurlijke verjonging vindt zelden plaats, waardoor een scheve leeftijdsopbouw is ontstaan. De landelijke doelstelling is dan ook gericht op behoud van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit. Het merendeel van de gebiedsdoelstellingen sluit hierop aan. In Borkeld (044) en Springendal & Dal van Mosbeek (045) zijn goede kansen voor uitbreiding van het habitatype. Dit zijn de enige twee gebieden in Nederland waar potentie is voor het kiemen van jeneverbessen op de lemige bodems. De uitbreidingsopgave in deze gebieden is nodig om de te verwachten landelijke areaalverliezen op te vangen. In enkele gebieden geldt een behoudopgave op het aspect kwaliteit. In Boetelerveld (041), Bergvennen & Brecklenkampse Veld (046) en Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136) komen slechts zeer kleine oppervlakten van het habitatype voor, waardoor kwaliteitsverbetering niet mogelijk wordt geacht.

H6230 – *Heischrale graslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
016	Wijnjeterper Schar	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenenzand	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
044	Borkeld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A2	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
062	Willinks Weust	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Petteerderduinen	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit

Het habitatype heischrale graslanden heeft een sterk versnipperd voorkomen dat doorgaans over kleine oppervlakten voorkomt. Van de circa 100 ha heischrale graslanden in Nederland is ongeveer de helft opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In enkele gebieden wijkt de doelstelling betreffende de oppervlakte af van het landelijk doel en wordt behoud nagestreefd. De belangrijkste reden hiervoor is dat er buiten het huidig voorkomen in het betreffende gebied niet of nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn, onder andere in Dinkelland (049). Het landelijke doel ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype kan ook niet in alle gebieden gerealiseerd worden. De meest kansrijke gebieden zijn aangewezen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype. In enkele andere gebieden wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd, in tegenstelling tot het landelijk doel. Mogelijke redenen hiervoor zijn de aanwezigheid van reeds goede kwaliteit (Bargerveen (033)) en geringe mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering (Dinkelland).

H6410 – Blauwgraslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
021	Lieftingsbroek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
062	Willinks Weust	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
065	Binnenveld	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
069	De Bruuk	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
105	Zouweboezem	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

Het habitatype blauwgraslanden komt in verspreid liggende gebieden in kleine oppervlakten voor. Van de circa 180 ha blauwgrasland in Nederland is ongeveer twee derde opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype blauwgraslanden is op de aspecten oppervlakte en

kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig"⁴⁴. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Voor het merendeel van de gebieden geldt dat de doelen aansluiten bij de landelijke doelstelling van uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit van het habitatype. In een aantal gevallen is hiervan afgeweken en is er gekozen voor een behoudsdoelstelling voor de oppervlakte of de kwaliteit. De belangrijkste reden met betrekking tot de oppervlakte is dat er buiten het huidig voorkomen in het betreffende gebied niet of nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn. De landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype kan ook niet in alle gebieden gerealiseerd worden. In het gebied Duinen Schiermonnikoog (006) bijvoorbeeld wordt gezien de geïsoleerde ligging van het gebied geen potentieel herstel van de kwaliteit verwacht. De meest kansrijke gebieden zijn aangewezen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype.

H7110B – *Actieve hoogvenen, heideveentjes					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
024	Witterveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
039	Vecht – en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit

Het habitatype actieve hoogvenen, *heideveentjes* (subtype B) komt sterk verspreid over doorgaans kleine oppervlakten voor. Vanwege het ontbreken van complete gegevens over het voorkomen van dit subtype is voor de berekening van de relatieve bijdragen uitgegaan van een geschatte landelijke oppervlakte van 150 ha. Daarvan uitgaande zou ongeveer twee derde van de landelijke oppervlakte zijn opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In afwijking van de landelijke uitbreidingsdoelstelling voor oppervlakte is in enkele gebieden gekozen voor een behoudsdoelstelling. In deze gebieden gaat het in de meeste gevallen om slechts één of enkele vennen en is er geen ruimte voor uitbreiding van de oppervlakte. In het gebied Witterveld (024) geldt een behoudopgave voor de kwaliteit van dit subtype. De reden hiervoor is dat de heideveentjes in dit gebied reeds van matige tot goede kwaliteit zijn en geen uitbreidingsmogelijkheden zijn middels herstel van voormalige heideveentjes.

⁴⁴ De beschreven staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

H7140A – Overgangs- en trilvenen, <i>trilvenen</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	C	doel toegevoegd ^x
065	Binnenveld	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x

Bijna drie kwart van de landelijke oppervlakte van het habitatype overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (subtype A) is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig"⁴⁴. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Bijna alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke opgave. In de gebieden Vecht- en Beneden-Reggegebied (039) en IJsselmeer (072) wordt van de landelijke doelstelling afgeweken en zijn er behoudsdoelstellingen geformuleerd, omdat er in deze gebieden slechts geringe oppervlakten van dit subtype aanwezig zijn en er weinig zicht is op herstel.

H7150 – Pioniervegeties met snavelbiezen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
044	Borkeld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
048	Lemselermaten	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
049	Dinkelland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
055	Aamsveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit

134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

Ongeveer de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". Landelijk wordt zowel uitbreiding van de oppervlakte als verbetering van de kwaliteit nagestreefd. Uitbreiding van de oppervlakte is als landelijk doel gesteld omdat de gunstige staat van instandhouding slechts een tijdelijke situatie betreft⁴⁵. Deze situatie is te danken aan recent op vele plekken uitgevoerde plagwerkzaamheden ten behoeve van herstel van het habitatype vochtige heiden, *hogere zandgronden* (H4010A) waarvoor Nederland een grote verantwoordelijkheid heeft. De oppervlakte van pioniervegetaties met snavelbiezen heeft zich plaatselijk kunnen uitbreiden door plagwerkzaamheden. Dit heeft de achteruitgang op de plaatsen waar het habitatype van nature voorkomt gemaskeerd. Uitbreiding van de oppervlakte is gericht op herstel van natuurlijke pioniervegetaties met snavelbiezen als duurzaam onderdeel van het (natte) heidelandschap. Deze herstelopgave geldt alleen voor gebieden waar het type van nature aanwezig is en waar goede mogelijkheden voor herstel aanwezig zijn, onder andere de gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027) en Dwingelderveld (030). In de overige gebieden, waar het habitatype voorkomt op plagplekken in vochtige heiden (H4010), wordt volstaan met behoud.

H7230 – Kalkmoerassen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	C	doel toegevoegd ^x
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
065	<i>Binnenveld</i>	<i>ontwikkeling</i>			<i>ontwerpbesluit</i>
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
154	Geleenbeekdal	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit

Ruim de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype kalkmoerassen is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Het habitatype is in de loop van de 20^e eeuw sterk achteruit gegaan. Vrijwel alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling om dit sterk onder druk staande habitatype te herstellen.

⁴⁵ Dit is voor dit habitatype ook de reden dat de staat van instandhouding wat betreft het aspect toekomstperspectief als "matig ongunstig" is beoordeeld (zie ook Natura 2000 profielendocument (2008)).

H9120 – Beuken-eikenbossen met hulst					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
021	Lieftingsbroek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
022	Norgerholt	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
031	Mantingerbos	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A3	doel aangepast ^a
058	Landgoederen Brummen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
062	Willinks Weust	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
063	Bekendelle	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
129	Ulvenhoutse Bos	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
142	Sint Jansberg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
143	Zeldersche Driessen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
149	Meinweg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
154	Geleenbeekdal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
160	Savelsbos	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling van het gebied Veluwe is op het aspect kwaliteit aangepast van behoud naar verbetering. In het gebied blijken met de huidige kennis mogelijkheden te zijn om de kwaliteit van het habitatype te verbeteren.

Ruim de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype beuken-eikenbossen met hulst is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan⁴⁶. In enkele gebieden wordt in tegenstelling tot de landelijke opgave behoud van de kwaliteit beoogd, waaronder: Lieftingsbroek (021), Mantingerbos (031), Ulvenhoutse Bos (129) en Geleenbeekdal (154). In deze gebieden is de kwaliteit van het habitatype reeds goed.

H9190 – Oude eikenbossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
026	Drouwenezand	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
032	Mantingerzand	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	A4	conform ontwerp
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

Ruim drie kwart van de landelijke oppervlakte van het habitatype oude eikenbossen bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype oude eikenbossen is op de

⁴⁶ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Ulvenhoutse Bos (Stcrt. 2010, 2212).

aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig"⁴⁷. De landelijke doelstelling sluit hierop aan.⁴⁷ In enkele gebieden wordt in tegenstelling tot de landelijke doelstelling behoud van de kwaliteit en/of oppervlakte beoogd. Een reden hiervoor is dat de kwaliteit reeds goed is (bijvoorbeeld Drentsche Aa-gebied (025)). Een andere reden is dat het habitatype over slechts een geringe oppervlakte voorkomt, waardoor er geen potentie is om de kwaliteit te verbeteren (onder andere het gebied Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131)). Daarnaast geldt behoud van de oppervlakte wanneer uitbreiding ten koste gaat van andere waarden, (onder andere in Holtingerveld (029), waar uitbreiding ten koste zou gaan van het habitatype zandverstuivingen (H2330)).

H91E0C – *Vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
021	Lieftingsbroek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud ^a	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
050	Landgoederen Oldenzaal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
055	Aamsveen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	verbetering	B1	doel aangepast ^b
058	Landgoederen Brummen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
063	Bekendelle	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud ^b	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
129	Ulvenhoutse Bos	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
134	Regte Heide & Riels Laag	behoud	behoud		aanwijzingsbesluit ^x
135	Kempensland-West	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
142	Sint Jansberg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
147	Leudal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
153	Bunder- en Elslooërbos	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
154	Geleenbeekdal	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
161	Noorbeemden & Hoogbos	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

⁴⁷ Staat van instandhouding en landelijke doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggelderveld (Stcrt. 2011, 4458).

- a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitattypen kalkmoerassen (H7230) of overgangs- en trilvenen (H7140) is toegestaan⁴².
- b) De doelstelling voor het gebied Veluwe is op het aspect oppervlakte aangepast van uitbreiding naar behoud. Met de huidige kennis blijken de potenties voor uitbreiding van de oppervlakte in het gebied zeer gering.
- c) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype kalkmoerassen (H7230) is toegestaan⁴².

Ruim de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype vochtige alluviale bossen, *beekbegeleidende bossen* (subtype C) bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het subtype *beekbegeleidende bossen* is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Niet alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling. Alleen in gebieden waar potenties zijn, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit nagestreefd, bijvoorbeeld in de gebieden Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen (131), Leudal (147) en Geuldal (157). In sommige gebieden, zoals Bunder- en Elslooërbos (153), is reeds een zodanige oppervlakte van het habitatype aanwezig waardoor behoud van de oppervlakte voldoende is.

B.4.2 Habitatrichtlijn: soorten

H1042 – Gevlekte witsnuitlibel						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
029	Holtigerveld	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	A1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	A1	aanwijzingsbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	uitbreiding	B2	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	conform ontwerp ^a
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	vestiging		ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Er is geen aantal meer in de gebiedsdoelstellingen opgenomen. Gezien de onzekerheid over de populatiegrootte in diverse gebieden worden de gebiedsdoelstellingen beperkt tot behoud of herstel van het leefgebied ten behoeve van een duurzame populatie.

De landelijke staat van instandhouding van de gevlekte witsnuitlibel is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "zeer ongunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Gezien het beperkte voorkomen van bestendige populaties is een aantal ontwikkeldoelen geformuleerd voor potentiële leefgebieden voor stabiele populaties. In deze gebieden worden vrijwel jaarlijks gevlekte witsnuitlibellen waargenomen, maar het is onzeker of dit stabiele populaties betreffen. Vrijwel alle gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling. Alleen voor Holtigerveld (029)²³ het Lonnekermeer (051) geldt een aangepaste opgave. Het perspectief voor de soort is in deze gebieden reeds goed en de mogelijkheden voor herstel van het leefgebied zijn beperkt.

H1083 – Vliegend hert					
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	conform ontwerp
142	Sint Jansberg	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
154	Geleenbeekdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	ontwerpbesluit
160	Savelsbos	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
161	Noorbeemden & Hoogbos	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van het vliegend hert is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De meeste gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling. In enkele gebieden lijkt slechts beperkte potentie voor herstel van het leefgebied en de populatie te zijn en is derhalve een behoudopgave gesteld. Vanwege beperkte inventarisatiegegevens is het (nog) niet mogelijk de relatieve bijdrage van de afzonderlijke gebieden aan de landelijke populatie weer te geven.

H1096 – Beekprik						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B2	conform ontwerp
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	behoud	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	uitbreiding	behoud	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de habitatsoort beekprik is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen van de gebieden Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (136), Meinweg (149) en het Roerdal (150) wijken (deels) af van de landelijke doelstelling. Het huidige voorkomen van de soort en het leefgebied in Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux leveren reeds voldoende bijdrage aan de landelijke doelstelling. In Meinweg is slechts zeer beperkte potentie voor een hersteldoelstelling aanwezig.

H1163 – Rivieronderpad					
Landelijke doelstelling: behoud/uitbreiding omvang en behoud/verbetering kwaliteit leefgebied ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
038	Uiterwaarden IJssel	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	behoud	uitbreiding	conform ontwerp
067	Gelderse Poort	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
073	Markermeer & IJmeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	behoud ^b	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
092	Ijperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit

152	Grensmaas	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	ontwerpbesluit

- (a) Behoud omvang en kwaliteit leefgebied in de grote wateren en uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied in de beken.
- (b) Enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp (A021) of grote karekiet (A298) is toegestaan⁴⁸.
- (c) De verspreidingsdoelstelling is verwijderd.

De landelijke staat van instandhouding van de rivierdonderpad is op het aspect leefgebied als "matig ongunstig"⁴⁹ beoordeeld en heeft voornamelijk betrekking op in beken voorkomende rivierdonderpadden, waaronder de "beekdonderpad" (*Cottus rhenanus*). De staat van instandhouding van de "gewone" rivierdonderpad (*Cottus perifretum*) die een veel ruimere verspreiding heeft in meren, rivieren en beken, wordt, behalve in beken, vooralsnog als gunstig beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Er zijn onvoldoende inventarisatiegegevens over de landelijke verspreiding van de soort op kilometerhokniveau bekend, daarom worden er geen relatieve bijdragen per gebied gegeven. In de beekdalgebieden is een landelijke hersteldoelstelling neergelegd. Alleen in de gebieden Veluwe (057) en Geuldal (157), waar het leefgebied het meest onder druk staat en er mogelijkheden zijn voor herstel van het leefgebied en van de populatie, is een hersteldoelstelling neergelegd.

H1166 – Kamsalamander					
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
029	Holtlingerveld	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
038	Uiterwaarden IJssel	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	ontwerpbesluit
038	<i>Uiterwaarden IJssel</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>ontwerpbesluit</i>
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
050	Landgoederen Oldenzaal	uitbreiding	behoud	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	behoud	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
062	Willinks Weust	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
066	<i>Uiterwaarden Neder-Rijn</i>	<i>behoud</i>	<i>behoud</i>	<i>behoud</i>	<i>ontwerpbesluit</i>
067	Gelderse Poort	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
068	Uiterwaarden Waal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	ontwerpbesluit
068	<i>Uiterwaarden Waal</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	<i>behoud</i>	<i>ontwerpbesluit</i>
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit

⁴⁸ Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

⁴⁹ De beschreven staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

082	Uiterwaarden Lek	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
155	Brunssummerheide	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de kamsalamander is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Er zijn onvoldoende kwantitatieve verspreidingsgegevens om de relatieve bijdrage per gebied te kunnen bepalen. In de gebieden met de grootste ecologische potentie voor herstel van het leefgebied en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de populatie nagestreefd (onder andere in Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027)). In sommige gebieden is het leefgebied al op orde en gedijt ook een behoorlijke populatie zoals in Willinks Weust (062) en is behoud derhalve voldoende. Tenslotte is in de Limburgse gebieden Bemelerberg & Schiepersberg (156) en Geuldal (157) voor behoud gekozen vanwege mogelijke beperkingen voor de instandhoudingsdoelstellingen van de geelbuikvuurpad (H1193).

H1318 – Meervleermuis (winter)						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage^a	Besluit
057	Veluwe	behoud	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud	behoud	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	behoud	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
160	Savelsbos	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) De schatting van de landelijke populatiegrootte is verhoogd en enkele relatieve bijdragen zijn verlaagd, omdat in eerdere besluiten geen rekening is gehouden met de belangrijke overwinteringsplaatsen in Noord- en Zuid-Holland.

De landelijke staat van instandhouding van de meervleermuis is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig"⁵⁰. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling. Deze is gericht op behoud van overwinteringsplaatsen (met name groeven en bunkers) die gebruikt worden door meervleermuizen.

⁵⁰ De staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (zie Natura 2000 profielendocument 2008 voor nadere uitleg).

H1831 – Drijvende waterweegbree						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	behoud	C	conform ontwerp
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
146	Sarsven en De Banen	uitbreiding	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de habitatsoort drijvende waterweegbree is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hier op aan⁴¹. Herstel wordt mogelijk geacht in die gebieden waar de soort eerder in het habitattype zwakgebufferde vennen (H3130) of in de directe omgeving daarvan is aangetroffen en waar tevens uitbreiding van de oppervlakte en waar nodig verbetering van de kwaliteit van dit habitattype wordt nagestreefd. Bij herstel van dit habitattype zijn de omstandigheden gunstig voor herstel van de drijvende waterweegbree. In de overige gebieden wijkt de doelstelling af van de landelijke doelstelling. Het is onvoldoende duidelijk hoe de soort in deze gebieden hersteld zou kunnen worden.

B.4.3 Vogelrichtlijn: broedvogels

A072 – Wespandief						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	8	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	100	A	doel aangepast ^a
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	13	B	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal van de Veluwe is aangepast. Het oorspronkelijke aantal van 150 broedparen bleek een overschatting van de draagkracht.

De landelijke staat van instandhouding van de wespandief is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 400 paren". De gebiedsdoelstellingen sluiten allen aan bij de landelijke doelstelling.

A224 – Nachtzwaluw						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	45	B1	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	610	B2	conform ontwerp
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	80	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grote Heide & De Plateaux	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	18	C	aanwijzingsbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	3 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	25	B1	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de nachtzwaluw is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig"⁵¹. De landelijke doelstelling sluit daarop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 1.000 paren". De gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling, met uitzondering van Deurnsche Peel & Mariapeel (139) waar een beperkte uitbreiding van de populatie wordt nagestreefd. In 1999-2003 was in dit gebied 1 broedpaar aanwezig. Gezien de aantallen in 1995-1998 (gemiddeld 4 broedparen met een maximum van 7 paren in 1996) heeft het gebied echter potentie voor uitbreiding van de populatie.

A229 – IJsvogel						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
035	De Wieden	behoud	behoud	10	C	aanwijzingsbesluit
038	Uiterwaarden IJssel	behoud	behoud	10	C	ontwerpbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	30	B1	conform ontwerp
066	Uiterwaarden Neder-Rijn	behoud	behoud	5	C	ontwerpbesluit
067	Gelderse Poort	behoud	behoud	10	B1	ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	6	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	20	B1	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de ijsvogel is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 200 paren (binnen een termijn van 5 jaren na strenge winters)"⁵². Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling.

A233 – Draaihals						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	(her)vestiging	A	doel aangepast ^a

(a) Het aantal in de doelstelling van het gebied Veluwe is vervangen door (her)vestiging van de populatie (zie toelichting op het doel in paragraaf 5.5).

⁵¹ Landelijke staat van instandhouding gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Deurnsche Peel & Mariapeel (Stcrt. 2009, 13516).

⁵² Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag, pagina 197.

De landelijke staat van instandhouding van de draaihals is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van ten minste 200 paren". De gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling. Het beoogde herstel zal grotendeels moeten worden bereikt door maatregelen buiten het Natura 2000-netwerk en door hervestiging in Natura 2000-gebieden waar de soort verdwenen is. De draaihals is sinds de jaren zeventig zeer sterk achteruitgegaan en broedt in Natura 2000-gebieden op dit moment alleen jaarlijks in het Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027). De draaihals wordt op de Veluwe recentelijk nog wel waargenomen, maar het is niet zeker of dit broedende vogels betreft. De afname wordt vermoedelijk veroorzaakt door zowel afname van geschikt broedgebied als door ongunstige ontwikkelingen in de overwinteringsgebieden. Aangezien Nederland zich aan de uiterste westrand van het broedareaal bevindt, en de soort zich steeds verder in oostelijke richting terugtrekt, is het onzeker of de soort zich, als gevolg van herstel van het leefgebied, ook daadwerkelijk weer op de Veluwe zal vestigen.

A236 – Zwarte specht						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	behoud	14	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	400	A1	doel aangepast ^a
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	40	B1	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	35	B1	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal in de doelstelling van het gebied Veluwe is aangepast van 430 naar 400 paren. Het doel is gebaseerd op het geschatte aantal van 350 tot 400 broedparen in 2005. Het gemiddelde 1999-2003 van 430 broedparen was gebaseerd op een selectie van proefvlakken en mogelijk niet representatief voor de hele Veluwe.

De landelijke staat van instandhouding van de zwarte specht is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 800 paren". De gebiedsdoelstellingen sluiten allen aan bij de landelijke opgave.

A246 – Boomleeuwerik						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	110	B1	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	behoud	35	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	2.400	A2	conform ontwerp
128	Brabantse Wal	behoud	behoud	100	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	behoud	55	C	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	55	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	100	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	25 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de boomleeuwerik is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit daarop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van een populatie van ten minste 5.000 paren". Alle gebiedsdoelstellingen sluiten voor het aspect leefgebied aan op de landelijke doelstelling.

A255 – Duinpieper						
Landelijke doelstelling: herstel omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	(her)vestiging	A	doel aangepast ^a

(a) Het aantal in de doelstelling van het gebied Veluwe is vervangen door (her)vestiging van de populatie (zie toelichting op het doel in paragraaf 5.5).

De landelijke staat van instandhouding van de duinpieper is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van de populatie van ten minste 100 paren”. De doelstelling voor het gebied Veluwe (057) sluit aan op de landelijke doelstelling en is gericht op (her)vestiging van de populatie. Vanwege de ligging van Nederland aan de uiterste westflank van de Midden-Europese verspreiding en het gegeven dat de soort in alle landen in de ruime omgeving van Nederland een sterke afname laat zien, is het onzeker of de soort zich, als gevolg van herstel van het leefgebied, ook daadwerkelijk weer op de Veluwe zal vestigen.

A276 – Roodborsttapuit						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	40	C	aanwijzingsbesluit
023	Fochteloërveen	behoud	behoud	65	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	100	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	behoud	85	C	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	90	C	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	60	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	1.100	A1	doel aangepast ^a
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	behoud	35	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grote Heide & De Plateaux	behoud	behoud	60	C	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	120	C	aanwijzingsbesluit
140	Grote Peel	behoud	behoud	80	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	85	C	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal in de doelstelling van Veluwe is aangepast van ten minste 1.000 naar ten minste 1.100 broedparen, conform het gemiddelde van de periode 1999-2003. In de definitieve besluiten is een andere afrondingssysteematiek gehanteerd.⁵³

De landelijke staat van instandhouding van de roodborsttapuit is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit daarop aan: “behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van een populatie van ten minste 6.000 paren”. De gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke doelstelling.

⁵³ Voor het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen voor vogels is de volgende afrondingssysteematiek gebruikt: 1-20 = niet afronden, 21-100 = afronden op vijftallen, 100-1.000 = afronden op tientallen, >1.000 = afronden op honderdtallen.

A277 – Tapuit						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	35 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	60 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B2	conform ontwerp
085	Zwanenwater & Petteerderduinen	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
087	<i>Noordhollands Duinreservaat</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	<i>30</i>	<i>B1</i>	<i>ontwerpbesluit</i>

De landelijke staat van instandhouding van de tapuit is voor wat betreft de aspecten populatie en leefgebied als “zeer ongunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit hierop aan: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van tenminste 1.000 paren”⁵⁴. De doelstelling van de afzonderlijke gebieden sluit aan bij de landelijke doelstelling, met uitzondering van Holtingerveld (029).

A338 – Grauwe klauwier						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	A3	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	A1	conform ontwerp
145	Maasduinen	uitbreiding	verbetering	3 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de grauwe klauwier is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van ten minste 250 paren”. De gebiedsdoelen sluiten aan bij de landelijke doelstelling.

⁵⁴ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Duinen en Lage Land Texel (Stcrt. 2009, nr. 38).

Motivering van het besluit op basis van de binnengekomen zienswijzen

1 INLEIDING

Op 27 november 2006 zijn 111 ontwerp-aanwijzingsbesluiten gepubliceerd voor de eerste tranche Natura 2000-gebieden.

Deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten hebben in de periode van 9 januari 2007 tot en met 19 februari 2007 ter inzage gelegen. Dit heeft ertoe geleid dat er door bijna 7.800 personen of organisaties een zienswijze is ingediend over één of meer gebieden. Een belangrijk deel van de argumentatie in deze zienswijzen heeft betrekking op de gebruikte criteria, de voorgestelde begrenzing van de gebieden en de mogelijke gevolgen van Natura 2000 voor burgers en het bedrijfsleven. In veel zienswijzen werd dezelfde argumentatie gebruikt en werden gelijklopende zorgen geuit.

Er is destijds besloten om in één nota tot een algemene beantwoording van deze breed geuite kritiekpunten over te gaan. In deze Nota van Antwoord⁵⁵ is op hoofdlijnen het gevoerde beleid uiteengezet. De Nota van Antwoord is op 21 november 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden en op 13 februari en 6 maart 2008 heeft de Tweede Kamer de nota besproken. Iedereen die een zienswijze heeft ingediend, heeft in een persoonlijke brief een antwoord ontvangen, waarin op de algemene opmerkingen uit de zienswijze is ingegaan.

Gelet op het grote aantal zienswijzen dat voor elk gebied is ingediend en het grote aantal onderwerpen dat daarbij aan de orde is gekomen, is besloten om bij elk besluit de individuele zienswijzen per thema te behandelen. Dit gebeurt in deze bijlage C. Verder wordt in deze bijlage C vermeld welke specifiek op het aanwijzingsbesluit van dit gebied betrekking hebbende inspraakreacties zijn binnengekomen en hoe hiermee is omgegaan bij het opstellen van het aanwijzingsbesluit.

Bij de beantwoording van de zienswijzen zijn ook de provinciale beschouwingen op de zienswijzen betrokken.

Voor het gebied Veluwe zijn 286 zienswijzen ingediend. De reacties worden hieronder thematisch besproken.

⁵⁵ Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

2 REACTIES OVER DE PROCEDURE

2.1 ALGEMEEN

In een aantal zienswijzen zijn vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de gebruikte aanmeldingsgegevens en de onderbouwing van de vermelde gegevens in het standaardgegevensformulier, waaronder "beschermingsstatus". Verder wordt opgemerkt dat er voor de soorten en habitattypen met de kwalificatie "aanwezig maar verwaarloosbaar" geen instandhoudingsdoelstellingen in de besluiten hoeven te worden opgenomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat op het standaardgegevensformulier de bedrijfsactiviteiten, die in en om het gebied plaatsvinden, niet zijn vermeld. Men vraagt zich af of de Europese Commissie bij de beoordeling van de selectie van de gebieden daarmee rekening heeft kunnen houden.

Men vraagt zich ook af of de aanmeldingsprocedure wel zorgvuldig genoeg is doorlopen en wijst in dit kader mede op de verschillen tussen de huidige besluiten en de eerdere concepten die eind 2005 zijn opgesteld. Zo wordt er gesteld dat de vertaling van de aanmeldingsgegevens naar de doelstellingen disproportioneel is. Daarnaast zijn de doelstellingen volgens deze insprekers uitgebreider dan de Richtlijnen voorschrijven. Door doelstellingen op te nemen in het ontwerp-aanwijzingsbesluit voor alle soorten en habitattypen en dus ook voor die soorten en habitattypen waarvoor het gebied niet is geselecteerd, wordt er naar de mening van een aantal insprekers ten onrechte de suggestie gewekt dat de maatregelen die hieruit voortvloeien het gevolg zijn van de verplichtingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn. In een aantal zienswijzen wordt erop aangedrongen om in een gebied alleen die habitattypen en soorten te beschermen, waarvoor het gebied tot de categorie van belangrijkste gebieden behoort.

Insprekers wijzen verder op documenten die in een eerdere fase van het proces ter beoordeling zijn aangeboden, waarop men wijzigingen heeft voorgesteld en ten aanzien waarvan wijzigingen zijn doorgevoerd in de ontwerpbesluiten. Het betreft onder andere de profielendocumenten 2006⁵⁶ en gebiedendocumenten uit 2005. Verder wordt er door diverse insprekers op gewezen dat de aanwijzing van een Natura 2000-gebied een nieuwe wettelijke status tot gevolg heeft. Dat zou moeten betekenen dat in de besluitvorming de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig dienen te worden meegewogen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde reacties worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Selectie en aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden

De selectie en aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden is, met uitzondering van twee gebieden⁵⁷, in 2005 volledig afgerond. De rechter is destijds met betrekking tot de in 2000 gebruikte selectie- en begrenzingsmethodiek⁵⁸ tot de conclusie gekomen dat deze criteria niet onredelijk waren⁵⁹ en heeft alle bezwaren ten aanzien van de selectie en begrenzing van de toen aangewezen Vogelrichtlijngebieden ongegrond verklaard. Dat betekent dat de aanwijzing van alle Vogelrichtlijngebieden al rechtens vaststaat. Het Vogelrichtlijngebied was dus al voor de terinzagelegging een volwaardig Natura 2000-gebied en op dat feit kon daarom niet worden ingesproken. In deze procedure zijn nu aan dit gebied instandhoudingsdoelstellingen toegevoegd en daarnaast is een aantal wijzigingen doorgevoerd. Voor de eventuele wijzigingen van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen wordt verwezen naar bijlage B.2 van deze Nota van toelichting en naar hoofdstuk 4 van deze bijlage C. Voor eventuele wijzigingen in de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied wordt verwezen naar hoofdstuk 3 van deze Nota van toelichting en naar hoofdstuk 3 van deze bijlage C.

⁵⁶ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁵⁷ De gebieden Strabrechtse Heide & Beuven (137) en Abtskolk & De Putten (162) zijn in respectievelijk 2011 en 2010 als Vogelrichtlijngebied aangewezen.

⁵⁸ Ministerie van LNV (2000): Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, deel 1, bijlage 1. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

⁵⁹ Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 19 maart 2003, nr. 200201933.

Stappen in het selectieproces van Habitatrictlijngebieden

Zoals in het Verantwoordingsdocument (2003)⁶⁰ beschreven staat, heeft de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in twee stappen plaatsgevonden:

Eerste stap van de selectie:

Bij de eerste stap zijn voor elk prioritair habitatype en voor elke prioritaire soort in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar het type of de soort het best ontwikkeld is en met de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien bij een bepaald prioritair habitatype de variatie in soortensamenstelling zodanig groot is dat er meerdere subtypen (plantensociologische eenheden op verbondsniveau) zijn te onderscheiden, zijn per subtype de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Een onderverdeling in subtypen is niet toegepast indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Voor elk niet-prioritair habitatype of elke niet-prioritaire soort is in principe dezelfde methodiek toegepast, met dien verstande dat voor die typen of soorten de vijf belangrijkste gebieden zijn geselecteerd. Ook hier geldt dat alleen die gebieden zijn geselecteerd waar het habitatype of de soort het best ontwikkeld is en waar de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien de variatie in soortensamenstelling van een niet-prioritair habitatype zodanig groot is dat het type meerdere subtypen omvat, zijn per subtype de drie belangrijkste gebieden geselecteerd. Ook hier is deze onderverdeling in subtypen niet gemaakt indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Tweede stap van de selectie:

Bij de tweede stap van het selectieproces is onderzocht in hoeverre de landelijke dekking en de geografische spreiding van de gebieden als voldoende kunnen worden aangemerkt.

De landelijke dekking van habitattypen of soorten betreft de totale oppervlakte van een habitatype of de totale populatie van een soort binnen de aangemelde gebieden als percentage van de landelijke oppervlakte van dat habitatype of als percentage van de landelijke populatie van de soort. Als op basis van de selectie in de eerste stap het aantal geselecteerde "belangrijkste" gebieden onvoldoende dekking oplevert, moet onderzocht worden welke gebieden aanvullend geselecteerd dan wel aangemeld moeten worden om voldoende landelijke dekking te halen. Daarnaast is bekeken of gebieden die één ecologische eenheid vormen met gebieden in België of Duitsland aan de lijst van aangemelde gebieden toegevoegd moeten worden. Voor ieder niet-prioritair habitatype en iedere niet-prioritaire soort wordt voldoende landelijke dekking nagestreefd. De indicaties van het European Topic Centre (ETC) en de conclusies van de biogeografische seminars zijn hiervoor als leidraad gebruikt:

- < 20% wordt in de meeste gevallen als onvoldoende dekkingsgraad beschouwd;
- 20-60% is een bespreekbaar dekkingspercentage;
- > 60% is over het algemeen voldoende dekking.

Hierbij is uitdrukkelijk rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen. Een relatief laag dekkingspercentage is aanvaardbaar als er sprake is van weinig bedreigde habitattypen of soorten en deze verspreid voorkomen. Hier geldt het proportionaliteitsbeginsel: voor habitattypen en soorten die sterker onder druk staan, wordt relatief meer bijgedragen binnen het Natura 2000-netwerk dan voor meer algemeen voorkomende habitattypen en soorten. Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt.

Beoordeling aanmeldingen door de Europese Commissie

In 2003 is de Nederlandse bijdrage aan de communautaire lijst van Habitatrictlijngebieden door de Europese Commissie goedgekeurd (zie hoofdstuk 2). Daaraan voorafgaand zijn in respectievelijk 1996 en

⁶⁰ Ministerie van LNV (2003): "Verantwoordingsdocument". Selectiemethodiek voor aangemelde Habitatrictlijngebieden. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

1998 voorlopige aanmeldingen bij de Europese Commissie ingediend. In het Lijstdocument (2004)⁶¹ is het Nederlandse deel van de communautaire lijst voor de Atlantische biogeografische regio opgenomen. Hoofdstuk 3 van het Lijstdocument geeft per habitatype en per soort een toelichting op de selectie van gebieden. Hierbij staat steeds expliciet aangegeven hoe de Europese Commissie de aanmelding van 1998 heeft beoordeeld. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie voor diverse habitatypen en soorten in 2002 heeft gemeld dat er een onvoldoende dekking was. Om die reden is de aanmelding van 2003 nog met een aantal gebieden uitgebreid. Het Reactiedocument (2004)⁶² bevat een Nota van Antwoord met betrekking tot de openbare voorbereidingsprocedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden, die begin 2003 heeft plaatsgevonden.

Misverstanden over de aanmelding

Een veel gehoord argument is dat de bedrijfsactiviteiten die in en om het gebied plaatsvinden bij de aanmelding gemeld hadden moeten worden, zodat de Europese Commissie rekening had kunnen houden met bestaand gebruik. Dit berust op een misverstand. Zoals in paragraaf 2.1.1 van de Nota van Antwoord uitvoerig uiteen is gezet, is het standaardgegevensformulier bedoeld om de potentiële Habitatrictlijngebieden met de natuurwaarden bij de Europese Commissie aan te melden. Op het formulier staat per rubriek nauwkeurig aangegeven welke gegevens vóór de aanmelding verstrekt dienen te worden en welke gegevens in een later stadium verstrekt kunnen worden. Eén van de rubrieken die pas ingevuld hoeft te worden nadat het gebied deel uitmaakt van het Natura 2000-netwerk is de rubriek "Activiteiten en invloeden in en buiten het betrokken gebied". Die gegevens dienen vooral als basisinformatie voor de Europese Commissie om de uitvoering van de Richtlijn te kunnen volgen en haar rol als toezichthouder te kunnen vervullen. De aanmelding vindt uitsluitend op ecologische gronden plaats. Het is dan ook een misvatting te veronderstellen dat de Europese Commissie bij de besluitvorming van onjuiste of onvolledige gegevens zou zijn uitgegaan.

Zoals in paragraaf 3.3 van de Nota van Antwoord staat beschreven, dienen ook voor de soorten en habitatypen die niet direct tot de selectie van dat betreffende Habitatrictlijngebied hebben geleid, maar die wel in dat gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen te worden opgesteld. Dat zijn namelijk ook soorten en habitatypen waarvoor het gebied is aangemeld. Het berust op een misverstand te veronderstellen dat uit de Richtlijn uitsluitend een verplichting zou voortvloeien met betrekking tot habitatypen en soorten waarvoor het gebied is geselecteerd en dat er met betrekking tot de overige habitatypen en soorten van bijlage II geen verplichtingen zouden bestaan. Er worden daarom niet alleen instandhoudingsdoelstellingen voor de habitatypen of de soorten waarvoor het gebied is geselecteerd geformuleerd, maar voor alle habitatypen of soorten, waarvoor een gebied is aangemeld. Op het standaardgegevensformulier dat naar de Europese Commissie gaat moeten alle relevante Natura 2000-waarden worden vermeld en de daarop verstrekte gegevens moeten geregeld worden geactualiseerd. Voor één bepaalde categorie kan het formuleren van instandhoudingsdoelstellingen echter achterwege blijven. Het betreft de categorie "aanwezig maar verwaarloosbaar". Een habitatype of soort kan in een bepaald gebied in zodanige minieme oppervlakte of slechts incidenteel aanwezig zijn, dat mag worden aangenomen dat het habitatype of de soort zich in dit gebied niet blijvend kan handhaven. Het ontstaan van deze categorie (aanwezig maar verwaarloosbaar) is het gevolg van de voorgeschreven aanmeldingssystematiek, waarbij de lidstaat voor elk gebied alle aanwezige habitatypen en soorten – ongeachte de mate waarin ze voorkomen – dient te melden. Voor deze categorie zijn dan ook geen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd.

Motivering

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen is de selectie van de gebieden inzichtelijker gemaakt. Er is per gebied uiteengezet waarom het gebied is aangemeld en op grond van welke criteria dit is gebeurd. Naast de reeds uitgebreide toelichting in de Nota van Antwoord is in de Nota van toelichting van dit besluit op een overzichtelijke wijze aangegeven voor welke soorten en habitatypen het gebied is aangemeld.

⁶¹ Ministerie van LNV (2004): "Lijstdocument". Overzicht van gebiedsselectie voor de Habitatrictlijn. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁶² Ministerie van LNV (2004): Reactiedocument aanmelding Habitatrictlijngebieden. Resultaten van de ontvangen reacties bij de openbare procedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in het kader van Natura 2000. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Betrokkenheid bij de voorbereiding van de aanwijzing

Voor de nationale procedure voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden wordt verwezen naar de paragrafen 1.1.4 en 1.3.5 van de Nota van Antwoord. In deze paragrafen wordt uitvoerig ingegaan op de gevolgde procedure, die uiteindelijk tot de terinzagelegging van het ontwerp-aanwijzingsbesluit van dit gebied heeft geleid. Daaruit blijkt dat dit deel van de procedure meerdere jaren in beslag heeft genomen. Zo hebben de betrokken ministeries, provincies, kamers van koophandel, (regionale) land- en tuinbouworganisaties, gemeenten, waterschappen, drinkwaterwinners, visserijorganisaties, recreatieorganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en gegevensbeheerders eind 2005 het concept Natura 2000 doelendocument (2005) en de concept Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) voor de 162 gebieden ontvangen, met het verzoek om commentaar te geven. Naar aanleiding van de reacties zijn waar nodig nog aanvullende gesprekken gevoerd. Deze consultatie maakte deel uit van de voorbereiding van de besluitvorming en heeft nog tot wijzigingen geleid. Het resultaat van deze voorbereiding heeft ter inzage gelegen en ten aanzien van deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten heeft een ieder een zienswijze kunnen indienen.

Zorgvuldigheid van de procedure en afweging van belangen

In de paragrafen 2.1.1 en 1.1.8 van de Nota van Antwoord is de selectieprocedure uitvoerig beschreven en is uiteengezet hoe de verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen. De keuze van een Natura 2000-gebied heeft uitsluitend plaatsgevonden op basis van de aanwezigheid van de in bijlage I en II van de Habitatrictlijn genoemde habitattypen en soorten en de aanwezigheid van de in bijlage I en artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn genoemde vogelsoorten, trekkende watervogels en/of overige trekkende vogels. Deze werkwijze vloeit voort uit de in de Habitatrictlijn en Vogelrichtlijn genoemde criteria en de hierop gebaseerde Europese jurisprudentie. Het is niet mogelijk om hiervan af te wijken. Pas in een later stadium – bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen en bij het vaststellen van het beheerplan – kunnen naast de ecologische belangen ook andere belangen aan de orde komen. Dit is in de paragrafen 3.4 en 3.5 van de Nota van Antwoord verder uiteengezet. Gesteld mag worden dat de procedure die bij de aanwijzing van de gebieden is gevolgd zorgvuldig is geweest en geheel overeenkomstig de wet- en regelgeving heeft plaatsgevonden.

2.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE PROCEDURE

Een inspreker verzoekt een aantal streek- en veldnamen uit de ontwerp-aanwijzingsbesluiten te verwijderen, omdat het benoemen van concrete gebieden invulling geeft aan een andere stap in het proces. De inspreker stelt dat door de benoeming impliciet al invulling wordt gegeven aan de beheerplannen, wat bovendien niet consequent wordt gedaan bij alle habitattypen. De inspreker verzoekt op pagina 13 Posbank te schrappen, op pagina 15 De Steeg en op pagina 17 Worth-Rhederzand en Rhederzand te schrappen.

In de toelichtingen op de doelen zijn in principe geen locatie-aanduidingen meer opgenomen. Naar aanleiding van andere zienswijzen, waarin veelvuldig werd gevraagd een nadere duiding te geven van waar de habitattypen en habitatsoorten in het gebied voorkomen, is in de definitieve aanwijzingsbesluiten namelijk een extra paragraaf in de Nota van toelichting opgenomen (paragraaf 4.4). Deze paragraaf bevat een aanduiding van het voorkomen van alle habitattypen en de verspreiding van alle habitatsoorten waar het gebied voor aangewezen is. Dit betreft een globale aanduiding. De exacte locaties zullen uitgewerkt worden in de beheerplannen.

3 REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.1 ALGEMEEN

Bij de begrenzing van het gebied heeft een aantal insprekers aangegeven dat geen rekening wordt gehouden met andere dan ecologische eisen. Insprekers hebben aangegeven dat ze bezwaar hebben tegen de opname van nieuwe natuur: delen van de Ecologische Hoofdstructuur die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Insprekers wijzen op de gedane toezeggingen in het kader van nieuwe natuur en de Ecologische Hoofdstructuur. Tevens wordt in zienswijzen gemeld dat bepaalde habitattypen en soorten niet of in beperkte mate aanwezig zijn in delen van het gebied. Insprekers verwachten dat in ieder geval die gronden waar deze waarden niet aanwezig zijn buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied worden gelaten.

Er wordt voor gepleit om de Natura 2000-gebieden op eenduidige wijze ook in het verticale vlak te begrenzen op 500 voet, zijnde de bestaande minimumvlieghoogte. Verder wordt aangegeven dat bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden destijds voor een bufferzone van 100 meter rond jachthavens gekozen is. In die geest wordt er bepleit om een bufferzone van 300 tot 500 meter rond agrarische- en recreatiebedrijven in te stellen. Tevens wordt er aangegeven dat de aanmelding onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd is, zodat de onderzoekspllicht bij de belanghebbende wordt gelegd wanneer deze de begrenzing gewijzigd wil zien. Ook wordt gesteld dat de stranden niet binnen de begrenzing van een Natura 2000-gebied behoren te vallen. Zij herbergen geen habitattypen of soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Begrenzing van bestaande Vogelrichtlijngebieden

De aanwijzing van Natura 2000-gebieden is niet bedoeld om de grenzen van reeds eerder aangewezen Vogelrichtlijngebieden te wijzigen. Aangezien Veluwe reeds eerder is aangewezen als Vogelrichtlijngebied (zie ook hoofdstuk 2 over de procedure), staat de oorspronkelijke begrenzing in principe nu niet ter discussie. Dat neemt niet weg dat er soms aanleiding kan zijn om de begrenzing aan te passen. Daarbij kan het gaan om technische of inhoudelijke wijzigingen (zie "Hoofdpijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden" hierna).

Uitgangspunten begrenzing Habitatrichtlijngebieden

Zoals in paragraaf 2.2 van de Nota van Antwoord en in bijlage 9.1 van het Natura 2000 doelendocument (2006)⁶³ uitvoerig uiteen is gezet, is ook bij het begrenzen van een gebied geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de aanwezigheid en de instandhouding van de natuurlijke habitats en soorten. Daarbij zijn de volgende algemene uitgangspunten gebruikt:

- Habitattypen en soorten van de bijlagen: de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief in kwaliteit achteruitgegangene en gedegenerende terreindelen, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- Herkenbare eenheden en identiteit: er is gestreefd naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheereenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- "Cement tussen de bakstenen": de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrichtlijngebied bestaat uit de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld. Die natuurwaarden, gekenmerkt als het "cement tussen de bakstenen", maken integraal onderdeel uit van de ecosystemen en zijn nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende in de Richtlijn opgenomen habitattypen en/of soorten.
- Deelgebieden: bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden

⁶³ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten waarvoor het gebied geselecteerd is.

- Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of soorten.
- Aansluiting bij administratieve grenzen: er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing van onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationale Parken, Vogelrichtlijngebieden en/of eigendomsgrenzen).
- Herkenbare topografische lijnen: de gebiedsgrenzen vallen bij voorkeur samen met duidelijk in het landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, heggen, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

Hoofdpijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden en bij de aanvulling van de Vogelrichtlijnaanwijzingen met gebiedsdoelen zijn overlappende Vogel- en Habitatrichtlijngebieden gecombineerd tot één Natura 2000-gebied. Daarbij is ernaar gestreefd de begrenzing van Vogel- en Habitatrichtlijngebieden zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen.

De herbegrenzing is doorgevoerd op basis van technische en/of inhoudelijke argumenten.

Technische aanpassingen:

Dit zijn vaak minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken. Het zijn ook pragmatische aanpassingen. Hierdoor blijven het beheer en de bescherming hanteerbaar en wordt de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing geboden. Dit kan betekenen dat Vogel- en Habitatrichtlijngebieden die voor een belangrijk deel overlap vertonen met (voormalige) beschermde en staatsnatuurmonumenten op deze begrenzing afgestemd worden. Hierdoor worden onlogische verschillen vermeden.

Verder betreft dit ook het zoveel mogelijk op kaart uitzonderen van bestaande bebouwing, tuinen en erven die alleen tekstueel waren geëxclaveerd. Tot deze categorie behoren ook aanpassingen aan de hand van kadastrale perceelsgrenzen in verband met de kadastrale registratie van bij de aanwijzing "betrokken" percelen (zie Nota van toelichting, paragraaf 3.3). Hiermee wordt voorkomen dat kadastrale percelen die slechts voor een onbetekenend deel met het gebied overlappen, kadastraal worden ingeschreven als deel uitmakend van het gebied.

Inhoudelijke aanpassingen:

Verkleining van Vogelrichtlijngebieden wordt door de Europese Commissie, gelet op de Europese jurisprudentie, slechts "in uitzonderlijke gevallen" aanvaardbaar geacht indien bij de oorspronkelijke aanwijzing een "duidelijke wetenschappelijke fout" is gemaakt.

Uit jurisprudentie⁶⁴ blijkt dat de oppervlakte van een Vogelrichtlijngebied niet mag worden verkleind en de grenzen van een Vogelrichtlijngebied niet mogen worden gewijzigd, als daardoor zones worden uitgesloten waarin in het wild levende vogelsoorten voorkomen waarvan de bescherming de aanwijzing van dat Vogelrichtlijngebied heeft gerechtvaardigd. Een uitzondering hierop vormen de van het Vogelrichtlijngebied uitgesloten zones die niet langer overeenkomen met de, voor de instandhouding van de in het wild levende vogelsoorten, meest geschikte leefgebieden in de zin van artikel 4, lid 1, van de Richtlijn. Zo kan de begrenzing van Vogelrichtlijngebieden zijn aangepast door bebouwing op de rand van het gebied, bedrijventerreinen (>5 ha) en rijkswegen zoveel mogelijk ook op kaarten te exclaveren (de tekstuele exclaveringsformule geldt alleen voor de in 2000 aangewezen gebieden).

In gevallen waar in het verleden mogelijk een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt, wordt onderzocht of er sprake is van een wetenschappelijke fout die voldoet aan de door de Europese Commissie gestelde voorwaarden. Toekomstige ontwikkelingen vallen buiten die criteria; de vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg.

Zie verder Nota van Antwoord paragraaf 2.2.4.

⁶⁴ Europese Hof van Justitie, 13 juli 2006, zaak C-191/05 en 25 november 1999, zaak C-96/98.

Uitbreiding van Vogelrichtlijngebieden kan alleen aan de orde zijn als het gebied tevens Habitatrichtlijngebied is en de uitbreiding onderdeel is van het desbetreffende Habitatrichtlijngebied. Uitbreiding van een "zuiver" Vogelrichtlijngebied is geen onderdeel van deze procedure. Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 2.2.5.

Gebleken is dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing van Habitatrichtlijngebieden onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten, waardoor aanpassingen (zowel uitbreiding als verkleining) noodzakelijk waren. Dit is meestal het gevolg van verbeterde en toegenomen kennis. Ook uitbreidingen die noodzakelijk zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, vallen in deze categorie van inhoudelijke aanpassingen.

Meebegrenzen van nieuwe natuur

Met nieuwe natuur worden delen van de Ecologische Hoofdstructuur bedoeld die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Een groot deel van deze nieuwe natuur is inmiddels al verworven en als natuurgebied ingericht. Nieuwe natuur is meebegrensd indien (in geval van een Habitatrichtlijngebied) één van de volgende situaties van toepassing is:

1. wanneer het natuurdoel van de nieuwe natuur overeenkomt met dat van het aangrenzende aangemelde Natura 2000-gebied (de natuurwaarden zijn al aanwezig of zullen conform vastgestelde plannen worden ontwikkeld). Het betreffende natuurdoel dient uiteraard invulling te geven aan de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.
2. wanneer de nieuwe natuur aantoonbaar noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren.

Voor nieuwe natuur die nodig is voor de realisatie van Natura 2000 blijft het principe van vrijwilligheid gelden bij verwerving van de gronden en bij omzetting van cultuurgrond naar natuur (zie verder paragraaf 2.2.2 van de Nota van Antwoord). De nieuwe natuur die is toegevoegd na de aanmelding in 2003 is naar aanleiding van ingediende zienswijzen op de ontwerp-aanwijzingsbesluiten nogmaals kritisch getoetst aan de hiervoor genoemde criteria. Het resultaat staat beschreven in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als verzuringsgevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de oude Natuurbeschermingswet. Ook voor de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 was het voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebracht. De vraag of een deel van een bepaald beschermd natuurmonument als zogenoemde nieuwe natuur moest worden aangemerkt, heeft in deze besluitvorming geen rol gespeeld. Als een bepaald gebied als beschermd natuurmonument was aangewezen, genoot zo'n natuurmonument de volledige bescherming van de Natuurbeschermingswet.

Bufferzones en exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven

Een bufferzone van 300 tot 500 meter rond recreatieondernemingen en agrarische bedrijven, waar door vele ondernemers om is verzocht, behoort niet tot de mogelijkheden. De reden hiervoor is dat menselijk gebruik of de door de mens toegekende bestemming niet bepalend is voor de vraag of een gebied of terrein als Natura 2000-gebied aangewezen dient te worden. Ecologische redenen zijn daarbij bepalend. Een Natura 2000-gebied is in zijn geheel van belang.

Ook in de uitspraak van de Raad van State over de aanwijzing van één van de eerste Natura 2000-gebieden is de vraag over een bufferzone aan de orde gekomen. De Raad van State was toen van oordeel dat "het aanhouden van een minimale afstand tot bedrijfsbebouwing niet mogelijk is, omdat niet in algemene zin ten behoeve van de in het gebied gelegen agrarische bedrijfsbebouwing kan worden vastgesteld in hoeverre de binnen die afstand gelegen gronden naar ecologische maatstaven al dan niet tot het aan te wijzen gebied moeten worden gerekend"⁶⁵.

Bij Vogelrichtlijngebieden wordt het hele gebied door de vogels gebruikt voor broeden, foerageren en/of rusten, hoewel niet elk deel even intensief wordt benut. Voor Habitatrichtlijngebieden geldt een vergelijkbare aanpak hoewel habitattypen meestal geen grote, aaneengesloten oppervlakten beslaan. Daar staat tegenover dat de instandhouding van habitattypen meestal een ruimere begrenzing vereist omdat ook rekening moet worden gehouden met een mogelijke verschuiving van de habitatwaarden door het gebied (successie).

⁶⁵ Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 5 november 2008, nr. 200802546/1.

Daarentegen maken bestaande bebouwing, erven, tuinen, steigers, verhardingen en hoofdspoorwegen geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Zij zijn door hun fysieke aard meestal ongeschikt. Eventuele uitzonderingen op deze algemene regel zijn opgenomen in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting van het besluit. Ook mijnbouwinrichtingen en -installaties vallen onder de definitie van een bouwwerk en daarmee onder de exclaveringsformule (zie paragraaf 3.4 van de Nota van toelichting). Dat geldt niet voor ondergronds of onderwater voorkomende structuren zoals gas- en waterleidingen. De aanwezigheid hiervan betekent niet per definitie dat deze gebieden ongeschikt zijn voor planten of dieren en ze zijn daarom niet geëxclaveerd.

Zie ook paragraaf 2.2.6 van de Nota van Antwoord.

Verticale begrenzing

In paragraaf 2.2.9 van de Nota van Antwoord wordt vermeld dat er geen verticale grens in de Natura 2000-gebieden is opgenomen. Wel moet gewaarborgd zijn dat vliegbewegingen in de omgeving van Natura 2000-gebieden niet tot aantasting van natuurlijke kenmerken leiden. Dat geldt voor de gehele burgerluchtvaart (inclusief parasailen, parachutespringen en luchtballonvaren), het militaire luchtverkeer en alle andere activiteiten die in samenhang met deze vliegbewegingen in het luchtruim of op de grond plaatsvinden, zoals schietoefeningen en parachutespringen. De effectbeoordeling van dit soort activiteiten kan daarom het best per gebied plaatsvinden, toegesneden op de omstandigheden ter plekke. Het is dus niet zinvol om hiervoor generieke normen in de besluiten op te nemen. Indien aan de orde, wordt het bestaand gebruik door luchtverkeer beoordeeld bij het opstellen van het beheerplan. Voorwaarde blijft ook hier dat het bestaande gebruik de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mag brengen.

3.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE BEGRENZING

1. Meerdere insprekers willen nadrukkelijk bepleiten om de begrenzing van Natura 2000 en die van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) op elkaar af te stemmen en gelijk te schalen waardoor een robuuste Ecologische Hoofdstructuur ontstaat die is afgestemd op nationaal en provinciaal beleid en waardoor helderheid ontstaat voor bewoners, eigenaren en gebruikers van de gebieden. Het is nu bijzonder verwarrend en onduidelijk dat de Natura 2000-grenzen afwijken van bijvoorbeeld de EHS-grenzen, zonder dat hiervoor een afdoende motivatie bekend is, aldus van deze insprekers.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. De algemene beleidslijn is dat voor de implementatie van Natura 2000 niet meer gebieden worden aangewezen dan strikt nodig is om te voldoen aan verplichtingen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. De Ecologische Hoofdstructuur heeft een ruimere begrenzing en die begrenzing te volgen zou betekenen meer te doen dan vanuit Europees perspectief verplicht en noodzakelijk is. Bovendien is de begrenzing van Natura 2000-gebieden bepaald aan de hand van ecologische criteria (voorkomen habitattypen en soorten) terwijl bij de begrenzing van de EHS ook met bestuurlijke en andere motieven rekening wordt gehouden.

2. Een inspreker meent dat onvoldoende is begrensd op basis van landschapsecologische samenhangende eenheden noch op basis van de benodigde habitattypen tijdens de levenscyclus van doelsoorten waardoor de Natura 2000-begrenzing te krap is en veelal op de bosrand gelegen. De inspreker geeft aan dat voor bron- en kwelmilieus niet de bijbehorende inrijingsgebieden begrensd zijn en voor bijvoorbeeld een soort als de grauwe klauwier (A338) niet de extensieve cultuurgronden grenzend aan de Veluwe zijn meebegrensd, terwijl de soort hiervan sterk afhankelijk is.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Het gebied is begrensd op grond van het actuele en potentiële van habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Ecologische overwegingen hebben daarbij de doorslag gegeven. Dat is een verplichting die voortvloeit uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. Een ruimere begrenzing waarbij bijvoorbeeld ook inrijingsgebieden van de bron- en kwelmilieus zijn opgenomen is niet noodzakelijk. Middels de externe werking die van het beschermingsregime uitgaat, kunnen buiten het gebied eventueel wel maatregelen worden getroffen indien dat noodzakelijk is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.

Voor de opmerking met betrekking tot de grauwe klauwier wordt verwezen naar het antwoord op de volgende zienswijze (nr. 3).

3. Een inspreker stelt dat voor sommige soorten, zoals de grauwe klauwier (A338), het van belang is dat agrarische enclaves op de randzones onderdeel uitmaken van het leefgebied. De inspreker meent dat juist deze zones van belang zijn voor een gunstige staat van instandhouding.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De aanpassing van de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is in deze procedure niet aan de orde, los van die van het Habitatrichtlijngebied (zie ook paragraaf 3.1 van deze bijlage). Overigens zij opgemerkt dat drie kerngebieden van de grauwe klauwier alle middenin het Natura 2000-gebied zijn gelegen en niet aan de rand waar voorstelbaar is dat randzones net buiten de begrenzing zouden zijn gebleven. De ligging van de kerngebieden kan worden afgeleid uit het rapport "Factsheets van broedvogels in de Natura 2000-gebieden van Gelderland" (2008) dat is samengesteld in opdracht van de Provincie Gelderland.

4. Meerdere insprekers menen dat het Natura 2000-gebied Veluwe te groot en te divers is om het als één gebied te kunnen behandelen. De insprekers stellen dat de Veluwe veel landschapstypen kent en dat het daarom beter is om de Veluwe in die landschapstypen in te delen en hiervoor instandhoudingsdoelen te formuleren.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Insprekers geven hun zienswijzen met als uitgangspunt de in hun terreinen voorkomende bostypen. In het Natura 2000-gebied Veluwe komen echter meer habitattypen en leefgebieden van (vogel)soorten voor, waarvoor het gebied is aangewezen. Weliswaar zijn niet in alle delen van het gebied waarden aanwezig, maar zij zijn wel nodig voor de algehele samenhang ("het cement tussen de bakstenen"). Bovendien moet bedacht worden dat vogelsoorten als zwarte specht en wespandief grote delen van de bosgebieden in min of meerdere mate benutten als voedselgebied. Daarnaast kunnen hun nestplaasten van jaar tot jaar wisselen. Sommige terreindelen kunnen verder ook van belang zijn voor uitbreiding en herstel van habitattypen en leefgebieden van soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

5. Een inspreker vraagt of de ecologische poorten rond de Veluwe in de toekomst begrensd worden als Natura 2000-gebied en wat de consequenties daarvan zijn.

Een andere inspreker verzoekt, gezien de natuurwetenschappelijke en landschapsecologische belangen die gemoeid zijn met de ontwikkelingen van de ecologische poorten van de Veluwe, hier een extra aandachtspunt over op te nemen met een specifiek ontwikkelingsdoel. De hogere zandgronden, beekdalen, engen en rivierdalen moet zoveel mogelijk binnen de Natura 2000-begrenzing worden gebracht om de samenhang te verhogen en de kwaliteit duurzaam te waarborgen. De inspreker noemt in dit verband Haviker Poort, Soerense Poort, Beekberger Poort, Wisselse Poort, Hattemse Poort, Hierdense Poort, Renkumse Poort en de Gelderse Vallei.

Een andere inspreker verzoekt, mede ten behoeve van de ontwikkeling van de Soerense Poort, een groter gebied nabij Eerbeek te begrenzen in het kader van Natura 2000.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. De begrenzing van het gebied is vastgesteld op grond van leefgebieden van vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen (Vogelrichtlijn) en op grond van de aanwezigheid van habitattypen en leefgebieden van soorten waarvoor het gebied onder de Habitatrichtlijn is aangewezen. Bredere doelstellingen zoals de realisatie van ecologische poorten hebben daarin geen zelfstandige betekenis: delen daarvan zijn of kunnen worden opgenomen indien deze van betekenis zijn voor voornoemde Natura 2000-waarden. De suggestie voor de realisatie van verbindingzones kan niet in het kader van het aanwijzingsbesluit worden meegenomen daar zo' n zone specifiek is bedoeld voor de grote grazers. Die diersoorten zijn niet opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn (soorten waarvoor gebieden dienen te worden aangewezen).

6. Een inspreker verzoekt gradiëntrijke zones binnen het Natura 2000-gebied op te nemen waardoor complexen als De Essenburgh, Bloemkampen en Hoophuizen nabij Hulshorst en IJsselvliedt, 't Heeterveen en Oldhorst nabij Wezep kunnen worden opgenomen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Gradiëntrijke zones, hoe waardevol ook zijn geen doelen van de Habitatrichtlijn. Voor de begrenzing kunnen alleen ecologische criteria een rol spelen die

verband houden met de instandhouding van natuurlijke habitats en wilde soorten planten en dieren van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn.

7. Een inspreker geeft aan dat binnen het complex van De Essenburgh, Bloemkampen en Hoophuizen goed ontwikkelde blauwgraslanden (H6410) aanwezig zijn, gekarakteriseerd door EU-Molinion in het neutraal-alkien kwelmilieu. De inspreker verzoekt daarom de Natura 2000-grens daar noordwaarts te verleggen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Gebieden kunnen alleen aan het Habitatrichtlijngebied worden toegevoegd als er waarden voorkomen én als het direct aangrenzend is. Het laatste is hier niet het geval.

8. Een inspreker meent dat de randen van de Veluwe bij de gemeente Hattem ook onderdeel moeten worden van het Natura 2000-gebied Veluwe. De randgebieden zijn van grote natuur- en landschappelijke waarde, behoren al tot de Ecologische Hoofdstructuur en zijn opgenomen in het Streekplan Gelderland 2006 als ecologische verbindingzone. De inspreker verzoekt het kampenlandschap tussen de noordgrens van het Natura 2000-gebied en de bebouwing van Hattem, het kampenlandschap ten oosten, Algemene Veen en de Hezenberg op te nemen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Uitbreiding van de begrenzing kan alleen plaatsvinden als er in aangrenzend gebied habitattypen en/ of leefgebieden van soorten waarvoor het gebied is aangewezen, aanwezig zijn. Dat is hier niet het geval.

9. Een inspreker verzoekt de bosstrook ten zuiden van de Prinses Margrietkazerne ook binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Het terrein kan alleen worden toegevoegd als daar aansluitend op het begrensde gebied, habitattypen of soorten voorkomen waarvoor het Habitatrichtlijngebied is aangewezen. Dat is hier niet het geval. Eventuele uitbreiding van het Vogelrichtlijngebied kan alleen als het Habitatrichtlijngebied betreft.

10. Een inspreker verzoekt het terrein aan weerszijden van de Norelholtweg (Epe) geheel binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat op het oostelijke, niet aangewezen, deel van het terrein libellensoorten, vlinders, bijzondere planten zoals zonnedauw en moeraswolfsklauw, geaccidenteerde heide met gewone heide, kraaiheide en dopheide, en een vennetje voorkomen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Het terrein kan alleen worden toegevoegd als daar aansluitend op het begrensde gebied, habitattypen of soorten voorkomen waarvoor het Habitatrichtlijngebied is aangewezen. Dat lijkt hier niet het geval.

11. Een inspreker geeft aan dat grote grazers zeer gebaat zijn bij een verbinding tussen de Veluwe en de IJsselvallei, speciaal in voedselarme maanden. De inspreker denkt dat voor het verlies aan welvaart en goede landbouwgrond voor de agrariërs aldaar wel oplossingen te vinden zijn.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De implementatie van Natura 2000 kent geen doelen met betrekking tot grote grazers.

12. Een inspreker stelt voor om het Natura 2000-gebied Veluwe dusdanig op te schuiven dat het gehele reconstructiegebied buiten de invloedssfeer van Natura 2000 zal liggen. De inspreker geeft aan dat dit bij Kootwijkerbroek een verschuiving van 2.750 meter vereist, omdat daar al op een afstand van 250 meter een verwevingsgebied is gesitueerd.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden mogen uitsluitend ecologische criteria gehanteerd worden. Andere overwegingen kunnen daarbij niet worden betrokken. Bovendien is de grens van het Vogelrichtlijngebied reeds definitief vastgesteld bij de aanwijzing in 2000.

13. Een inspreker wil in overweging geven het terrein van het voormalige zwembad Beekhuizen binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat het terrein verwilderd is, belangrijke natuurwaarden bevat en dat bij de bewoners van Velp groot draagvlak bestaat voor teruggave van het terrein aan de natuur.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het gebied kan uitsluitend worden uitgebreid gelet op de aanwezigheid van habitattypen of soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Voor zover bekend is dat op bedoelde plek niet het geval.

14. Een inspreker stelt voor om de Markvoortbossen ten oosten Eerbeek binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat uit diverse ecologische rapporten naar voren komt dat de bossen in ecologisch opzicht gelijkwaardig zijn aan de bossen in het kerngebied van de Veluwe. Door aanwijzing zou het beschermingsregime van de bossen op een hoger niveau komen, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Gebieden kunnen alleen toegevoegd worden als er habitattypen of soorten voorkomen waarvoor het gebied is aangewezen én het gebied direct aansluit op bestaand Natura 2000-gebied. Dat laatste is hier niet het geval: het bosgebied ligt enkele honderden meters verwijderd van het Natura 2000-gebied en wordt ervan gescheiden door een woonwijk.

15. Een inspreker verzoekt het bosgebied De Horsting (Laag-Soeren) binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat het bos onderdeel uitmaakt van de Soerense Poort, van belang is voor de zwarte specht (A236) en potentieel geschikt is als toekomstig overwinteringsgebied voor de meervleermuis (H1318). Ook biedt het gebied een goede corridor met het Apeldoorns Kanaal.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Gebieden kunnen niet primair uitgebreid worden voor vogelrichtlijnsoorten, omdat de begrenzing voor de Vogelrichtlijn al in 2000 is vastgesteld en definitief is geworden. Gebieden kunnen ook niet voor soorten van Habitatrictlijn worden aangewezen als die nog niet aanwezig zijn. De corridorfunctie is geen zelfstandig criterium omdat verbindingzones geen reden zijn voor uitbreiding.

16. Een inspreker verzoekt het Natura 2000-gebied uit te breiden met de Soerense Broek. De inspreker geeft aan dat dit gebied ten aanzien van de beken geen bescherming kent, maar stelt dat gelet op de wijze waarop de landbouw en het waterschap het gebied met groot materieel opschonen of zelfs dempen, er straks nog maar weinig te beschermen zal zijn.

Een andere inspreker stelt voor om de beken en sprengen ten westen van het dorp Laag-Soeren in de gemeente Rheden aan de Veluwe toe te voegen. Ze leveren namelijk een essentiële bijdrage aan de instandhouding van de beekprik en de rivierdonderpad.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Het Soerense Broek ten noorden van Dieren ligt aan de oostzijde van het Apeldoornsch Kanaal op ruim 500 meter van het Natura 2000-gebied Veluwe. Aan de voorwaarde "direct aangrenzend terrein" wordt in elk geval niet voldaan. Uitbreiding van het gebied is slechts mogelijk voor direct aangrenzend terrein waar habitatwaarden aanwezig zijn. Ook is niet duidelijk om welke vogelwaarden het gaat, het Soerense Broek is een open terrein dat geen betekenis heeft voor de bos- en heidevogels waarvoor de Veluwe is aangewezen. De bovenloop van de Soerense beek is arm aan vissoorten; typische beekvissen zoals de beekprik ontbreken door de slechte kwaliteit van het beekmilieu. Er is daarom geen reden deze beekloop, voor zover nog niet opgenomen, aan het gebied toe te voegen.

17. Een inspreker maakt bezwaar tegen het niet langer binnen de Natura 2000-aanwijzing opnemen van het deelgebied Albaplas en het naastgelegen recreieterrein. De inspreker meent dat dit besluit onvoldoende beargumenteerd wordt. Het deelgebied is gelegen in de Ecologische Hoofdstructuur, kent een flora en fauna met typische Veluwse kenmerken, kent een onvergraven bodem en biedt mogelijkheden voor verschillende soorten planten, libellen, broed- en trekvogels, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De reden om het gebied dat grotendeels wordt omgeven door cultuurgronden en een terrein voor verblijfsrecreatie, buiten de begrenzing te laten is het

ontbreken van Natura 2000-waarden die handhaving van de aanwijzing rechtvaardigen. De plas zou ook los van het gebied komen te liggen doordat het recreatieterrein die de verbinding tussen beide gebiedsdelen vormde, is uitgezonderd.

18. Meerdere insprekers verzoeken de gronden aan de oostzijde van Wageningen-Hoog binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De insprekers geven aan dat het gebied een hoge landschappelijke en natuurwaarde kent. In het gebied zijn ondermeer reeën, vossen, padden, salamanders, vleermuizen, de boomarter, eekhoorns en een enkele keer een ijsvogel (A229) waar te nemen. Op de Wageningse Eng is kan een groepje boomleeuweriken (A246) worden waargenomen, waardoor het waarschijnlijk is dat de nabijgelegen agrarische enclaves deels het leefgebied van de soort vormen. Daarnaast vormt volgens de insprekers de enclave door de aanwezige laanstructuren een potentieel leefgebied voor spechten, waaronder de zwarte specht (A236), en de wespandief (A072).

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Wageningen-Hoog grenst in het oosten aan het gebied. Alleen in het zuiden liggen tussen de woonwijk en het gebied enkele percelen cultuurgrond, lanen en bos. Hier komen, voor zover bekend, echter geen waarden voor die uitbreiding van het Habitatrictlijngebied rechtvaardigen. De genoemde soorten, die inspreker noemt zijn geen soorten van de Habitatrictlijn of het is niet duidelijk welke soorten salamanders en vleermuizen bedoeld worden. Uitbreiding van het Vogelrichtlijngebied dat al is aangewezen, is nu alleen mogelijk binnen de begrenzing van het Habitatrictlijngebied.

19. Een inspreker verzoekt het stadion De Wageningse Berg aan het gebied toe te voegen. De inspreker geeft aan dat het stadion sinds 1992 buiten gebruik is en ernstig vervallen is. De inspreker vreest de plannen om hier een bedrijvencomplex te ontwikkelen waar mogelijk twaalf grote evenementen per jaar zouden plaatsvinden en wijst op de verstoring die dit teweeg brengt voor het omliggende gebied en de corridor voor groot wild bij Renkum.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Het gebied heeft geen waarden en bestaat open terrein met grasvelden, bebouwing en verhardingen.

20. Een inspreker acht het wenselijk de bebouwing aan de Oranjelaan te Wageningen niet te exclaveren. De inspreker meent dat de bewoning hier op termijn beëindigt moet worden en het terrein geamoveerd waardoor de corridor bij Renkum een optimale kans krijgt en een aaneengesloten gebied tussen de Veluwe en Uiterwaarden Neder-Rijn zal ontstaan.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Bebouwing is standaard uitgesloten tenzij er waarden voorkomen (zoals overwinterende meervleermuizen). In het in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebied was bebouwing al tekstueel uitgesloten.

21. Een inspreker verzoekt in Nunspeet alle bospercelen tussen de Elspeterweg, de spoorlijn, de Eperweg en A28, evenals de terreinen van de golfbaan en andere ondernemingen aldaar binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker meent dat het gebied een overgang vormt tussen bebouwd gebied en het Veluwemassief, en een grote recreatieve en natuurwaarde kent. Het gebied vormt daarnaast leefgebied van de zwarte specht en de bosuil.

Ook een andere inspreker verzoekt dit gebied weer toe te voegen aan het richtlijngebied. Door ligging en groenstructuren vormt het (potentieel) leefgebied van de zwarte specht. Inspreker ziet geen reden waarom het gebied nu buiten de begrenzing is gebracht ten opzichte van het eerder aangemelde Vogelrichtlijngebied Veluwe.

De zienswijzen hebben geleid tot wijziging van het besluit. Het bedoelde gebied was – behoudens tekstueel uitgezonderde bebouwing - geheel opgenomen binnen het in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebied. In het ontwerp zijn ten onrechte ook andere gebiedsdelen dan bebouwing, zoals bospercelen, op de kaart uitgezonderd. Op de kaart behorende bij het besluit is de uitzondering grotendeels beperkt tot de actuele bebouwing, erven en tuinen. Hierop is een uitzondering is gemaakt voor het dagrecreatieterrein Zandenplas (zie de beantwoording van de zienswijze 101, die daarop specifiek betrekking heeft).

22. Een inspreker komt na bestudering van de exclaveringsformule tot een ander kaartbeeld en verzoekt de volgende terreinen op de kaart te exclaveren: een wegrestaurant aan de A28, alle campings en recreatieparken gelegen binnen de gemeente Nunspeet, een golfbaan aan de Plesmanlaan te Nunspeet, bebouwing aan de Gerard Vethlaan en de Boshuisweg, een manege, een scoutinggebouw, recreatieterrein Zandenplas, een motorcrossterrein en voetbalveld Vierhouten. De grens loopt volgens inspreker ook over het bedrijventerrein Feithenhof en de begraafplaats aan de Van Oordtstraat. De inspreker geeft aan dat de zone tussen de bebouwde kom van Nunspeet en de A28 een zeer geluidsgestoord gebied is en ongeschikt als leefgebied voor de wespandief (A072) en de zwarte specht (A236). Het verzoek is dan ook om rode functies uit te zonderen van het gebied ten noorden van rijksweg A28 gelegen tussen de Schotweg in het westen en de Eperweg in het oosten. [Volgens de met de zienswijze meegezonden kaart betreft dit het gehele gebied tussen het Vennenpad en de Zandenplas en de daarbuiten gelegen objecten.]

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De genoemde begraafplaats (Nunspeet-West) is geheel uitgezonderd (en het ten onrechte verwijderde bosgebied ten noorden daarvan weer toegevoegd). Het is niet duidelijk wat wordt bedoeld met de opmerking dat op de ontwerpkaart de grens over het bedrijventerrein Feithenhof zou lopen. Op de bij de zienswijze gevoegde kaart is de grens rond dit terrein gelijk aan die op de ontwerpkaart. Het wegrestaurant aan de A28 (Hendriksbos) is uitgezonderd. Het ten oosten hiervan gelegen motorcrossterrein is niet uitgezonderd omdat er geen bebouwing aanwezig is en het grotendeels uit bos bestaat. Het verblijfsrecreatieterrein Vossenbergh, het dagrecreatieterrein Zandenplas, de manege aan de Belvédèrelaan en het aangeduide voetbalveld in Vierhouten zijn uitgezonderd (zie voor de Zandenplas ook het antwoord op de apart hierover ingediende zienswijze, nr. 101). Bebouwing, tuinen en erven aan de Gerard Vethlaan en de Boshuisweg zijn op dezelfde wijze uitgezonderd als elders in dit Natura 2000-gebied. Dat betekent dat de in ontwerp hier verwijderde beboste delen en andere niet-bebouwde terreindelen weer zijn toegevoegd. Een verlegging van de grens zoals inspreker in feite wenst, is niet mogelijk. Het Vogelrichtlijngebied is indertijd primair begrensd op de landschapsschaal: de aanwezigheid van bos, heide en zandverstuivingen, die het leefgebied vormen van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Daarbij is geen onderscheid gemaakt in rustige en meer door de mens verstoorte delen. In de praktijk is dit immers ondoenlijk want het is een glijdende schaal van optimaal in gebruik zijnde onverstoorte terreindelen tot niet of nauwelijks door de vogels gebruikte delen. Dat vogelsoorten ergens niet broeden wil niet zeggen dat ze daar in het geheel niet voorkomen: het voedselgebied van soorten als zwarte specht en wespandief is vele malen groter dan de plek waar het nest is gelegen. Daar komt nog bij dat de zwarte specht na het broedseizoen, wanneer de vogels niet gebonden zijn aan de nestplaats, een veel groter gebied dan de directe omgeving van de nestplaats, kunnen benutten.

23. Een inspreker meent dat de A28 bij Oldenbroek de perfecte grens van het Natura 2000-gebied Veluwe vormt. Vanaf het schietterrein zal een dijk op een twee meter hoog hek stuiten, de spoorlijn, de A28 en nog een hoog hek alvorens de strook aan de noordzijde van de A28 te bereiken. Daarnaast wordt deze strook ook doorsneden door diverse hekwerken. De inspreker verzoekt kleine gebieden met andere regelgeving te beschermen, zoals een bestemmingsplan, in plaats van strenge Natura 2000-regelgeving die het gebied niet waard is.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. In het gebied ten noorden van de spoorlijn en de A28 komen verschillende habitattypen voor (zoals stuifzandheiden met struikhei (H2310) en oude eikenbossen (H9190) en leefgebieden van diverse vogelsoorten. Om die reden zijn die gebiedsdelen binnen de begrenzing gekomen of gehandhaafd.

24. Een inspreker verzoekt het gebied tussen de A1 en de Engelderweg (Beekbergen) niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat gezocht wordt naar locaties voor woningbouw waardoor aanwijzing in het kader van Natura 2000 niet past. Een andere inspreker verzoekt het gebied gelegen tussen de Loenenseweg, Henk Vullingweg en Rugweg bij Beekbergen niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat daarvan waarschijnlijk een deel nodig is ten behoeve van woningbouw.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Jurisprudentie heeft uitgewezen dat selectie en begrenzing van Natura 2000-gebieden alleen kan gebeuren op basis van ecologische criteria. Een gebied

kan niet buiten de begrenzing gelaten worden om daar ruimte voor woningbouw open te houden. De algemene beleidslijn met betrekking tot gewenste verkleiningen ter facilitering van voorgenomen projecten is als volgt verwoord in de Nota van Antwoord (paragraaf 2.2.5): "Voor de huidige aanwijzingsprocedure betekent dit dat in gevallen waar in het verleden mogelijk een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt, wordt onderzocht of er sprake is van een wetenschappelijke fout die voldoet aan de door de Europese Commissie gestelde voorwaarden. Toekomstige ontwikkelingen vallen buiten die criteria; de vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg."

25. Een inspreker verzoekt het gebied Engeland binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat het gebied wel onderdeel was van het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN), en een toevluchtsoord en een verbinding naar de weilanden voor dieren zoals vossen, bunzings, uilen, dassen en herten vormt. Het gebied is gelegen nabij een benzinepomp, een gasstation en een begraafplaats waardoor toekomstige woningbouw niet mogelijk is, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Voor de door inspreker genoemde soorten kan het Habitatrichtlijngebied niet worden uitgebreid. Dit vormt een voorwaarde voor eventuele uitbreiding van het Vogelrichtlijngebied. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied zoals dat in 2000 is aangewezen, viel grotendeels samen met die van het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN). Het gebied maakt overigens geen deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur zoals die in 2009 door de Provincie Gelderland is vastgesteld. Wellicht ten overvloede zij vermeld, dat de begrenzing van het Natura 2000-gebied (Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebied) hier niet van afhankelijk is: hiervoor gelden uitsluitend ecologische criteria (voorkomen van waarvoor waarvoor het gebied is aangewezen).

26. Een inspreker geeft aan dat voor een goede ontsluiting van de stedelijke uitbreiding van Ede-Oost een aantal varianten zijn ontwikkeld waarbij één variant voor een klein deel binnen het Natura 2000-gebied Veluwe is gesitueerd. Deze strook ligt ten zuiden van de spoorlijn Ede-Arnhem en loopt tot de kruising met de A12. De inspreker geeft aan dat wanneer een grenswijziging tot de mogelijkheden behoort, de inspreker op een later moment een suggestie voor een concrete begrenzing kan doen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Uit een passende beoordeling zal moeten blijken of de bedoelde grenswijziging noodzakelijk is. Dit besluit kan daarop niet vooruitlopen (zie ook het antwoord op zienswijze 24).

27. Een inspreker vraagt of bij de aanwijzing van het Natura 2000-gebied rekening is gehouden met de noodzakelijke uitbreiding van de rijksweg A1. De A1 moet de te verwachten groei van personen en goederenverkeer opvangen, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar het antwoord op zienswijze 24.

28. Een inspreker geeft aan dat in het bestemmingsplan van de Ceintuurbaan-Leuvenumseweg ruimte wordt geboden voor de realisering van een rotonde. De inspreker verzoekt de benodigde grond buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Er kan immers niet worden vooruitgelopen op toekomstige projecten (zie zienswijze 24). Waarschijnlijk is echter wel aan de wens tegemoet gekomen omdat de grens is gelegd langs het fietspad langs de fietsbrug die enkele jaren geleden is aangelegd.

29. Een inspreker meent dat de stuwwalrand van de Noordberg opgenomen moet worden binnen het Natura 2000-gebied Veluwe, en niet in het naastgelegen Uiterwaarden Neder-Rijn (Natura 2000-gebied 66). De inspreker geeft aan dat de naastgelegen stuwwalranden, met dezelfde ondergrond en vegetatie, wel binnen het Natura 2000-gebied Veluwe vallen.

De zienswijze is overgenomen. Het bosje op de stuwwalrand van de Noordberg (zie bijlage A1) is overgeheveld van Vogelrichtlijngebied Neder-Rijn naar Natura 2000-gebied Veluwe. Zoals de inspreker

terecht opmerkt sluit het bosje beter aan op de Veluwe (aangewezen voor diverse bosvogels, aanwezigheid beuken- eikenbossen met hulst, H9120) dan op de Neder-Rijn (aangewezen voor watervogels).

30. Een inspreker maakt bezwaar tegen de voorgenomen Natura 2000-begrenzing en verzoekt een in bezit zijnde perceel (Nunspeet F5815) niet binnen de grenzen van het Natura 2000-gebied Veluwe op te nemen. De inspreker stelt voor een naastgelegen perceel ter compensatie wel binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde perceel, dat ook al tekstueel was uitgezonderd, is ook op kaart uitgezonderd. Compensatie is daarvoor niet nodig.

31. Een inspreker meent dat aanwijzing van landgoed Zwaluwenberg de planologische ontwikkeling van de rondweg om 't Harde belemmert, terwijl deze rondweg de verkeersdoorstroming van de N309 verhoogt en de veiligheid vergroot. De inspreker wijst erop dat door dit landgoed aan te wijzen als Natura 2000-gebied de landelijke overheid de ontwikkelingsruimte van de lokale overheid bemoeilijkt. De inspreker verzoekt het landgoed niet op te nemen binnen de Natura 2000-begrenzing.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Dit deelgebied maakte ook reeds deel uit van het in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebied. Bij de begrenzing is het verder niet mogelijk vooruit te lopen op toekomstige ontwikkelingen (ook eerdere antwoord met betrekking tot zienswijze 24).

32. Een inspreker verzoekt de voormalige Amerikaanse basis aan de Prins Frederikweg ten zuiden van 't Harde binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De basis is gesloopt, aan de natuur teruggegeven en vormt nu een zandverstuiving, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Op het bedoelde terrein zijn nog steeds bebouwing en verhardingen aanwezig.

33. Een inspreker geeft aan dat bouwvergunningen verleend zijn voor de bouw van, thans nog niet gerealiseerde, recreatiewoningen op recreatieterrein Ennerveld. Het recreatieterrein is binnen de Natura 2000-begrenzing opgenomen. De inspreker meent dat bebouwing die op grond van een geldend bestemmingsplan of door het reeds afgeven van een bouwvergunning nog mag worden opgericht, ook onder bestaande bebouwing zoals vermeld in het ontwerp-aanwijzingsbesluit behoort te vallen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Alleen bestaande bebouwing kan worden geëxclaveerd (zie ook het antwoord op zienswijze 24). Daarbij zij erop gewezen dat de vergunning voor de bouw van het bungalowpark door de Provincie is geweigerd. Een daartegen ingesteld beroep is door de rechter in 2011 ongegrond verklaard, zodat het geenszins zeker is of de bouw op de voorgenomen wijze zal plaatsvinden.

34. Een inspreker verzoekt exclavatie van de sportvelden De Strokel (Harderwijk). De inspreker geeft aan dat de sportvelden en de bijbehorende bebouwing al jaren dusdanig in gebruik zijn, maar dat een deel binnen de Natura 2000-begrenzing is opgenomen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De bedoelde sportvelden hebben nooit deel uitgemaakt van het Vogelrichtlijngebied of het Habitatrictlijngebied.

35. Een inspreker stelt dat de aanwijzing van het Natura 2000-gebied ernstige gevolgen zal hebben voor het bestaande en toekomstige gebruik van een onderneming aan de Leuvenumseweg (Harderwijk). Daarnaast zijn percelen binnen de Natura 2000-begrenzing opgenomen die onderdeel zijn van uitbreidingsplannen. De inspreker stelt dat het terrein geen wezenlijk deel uitmaakt van het leefgebied van de te beschermen soorten en dat het bestaand gebruik zonder vergunningplicht doorgang moet kunnen blijven vinden.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het bebouwde perceel is uit de begrenzing verwijderd. Voor het overige gaat het om bos dat deel uitmaakt van het leefgebied van diverse vogelsoorten.

Met uitbreidingsplannen kan in deze procedure geen rekening worden gehouden (zie ook het antwoord op zienswijze 24).

36. Meerdere insprekers verzoeken de Natura 2000-begrenzing overeen te laten komen met de bebouwingsvlek van verpleeghuis Sonnevand op het vigerende bestemmingsplan. De insprekers wijzen op de noodzaak hiertoe in het kader van de beoogde plannen om gebruik te maken van de ruimte die het bestemmingsplan biedt.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing rond Sonnevand is aangepast aan de actuele situatie. Met toekomstige ontwikkelingen kan geen rekening worden gehouden (zie ook het antwoord op zienswijze 24).

37. Een inspreker verzoekt de grens van het gebied op de Krachtighuizerweg (Putten) te leggen. De inspreker geeft aan dat in het kader van de aanwijzing tot Vogelrichtlijngebied de grens ook daar wordt aangepast en daarmee de grens van de Centraal Veluws Natuurgebied te volgen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De grens is op de Krachtighuizerweg gelegd. Het gebied ten westen van deze weg betreft bestaande en vergunde bebouwing aan het Sprielderhout, een deel van een verblijfsrecreatieterrein en een kleine oppervlakte bos. Het beboste deel bestaat grotendeels uit jong naaldbos dat geen betekenis heeft voor de bosvogels waarvoor het gebied is aangewezen (zoals zwarte specht en wesprenndief). Habitatwaarden zijn er ook niet aanwezig.

38. Een inspreker stelt dat de percelen tussen de A50 en Beekbergen, en langs zowel de N786 als de N788, op de kaart behorende bij aanwijzingsbesluit geëxclaveerd dienen te worden omdat het hier om tuinen gaat in plaats van bos.

Een inspreker meent dat de Natura 2000-begrenzing bij Zomeroord (nabij Beekbergen) onlogisch is omdat de grens dwars over het park loopt. De inspreker verzoekt de Natura 2000-grens te verleggen naar de kavelgrens van de buitenste kavels.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing, tuinen en erven, die al tekstueel waren geëxclaveerd, zijn zoveel mogelijk ook op kaart uitgezonderd.

39. Meerdere insprekers verzoeken het westelijke en zuidwestelijke deel van het terrein van de Gelderse Roos (Wolfheze) buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen omdat dit een begraafplaats met bijbehorende bouwwerken, volkstuin en zorgboerderij betreft. Daarnaast kent dit terrein een bouwbestemming ten behoeve van maatschappelijke doeleinden, en kan het terrein daarom geheel bebouwd worden, aldus de insprekers.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De in ontwerp uitgezonderde delen van dit terrein zijn nog iets uitgebreid met enkele daarop aansluitende open terreindelen waar geen bos aanwezig is.

40. Een inspreker verzoekt een perceel ten noorden van de spoorlijn Arnhem-Utrecht nabij Wolfheze (nabij S Mansveltweg) buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen omdat hier woningbouw gepland is. Hoewel het perceel in gebruik is als weiland, bestaat reeds overeenstemming over het geplande woningbouwproject. De inspreker geeft aan dat ook de Ecologische Hoofdstructuur ter plaatse om die reden zal worden aangepast.

Het voorstel is overgenomen. Het braakliggende terrein, gelegen tussen de bosrand en de bebouwing van Wolfheze, heeft geen betekenis voor de instandhouding van het gebied.

41. Een inspreker merkt op dat, op één woning na, de gehele woonbebouwing van Wolfheze inclusief erven en tuinen buiten de Natura 2000-begrenzing zijn gelegen. De inspreker verzoekt ook deze woning buiten de begrenzing te plaatsen en wijst erop dat het perceel niet uit meer bos of natuur bestaat dan de aanliggende percelen, de woning niet geïsoleerd buiten het dorp ligt, en bovendien binnen de bebouwde kom van de voormalige CVN-contour en de woningbouwcontour van het Regionaal Plan Knooppunt Arnhem-Nijmegen ligt.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het betreffende perceel bestaande uit bebouwing en tuin is ook op kaart verwijderd.

42. Meerdere insprekers menen dat de beoogde begrenzing van het Natura 2000-gebied dwars over in bezit zijnde erf loopt. Zij verzoeken de begrenzing te laten samenvallen met het vigerende bestemmingsplan Velp-Noord, en stellen dat exclavatie op de ontwerpkaart wel heeft plaatsgevonden voor de tuinen en erven op naastgelegen percelen.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De betreffende tuinen en erven zijn ook op kaart uitzonderd, mede op grond van het genoemde bestemmingsplan.

43. Meerdere insprekers geven aan dat de gronden gelegen tussen de Schelmseweg en de Amsterdamseweg (Arnhem) landbouwgronden zijn die volgens de kaart echter wel binnen de Natura 2000-begrenzing zijn opgenomen. De insprekers menen dat dit onjuist is. Een inspreker meent dat de huispercelen van de boerderij bij de kruising van de Kemperbergerweg en de Schelmseweg en drie boerderijen ten zuiden van de A12 op de kaart geëxclaveerd dienen te worden.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde deelgebied voor zover bestaande uit landbouwgronden en bebouwing, is geheel van de kaart verwijderd. Het is gelegen aan de buitenzijde van het gebied en grenst slechts over korte afstand aan bos.

44. Een inspreker meent dat vier percelen met een agrarische bestemming en in agrarisch gebruik binnen de Natura 2000-begrenzing zijn opgenomen en verzoekt deze buiten de Natura 2000-aanwijzing te plaatsen. Het betreft percelen gelegen tussen de Veenweg en de Woesterbergweg (Epe), waarvan inspreker er één in eigendom heeft. Ook wordt opgemerkt dat een strook van de Tongerensebeek is meebegrensd hetgeen in de toekomst vergaande gevolgen voor de agrarische bedrijfsvoering zou kunnen hebben.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. Het "losliggende" deel van de Tongerensebeek ten zuidoosten van de Vossenbergh is verwijderd omdat er, voor zover bekend, geen actuele Natura 2000-waarden (zoals beekvissen) aanwezig zijn. Ook als het wel begrensd zou blijven, zou het geen vergaande gevolgen voor de omgeving hebben omdat het voornamelijk gaat om de instandhouding van het leefgebied van beekvissen, dat vooral afhankelijk van de waterkwaliteit en het beheer van de beekloop.

De bedoelde landbouwpercelen zijn op kaart gehandhaafd omdat deze een hydro-ecologische eenheid vormen met het ten westen daarvan gelegen natuurgebied waar waterafhankelijke habitattypen aanwezig zijn en verder worden ontwikkeld. Dit neemt echter niet weg dat de percelen zolang deze agrarisch in gebruik zijn, tekstueel zijn uitgezonderd waarmee ze tot functieverandering geen onderdeel uitmaken van het aangewezen gebied.

De door inspreker bedoelde percelen maken deel uit van het TOP-lijstgebied Wisselse Veen waar maatregelen nodig zijn gericht op herstel dan wel realisatie van 'natte' natuur (in de TOP-lijstgebieden wordt de verdroging met prioriteit aangepakt). Uit het herstelplan van Waterschap Veluwe (GGOR Studie cluster Noordoost) blijkt dat net ten westen van bedoelde percelen de hoogste grondwaterstand is gewenst. Dat kan niet worden gerealiseerd zonder stijging van de grondwaterstand in aangrenzende percelen.

45. Een inspreker verzoekt zijn agrarische percelen buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen, voor zover daar geen waarden aanwezig zijn. De inspreker wijst erop dat aanliggende heidegronden vijftien jaar geleden opnieuw ontstaan zijn door beweiding waaruit zou blijken dat natuur en melkvee goed samen gaan.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Uit de in de zienswijze gegeven aanduiding van de percelen is niet duidelijk om welke percelen het gaat. De twee (bebouwde) percelen in of nabij het aangewezen gebied waarvan inspreker eigenaar is, maken geen deel uit van het aangewezen gebied (ook niet in ontwerp). Alle agrarische percelen binnen de begrenzing van het gebied zijn in ieder geval tekstueel uitgezonderd (zie ook het antwoord op zienswijze 47).

46. Een inspreker verzoekt om cultuurgrond, in zowel het Habitat- als het Vogelrichtlijngebied, buiten de begrenzing te plaatsen op de kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Een inspreker meent dat de 14 kaarten van het ontwerpbesluit niet correct zijn opgesteld, noch dat helder in de Nota van toelichting is gemotiveerd waarom soms wel, en soms niet de landbouwenclaves op de kaart staan.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Landbouwgronden zijn bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied (2000) tekstueel geëxclaveerd. Dat geldt nu ook voor het Natura 2000-gebied (zie ook het antwoord op zienswijze 47). Een uitzondering hierop is alleen gemaakt voor aan de buitenrand van het gebied gelegen landbouwgronden waarvan minder dan de helft van de randlengte samenvalt met de bosrand.

47. Een inspreker verzoekt twee akkergebiedjes aan de westkant van het Wijde Veldpad (gemeente Renkum) binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De twee akkergebiedjes maken deel uit van de Renkumse Poort, de verbindingszone van de Veluwe met de Rijn.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. Beide percelen zijn op kaart weer toegevoegd, maar er wordt op gewezen dat de tekstuele exclaveringsformule voor landbouwgronden zoals opgenomen in het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit voor het Vogelrichtlijngebied (overgenomen in paragraaf 3.3 van dit besluit), van toepassing blijft. In het ontwerp waren beide percelen verwijderd in de verwachting dat deze exclaveringsformule zou vervallen, maar het blijkt ondoenlijk om landbouwgronden op systematische wijze op de kaart te verwijderen. Daar komt nog bij dat bosranden, bomenrijen en houtsingels langs en in landbouwpercelen een wezenlijke functie vervullen binnen het leefgebied van de wespendif (als voedselgebied), een van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Bovendien heeft deze handelwijze het voordeel dat op de kaart opgenomen landbouwpercelen die uit productie worden genomen, automatisch deel uit gaan maken van het aangewezen gebied. De betekenis voor de instandhouding van het gebied zal daardoor vaak kunnen toenemen.

48. Een inspreker vraagt of de uitzondering van agrarische percelen, bebouwing, erven en tuinen gebaseerd is op de feitelijke situatie per maart 2000 of op de geldende bestemming. De inspreker geeft aan de feitelijke situatie per maart 2000 als referentie gekozen te hebben.

De bedoelde uitzonderingen zoals opgenomen in paragraaf 3.4 van de Nota van Toelichting behorende bij het besluit, betreffen de actuele situatie en niet de bestemming. In de praktijk betekent dat het volgende voor niet op de kaart uitgezonderde terreindelen:

- Bebouwing (incl. erven en tuinen) die in maart 2000 (aanwijzing Vogelrichtlijngebied) aanwezig was en nog steeds aanwezig is, is uitgezonderd;
- Terreindelen waarop in maart bebouwing 2000 aanwezig was die inmiddels is afgebroken (en niet herbouwd), maken deel uit van het aangewezen gebied;
- Bebouwing die sinds maart 2000 is gebouwd, is uitgezonderd indien dat is gebeurd volgens de geldende wettelijke procedures;
- Landbouwpercelen zijn uitgezonderd zolang deze in agrarisch gebruik zijn. De uitzondering vervalt wanneer de grond uit productie wordt genomen en/ of de agrarische bestemming in het bestemmingsplan wordt gewijzigd in bos of natuur.

49. Een inspreker verzoekt twee voormalige landbouwpercelen ten noorden van Wolfheze binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat deze percelen in bezit zijn, geschikt zijn of kunnen worden als broedgebied voor de roodborsttapuit (A276) en de grauwe klauwier (A338), maar ook als foerageergebied van de wespendif (A072). De percelen zijn begrensd als natuurgebied en vormen voor de genoemde soorten een belangrijke overgang tussen bosgebied en het agrarisch cultuurlandschap.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. In het kader van deze procedure wordt het Vogelrichtlijngebied slechts uitgebreid binnen bestaand of uitgebreid Habitatrichtlijngebied. Uitbreiding buiten (aangemeld) Habitatrichtlijngebied is dus slechts mogelijk indien er actuele (of potentiële) habitatwaarden

aanwezig zijn of anderszins een bijdrage wordt geleverd aan de instandhouding van het gebied. Dat is hier niet geval. Inspreker noemt uitsluitend argument ontleend aan de Vogelrichtlijn.

50. Een inspreker verzoekt in bezit zijnde percelen op de kaart te exclaveren. De inspreker verzoekt ook alle landbouwgronden, erven, tuinen en wegen in het gebied ten oosten van de A50, ten zuiden van de Utrechtseweg en ten noorden en westen van de N225, inclusief de N225 zelf, op de kaart te exclaveren. Ook verzoekt de inspreker de landbouwpercelen op de Noordberg en de A50 inclusief de bermen op de kaart te exclaveren. Hierdoor zal een grotere enclave dan Kievitsdel ontstaan en zal het gebied meer dan vijf hectare omvatten waardoor exclavering is gerechtvaardigd, aldus de inspreker.

Een inspreker verzoekt in bezit zijnde percelen dusdanig op de kaart te exclaveren dat wordt aangesloten bij de Renkumse landbouwenclave. De inspreker verzoekt alle landbouwgronden, erven, tuinen en wegen en fabrieksterreinen in het gebied ten oosten van de A50, ten noorden van de Utrechtseweg en ten noordwesten van de bosrand, op de kaart te exclaveren. Ook verzoekt de inspreker de landbouwpercelen op de Noordberg, de camping op de Boersberg en de A50 inclusief de bermen op de kaart te exclaveren. Tenslotte verzoekt de inspreker alle landbouwgronden, erven, tuinen in het gebied ten oosten van de A50, ten zuiden van de Utrechtseweg en ten noorden en westen van de N225, inclusief de N225 zelf, op de kaart te exclaveren. Hierdoor zal een grote enclave ontstaan en zal het gebied meer dan vijf hectare omvatten waardoor exclavering is gerechtvaardigd.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing, erven, tuinen, bedrijfsterreinen en rijksweg A50, die al tekstueel waren uitgezonderd, zijn ook op kaart verwijderd. Hetzelfde geldt voor het genoemde kampeerterrein. Landbouwgronden zijn tekstueel uitgezonderd (zie ook het antwoord op zienswijze 47).

51. Een inspreker meent dat de boerderijen op de Boersberg en de Noordberg, de boerderij "De Kabeljauw" nabij de Heelsumse en Wolfhezer Beek, woonwijk Het Hazeleger, een sportcentrum en de bijbehorende golfbaan, een hotel met bijbehorende landbouwgronden en de boerderij van Quadenoord op de kaart geëxclaveerd dienen te worden.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. Bebouwing, erven en tuinen zijn zoveel mogelijk ook op kaart uitgezonderd. In het gebied gelegen landbouwgronden zijn tekstueel uitgezonderd (zie ook het antwoord op zienswijze 47).

52. Een inspreker meent dat een landbouwperceel langs de Koningsweg (Arnhem) ten onrechte op de kaart groen is ingekleurd, wat duidt op aanwijzing in het kader van Natura 2000.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het betreffende perceel is tekstueel uitgezonderd (zie ook het antwoord op zienswijze 47).

53. Een inspreker geeft aan dat een deel van de landbouwgronden van Oud-Reemst in eigendom is van Nationaal Park De Hoge Veluwe en niet ingericht zal worden als nieuwe natuur. De inspreker verzoekt daarom deze gronden op de kaart te exclaveren.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De bedoelde percelen zijn, zo lang deze agrarisch in gebruik zijn, tekstueel uitgezonderd (zie ook het antwoord op zienswijze 47).

54. Een inspreker verzoekt de houtopstanden tussen de bebouwing en de cultuurgronden, de bebouwing, de cultuurgronden en de toegangsweg van landgoed Deelerwoud niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen omdat hierdoor de economische exploitatie van de onderneming geschaad kan worden. De inspreker geeft aan dat de bosstroken geen elementen zoals aangegeven in het ontwerp-aanwijzingsbesluit bevatten. Een inspreker verzoekt de cultuurgronden op het landgoed Deelerwoud niet alleen tekstueel, maar ook op de kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit te exclaveren. De inspreker geeft aan dat vergelijkbare objecten wel op de kaart zijn geëxclaveerd.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Voor de begrenzing van het gebied gelden uitsluitend ecologische motieven. Het gebied maakt deel uit van het in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebied. Het bos behoort tot het leefgebied van zwarte specht en wespandief. Verder zijn de habitattypen beuken-eikenbossen met hulst (H9120) en oude eikenbossen (H9190) op het landgoed aanwezig. Voor een toelichting op de tekstuele uitzondering van landbouwgronden wordt verwezen naar het antwoord op zienswijze 47.

55. Een inspreker meent dat een deel van een in bezit zijnde huiskavel met agrarische bestemming en in gebruik als landbouwgrond is aangewezen in het kader van Natura 2000. Ook is een strook met bomen naast bedrijfsbebouwing binnen de begrenzing opgenomen, terwijl hier volgens de inspreker geen te beschermen natuurdoeltypen voorkomen.

Een andere inspreker stelt dat de landbouwgrond bij Laag-Soeren, direct ten oosten van het woord "Veenhuis" op de kaart behorende bij het ontwerpbesluit geëxclaveerd dient te worden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Alleen is het terrein rond de bebouwing van eerste inspreker iets ruimer uitgezonderd. De begrenzing is verder gelijk aan de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied (2000). Hierbij is de bosrand gevolgd omdat het bos op de Veluwe het leefgebied vormt van enkele vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Van de eerste inspreker is één landbouwperceel op kaart meebegrensd wegens het omringende bos. Dit betreft hetzelfde perceel waar de tweede inspreker op doelt. Het agrarisch in gebruik zijnde deel van dit perceel is overigens tekstueel uitgezonderd (zie paragraaf 3.4 van de Nota van Toelichting).

56. Een inspreker geeft aan dat de agrarische enclaves die door de terreinbeherende organisaties verworven zijn binnen de Natura 2000-begrenzing zijn opgenomen. De inspreker merkt op dat dit echter niet geldt voor het zuidelijke deel van de Deelerheide en verzoekt dit gebied alsnog binnen de begrenzing op te nemen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Anders dan inspreker meent, is toevoeging van door natuurbeherende organisaties verworven landbouwgronden geen automatisme.

57. Een inspreker geeft aan dat de agrarische enclaves die door de terreinbeherende organisaties verworven zijn wel binnen de Natura 2000-begrenzing zijn opgenomen. De inspreker merkt op dat dit echter niet voor een in bezit zijnde landbouwperceel nabij Boeschoten geldt en verzoekt het perceel alsnog binnen de begrenzing op te nemen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De landbouwenclave is op kaart weer toegevoegd, maar er wordt op gewezen dat de tekstuele exclaveringsformule voor landbouwgronden zoals opgenomen in het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit voor het Vogelrichtlijngebied (overgenomen in paragraaf 3.3 van dit besluit), blijft gelden. In het ontwerp was bedoelde landbouwenclave verwijderd in de verwachting dat deze exclaveringsformule zou vervallen, maar het bleek echter ondoenlijk om dit op systematische wijze te doen. Daar komt nog bij dat bosranden, bomenrijen en houtsingels langs en in landbouwpercelen een wezenlijke functie vervullen binnen het leefgebied van de wespandief (als voedselgebied), een van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen.

59. Een inspreker geeft aan dat van oudsher een aantal landbouw- en kwekerijpercelen op Oranje Nassau's Oord aanwezig zijn, die tot op heden voor de kerstbomenteelt worden gebruikt. De inspreker gaat ervan uit dat deze percelen, overeenkomstig andere agrarische percelen, niet in het Natura 2000-gebied zijn opgenomen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Landbouwpercelen zijn reeds tekstueel uitgezonderd zolang deze in agrarisch gebruik zijn. De uitzondering vervalt wanneer de grond uit productie wordt genomen en/ of de agrarische bestemming in het bestemmingsplan wordt gewijzigd in bos of natuur.

60. Een inspreker stelt dat geen rekening is gehouden met nieuwe ontwikkelingen bij de begrenzing van het Natura 2000-gebied. De inspreker noemt als voorbeeld gronden die inmiddels niet meer agrarisch maar

natuurlijk in gebruik zijn, waarvan sommige reeds in bestemmingsplannen een natuurbestemming hebben gekregen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het klopt dat geen rekening is gehouden met de functieverandering van landbouwgronden naar natuur. Bij de begrenzing gelden immers uitsluitend ecologische argumenten. Dit neemt echter niet weg dat het Vogelrichtlijngebied op enkele plekken is uitgebreid met voormalige landbouwgronden die ook aan het Habitatrichtlijngebied zijn toegevoegd (zoals Oud-Reemst, Planken Wambuis).

61. Een inspreker meent dat vijf percelen gelegen aan de Telefoonweg (Renkum) binnen de Natura 2000-begrenzing opgenomen dienen te worden. De inspreker geeft aan dat de gronden in eigendom van Staatsbosbeheer zijn en in gebruik als heischrale graslanden (H6230). De naastgelegen agrarische gronden zullen binnen enkele jaren ook omgevormd worden tot heischrale graslanden en moeten daarom ook aangewezen worden.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De genoemde vijf percelen, die op één na deel uitmaken van het aangemelde Habitatrichtlijngebied en in ontwerp zijn verwijderd, zijn weer toegevoegd. In het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Renkum zijn deze percelen aangeduid als "natuurgebied". Dergelijke randpercelen dragen bij aan de instandhouding van het gebied.

62. Een inspreker meent, zonder motivering, dat het golfterrein Heelsumse Veld, het gebied tussen Quadenoord en de Telefoonweg evenals het open gebied aan de Wolfhezerweg binnen de Natura 2000-begrenzing opgenomen moet worden, uitgezonderd enkele agrarische delen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Gebieden kunnen alleen aan het Natura 2000-gebied worden toegevoegd als er waarden voorkomen waarvoor het gebied Veluwe is aangewezen. Er zijn geen aanwijzingen dat dat hier het geval is.

63. Een inspreker verzoekt opname van in zijn bezit zijnde landbouwgronden aan de noordzijde van de Arnhemseweg bij Rheden omdat deze een waardevolle overgang vormen tussen het bosgebied en het kleinschalige cultuurlandschap. Daarnaast is het broed- en foerageergebied voor zwarte specht (A236), roodborsttapuit (A276) en grauwe klauwier (A338).

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is in 2000 vastgesteld. De vigerende grenzen van het Vogelrichtlijngebied geen deel uit van deze inspraakprocedure. Uitzonderingen hierop zijn de exclavering van bebouwing en de gelijktrekking met (overlappende) Habitatrichtlijngebieden, maar dat is hier niet het geval. Een dergelijke uitbreiding van het Vogelrichtlijngebied is in deze procedure slechts mogelijk indien deze noodzakelijk is in het kader van de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied: de aanwezigheid van waarden waarvoor het gebied als Habitatrichtlijngebied is aangewezen. Dat is hier niet het geval.

64. Een inspreker meent dat de grenzen tussen de bebouwing en het Natura 2000-gebied erg rigoureuus getrokken zijn, en niet overeenkomstig de feitelijke situatie. Ook geeft de inspreker aan dat in sommige situaties gebruik is gemaakt van verouderde topografische kaarten. De inspreker verzoekt de bebouwing die aansluitend op de bebouwde kom is gelegen buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen. Vrijstaande panden en bebouwing op enige afstand worden reeds tekstueel geëxclaveerd waardoor exclavering op de kaarten niet nodig is.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing is zoveel mogelijk op de kaarten uitgezonderd. Hierbij is gebruik gemaakt van allerlei beschikbare bronnen zoals topografische kaarten, kadastrale registratie, luchtfoto's en bestemmingsplannen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de Nota van Antwoord (2007), paragraaf 2.2.7.

65. Een inspreker verzoekt de gebieden rond het Kröller-Müller Museum, het bezoekerscentrum, een recreatieve onderneming en Museonder, alle gelegen in het Nationaal Park De Hoge Veluwe, tekstueel te

exclaveren of de begrenzing van Natura 2000 overeen te laten komen met de begrenzing op de beleidskaart ruimtelijke structuur van het Streekplan Gelderland 2005. De inspreker geeft aan dat in dit Streekplan locaties met gemengde functies, gelegen in de Ecologische Hoofdstructuur, onder het regime van EHS-verweven vallen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing, erven, tuinen en verhardingen zijn tekstueel uitgezonderd, en bebouwing, erven, tuinen zijn ook zoveel mogelijk op kaart uitgezonderd. De Beleidskaart Ruimtelijke Structuur van het Streekplan (2005) geeft op de plekken van het genoemde museum en het bezoekerscentrum twee lichtgroene vlakken ("EHS verweving") maar door gebrek aan topografische ondergrond is deze kaart onbruikbaar voor nauwkeurige uitzondering op de Natura 2000-kaart. Bovendien bevatten deze vlakken ook bos en geboomte dat van belang is als leefgebied voor vogels waarvoor het gebied is aangewezen. In de directe omgeving van het museum zijn verder ook habitattypen beuken-eikenbossen met hulst (H9120) en oude eikenbossen (H9190) aanwezig.

66. Een inspreker verzoekt de percelen aansluitend op de bebouwde kom van Renkum en Heesum (Utrechtseweg/ Heidesteinselaan/ N225) niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker wijst op een vergelijkbare situatie waarbij geheel Wageningen-Hoog buiten het Natura 2000-gebied is geplaatst.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwde percelen zijn op kaart uitgezonderd voor zover geen gesloten bos aanwezig is. Dit bos betreft niet alleen leefgebied voor bepaalde vogelsoorten maar wordt deels ook gerekend tot het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120).

67. Een aantal insprekers merkt op dat diverse woningen te Heveadorp, in tegenstelling tot naast- en aansluitend gelegen woningen en tuinen, in het Natura 2000-gebied Veluwe zijn opgenomen. De inspreker verzoekt ook deze woningen buiten de begrenzing te plaatsen en wijst erop dat de woningen onderdeel uitmaken van de kern van Heveadorp, en bovendien binnen de bebouwde kom van de voormalige CVN-contour en de woningbouwcontour van het Regionaal Plan Knooppunt Arnhem-Nijmegen liggen. De inspreker verzoekt de kadastrale situatie te volgen bij de Natura 2000-begrenzing. Een inspreker verzoekt bebouwing en tuinen aan de Rolandseck en de Van der Molenallee (Doorwerth) buiten de begrenzing te plaatsen. De inspreker stelt dat de bebouwing behoort tot de bebouwde kom van Doorwerth en verzoekt de kadastrale situatie aan te houden. Een inspreker verzoekt bebouwing en verhardingen ten noorden van de Dalweg buiten Natura 2000 te plaatsen. De inspreker stelt dat de bebouwing behoort tot de bebouwde kom van Doorwerth en binnen de bebouwde kom van de voormalige CVN-contour en de woningbouwcontour van het Regionaal Plan Knooppunt Arnhem-Nijmegen ligt. De inspreker verzoekt de grens uit het bestemmingsplan aan te houden bij de Natura 2000-begrenzing.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing, tuinen en erven zijn zoveel mogelijk ook op kaart uitgezonderd. Kadastrale grenzen zijn gevolgd waar deze een bruikbare grens vormen tussen deze bebouwde percelen en het aangrenzende bosgebied. Ook bestemmingsplannen geven vaak houvast om de begrenzing langs tuinen te bepalen.

68. Een inspreker verzoekt een in bezit zijnde perceel aan de Dunolaan in Heveadorp buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen en bij de Natura 2000-begrenzing de kadastrale situatie te volgen. De inspreker geeft aan dat het perceel binnen de bebouwde kom is gelegen, een bouwbestemming kent en dat een motivering voor opname binnen Natura 2000 ontbreekt.

De zienswijze is overgenomen. Bebouwing, tuinen en erven zijn zoveel mogelijk ook op kaart uitgezonderd. Kadastrale grenzen zijn gevolgd waar deze een bruikbare grens vormen tussen deze bebouwde percelen en het aangrenzende bosgebied. Dit perceel is inmiddels bebouwd. De motivering voor opname van dit perceel was dat het deel uitmaakte van het bosgebied ten zuiden van Heveadorp. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is bij de aanwijzing in 2000 vastgesteld op grond van de aanwezigheid van bos en heide. Voor de begrenzing als Habitatrichtlijngebied is verder van belang dat het bosgebied rondom de Dunolaan behoort tot het habitatype Beuken-eikenbossen met hulst (H9120).

69. Een inspreker verzoekt het bestaande sportpark aan de W.A. Scholtenlaan (Doorwerth) niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat het sportterrein zeer intensief wordt gebruikt, allerlei bebouwing kent en dat diverse verhardingen aanwezig zijn. Bovendien ligt het sportpark tegen de bebouwde kom van Doorwerth aan, gelegen binnen de bebouwde kom van de CVN-contour en opgenomen in de woningbouwcontour van het Regionaal Plan Knooppunt Arnhem-Nijmegen. De inspreker wijst er op dat het sportpark De Zoom in Wageningen ook niet binnen Natura 2000 is opgenomen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De bedoelde sportvelden (gras) en tennisbanen zijn in aansluiting op de bebouwing voor Doorwerth ook uitgezonderd. Bos dat fungeert als leefgebied voor bosvogels waarvoor het gebied is aangewezen, is hier niet aanwezig. Habitattypen zijn er evenmin aanwezig.

70. Een inspreker verzoekt de stuwwal, met een beboste helling tussen de Veerweg en de Oude Oosterbeekseweg nabij Oosterbeek, op te nemen in het Natura 2000-gebied Veluwe.

De zienswijze is overgenomen. Het gebied is toegevoegd omdat het een uitloper betreft van het bos dat behoort tot het habitattype beuken- en eikenbos met hulst (H9120).

71. Een inspreker verzoekt het agrarische perceel aan de Van Lennepweg op de kaart te exclaveren. Het perceel is intensief in agrarisch gebruik en is deels bebouwd.

Zienswijze is overgenomen. Het perceel is uitgezonderd gelet op het gebruik en de ligging.

72. Meerdere insprekers verzoeken het terrein van het J.P. Heije-instituut (Oosterbeek) niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. Aanwijzing zou niet in overeenstemming zijn met het zorgvuldigheidsbeginsel, het motiveringsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel. Daarnaast komen op het terrein geen natuurlijke habitattypen of leef- of verblijfsgebieden van dier- en plantensoorten voor, noch zullen deze ontwikkeld worden. De huidige grens is midden op het perceel geplaatst. De insprekers geven aan dat overal op het terrein bebouwingen en verhardingen zijn gelegen, overal op het terrein gebouwd mag worden ingevolge het bestemmingsplan en het gecultiveerde parkachtige terrein veelvuldig wordt onderhouden en gemaaid. De vigerende bouwgrens dient aangehouden te worden.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De bebouwing en de directe omgeving daarvan zijn op kaart uitgezonderd. Dit komt grotendeels overeen met de vigerende bouwgrens met uitzondering van het zuidwestelijk deel dat uit gesloten bos bestaat.

73. Een inspreker verwijst naar de zinsnede "Verharde wegen en bebouwing (incl. erven en tuinen), die reeds tekstueel waren geëxclaveerd, zijn aan de randen van het gebied ook op de kaart zoveel mogelijk buiten de begrenzing gebracht" en vraagt of dit betekent dat bestaande bebouwing niet tot Natura 2000-gebied wordt gerekend. Ook vraagt de inspreker of dit betekent dat ingrepen aan wegen en bebouwing, die binnen de voorschriften van het vigerende bestemmingsplan zijn toegestaan, niet nog eens beoordeeld hoeven te worden op hun effecten op de natuur.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Bestaande bebouwing, erven en tuinen worden in dit besluit zoveel mogelijk op kaart geëxclaveerd en behoren dus niet tot het Natura 2000-gebied. Ook de tekstuele exclaveringsformule zoals opgenomen in paragraaf 3.4 van de Nota van Toelichting bij het besluit blijft nog gelden omdat uitzondering op de kaart nooit volledig kan zijn. Ingrepen aan wegen en bebouwing, anders dan regulier onderhoud, zijn in principe onderhevig aan vergunningplicht. In het beheerplan kunnen echter regels en omstandigheden vastgelegd worden waaronder geen aparte vergunningprocedure nodig is.

74. Een inspreker verzoekt het beekdal Mariëndaal ten zuiden van de spoorlijn Ede-Arnhem op te nemen binnen de begrenzing en een groter gebied te begrenzen als Habitatrictlijngebied.

De zienswijze is overgenomen. De uitloper van het bos langs het beekdal tussen spoorlijn en Utrechtseweg behoort evenals het aangrenzende bos ten noorden van de spoorlijn tot het habitattype beuken-eikenbos met hulst (H9120).

75. Meerdere insprekers verzoeken om het landgoed Rhederhof binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De insprekers geven aan dat in dit bosgebied de wespandief (A072) en de zwarte specht (A236) leven. Tevens vormt het gebied een potentieel overwinteringsgebied van de meervleermuis (H1318). De grens van het Natura 2000-gebied zou hierdoor bovendien een beter herkenbare topografische lijn volgen en beter in overeenstemming zijn met de begrenzingsystematiek. Het saneren van ongewenste bebouwing en het opknappen van de historische landgoedelementen zijn aan de orde, maar kunnen in belangrijke mate bijdrage aan de waarde van het gebied in Natura 2000-verband, aldus één inspreker. Het vrijgekomen terrein aan de noordkant waar tijdelijke bebouwing was opgericht dient te worden ingericht als leefgebied voor de das volgens de voorwaarden van de tijdelijke vrijstelling. Tenslotte wijzen de insprekers erop dat de grens van het Centraal Veluws Natuurgebied, na vernietiging door de Raad van State, op de Arnhemsestraatweg is komen te liggen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is in 2000 vastgesteld. Uitbreiding van het Natura 2000-gebied kan in deze procedure slechts plaatsvinden op grond van uitbreiding van het Habitatrichtlijngebied. Een dergelijke uitbreiding is alleen mogelijk indien er in het aangrenzende gebied habitattypen en/ of leefgebieden van soorten waarvoor het gebied is aangewezen, aanwezig zijn. Dat is hier niet het geval. Het bos behoort wel tot het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120) maar de grens daarvan valt samen met de grens van het Natura 2000-gebied.

76. Een inspreker stelt voor om een deelgebied bij Heurne niet binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen omdat het terrein een bestemming als transferium heeft. Een andere inspreker vraagt of binnen Natura 2000 rekening is gehouden met het te ontwikkelen natuurtransferium op recreatieterrein Het Leesten. De inspreker geeft aan dat de bestaande parkeerplaats en het recreatieterrein gemoderniseerd en vergroot zullen worden.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het betreffende graslandperceel, waar geen waarden aanwezig zijn, is uitgezonderd. Door uitzondering van bebouwing aan west- en oostzijde leidt dit ook tot een logischer grens.

77. Een inspreker stelt voor om een deelgebied bij De Steeg niet in het Natura 2000-gebied Veluwe op te nemen omdat het geen Natura 2000-waarden kent en bovendien geen herkenbare topografische grens vormt.

De zienswijze is overgenomen. Het gebiedsgedeelte is om de vermelde redenen buiten de begrenzing gebracht. De grens ligt nu langs de Dalweg.

78. Een inspreker verzoekt gronden ten zuiden van Rhederoord binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De inspreker geeft aan dat de gronden in zijn eigendom zijn, dat ze door hun ligging en begroeiing een waardevol onderdeel van de Veluwe vormen en leefgebied is voor zwarte specht, roodborsttapuit en grauwe klauwier.

De zienswijze is overgenomen. Het leidt bovenal tot een betere begrenzing van het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120) dat op Rhederoord aanwezig is.

79. Een inspreker geeft aan dat de lanen en bossen op landgoed Middachten zeer rijk zijn aan paddenstoelen en verzoekt daarom het landgoed binnen Natura 2000 op te nemen. Terwijl paddenstoelen het derde grote rijk van meercellige organismen op aarde vormen, zijn 106 van de 200 belangrijkste gebieden voor paddenstoelen niet in Natura 2000 opgenomen. De inspreker hoopt dat binnen Natura 2000 enige aandacht voor paddenstoelen komt.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De Habitatrichtlijngebieden zijn uitgekozen en begrensd op grond van het voorkomen van habitattypen en soorten opgenomen in bijlagen I en II van de Habitatrichtlijn. Paddenstoelen komen daarin niet voor.

80. *Een inspreker vraagt waarom het Faisantenbosch en de sprengen tussen Ellecom en De Steeg niet binnen het Natura 2000-gebied zijn opgenomen. De inspreker merkt op dat deze gebieden een grote mate aan bijzondere natuur herbergen en een eenheid vormen met de Veluwe.*

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Er kunnen geen gebiedsdelen worden toegevoegd die niet aansluiten op het bestaande Natura 2000-gebied. Voor de door inspreker genoemde gebiedsdelen geldt dat zij door grasland en een provinciale weg gescheiden zijn van het Natura 2000-gebied. Bovendien kan de begrenzing uitsluitend worden uitgebreid gelet op het voorkomen van habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Voor zover bekend wordt ook aan deze voorwaarde niet voldaan.

81. *Meerdere insprekers verzoeken het gebied tussen Doonweg en Coldenhovenseweg bij Coldenhove (Eerbeek) binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. De insprekers geven aan dat dit gebied omsloten wordt door bos, potentieel broedgebied voor de roodborsttapuit (A276) is, en foerageergebied voor wespandief en zwarte specht. Een andere inspreker wijst op het belang van een landschapsecologische eenheid en verzoekt het hele landgoed Coldenhove binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen.*

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. Een grotendeels bebost terrein langs de Coldenhovenseweg, dat in ontwerp ten onrechte was uitgezonderd van het Vogelrichtlijngebied en het Habitatrictlijngebied, is weer toegevoegd.

82. *Een inspreker stelt dat de ontwikkeling van een nieuwe papiermachine niet op het huidige bedrijfsterrein kan plaatsvinden, waardoor de nieuwe machine en de bijgebouwen aan de Harderwijkerweg (Eerbeek) in het aangewezen Natura 2000-gebied geplaatst moeten worden. De inspreker stelt dat hiervoor een terrein benodigd is gelegen vanaf de Natura 2000-grens tot circa 150 meter het gebied in, bestaande uit weiland, vijf woningen en een solitair bosgebied. Hiervoor verzoekt inspreker een grensverlegging van de Harderwijkerweg naar het westen tussen de Boshoffweg en de Coldenhovenseweg van 150 meter of zoveel verder als landschapstechnisch logisch en verantwoord is.*

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Wel is aan de zienswijze enigszins tegemoet gekomen doordat bebouwing en tussenliggende landbouwgronden op bedoelde plek zijn uitgezonderd. Hierbij is zoveel mogelijk de bosrand gevolgd. Voor het overige wordt verwezen naar het eerdere antwoord op een zienswijze met betrekking tot het gebied tussen de A1 en de Engelandersweg (Beekbergen).

83. *Een inspreker verwijst naar pagina 10 van het ontwerpbesluit met de zinsnede "grens op de watergrens" en vraagt of dit betekent dat de watergang integraal onderdeel uitmaakt van het Natura 2000-gebied. Daarnaast vraagt de inspreker wat de consequenties zijn voor het onderhoud, het peilbeheer en het waterkwaliteitsbeheer in een dergelijke "grenswatergang".*

De zienswijze leidt tot de volgende toelichting. De aangehaalde toelichting op het grensverloop langs watergangen is komen te vervallen. Gelet op de externe werking die van het beschermingsregime van Natura 2000 uitgaat, zal men zich bij iedere ingreep in of langs het gebied ervan moeten vergewissen of dit invloed kan hebben op het Natura 2000-gebied. Het maakt daarbij dus niet uit waar de grens precies loopt. Het beheerplan bepaalt in welke gevallen af kan worden gezien van het doorlopen van de vergunningprocedure.

84. *Een inspreker geeft aan dat voor tal van soorten, zoals meervleermuis (H1318), rivierdonderpad (H1163) en ijsvogel (A229), agrarische gronden een belangrijke functie voor voortplanting en als foerageergebied hebben. De inspreker stelt voor de agrarische gronden ook binnen Natura 2000 op te nemen en beheersvergoedingen beschikbaar te stellen.*

Het voorstel is niet overgenomen. Het is niet duidelijk waar inspreker op doelt want genoemde soort zijn gebonden aan open water en/ of beeklopen. Wel wordt erop gewezen dat in dit besluit enkele beeklopen

tussen Epe en Vaassen zijn toegevoegd vanwege de betekenis als leefgebied voor beekprik en/ of rivierdonderpad. Dit betreft ook leefgebied voor de ijsvogel.

85. Een inspreker geeft aan dat de Veluwe niet alleen als een op zichzelf staand groot aaneengesloten natuurgebied beschouwd kan worden, omdat de aanwezige habitattypen en soorten relaties hebben met hun omgeving. Dit komt tot uiting bij de soorten die gebruikmaken van de beken en rivieren, zoals de beekprik (H1096), rivierprik (H1099) en ijsvogel (A229). De inspreker meent dat de begrenzing bij de beken dient te lopen van bovenloop tot beekmonding, omdat anders de instandhouding van de genoemde soorten gevaar loopt. Inspreker verzoekt de beken waar beekprikpopulaties (H1096) voorkomen, aan de oostflank van de Veluwe, integraal mee te begrenzen. De inspreker geeft aan dat dit ook als lintvormig element binnen het landelijk gebied kan zijn, zoals bij de Verloren Beek bij Epe. De begrenzing van de beken houdt nu in een aantal gevallen op bij de overgang van bosgebied naar landelijk gebied, zoals bij Ugchelen en de Oude Beek bij Beekbergen, aldus de inspreker.

De zienswijze is deels overgenomen. Een aantal beeklopen tussen Epe en vaassen zijn toegevoegd wegens het voorkomen van leefgebied van rivierdonderpad en/ of beekprik. De begrenzing van de Verloren beek is uitgebreid tot Rijksweg A50. De Smallertsche Beek tot aan recreatiegebied Kievitsveld, inclusief zijtak Bloemendaal en zijtak Hanendorp. De Geelmolensche Beek is uitgebreid tot de bebouwing van Vaassen en de Nieuwe Beek/Egelbeek tot het Apeldoorns kanaal.

86. Een inspreker stelt dat de Dorpse Beek door onder meer migratieknelpunten en een ongunstige waterkwaliteit nu en in de toekomst ongeschikt is als leefgebied voor de beekprik (H1096). Er is derhalve geen reden om deze beek in het Natura 2000-gebied op te nemen.

De zienswijze is overgenomen voor het gedeelte van de Dorpse Beek tussen de Rauwenhoffweg en de Tongerenseweg (N309). Voor zover bekend komen de beekprik noch de rivierdonderpad hier voor.

87. Een inspreker geeft aan dat op kaart 5 behorende bij het ontwerpbesluit van het Natura 2000-gebied Veluwe apart begrensde beken alleen met een dun groen lijntje zijn weergegeven, die alleen bij een flinke uitvergroting zichtbaar zijn, maar niet opvallen bij een globale verkenning.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Op de kaart is de aanwezigheid van apart begrensde beeklopen verduidelijkt met tekstkaders.

88. Meerdere insprekers menen dat het Renkums Beekdal inclusief het voormalige industrieterrein aan de Beukenlaan onderdeel moeten worden van het Natura 2000-gebied Veluwe. Deze gronden hebben volgens het vigerende bestemmingsplan een natuurbestemming, vormen het leefgebied van de porseleinhoen (A119), kwartelkoning (A122) en ijsvogel (A229), bieden ruimte voor de ontwikkeling van beken en rivieren met waterplanten (H3260) en vormen daarnaast een landschapsecologische eenheid met de Rijnuitwaarden. Ook draagt opname van het benedenstroomse deel van het beekdal tot aan de Rijn bij aan de beekgebonden doelstellingen van de Veluwe, voor beekprik (H1096), rivierdonderpad (H1163), vochtige alluviale bossen (H91E0) en kernopgave 5.01 Waterplanten. Beekprik (H1096) en rivierdonderpad (H1163) komen nu niet voor in het Renkums Beekdal, maar wel in de naastgelegen uiterwaarden. Het zuidelijke beekdal geeft een extra ecologische impuls aan de omgeving en staat in directe relatie met het wel begrensde noordelijke deel van het beekdal.

De zienswijzen zijn niet overgenomen, omdat er geen actuele Natura 2000-waarden voorkomen. Ook is het onduidelijk of het zal kunnen gaan bijdragen aan herstel van een van de habitattypen of soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Het gaat daarbij primair om waarden beschermd onder de Habitatrictlijn. Het Vogelrichtlijngebied is reeds in 2000 aangewezen en deze procedure strekt er niet toe dat gebied uit te breiden los van de aanwijzing als Habitatrictlijngebied. Bovendien zijn kwartelkoning en porseleinhoen geen vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied Veluwe is aangewezen.

89. Een inspreker geeft aan dat het prioritaire habitatype vochtige alluviale bossen (H91E0C) grotendeels buiten het Natura 2000-gebied ligt. Door de begrenzing op de Veluwse boszoom zijn goed ontwikkelde

natte/vochtige bossen, zoals Carici elongatae-Alnetum, niet opgenomen. Alleen in het beekdal van de Hierdense Beek is het habitatype opgenomen. Inspreker verzoekt aanpassing van de begrenzing waardoor goed ontwikkelde natte/vochtige bossen wel binnen het Natura 2000-gebied opgenomen worden.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Inspreker noemt geen exacte lokaties die toegevoegd zouden moeten worden, maar vermoedelijk betreft het voorkomen van het habitatype die op enige afstand van de buitengrens van het Natura 2000-gebied (aangeduid als "boszoom" omdat vaak de bosrand is gevolgd) zijn gelegen. Uitbreiding met dergelijk bos is slechts mogelijk indien het een directe (bos)verbinding heeft met de Veluwe. Overigens zij erop gewezen dat voorkomen van de genoemde plantengemeenschap (Carici elongatae-Alnetum) alleen tot het habitatype gerekend worden indien ze liggen op alluviale bodem en onder invloed staan van beek of rivier.

90. Een inspreker geeft aan dat bij een vakantiepark aan de Heidehoeksweg te Wezep slechts een gedeelte van de camping wordt geëxclaveerd. De inspreker verzoekt dit aan te passen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde kampeerterrein is uit de begrenzing verwijderd (zie verder de algemene toelichting op de verwijdering van verblijfsrecreatieterreinen uit het gebied, paragraaf 3.3). Dit heeft als consequentie dat een bosstrook (ca. 3 ha) die ten noordoosten van dit terrein langs de spoorlijn is gelegen, ook is komen te vervallen omdat deze via het kampeerterrein met het gebied was verbonden. De uitloper betreft jong bos dat door zijn ligging geen betekenis heeft voor de instandhouding.

91. Een inspreker geeft aan dat een camping bij Hattem (Koeweg) deels in het Natura 2000-gebied is opgenomen. De inspreker verzoekt een expliciete exclavering van recreatieondernemingen en verzoekt de percelen buiten de begrenzing te plaatsen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De camping is geheel uitgezonderd.

92. Een inspreker maakt bezwaar tegen opname binnen Natura 2000 van het in bezit zijnde recreatiebedrijf aan de Watervalweg in Ermelo. Het terrein kent een bestemming met hoge dichtheid vakantiehuisjes, stacaravans en mobiele kampeermiddelen, en valt buiten het Centraal Veluws Natuurgebied. De inspreker geeft aan dat andere recreatiebedrijven niet binnen de begrenzing vallen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde recreatiebedrijf is geheel uit de begrenzing verwijderd. Door de aard zijn er geen waarden aanwezig.

93. Een inspreker stelt dat de campings ten noorden van de N786 en ten oosten van de A50 (Beekbergen) geen ecologische waarden bevatten en daarom een enclave binnen het Natura 2000-gebied moeten vormen. Een inspreker verzoekt de Natura 2000-grens bij de spoorlijn Dieren–Apeldoorn te plaatsen. Het oostelijker gelegen naaldbos herbergt ondermeer een militair terrein dat met een tweeënhalve meter hoog hek is omheind, een camping en een golfbaan. De inspreker stelt dat in de actuele situatie de genoemde natuurdoeltypen en soorten afwezig zijn.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De bedoelde terreinen voor verblijfsrecreatie zijn op de kaart uitgezonderd voor zover niet bestaande uit gesloten bos dat tot het leefgebied gerekend wordt voor diverse bosvogels.

94. Een inspreker meent dat een camping gelegen bij Nieuw-Milligen op de kaart expliciet geëxclaveerd dient te worden.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde verblijfsrecreatieterrein met 290 bungalows en ruim 50 kampeerplaatsen is uit de begrenzing verwijderd.

95. Een inspreker vraagt waarom het in bezit zijnde agrarische bedrijf op de kaart wel geëxclaveerd is, maar de in bezit zijnde camping niet.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De camping gelegen ten noorden van de Verlengde Arnhemsweg (Ede) is verwijderd.

96. Meerdere insprekers verzoeken een camping in Laag-Soeren (Priesnitzlaan) te exclaveren. Eén inspreker stelt dat op de camping geen te beschermen natuurdoeltypen voorkomen. Door exclavering wordt de afstand tussen het Natura 2000-gebied en de nabijgelegen boerderijen vergroot, aldus een andere inspreker.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. Het bedoelde verblijfsrecreatieterrein is uitgezonderd voor zover niet bestaand uit gesloten bos.

97. Een inspreker gaat ervan uit dat grote dagattracties, alle verblijfsrecreatiebedrijven en instellingsterreinen onder de algemene exclaveringsformule vallen, hoewel ze niet op de kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit zijn geëxclaveerd.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing, erven, tuinen en aansluitende verhardingen, die reeds tectueel waren uitgezonderd, zijn zoveel mogelijk ook op kaart uitgezonderd. Dat geldt ook voor attractieparken waar door de aard van het terrein geen leefgebieden van soorten of habitattypen aanwezig zijn. Voor intensief in gebruik zijnde delen van verblijfsrecreatieterreinen geldt hetzelfde (zie ook antwoord op zienswijze 90).

98. Een inspreker stelt voor om de bestaande concentratie van woningen en de recreatie-onderneming aan de Harderwijkerweg, evenals het terrein van een vakantiepark, buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen. De inspreker meent dat dit evenredig is met de exclavering van het gebied tussen de Boshoffweg en de Karel van Gelreweg.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing en intensief gebruikte verblijfsrecreatieterreinen zijn ook op kaart zoveel mogelijk uitgezonderd.

99. Meerdere insprekers verzoeken het Familiepark Koningin Juliana Toren op de kaart expliciet te exclaveren. De insprekers geven aan dat andere soortgelijke deelgebieden in de omgeving wel op de kaart zijn uitgezonderd, en verzoeken dit ook voor het terrein van het park, de parkeerplaats en de toekomstige verbindingroute langs de J.C. Wilsaan en Wildernislaan. Mochten de terreindelen apart bezien worden, dan wordt verzocht minimaal het parkeergedeelte op de kaart uit te zonderen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De bestaande bebouwing, waaronder ook de bedoelde recreatieve voorzieningen, parkeerterrein en overige verhardingen zijn op kaart uitgezonderd.

100. Een inspreker verzoekt het intensief gebruikte deel van Park Berg en Bos en een stuk aan de westzijde van de Apenheul buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen. De inspreker meent dat de grens veel logischer en vloeiender kan lopen vanaf de noordwestzijde van de Apenheul tot om de speelweide van Park Berg en Bos.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. In het ontwerp is de Apenheul al geheel uitgezonderd omdat er geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn. Dat geldt echter niet voor het ten westen daarvan gelegen natuurpark Berg en Bos. Dit bestaat grotendeels uit bos dat tot het leefgebied behoort voor diverse soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

101. Een inspreker verzoekt de recreatiegebieden Heerderstrand en Zandenplas buiten de Natura 2000-aanwijzing te plaatsen. De aanwijzing leidt tot rechtsonzekerheid en belemmeringen in de ontwikkelingsmogelijkheden, aldus de inspreker.

Een andere inspreker geeft aan dat het voornemen bestaat om nabij het Heerderstrand een natuurtransferium te ontwikkelen. De inspreker vreest dat de aanwijzing de gewenste ontwikkelingen onnodig bemoeilijkt en verzoekt het deelgebied uit te zonderen.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. Beide dagrecreatieterreinen bestaan uit plassen (beide ontstaan door zandwinning), recreatiestranden, parkeerterreinen en verspreide bebouwing. Het Heerderstrand omvat daarnaast nog een golfbaan bestaande uit grasvelden met verspreide beplanting. Deze golfbaan ligt tussen de plas en de buitengrens van het Natura 2000-gebied. Deze terreindelen zijn op kaart uitgezonderd. De plassen en stranden omvatten geen habitattypen waarvoor het gebied is aangewezen en behoren ook niet tot de leefgebieden van (vogel)soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Bebouwing en verhardingen waren al tekstueel uitgezonderd. De parkeerterreinen liggen grotendeels in het bos maar door het intensieve gebruik is er geen ondergroei en is de betekenis als broed- en voedselgebied voor bosvogels zoals zwarte specht en wespandief nihil. Langs de Zandenplas is ook een strook bos buiten de begrenzing gebracht (ca. 1,5 ha) omdat dit zal verdwijnen door vergroting van de plas (vergunning verleend door GS Gelderland, 27 juni 2011). Dit verlies aan leefgebied zal elders op het terrein worden gemitigeerd door kwaliteitsverbeterende maatregelen. Ook smalle bosstroken (met intensieve recreatie, breedte 20-50 m) tussen beide plassen en de rijkswegen A28 en A50 zijn verwijderd omdat deze door ligging, structuur en gebruik weinig of geen betekenis hebben als leefgebied voor de eerdergenoemde bosvogels.

102. Een inspreker vraagt of het bebouwde gedeelte van Nationaal Zweefvliegcentrum Terlet en de op het terrein gelegen wegen en paden onder de werking van Natura 2000-regelgeving vallen omdat op de kaarten behorende bij het ontwerpbesluit het terrein groen is ingetekend. Een andere inspreker wijst erop dat Militair Luchtvaart Terrein Deelen niet binnen de Natura 2000-begrenzing is opgenomen en verzoekt om volgens dezelfde motivering Nationaal Zweefvliegcentrum Terlet ook te exclaveren.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Selectie en begrenzing van Natura 2000-gebieden kan alleen gebeuren op basis van ecologische motieven. Beide genoemde gebieden zijn verschillend van ecologische kwaliteit. Het Militair Luchtvaart Terrein Deelen bestaat, naast de aanwezige verhardingen, voornamelijk uit landbouwgebied zonder waarden, terwijl in het Nationaal Zweefvliegcentrum Terlet het habitatype droge heiden (H4030) voorkomt. Bebouwing en het verblijfsrecreatieterrein zijn uitgezonderd.

103. Een inspreker is bezorgd over de instandhouding van cultuurhistorische waarden en meent dat de instandhouding van de ene waarde niet ten koste van een andere waarde mag gaan. De cultuurhistorische waarde van Militair Luchtvaart Terrein Deelen is irreversibel, waarmee zorgvuldig dient te worden omgegaan. De inspreker vraagt hoe met dit aspect binnen Natura 2000 wordt omgegaan.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Natura 2000 kent geen doelen met betrekking tot cultuurhistorie. Cultuurhistorische overweging hebben daarom geen rol gespeeld bij vaststelling van doelen en begrenzing (zie verder de Nota van Antwoord paragraaf 3.5). Andere waarden zullen echter in het beheerplan aan de orde kunnen komen en kunnen wel bepalend zijn waar en hoe beheermaatregelen worden getroffen.

104. Een inspreker stelt dat de gronden ten zuiden van Militair Luchtvaart Terrein Deelen, evenals het vliegveld zelf en het veteranenlandgoed Vrijland (Arnhem), een enclave binnen het Natura 2000-gebied zouden moeten vormen. Een andere inspreker verzoekt de "Oude Rolbaan" als begrenzing aan de zuidzijde van de Kemperheide aan te houden waardoor agrarische percelen en bosschages niet binnen het Natura 2000-gebied Veluwe worden opgenomen. De inspreker meent dat de agrarische percelen en bosschages geen actuele Natura 2000-waarden herbergen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De grens aan de zuidzijde van het vliegveld (Kemperheide) ligt op de bosrand (Oude Rolbaan). Het bos behoort tot het leefgebied van diverse vogelsoorten waarvoor het als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Hetzelfde geldt voor het opgenomen deel van het landgoed Vrijland.

105. Een inspreker meent dat landgoed Vrijland aan de Koningsweg geheel opgenomen moet worden. De bosschages hebben een bosbestemming en bij het vrijkomen van het terrein zal natuurontwikkeling een belangrijk uitgangspunt zijn, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Er zijn geen habitattypen aanwezig en het maakt ook geen deel uit van het leefgebied van soorten van de Habitatrichtlijn. Verder bestaat een groot deel van het landgoed uit bebouwing en landbouwpercelen. Voorgenomen plannen kunnen geen reden zijn om gebiedsdelen toe te voegen aan een Habitatrichtlijngebied.

106. Een inspreker meent dat door complexen van gebouwen en kazernes buiten de Natura 2000-begrenzing te houden waardevolle habitats, die naadloos aansluiten op gebieden buiten de beschermingszone, ook buiten het Natura 2000-gebied geplaatst worden. De inspreker vraagt welke ecologische motivatie hieraan ten grondslag ligt en verzoekt de complexen binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen. Een voorbeeld betreft de Oranje Kazerne (Arnhem) die deels de bestemming bos heeft dat opgenomen dient te worden. De inspreker geeft aan dat dit bos aansluit bij het omliggende bosgebied dat wel binnen de Natura 2000-begrenzing valt.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De kazerneterreinen die op de kaart zijn uitgezonderd, bestaan uit bebouwing, parkeerterreinen, andere verhardingen, sportvoorzieningen, gazons en andere terreinen die intensief in (militair) gebruik zijn en geen betekenis hebben voor de instandhouding van het gebied. De Oranjekazerne (Schaarsbergen) is evenals de andere uitgezonderde militaire terreinen op grond van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Stb. 2011, 391) aangewezen als militair terrein (zie Stcrt. 2011, 23224 en 24011, kaart 1.52). Bij de eerstvolgende herziening van een bestemmingsplan dat betrekking heeft op een militair terrein wordt voor die gronden de bestemming «Maatschappelijk – militair terrein» opgenomen en worden geen bestemmingen opgenomen die een belemmering kunnen vormen voor de functionele bruikbaarheid van dat terrein (art. 2.6.3). Dit is ook van toepassing op het deel van het kazerneterrein dat in het door inspreker bedoelde bestemmingsplan nog als bos is opgenomen (op de aangehaalde kaart aangeduid als "Klein Heidekamp"). Hieruit blijkt dat Klein Heidekamp een vergelijkbaar karakter heeft als de andere delen van de Oranjekazerne. Dat blijkt ook uit vergelijking van dit deels bebouwde terrein met het westen daarvan gelegen (onbebouwde) bosgebied (zie topografische kaart die als ondergrond is gebruikt voor kaart 1.52).

107. Meerdere insprekers verzoeken terreinen in gebruik door de luchtsport buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen. Dit betreft op de Veluwe het Rozendaalse Veld bij Arnhem en het Speulderveld/Houtdorper Veld bij Garderen. De insprekers menen dat het gebruik van de terreinen op extensieve wijze en in harmonie met de omgeving plaatsvindt waardoor, samen met de beperkte toegankelijkheid, wordt bijgedragen aan natuurontwikkeling. Een inspreker verzoekt het terrein dat gebruikt wordt voor modelvliegen op het Rozendaalse Veld geheel buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied Veluwe te houden.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Genoemde heideterreinen bestaan in belangrijke mate uit het habitatype droge heide (H4030), één van de waarden waarvoor het gebied als Habitatrichtlijngebied is aangewezen. Ook betreft het leefgebied van diverse vogelsoorten waarvoor het gebied in 2000 onder de Vogelrichtlijn is aangewezen. De begrenzing kan op de aangegeven plekken dus niet worden aangepast, omdat hiervoor uitsluitend ecologische motieven gelden.

108. Een inspreker maakt ten sterkste bezwaar tegen de zin: "Rijkswegen zijn uitgezonderd inclusief een strook van 13 meter aan de weerszijden van de verharding (zg. obstakelvrije zone)" in het ontwerp-aanwijzingsbesluit. De inspreker geeft aan dat de strook langs de rijkswegen die in het maaibeheer worden meegenomen vallen onder de term "berm" zoals in de algemene exclaveringsformule en de bijbehorende definities. Naast de berm begint het natuurgebied waar prioritaire habitattypen zoals heischrale graslanden (H6230) voorkomen. De inspreker vreest ook dat hierdoor in de middenberm 26 meter regulier Veluwebos buiten de Natura 2000-grens kan vallen.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. De bedoelde exclaveringsformule voor rijkswegen is vervallen en vervangen door de uitzondering van rijkswegen en aangrenzende bermen op de kaart. Dit is alleen gebeurd indien geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn. Buiten de wegverhardingen gaat het meestal om grazige bermen, struikgewas, bosranden of bosjes en bosstroken die door hun ligging langs een

continue verstoringsbron geen betekenis hebben als leefgebied voor de vogels waarvoor het gebied is aangewezen.

109. *Een inspreker meent dat aanwijzing van gronden in het kader van Natura 2000 die nu onder de Natuurschoonwet vallen geen toegevoegde waarde heeft en bijzonder ongewenst is gelet op de zeer negatieve effecten van aanwijzing.*

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De aanwijzing van Vogel- en Habitatrichtlijngebieden is een Europese verplichting die de lidstaten zichzelf hebben opgelegd als een bijdrage tot het behoud van de biodiversiteit. De richtlijnen zijn in Nederland in juridische zin omgezet in de Natuurbeschermingswet 1998. De Natuurschoonwet is een fiscaal instrument dat eigenaren van landgoed onder bepaalde voorwaarden belastingvoordelen biedt.

110. *Een inspreker geeft aan dat ten westen van Vaassen op de kaart een perceel met een paarse kleur is aangegeven als beschermd natuurmonument, terwijl op de CD-ROM het perceel niet als dusdanig is aangeduid. De inspreker meent dat dit perceel geen beschermd natuurmonument is en verzoekt de fout te herstellen.*

Zienswijze is overgenomen. Het betreft hier een technische fout bij de productie van de kaart.

111. *Een inspreker merkt op dat omdat nieuwe natuur, ontwikkeld na 1 mei 1998, geen negatieve gevolgen voor de agrarische sector mag hebben de nieuwe natuur expliciet op de kaart behorende bij het aanwijzingsbesluit aangegeven zou moeten worden.*

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als voor verzuring gevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de Natuurbeschermingswet 1998. Ook voor de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 was voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebrengt. Verder wordt verwezen naar paragraaf 4.3.4 van de Nota van Antwoord (2007).

112. *Een inspreker meent dat de aanwijzing van de landgoederen Loenerveld, Zwaluwenberg, Kruisvoorde, Van der Huchtbos, Willemsbos, 't Spoek en Grote Woeste Hoeve in het kader van Natura 2000 de bosbouw zal belemmeren. De inspreker geeft aan dat de overheid meer houtoogst uit eigen bossen propageert, terwijl dit zal worden bemoeilijkt doordat geen onderscheid wordt gemaakt tussen te beschermen typen en gebieden binnen Natura 2000.*

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Deze landgoederen zijn reeds in 2000 aangewezen als onderdelen van het Vogelrichtlijngebied Veluwe. De begrenzing daarvan staat in beginsel niet ter discussie. De aanwijzing is toendertijd terecht geschied omdat de bedoelde bosgebieden deel uitmaken van de leefgebieden van diverse vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Deze procedure strekt er wat betreft het Vogelrichtlijngebied vooral toe om instandhoudingsdoelstellingen aan de aanwijzing toe te voegen. Het beheer van het productiebos in het Natura 2000-gebied is bestaand gebruik die in het beheerplan zal worden opgenomen. Daarin komt de afstemming met de Natura 2000-doelen aan de orde. Het aanwijzingsbesluit is daarvoor niet de plaats.

113. *Een inspreker verzoekt landgoed Ullerberg in Ermelo buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen. De inspreker vreest dat de natuur- en landschapswaarden, inclusief de heidegolfbaan, niet in stand gehouden kunnen worden doordat het ontplooiën van economische activiteiten door de aanwijzing beperkt zullen worden. De inspreker verzoekt ten minste het gebied dat niet onder de Natuurschoonwet valt, danwel de voormalige vuilstort, buiten de aanwijzing tot Natura 2000-gebied te plaatsen. Dezelfde inspreker verzoekt eveneens exclavering van het productiebos van landgoed Ullerberg, bestaande uit grotendeels grove den en een mix van exoten en inheemse soorten, omdat de habitattypen beuken-eikenbossen met hulst (H9120), eiken-haagbeukenbossen (H9160), oude eikenbossen (H9190) en vochtige alluviale bossen (H91E0) hier niet voorkomen. De inspreker meent dat het bosperceel geen bijzondere natuurwaarden kent en vergeleken kan worden met een landbouwperceel.*

Dezelfde inspreker verzoekt eveneens de heidegolfbaan op landgoed Ullerberg buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen omdat het cultuurgronden betreft. De inspreker meent dat de unieke golfbaan al sinds 1923 bestaat en een economische drager van het landgoed vormt.

Dezelfde inspreker verzoekt eveneens de voormalige vuilstort op landgoed Ullerberg buiten de Natura 2000-begrenzing te plaatsen. De inspreker geeft aan dat het terrein niet is aangewezen in het kader van de Natuurschoonwet en omgevormd zal worden tot een natuurgolfbaan. Door deze nieuwe economische pijler kan het bestaande productiebos omgevormd worden tot hoogwaardige natuur, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Het gebied maakt reeds sinds 2000 deel uit van het toen aangewezen Vogelrichtlijngebied. De huidige procedure beperkt zich in beginsel tot de aanwijzing van het Habitatrictlijngebied Veluwe en de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied. In dit geval wijst niets erop dat de begrenzing toentertijd verkeerd is vastgesteld. De bossen en heidevelden van de Veluwe vormen het leefgebied van diverse (broed)vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen (zoals boomleeuwerik, roodborsttapuit, wespandief en zwarte specht). De boshabitattypen, die de inspreker noemt, lijken op het landgoed niet aanwezig maar wel het habitatype droge heide (H4030). Van de binnen het Natura 2000-gebied (en het Vogelrichtlijngebied zoals oorspronkelijk aangewezen) gelegen terreindelen die niet uit bos, heide of andersoortige natuur bestaan, zijn alleen bebouwing, verhardingen en landbouwgronden uitdrukkelijk uitgezonderd. Door het intensieve grondgebruik worden deze terreintypen niet gerekend tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Van andere terreindelen, zoals de door de inspreker genoemde voormalige vuilstortplaats, kan dit in zijn algemeenheid ook niet worden gesteld. GS Gelderland hebben inmiddels besloten dat het terrein van de voormalige vuilstort (en zandafgraving) uiterlijk 1 juli 2013 dient te worden afgewerkt volgens een door inspreker ingediend inrichtingsplan (beschikking 19 juli 2010, zaaknr. 2009-022550, wijziging ontgrondingsvergunning Ullerberg). Daaruit blijkt dat het terrein grotendeels zal worden ingericht ten behoeve van de ontwikkeling van natuur (heide en/ of heischraal grasland). De doelstelling van het Natura 2000-gebied zijn voor het inrichtingsplan leidend geweest.

114. Een inspreker meent dat nieuwe ruimtelijke claims na het vaststellen van de Vogelrichtlijnbesluiten in 2000 niet gehonoreerd dienen te worden door de begrenzingen binnen een Natura 2000-gebied aan te passen. De inspreker meent dat slecht beheer van de beschermingszones waardoor ecologische kwaliteiten verminderd zijn, niet beloond mag worden en dat daar een herstelopgave dient te gelden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is in 2000 vastgesteld. In beginsel is deze procedure niet bedoeld voor het uitbreiden van het Vogelrichtlijngebied. Dat is slechts mogelijk indien het tevens Habitatrictlijngebied is en past binnen de begrenzingssystematiek van het Vogelrichtlijngebied (dus van betekenis voor een of meer vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen).

115. Een inspreker merkt op dat op de kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit de indruk wordt gewekt dat landgoed Vosbergen binnen Natura 2000 is opgenomen. De inspreker meent dat hiervan geen sprake kan zijn en verzoekt daarom meer duidelijkheid.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het klopt inderdaad dat het landgoed Vosbergen binnen Natura 2000 is opgenomen. Dit betreft echter niet het Natura 2000-gebied Veluwe maar Uiterwaarden IJssel dat in een afzonderlijke procedure zal worden aangewezen (voor zover nog niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied). Op de kaarten zijn omringende Natura 2000-gebied slechts indicatief en ter informatie opgenomen.

116. Een inspreker verzoekt de bunkers op Militair Luchtvaart Terrein Deelen en op het grondgebied van het Nationaal Park De Hoge Veluwe grenzend aan het vliegveld van de algemene exclaveringsformule uit te zonderen vanwege het belang voor vleermuizen.

De zienswijze is overgenomen. In paragraaf 3.3 van de Nota van Toelichting zal een alinea worden opgenomen waarin wordt bepaald dat de algemene exclaveringsformule opgenomen in paragraaf 3.4, niet van toepassing is op gebouwen die in gebruik zijn als overwinteringsplek voor de meervleermuis.

4 REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 ALGEMEEN

In de zienswijzen zijn veel opmerkingen gemaakt over de instandhoudingsdoelstellingen en over de realisatie hiervan.

Er is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitattypen en soorten binnen de Europese Unie" te vervangen door de letterlijke tekst van de Habitatrictlijn: "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van habitattypen en soorten binnen de Europese Unie".

Verder is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functie van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd" te schrappen omdat met de formulering in het ontwerpbesluit onvoldoende rekening is gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie rekening is gehouden met de termen "natuurlijke kenmerken" en "instandhoudingsdoelstellingen".

Er zijn vragen gesteld over de gestelde nationale doelen, de monitoring in Natura 2000-gebieden, de afstemming en de verantwoordelijkheden. In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een landelijk gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden. De vrees wordt uitgesproken dat dit niet het geval is. Daarnaast wordt er verzocht om voor die soorten en habitattypen, waarvoor sprake is van een ongunstige staat van instandhouding, zowel landelijk als op gebiedsniveau een herstelopgave te formuleren tenzij er ecologische redenen zijn om hiervan af te zien. Het achterwege laten van adequate herstelopgaven wordt door insprekers als onacceptabel gezien en in strijd met de wettelijke verplichtingen.

In een zienswijze is gevraagd om alsnog, voor de soorten en habitattypen die zich in een zeer ongunstige staat van instandhouding bevinden, minimaal complementaire doelen op te nemen in de gebieden waar herstel mogelijkheden zijn of migratie kan plaatsvinden.

Er is gevraagd om de doelen op gebiedsniveau te herzien voor een aantal broedvogels waarvan de landelijke doelstelling voor het aantal sleutelpopulaties, met de huidige instandhoudingsdoelstellingen, niet zal worden gerealiseerd. Er is aanbevolen om de instandhoudingsdoelstellingen voor een aantal vogelsoorten in te vullen op basis van de in het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)⁶⁶ vermelde aantallen voor levensvatbare populaties moerasvogels. In het geval van soorten waarvoor actuele gedocumenteerde beschermingsplannen beschikbaar zijn dienen de instandhoudingsdoelstellingen waar mogelijk daarmee gelijk geschakeld te worden. Voor een aantal broedvogels is ook gevraagd om aanvullende doelen op te nemen. Het besluit zou moeten aangeven wat de gevolgen zijn wanneer een soort uit een gebied dreigt te verdwijnen. Daarnaast zou er een gegronde reden aanwezig moeten zijn wanneer er niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding.

Anderzijds wordt in zienswijzen aangeduid dat veel doelen te hoog gegrepen zijn en dat deze alleen met grote (financiële) inspanningen bereikt kunnen worden. Er wordt over de instandhoudingsdoelstellingen opgemerkt dat ze de status zouden moeten krijgen van een inspanningsverplichting en niet van een resultaatsverplichting. Enkele insprekers menen dat bij het vaststellen van de doelstellingen veel geleund wordt op informatie over het voorkomen van flora en fauna in vroegere jaren, die niet gebaseerd is op voldoende wetenschappelijke gegevens. Het is onduidelijk of deze waarden daadwerkelijk aanwezig zijn. Om die reden zouden de aanwezige habitattypen op een kaart aangeduid moeten worden.

Weer anderen menen dat de uitgangssituatie helder moet worden omschreven in het aanwijzingsbesluit. Tegelijkertijd zal er een termijn gegeven moeten worden waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten

⁶⁶ Boer, T. den (2000): Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 47. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.

worden.

In de besluiten wordt er volgens insprekers niet ingegaan op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, terwijl deze veranderingen bepalend kunnen zijn voor de haalbaarheid van de natuurdoelen.

Er wordt bovendien gevraagd om de kernopgaven in de aanwijzingen op te nemen, dan wel het Natura 2000 doelendocument (2006) deel uit te laten maken van de aanwijzingsbesluiten. Uit het besluit zou duidelijk moeten blijken voor welke functie(s) en voor welke soort(en) het gebied wordt aangewezen, zodat duidelijk is of de soorten in al hun levensbehoeften worden beschermd. Daar waar niet alle levensbehoeften in een Natura 2000-gebied zijn beschermd dient te worden aangegeven waar de ontbrekende functies zijn gelegen en wat de beschermingsstatus is.

Er wordt gevraagd om rekening te houden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden. In dat verband wordt dan ook met nadruk gewezen op het belang van de Veluwe voor de recreatie, waarbij een ongestoord toeristisch gebruik van de stranden van groot belang is voor de lokale economie.

Dat het concretiseren van maatregelen wordt doorgeschoven naar het beheerplan geeft voor veel insprekers onduidelijkheid; hierdoor kan het overleg over het beheerplan onder grote spanning komen te staan. Zij bepleiten duidelijke kaders voor het beheerplan, zodat er constructief aan de uitwerking kan worden gewerkt. Daarnaast wordt opgemerkt dat bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen alleen wordt uitgegaan van bestaande budgetten. Welke consequenties de instandhoudingsdoelstellingen hebben in financiële zin wordt pas duidelijk bij het tot stand komen van de beheerplannen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde zienswijzen worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Algemene instandhoudingsdoelstellingen

De algemene instandhoudingsdoelstellingen beogen de algemene hoofddoelstelling van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de individuele aanwijzingsbesluiten te verankeren. Daarmee wordt de bijdrage van de Nederlandse Natura 2000-gebieden aan het behoud van de biodiversiteit in Europa vastgelegd. Per gebied zijn de specifieke doelstellingen voor de relevante habitattypen en soorten nader omschreven. Op basis van deze instandhoudingsdoelstellingen en de algemene doelstellingen wordt naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van de voor Nederland relevante habitattypen en soorten gestreefd. Dit houdt in dat het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat of van de soort stabiel moet zijn of moet toenemen; dit moet in de toekomst ook zo blijven. Een duurzaam behoud van een habitatype kan alleen maar gerealiseerd worden wanneer de planten- en diersoorten die typisch zijn voor de habitat behouden kunnen worden. Dit geldt ook voor de bescherming van een bepaalde plantensoort of diersoort. De betreffende soort kan alleen effectief beschermd worden wanneer de beschermingsmaatregelen zich, naast op de soort zelf, ook richten op het leefgebied van de soort. Zodoende strekt in een Natura 2000-gebied de instandhoudingsdoelstelling van een soort zich mede uit tot het leefgebied van de betreffende soort.

De formulering van de algemene instandhoudingsdoelstellingen is aangepast in hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit. In de aangepaste formulering van het tweede algemene doel is niet de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn (artikel 2) gevolgd, omdat het in de Richtlijn een algemene doelstelling van de Richtlijn betreft en in dit geval om de gebiedsspecifieke invulling daarvan gaat. Meer in het bijzonder: een Europese Richtlijn kan een bijdrage leveren aan het waarborgen van de biologische diversiteit, maar een gebied kan alleen bijdragen aan het behoud van de biologische diversiteit. Verder is de term "natuurlijke kenmerken" in de algemene doelen gehandhaafd, omdat dit een begrip is dat in de Richtlijn ook gebruikt wordt in verband met de bescherming van de gebieden (artikel 6).

Verder geldt ook dat invloeden van buitenaf op het Natura 2000-gebied van grote invloed kunnen zijn op de staat van instandhouding van een habitatype of soort: de externe werking. De instandhoudingsdoelstelling richt zich op het gehele biotische en abiotische complex van factoren, die het habitatype of de soort haar specifieke aanzien geven en die noodzakelijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit van het gebied.

Met name bij vogels is een belangrijk deel van het leefgebied buiten het Natura 2000-gebied gehouden. Bij een aantal vogelsoorten gaat het daarbij vooral om de foerageergebieden. Deze bevinden zich in grote

aaneengesloten agrarische gebieden of zijn buiten het Natura 2000-gebied gehouden omdat niet gegarandeerd kon worden dat deze gebieden, zoals braakliggende bouwterreinen, hun huidige functie ook in de toekomst behouden. Deze gebieden spelen, vanwege het vervullen van een bepaalde (foerageer)functie voor de soort, een belangrijke rol bij het realiseren van een gunstige staat van instandhouding, zodat ook het verstoren van zo'n gebiedsfunctie van grote invloed kan zijn op de staat van instandhouding van de soort.

Contour "haalbaar en betaalbaar"

In de paragrafen 3.4 en 4.1.7 van de Nota van Antwoord staat aangegeven dat zowel de selectie als de begrenzing uitsluitend gebaseerd is op ecologische criteria. Dit betekent echter niet dat andere dan ecologische belangen geen rol hebben gespeeld bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen. Hierbij heeft het uitgangspunt "haalbaar en betaalbaar", zowel landelijk als per gebied, nadrukkelijk een rol gespeeld. Er is daarbij rekening gehouden met de economische en sociale belangen van de directe omgeving. Dit betekent in de praktijk dat voor een bepaald habitatype of soort de relatief grootste ecologische bijdrage komt van het gebied waar de ecologische vereisten reeds op orde zijn of waar ze op relatief eenvoudige wijze op orde te brengen zijn, om zodoende bij het opstellen van beheerplannen een evenwichtige balans tussen economie en ecologie na te kunnen streven.

In paragraaf 3.4 van de Nota van Antwoord staat dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Er kan echter geen onevenredige financiële inspanning verwacht worden om alle habitattypen en soorten te herstellen. Met oog hierop is voor een aantal soorten en habitattypen in het Natura 2000 doelendocument (2006, hoofdstuk 6) gekozen voor een lager niveau dan gunstige staat van instandhouding. In die gevallen wordt verbetering van de ecologische vereisten voorlopig niet realistisch geacht of staat de inspanning in geen verhouding tot de extra bijdrage die een gebied kan leveren aan de realisering van de Natura 2000-doelen op landelijk niveau. Anderzijds is het logisch dat een hogere inzet wordt nagestreefd voor habitattypen en soorten waar Nederland relatief belangrijk voor is en/of voor habitattypen en soorten die sterk onder druk staan. Dit geldt bijvoorbeeld voor het habitatype stuifzandheiden met struikhei (H2310), een habitatype als de gevlekte witsnuitlibel (H1042) en een vogelsoort als de grauwe klauwier (A338). Voor dit habitatype en deze habitat- en vogelsoort zijn de ecologische omstandigheden nog niet op orde.

Contour "strategisch lokaliseren"

Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen is ook geanticipeerd op bestaande plannen en projecten ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en bestaand beleid met betrekking tot bijvoorbeeld mest en waterhuishouding. Dit is het gehanteerde principe van "strategisch lokaliseren": behoud of herstel nastreven daar waar de grootste potentie ligt en waar dit gemakkelijk kan zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de ecologische uitgangspunten en ambities. Om daaraan invulling te geven zijn diverse consultatierondes met deskundigen en terreinbeheerders gehouden en zijn analyses uitgevoerd, waaronder de knelpunten- en kansanalyse van KIWA Water Research/EGG-consult⁶⁷.

In de toekomst zullen inspanningen voor het waterbeheer meer gericht moeten worden op het natuurbelang. Waar nodig is de begrenzing van gebieden aangepast om een op termijn duurzame situatie te verkrijgen. Voor een aantal habitattypen en soorten zijn gezien de urgentie ten aanzien van één of meerdere kernopgaven ("sense of urgency")⁶⁸, op de korte én lange termijn, aanvullende water- of beheermaatregelen nodig.

Trends, dynamiek en autonome ontwikkelingen

In het aanwijzingsbesluit staat het resultaat van de bovenstaande contouren uitgewerkt in de vorm van de instandhoudingsdoelstellingen. Op grond daarvan worden in het beheerplan de benodigde maatregelen uitgewerkt om de genoemde habitattypen en soorten in de gewenste staat van instandhouding te brengen of te behouden, zodat het gebied voldoende bijdrage kan leveren aan het realiseren van de gunstige staat van

⁶⁷ KIWA & EGG (2007): Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000 gebieden. Versie 2007. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁶⁸ Een "sense of urgency" is toegekend aan een gebied als binnen tien jaar (na 2005) mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Zie verder bijlage 2 begrippen en definities uit de Nota van Antwoord (2007).

instandhouding op landelijk niveau. Eén van de uitgangspunten in de Natura 2000 contourennotitie (2005)⁶⁹ is dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd moeten worden. Dit is gedaan om zo te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld de natuurlijke dynamiek of mogelijke klimaatveranderingen. Als de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald lijken te worden, bijvoorbeeld omdat een populatie vogels of een bepaald habitatype ondanks de bescherming toch kleiner wordt, moet Nederland maatregelen nemen om deze ontwikkeling te keren. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn, verplicht de lidstaat namelijk om verslechtering van habitattypen en leefgebieden van (vogel)soorten te voorkomen. Soms zullen de genomen maatregelen niet werken, bijvoorbeeld bij klimaatverandering, een te grote externe beïnvloeding of als trekkende soorten in het buitenland negatief worden beïnvloed. Er zijn dan geen sancties. Gezien een aantal onzekerheden over te verwachten ontwikkelingen, die voortkomen uit natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen, is voor het jaar 2015 voorzien in een evaluatie van het Natura 2000 doelendocument (2006). Indien noodzakelijk worden dan ook de betreffende aanwijzingsbesluiten aangepast (zie Nota van Antwoord, paragraaf 3.19).

In bijlage B.4 van de Nota van toelichting van dit besluit wordt nader op de specifieke keuzes ingegaan.

Herijking instandhoudingsdoelstellingen

De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding van de aangewezen soorten en habitattypen waarvoor gebieden zijn aangewezen te realiseren. Pas wanneer daadwerkelijk is gebleken dat de doelen om wat voor reden dan ook niet haalbaar zijn, bestaat er – zoals onder andere in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld – een aantal momenten waarop de doelen bijgesteld kunnen worden. De drie momenten waarop de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden geëvalueerd en zo nodig kunnen worden bijgesteld (zie ook Nota van Antwoord, paragrafen 3.4 en 3.14):

- bij de definitieve aanwijzing;
- bij het opstellen van het beheerplan;
- bij de geplande evaluatie in 2015.

Ecologische samenhang en belangenafweging

De afweging tussen economie en ecologie moet zodanig plaatsvinden dat de gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en soorten waar het gebied voor is aangewezen niet in gevaar komt. De situatie kan zich voordoen dat in een bepaald gebied een aantal habitattypen of soorten voorkomt, waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld. Er is dan de inschatting gemaakt dat het betreffende habitatype of de betreffende soort weliswaar marginaal in het gebied aanwezig is, maar dat het gebied op termijn geen bijdrage kan leveren aan de instandhouding van het habitatype of de soort. Ook bij de formulering van een doel voor vogels is bepalend of het gebied een relevante bijdrage aan het realiseren van het landelijke doel levert of kan gaan leveren (zie ook paragraaf 3.11 van de Nota van Antwoord). Voor elk specifiek gebied komt het erop neer dat de instandhoudingsdoelstelling van een bepaald habitatype of bepaalde soort alleen in samenhang kan worden gezien met de instandhoudingsdoelstelling op landelijk niveau en in andere Natura 2000-gebieden. Dat betekent dat er weliswaar landelijk per soort of per habitatype naar een gunstige staat van instandhouding moet worden gestreefd, maar dat deze situatie niet in elk gebied afzonderlijk hoeft te worden nagestreefd. Binnen dit kader kan ook rekening worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

Recreatie en toerisme

Beseft wordt dat de Veluwe een belangrijk onderdeel uitmaakt van het Gelderse toeristische product. De bossen, heiden en stuifzanden zijn de belangrijkste trekpleisters voor toeristen. Het toeristische bedrijfsleven vindt dat de aard van het gebied zo moet blijven. In die zin is het belang van een adequaat natuurbeheer ook in het belang van een gezonde toeristische sector. In onder meer paragrafen 4.1.3 en 4.1.4 van de Nota van Antwoord is ingegaan op de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven en de concurrentiepositie: afhankelijk van de bedrijfstak biedt de aanwezigheid van een Natura 2000-gebied dikwijls nieuwe mogelijkheden.

⁶⁹ Ministerie van LNV (2005): Natura 2000 contourennotitie. Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Dit specifieke gebied is een natuurgebied waar, ondanks de toeristische druk, natuurwaarden zich hebben kunnen handhaven of kunnen ontwikkelen. Niettemin is het door de ongunstige staat van instandhouding van sommige Natura 2000-waarden noodzakelijk om een herstelopgave te formuleren. Wanneer er een herstelverplichting is, dient bij de te nemen maatregelen rekening te worden gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied. Bij het formuleren van de instandhoudingsdoelstellingen is dat gedaan. Het afwegen van ecologie en economie gebeurt ook in het stelsel van vergunningverlening. Zie verder paragraaf 3.5 van de Nota van Antwoord.

Complementaire doelen

De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

Onderbouwing besluiten

In diverse ecologische rapporten⁷⁰ en databanken zijn de natuurwaarden en vogelgegevens van Nederland beschreven. Het is voor de selectie of ecologische onderbouwing van een Natura 2000-gebied niet noodzakelijk dat de aanwezige natuurwaarden op kaart worden aangegeven. Wel wordt in paragraaf 4.4 van deze Nota van toelichting een globale, niet-uitputtende, omschrijving gegeven van de verspreiding van de habitattypen en soorten in dit gebied.

Het Natura 2000 doelendocument (2006) is één van de dragende beleidsdocumenten die aan de besluitvorming ten grondslag heeft gelegen. Het beleid zoals daar is uiteengezet, is bij de besluitvorming toegepast, maar het Natura 2000 doelendocument (2006) maakt géén onderdeel uit van het besluit. Met betrekking tot de vraag op welke wijze de gunstige staat van instandhouding voor een bepaald habitatype of een bepaalde soort kan worden bereikt, is er in de Nota van toelichting een uitgebreid overzicht opgenomen waarin alle gebieden staan vermeld waaraan voor het betreffende habitatype of de betreffende soort een doel is toegekend. Op deze wijze is na te gaan hoe de landelijke opgave over het Natura 2000-netwerk is verdeeld. Het is echter een indicatieve vermelding, want het is niet de bedoeling in deze aanwijzing een besluit te nemen over de instandhoudingsdoelstellingen van andere gebieden.

Kernopgaven

In paragraaf 1.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat de kernopgaven een belangrijk hulpmiddel zijn bij de focus en eventuele prioritering binnen de Natura 2000-beheerplannen. Ze beschrijven de belangrijkste behoud- en herstelopgaven per Natura 2000-landschap en zijn in het Natura 2000 doelendocument (2006) toebedeeld aan gebieden. Het toevoegen van de kernopgaven aan de Nota's van toelichting bij de definitieve aanwijzingsbesluiten heeft geen meerwaarde, omdat die informatie is opgenomen in het Natura 2000 doelendocument (2006). De kernopgaven zijn in deze procedure dan ook niet aan inspraak onderhevig.

Ambitieniveau van de instandhoudingsdoelstellingen

Indien een soort of habitatype landelijk in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, betekent dit niet automatisch dat in alle gebieden waar de betreffende waarde voorkomt hiervoor een hersteldoelstelling moet worden geformuleerd. In de Natura 2000 contourennotitie (2005) en het Natura 2000 doelendocument (2006) staan de hoofdlijnen voor het formuleren van de Natura 2000 doelen uitgewerkt. Daarmee is het Europese kader toegespitst op de Nederlandse situatie. Per gebied zijn er gebiedsdoelen opgesteld. Deze richten zich op de kwaliteit en oppervlakte van het habitatype of van het leefgebied van een soort. Voor soorten wordt daarnaast een doel gesteld voor de gewenste populatie. Voor sommige soorten en vrijwel alle vogels zijn hierbij richtinggevend aantal genoemd. Deze dienen als (minimale) draagkracht voor het leefgebied binnen de begrenzing van het gebied. In het geval van herstel is de uitwerking van de landelijke doelen middels het principe van "strategisch lokaliseren" bepaald. Dat wil zeggen dat de herstelopgave is neergelegd in de gebieden waar de meeste potentie is om het habitatype of het leefgebied van de soort te

⁷⁰ Zie voor een overzicht van de bronnen onder andere Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden, bijlage 3. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

verbeteren. Voor verspreid voorkomende habitattypen en soorten is het niet mogelijk om de landelijke doelstellingen alleen binnen het Natura 2000-netwerk te realiseren. Opgaven buiten het Natura 2000-netwerk worden via ander natuurbeleid gerealiseerd, zoals de Flora- en faunawet en de Ecologische Hoofdstructuur. Voor een aantal habitattypen is in het Natura 2000 doelendocument de expliciete keuze gemaakt om niet te streven naar een gunstige staat van instandhouding (Natura 2000 doelendocument (2006), pagina 138).

Met betrekking tot de vogeldoelen is in het Natura 2000 doelendocument (2006) opgenomen dat voor een gebied "bij een stijgende en stabiele lokale trend" een behoudopgave wordt geformuleerd. Een stijgende trend wordt als aanwijzing opgevat dat het leefgebied voor deze soorten al geschikt is en voldoende draagkracht heeft om bij te dragen aan een populatie hoger dan het gemiddelde in de periode 1999-2003. In dergelijke gevallen wordt volstaan met een behoudopgave omdat geen extra maatregelen ter verbetering van het leefgebied nodig worden geacht. In gevallen waarin de potentie van het gebied dusdanig wordt geacht dat de draagkracht van het gebied nog niet bereikt lijkt te zijn, wordt wel gestreefd naar herstel van de populatie. Naar verwachting zal herstel van de populatie in dit soort gevallen optreden, zolang het leefgebied behouden blijft.

Voor vogels geldt daarnaast dat bij behoudopgaven de aantallen gebaseerd zijn op het gemiddelde seizoensgemiddelde over de periode 1999-2003 (bij niet-broedvogels geldt de periode 1999/2000-2003/2004)⁷¹. Bij herstelopgaven zijn de aantallen meestal gebaseerd op de historische potentie van een Natura 2000-gebied, dat is het maximaal aantal vastgestelde vogels (of broedparen) over een interval van enkele jaren gedurende de periode 1980-2003 (SOVON). Dit betekent dat op gebiedsniveau geen streefwaarden uit beschermingsplannen zoals het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000) zijn gebruikt. Deze plannen hebben wel hun doorwerking gekregen in de landelijke instandhoudingsdoelstellingen en kunnen van belang zijn bij het opstellen van beheerplannen. Vervolgens is in de toelichtingen bij de instandhoudingsdoelstellingen aangegeven of het gebied met het gestelde doel ook kan voldoen aan de minimumeisen voor een sleutelpopulatie.

Ook voor broedvogels geldt dat bij verspreid voorkomende soorten het niveau van een sleutelpopulatie in een specifiek gebied soms niet gehaald kan worden. Vaak is dan op regionale schaal sprake van een min of meer samenhangende populatie met meerdere kernen (meta-populaties), die qua omvang wel het minimale niveau van de sleutelpopulatie overstijgt.

Bij de evaluatie in 2015 worden zowel de ambities van de gebiedsdoelen als de landelijke instandhoudingsdoelstellingen, in geval van broedvogels met inbegrip van het aantal sleutelpopulaties, tegen het licht gehouden en wordt bekeken of bijstelling nodig is.

Monitoring

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie en voor de monitoring van de staat van instandhouding van soorten en habitattypen op landelijk niveau. Het ministerie van EZ zorgt voor een landelijk monitoringssysteem. De gebiedsgerichte monitoring zal plaatsvinden op basis van de monitoringsparagraaf in de beheerplannen waarin ook rollen en verantwoordelijkheden zijn uitgewerkt. Voor zowel de landelijke als de gebiedsgerichte monitoring wordt momenteel - in samenhang - een programma van eisen ontwikkeld in overleg met het betrokken bevoegd gezag (ministerie van EZ, ministerie van Infrastructuur en Milieu, ministerie van Defensie en de provincies (Interprovinciaal Overleg)). Zie ook paragraaf 1.5.1 van de Nota van Antwoord.

Nulsituatie of uitgangspunt

In paragraaf 3.18 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat bij het vaststellen van de gebiedsdoelen niet is uitgegaan van een bepaald referentiejaar, zoals het moment van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied of aanmelding als Habitatrichtlijngebied. Als uitgangspunt geldt echter wel dat er geen verslechtering mag optreden ten opzichte van 2004, het moment waarop door Brussel de communautaire lijst met Habitatrichtlijngebieden is vastgesteld. Bij het vaststellen van de doelen is gekeken naar de staat van instandhouding van de betreffende soort of het habitatype op landelijk niveau. Ook is gekeken naar de

⁷¹ SOVON & CBS (2005): Trends van vogelaantallen in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

(minimaal) benodigde oppervlakte leefgebied en/of habitatype om een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau te realiseren.

Die (landelijke) staat van instandhouding vormde mede de basis voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en/of habitatypen per gebied. In de Nota's van toelichting bij de besluiten is aangegeven of voor een soort of habitatype in een concreet gebied een behoud- of herstelopgave geldt. Zo is bijvoorbeeld een behoudopgave geformuleerd als er onevenredige maatregelen nodig zouden zijn om het gebied een grotere bijdrage te laten leveren.

Realisatietermijnen

Zoals in paragraaf 3.16 van de Nota van Antwoord wordt gesteld, zijn termijnen onmisbaar om de realisatie van doelen te plannen. Deze plannings zijn grotendeels afhankelijk van regionale en zelfs lokale omstandigheden. Daardoor zijn de op te stellen beheerplannen de aangewezen plaats voor het bepalen van de realisatietermijnen. Om die reden is ervan afgezien realisatietermijnen in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.

Flankerend beleid

In paragraaf 5.8 van de Nota van Antwoord staat als uitgangspunt geformuleerd dat de instandhoudingsdoelstellingen met behulp van bestaande budgetten worden gerealiseerd. De "bestaande budgetten" waaruit realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gefinancierd moet worden, zijn grotendeels opgenomen in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en de financiële middelen voor de bestrijding van verdroging in de zogenoemde TOP-lijst gebieden⁷². Daarnaast is ook het bestaande beheerbudget voor Staatsbosbeheer een financieringsbron voor de instandhoudingsdoelstellingen. Waar de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gekoppeld zijn aan waterkwaliteit kunnen de additionele kosten worden gefinancierd via het spoor van de Kaderrichtlijn Water. Veel subsidiemogelijkheden voor inrichting en (agrarisch) natuurbeheer zijn met het ILG onder verantwoordelijkheid van de provincies gekomen. Daartoe behoren de maatregelen die vallen onder het Subsidiestelsel Natuur- & Landschapsbeheer (vanaf 2010) en de provinciale subsidieregelingen zoals de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Verder is er in het kader van het LIFE+-programma vanuit de Europese Commissie geld beschikbaar voor overheden en NGO's voor co-financiering van de ontwikkeling, implementatie, monitoring, evaluatie en communicatie van het Europees milieu- en natuurbeleid en van wetgeving op dit gebied, bijvoorbeeld voor projecten die gericht zijn op maatregelen voor behoud en herstel van Natura 2000-waarden.

4.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Een inspreker verzoekt een algemene doelstelling te formuleren voor de Natura 2000-gebieden die luidt: "Behoud van het huidige areaal aan leefgebieden waarvoor de beschermingszone is begrensd en waar nodig uit het oogpunt van bestendig beheer toevoegen van extra leefgebied aan de beschermingszone." De inspreker denkt namelijk dat de doelstellingen gericht op het in stand houden van bepaalde vogelpopulaties met een minimaal aantal broedparen kan wringen met het uitgangspunt dat hele leefgebieden beschermd zijn. Daarentegen moet het uitgangspunt zijn dat soorten binnen de beschermingszone een optimale populatiedichtheid moeten kunnen bereiken, passend bij de draagkracht van het gebied, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De algemene doelstellingen in hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit zijn niet bedoeld om gebiedsspecifieke doelstellingen te formuleren. Zie verder het onderwerp "Algemene instandhoudingsdoelstellingen" in paragraaf 4.1 hiervoor.

Meerdere insprekers merken op dat bepaalde habitatypen zeer specifiek en kenmerkend zijn voor een bepaald deel van de Veluwe. De insprekers menen dat een nadere differentiatie daarom op z'n plaats lijkt.

De ligging van de habitats wordt nader toegelicht in paragraaf 4.4 van de Nota van toelichting. In het beheerplan zullen de instandhoudingsdoelstellingen uitgewerkt worden in omvang, ruimte en tijd. Dan wordt duidelijk op welke locaties binnen het Natura 2000-gebied de doelstellingen nagestreefd worden. Dit zal

⁷² De door de provincies opgestelde lijsten met gebieden die in het kader van het verdrogingsbeleid met voorrang worden aangepakt.

gebeuren op locaties die het meest kansrijk zijn voor het realiseren van de doelstelling en waar dit zo min mogelijk inspanning vereist.

Een inspreker meent dat in een aantal gevallen relatief hoge ambities en doelen gekozen zijn voor het Natura 2000-gebied Veluwe. De mogelijke knelpunten betreffen de grondwaterafhankelijke natuurgebieden grenzend aan landbouwgebieden zoals bij de Hierdense Beek, en de beken en sprengen aan de oostflank van de Veluwe, aldus de inspreker.

Bij het opstellen van de instandhoudingdoelstellingen is bepaald in welke gebieden uitbreiding en kwaliteitsverbetering het meest kansrijk zijn, aansluiten bij bestaand beleid en de minste inspanning vereisen. Eventuele gevolgen voor de omgeving en daartoe te treffen maatregelen zullen worden uitgewerkt in het beheerplan.

Een inspreker stelt voor het aantal doelsoorten voor de Veluwe uit te breiden met Rode Lijstsoorten en beschermde soorten als de boommarter, boomvalk, veldleeuwerik, groene specht, klapekster, zandhagedis, adder en rode bosmier.

De zienswijze is niet overgenomen. De genoemde soorten staan niet vermeld op de doelsoortenlijsten voor Natura 2000. Dit betekent dat voor deze soorten geen instandhoudingsdoelstellingen in het kader van Natura 2000 worden opgesteld. De genoemde soorten worden beschermd middels de Flora- en faunawet.

Een inspreker wil bij het habitatype zure vennen (H3160) benadrukken dat het om natuurlijke wateren gaat. Diverse poelen en wateren zijn aangelegd voor amfibieën en/of als drinkwatervoorziening en derhalve kunstmatig. Dit soort wateren valt niet onder de instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype zure vennen. De inspreker verzoekt hierover een korte toelichtende tekst over op te nemen in de Nota van toelichting.

De zienswijze is niet overgenomen. Het is niet nodig om voor het habitatype zure vennen aan te geven welk typen vennen er wel of niet toe kunnen worden gerekend. Hiervoor wordt verwezen naar het Natura 2000 profielendocument (2008), waar voor ieder habitatype een ecologisch profiel is opgesteld. Overigens zijn veel zure vennen op de Veluwe van natuurlijke aard, veelal op plaatsen waar een stagnerende, moerige laag is ontstaan in de ondergrond.

Een inspreker stelt dat de habitatypen beken en rivieren met waterplanten (H3260), blauwgraslanden (H6410), actieve hoogvenen (H7110) en eiken-haagbeukenbossen (H9160) wel in het ontwerp-aanwijzingsbesluit zijn genoemd maar niet ten tijde van de aanmelding van de Veluwe als Habitatrictlijngebied. De inspreker vraagt wat de reden van toevoeging is en wat de consequenties zijn voor de beheerders en de gebruikers van het Natura 2000-gebied.

De zienswijze heeft tot aanpassing van het besluit geleid. In bijlage B.1 en bijlage B.2 worden toevoegingen en verwijderingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied, aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en het ontwerpbesluit toegelicht. In het beheerplan worden alle doelstellingen uitgewerkt in omvang, ruimte en tijd. Dan worden de consequenties voor beheerders en gebruikers van het Natura 2000-gebied duidelijk. Dit geldt voor zowel doelstellingen die reeds waren opgenomen, als voor doelstellingen die in een later stadium zijn toegevoegd.

Een inspreker denkt dat met de aanwijzing van het habitatype beken en rivieren met waterplanten, waterranonkels (H3260A) binnen de Veluwe specifiek de klimopwaterranonkel bedoeld wordt, hoewel dit nergens expliciet aangegeven wordt. De inspreker stelt dat de soorten waarnaar gerefereerd wordt in de Nederlandse beschrijving, namelijk rivierfonteinkruid, doorgroeid fonteinkruid en vlottende waterranonkel, niet of vrijwel niet op de Veluwe voorkomen. De klimopwaterranonkel is daarentegen typisch voor een aantal waardevolle sprengbeken langs de Veluwerand. De inspreker wenst ook de niet begrensde delen van het beekdal binnen de Natura 2000-begrenzing op te nemen om zo de populatie doeltreffend te kunnen beschermen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De klimopwaterranonkel is inderdaad een typische soort van het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *waterranonkels* (zie het Natura 2000 profielendocument, 2008). Een groot deel van de sprengen en beken waar dit type voorkomt valt al binnen de huidige begrenzing, waardoor het Natura 2000-gebied Veluwe behoort tot de vijf belangrijkste gebieden voor dit habitatype.

Een inspreker stelt dat het van groot belang is dat een habitatype voor oude malenbossen wordt opgenomen. De beukenboshabitattypen (H9110, H9120 en H9130) worden gekarakteriseerd door een goed ontwikkelde kruid- en/of struiklaag die bij malenbossen ontbreekt. De inspreker vraagt onder welk habitatypen de malenbossen van de Veluwe kunnen worden gerangschikt.

Een deel van de malenbossen kan tot het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120) gerekend worden, mits het gaat om bossen op bosgroeiplaatsen van vóór 1850 en bosopstanden van minstens 100 jaar oud die daaraan grenzen (Natura 2000 profielendocument, 2008). Beukenbossen op zandgrond, zoals op de Veluwe, hebben vanwege de dikke strooisellaag en de sterke schaduwwerking over het algemeen geen goed ontwikkelde kruid- en struiklaag.

Een inspreker geeft aan dat de beukenlanen van Hoog Buurlo meer dan 100 jaar oud zijn en van belang als leefgebied voor tal van dieren zoals de boommarter, vleermuizen en de zwarte specht (A236). De inspreker kan uit het ontwerp-aanwijzingsbesluit niet opmaken of deze lanen ook tot een bepaald habitatype behoren.

Deze beukenlanen behoren niet tot een bepaald habitatype. Een aantal lanen kan echter wel van belang zijn als leefgebied voor Vogel- of Habitatrichtlijnsoorten waarvoor het gebied tevens is aangewezen. Een nauwkeurigere beschrijving van het leefgebied van deze soorten komt in het beheerplan aan de orde.

*Een inspreker verzoekt het habitatype oude eikenbossen (H9190) scherper te definiëren op het gebied van kwaliteit, en de doelen vooral te richten op de groeiplaatsen en landschapsecologische setting van het *Betulo-Quercetum*. De vegetatiesamenstelling, bosgroeiplaatshistorie en landschapsecologische setting zijn volgens de inspreker in het profielendocument dusdanig breed geformuleerd, dat het overgrote deel van het huidige eikenareaal op de Veluwe tot dit type gerekend kan worden. De inspreker stelt dat *Betulo-Quercetum cladonietosum/deschamsietosum* het beste ontwikkelingsperspectief heeft, terwijl het *F-Q* type *pteridietosum* alleen in stand gehouden kan worden met fixatiebeheer. De inspreker stelt dat dit echter conflicteert met het landelijke en provinciale bestaande beleid ten behoeve van vergroting van de natuurlijkheid in een groot deel van de Veluwe.*

De definitie van het habitatype oude eikenbossen is inmiddels gewijzigd, zie het Natura 2000 profielendocument (2008). Volgens de nu geldende definitie betreft het alleen oude bossen (aanwezig in 1850) op arme groeiplaatsen (leemarme humuspodzolgronden, leemarme vaaggronden of podzolgronden met een zanddek), behorende tot het *Betulo-Quercetum roboris*. Bossen behorende tot het *Fago-Quercetum petraeae* vallen onder het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120), mits ze aan de overige eisen voor dit habitatype voldoen (bosgroeiplaatsen van vóór 1850 en bosopstanden van minstens 100 jaar oud die daaraan grenzen).

Een inspreker voorziet problemen voor het habitatype oude eikenbossen (H9190) omdat uitbreiding haaks staat op het meer natuurlijke bosbeheer van de Veluwse bossen.

Natura 2000 komt voort uit Europese regelgeving. Dit betekent dat maatregelen die hieruit voortvloeien normaal gesproken hiërarchisch voorrang hebben op nationale, provinciale en lokale plannen. De Natura 2000-doelen op gebiedsniveau zijn zodanig geformuleerd dat ze voldoende sturend zijn voor de bescherming én het beheer van de gebieden. In de beheerplannen worden de doelen nader uitgewerkt in omvang, ruimte en tijd en worden de juiste benodigde maatregelen bepaald. In combinatie met het beheerplan zijn daarmee de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen de sturende instrumenten voor het natuurbeleid in en rond de Natura 2000-gebieden.

Een inspreker meent dat eikenhakhoutbossen tot het habitatype oude eikenbossen (H9190) behoren. De inspreker vraagt of de eikenhakhoutbossen binnen het Natura 2000-gebied Veluwe altijd tot dit habitatype behoren.

Eikenhakhoutbossen kunnen tot het habitatype oude eikenbossen behoren, maar ook tot het habitatype beuken-eikenbossen met hulst (H9120). Ook kan het zijn dat deze bossen in de huidige vorm niet tot een habitatype gerekend kunnen worden. Voor oude eikenbossen geldt de eis dat het een oude bosgroeiplaats betreft (1850) en dat het bos op een arme groeiplaats staat. Voor het habitatype beuken-eikenbossen met hulst geldt de eis dat het bossen op bosgroeiplaatsen van vóór 1850 zijn en bosopstanden van minstens 100 jaar oud die daaraan grenzen.

Een inspreker meent dat uitbreiding van de vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen (H91E0C) binnen de Natura 2000-begrenzing mogelijk is door bestaande bossen om te vormen. De inspreker ziet buiten de Natura 2000-begrenzing echter geen mogelijkheden.

De instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype vochtige alluviale bossen, beekbegeleidende bossen, is op het aspect oppervlakte aangepast van uitbreiding naar behoud. Het habitatype komt slechts over een beperkte oppervlakte voor en er zijn weinig mogelijkheden voor uitbreiding, zie ook bijlage B.4.1.

Een inspreker verzoekt om het concrete aantal van 500 exemplaren uit de instandhoudingsdoelstelling van de gevlekte witsnuitlibel (H1042) te halen.

De doelstelling is aangepast, er is geen aantal exemplaren meer opgenomen in de doelstelling. In diverse gebieden is onzekerheid over de schatting van de populatiegrootte. Daarom worden de gebiedsdoelstellingen beperkt tot behoud of herstel van het leefgebied ten behoeve van een duurzame populatie. Voor het gebied Veluwe wordt nu ten doel gesteld: uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie tot een duurzame populatie.

Een inspreker stelt dat uit de eigen visgegevens niet blijkt dat de rivierdonderpad (H1163) in de Paalbeek voorkomt en vraagt waar deze vermelding op gebaseerd is.

Het voorkomen van habitattypen en soorten wordt niet langer weergegeven in de toelichting op het doel, maar in paragraaf 4.4 van de Nota van toelichting. De Paalbeek is destijds genoemd op basis van het rapport: "Vorbereiding inhaalslag verspreidingsonderzoek Beekvissen", dat in 2005 in opdracht van het Ministerie van LNV door RAVON is uitgebracht. Aangezien geen recente gegevens over waarnemingen in de Paalbeek bekend zijn, is het voorkomen van de rivierdonderpad in de Paalbeek niet opgenomen in paragraaf 4.4 van de Nota van toelichting.

*Een inspreker merkt op dat er verschillende genetische lijnen bestaan van de rivierdonderpad (H1163). In Nederland gaat het om de *Cottus rhenanus*, *Cottus perifretum* en een kruising tussen deze beide soorten. In het Natura 2000-gebied Veluwe komt waarschijnlijk de *Cottus rhenanus* voor welke op Europese schaal waarschijnlijk veel zeldzamer is. De inspreker is van mening dat verder onderzoek noodzakelijk is om dit te bevestigen.*

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De verplichtingen die volgen uit de Habitatrichtlijn, blijven betrekking hebben op de gehele soortgroep, dus op alle soorten rivierdonderpad voor zover die op het grondgebied van de lidstaten voorkomen. Het is dus vanuit de Habitatrichtlijn niet noodzakelijk om specifiek onderzoek te doen naar het voorkomen van de zeldzamere *Cottus rhenanus*. Weliswaar kan monitoring van de maatregelen en hun effectiviteit, dat voortvloeit uit de verplichting om de staat van instandhouding van soorten en habitattypen te monitoren, meer inzicht geven in het mogelijk voorkomen van de *Cottus rhenanus*. Momenteel zijn er geen waarnemingen van de *Cottus rhenanus* bekend in het gebied.

Een inspreker stelt dat de doelstellingen voor de draaihals (A233) in de Veluwe en Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027) onvoldoende zijn om het noodzakelijke herstel van ten minste vijf sleutelpopulaties van

200 paren te realiseren. De inspreker verzoekt minimaal complementaire doelen op te nemen in de Natura 2000-gebieden waar herstelmogelijkheden zijn of migratie kan plaatsvinden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het aantal van ten minste 100 broedparen voor een sleutelpopulatie staat momenteel te ver af van de huidige situatie om gebruikt te worden als populatiedoelstelling voor de Veluwe. Zie verder de toelichting bij de tabel in bijlage B.4.3 en bij de instandhoudingsdoelstelling in paragraaf 5.5. Voor de overige Natura 2000-gebieden met herstel mogelijkheden geldt dat analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen ook niet langer in deze Natura 2000-gebieden worden opgenomen.

Een inspreker geeft aan dat het landelijke hersteldoel voor 2000 broedparen van de tapuit (A277) onvoldoende terugkomt in de doelen op gebiedsniveau. De inspreker stelt dat 73% van de tapuiten in Natura 2000-gebieden broeden waardoor voor 1460 broedparen doelen moeten worden geformuleerd, terwijl dit slechts voor 615 paren is gebeurd. De inspreker meent dat het resterende aantal over de relevante Natura 2000-gebieden moet worden verdeeld, waaronder de Veluwe.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Aan de realisatie van de landelijke instandhoudingsdoelstelling voor de tapuit dragen bij: de Natura 2000-gebieden die voor de tapuit zijn aangewezen; de overige Natura 2000-gebieden die niet voor de tapuit zijn aangewezen, maar waar de tapuit wel voorkomt; en de overige Ecologische Hoofdstructuur (EHS) waar herstelpotenties zijn. Bij de vaststelling van de instandhoudingsdoelstelling voor dit gebied is uitsluitend gekeken naar de populatieontwikkeling in het gebied en naar een realistische historische potentie als uitgangspunt voor het populatieaantal. Het gesignaleerde tekort ten opzichte van de landelijke doelstelling kan volgens de systematiek geen aanleiding zijn om de doelstelling voor dit gebied verder te verhogen dan de historische potentie. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de historische maxima in de jaren 1988 en 1990 met respectievelijk 99 en 100 broedparen. Zie ook bijlage B.4 van deze Nota van toelichting voor de bijdragen van de afzonderlijke gebieden aan de landelijke populatiedoelstelling.

Een inspreker acht het voor herstel van de verspreiding van de tapuit (A277) en een gunstige staat van instandhouding noodzakelijk dat complementaire doelen gesteld worden in Natura 2000-gebieden in Noord- en Zuid-Holland, de Delta, Noord-Brabant en Limburg, waar de tapuit vanouds voorkwam. De inspreker pleit voor verhoging van de doelstelling met 150 broedparen in de Natura 2000-duingebieden en met 695 broedparen in de Natura 2000-zandgrondgebieden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Zie ook het antwoord op de voorgaande zienswijze.

5 REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

5.1 ALGEMEEN

Er wordt door diverse insprekers gewezen op het feit dat de gevolgen van het huidig gevoerde natuurbeleid een onevenredige belasting vormen voor de ondernemers in het Natura 2000-gebied Veluwe. Men stelt dat het onmogelijk is om op basis van de stukken te bepalen wat de gevolgen van de aanwijzing zijn voor de individuele bedrijfsvoering. De scheiding in tijd tussen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden. Daarnaast worden er veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de diverse facetten van bestaand gebruik, de externe werking, de relatie met het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000, de relatie met de Kaderrichtlijn Water en de relatie met bestemmingsplannen en andere ruimtelijke plannen zoals het Reconstructieplan Veluwe, het beleidsplan Veluwe 2010 of bijvoorbeeld plannen voor eennatuurtransferium

Enkele insprekers wijzen er op dat 1 oktober 2005 (de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998) niet als peildatum voor bestaand gebruik kan dienstdoen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Externe werking

Het is moeilijk aan te geven wat de precieze omvang van de externe werking van een bepaalde activiteit is. In paragraaf 4.3 van de Nota van Antwoord staat dat dit afhangt van de aard van de activiteit zelf, de intensiteit ervan en de gevoeligheid van de aanwezige habitattypen en soorten. Het valt op voorhand dus niet te zeggen of er beïnvloeding plaatsvindt. Dat betekent dat wanneer niet uitgesloten kan worden dat een Natura 2000-gebied door een bepaalde activiteit wordt beïnvloed, er bekeken moet worden of er op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunningplicht voor een bepaalde activiteit aan de orde is. Het is dus evenmin aan te geven waar de externe werking van een bepaalde activiteit eindigt.

In het beheerplan zal duidelijkheid gegeven worden voor welke activiteiten een vergunningplicht aan de orde kan zijn. De afstand tussen de locatie van de activiteit en de te beschermen natuurwaarden is daarbij niet altijd doorslaggevend; het gaat er om of een bepaalde activiteit al dan niet de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied, waar habitattypen en leefgebieden van soorten onderdeel van uitmaken, kan aantasten.

Rond de Natura 2000-gebieden wordt, volgens sommige insprekers, een beschermingszone ingesteld van 3.000 meter. Dat is echter niet van toepassing op de beoordeling van effecten op Natura 2000-gebieden. In het kader van de Interimwet ammoniak en veehouderij⁷³ werd in verband met de ammoniakdepositie een zone van 3.000 meter gehanteerd. Binnen die zone was de beïnvloeding door een veehouderijbedrijf van verzuringsgevoelig gebied nog meetbaar. Tot deze grens kon een vergunningplicht voor deze verzuringsgevoelige gebieden aan de orde zijn. Deze grens is inmiddels vervallen. Natura 2000 is gericht op de bescherming van de in het gebied voorkomende habitattypen en soorten. Een exacte grens waar de externe werking ophoudt, is in algemene zin niet aan te geven. Dit wordt van geval tot geval beoordeeld. Bepalend is dus niet de afstand, maar of er sprake kan zijn van verslechtering of significante verstoring van natuurwaarden in het betreffende gebied.

Beschermde natuurmonumenten

In de paragrafen 3.15, 4.6.4 en 4.6.9 van de Nota van Antwoord staat dat een belangrijk deel van de aan te wijzen Natura 2000-gebieden, zoals dit gebied, reeds onder de oude Natuurbeschermingswet als beschermd of als staatsnatuurmonument was aangewezen. Op grond van artikel 15a van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt een besluit tot aanwijzing van een beschermd natuurmonument zodra het gebied is aangewezen als Natura 2000-gebied en voor zover het beschermde natuurmonument binnen dat Natura 2000-gebied ligt. Dat betekent dat wanneer een deel van het beschermde natuurmonument buiten het Natura 2000-gebied ligt, de oude aanwijzing als natuurmonument voor dat gebiedsdeel van kracht blijft. Voor Vogelrichtlijngebieden was dit reeds aan de orde.

⁷³ Wet van 9 juni 1994, houdende tijdelijke regeling inzake de ammoniakdepositie veroorzaakt door veehouderijen (Interimwet ammoniak en veehouderij). Staatsblad 1994, nr. 634.

De instandhoudingsdoelstelling heeft, voor het deel van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als beschermd natuurmonument betrekking had, vanaf dat moment mede betrekking op de doelstellingen van dat beschermde natuurmonument ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis. Bepalingen uit de aanwijzingen tot beschermd natuurmonument over natuurschoon, rust, stilte en over de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermde natuurmonument blijven gewoon van kracht en kunnen mede de inhoud van het beheerplan gaan bepalen. Zie voor verdere toelichting met betrekking tot beschermde natuurmonumenten paragraaf 5.6 Beschermde natuurmonumenten van de Nota van toelichting.

Bestaand gebruik: peildatum en vergunningplicht

Het aanwijzen van een Natura 2000-gebied leidt niet tot een verbod op het verrichten van bepaalde handelingen zoals fietsen, wandelen of het laten loslopen van de hond. In het aanwijzingsbesluit staat alleen voor welke waarden het gebied is aangewezen, welke instandhoudingsdoelstellingen gelden en wat de grens van het betreffende gebied is. In het besluit zelf is niet aangegeven of, en onder welke voorwaarden, een activiteit kan worden toegestaan.

Op grond van de huidige Natuurbeschermingswet 1998 geldt een vergunningplicht voor activiteiten in en om Natura 2000-gebieden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

In de wet is op deze vergunningplicht een uitzondering gemaakt voor bestaand gebruik. Bestaand gebruik is als gevolg van de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 door de Crisis- en herstelwet altijd vergunningvrij, tenzij het gebruik een project is dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar dat afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of plannen significante gevolgen kan hebben voor het desbetreffende Natura 2000-gebied. De Natuurbeschermingswet 1998 omschrijft bestaand gebruik als *"gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag."*

Om te voorkomen dat het bestaand gebruik de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert en dat er door bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen draagt het bevoegd gezag de verantwoordelijkheid dat er in het gebied passende maatregelen genomen worden. In het uiterste geval kan dit betekenen dat op last van het bevoegd gezag het bestaande gebruik wordt stilgelegd.

In het beheerplan zal het bestaand gebruik beschreven moeten worden en zal zo nodig aan voorwaarden worden gebonden.

Doorwerking aanwijzing in andere plannen

De verplichting om Natura 2000-gebieden aan te wijzen volgt direct uit de Habitatrichtlijn en uit de Vogelrichtlijn. Mede op basis van Europeesrechtelijke uitspraken kan er bij de selectie en bij de begrenzing van Natura 2000-gebieden uitsluitend van ecologische criteria worden uitgegaan. Dat betekent in de praktijk dat de grenzen van deze gebieden zijn bepaald door het gebruik dat de betreffende planten- en diersoorten van het gebied maken. Terreindelen die van mindere kwaliteit zijn, kunnen deel uitmaken van Natura 2000-gebieden als herstel van die terreinen haalbaar is en als ze nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Daardoor zal de begrenzing van zo'n gebied niet in alle gevallen overeenkomen met de bestemming die in een vastgesteld bestemmingsplan aan het gebied is toegekend. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat een bepaalde bestemming die in een bestemmingsplan aan zo'n gebied rechtsgeldig is toegekend, toch niet gerealiseerd kan worden, omdat daarvoor geen vergunning op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 kan worden verleend. In paragrafen 4.2 en 6.1 van de Nota

van Antwoord wordt hierop verder ingegaan. Ook voor reconstructieplannen⁷⁴, provinciale waterplannen en waterbeheerplannen van de waterschappen geldt een gelijksoortige situatie. Het kan zijn dat dit soort plannen nog onvoldoende concreet zijn om ze op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden te toetsen, maar op een gegeven moment zullen al deze plannen, al dan niet bij hun nadere uitwerking, bij het opstellen van beheerplannen afgestemd worden (zie ook paragraaf 6.3.2 van de Nota van Antwoord).

Relatie met stikstof

Stikstof is een groot probleem bij de implementatie van Natura 2000 en daarmee het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Van de 166 aangewezen natuurgebieden in Nederland zijn er 133 stikstofgevoelig. In Nederland wordt het probleem van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden zwaarder gevoeld dan in de ons omringende landen. Dat heeft te maken met het feit dat we in een dicht bevolkt land leven, waarin kwetsbare natuur en bijvoorbeeld (snel)wegen dicht bij elkaar liggen. Om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren moet de neerslag van stikstof uit vooral landbouw, verkeer en industrie minder worden.

Tegen die achtergrond is het steeds moeilijker vergunningen te verlenen voor nieuwe economische activiteiten die tot extra uitstoot van stikstof (kunnen) leiden in en rond de natuurgebieden. Projecten kunnen alleen doorgang vinden indien aangetoond kan worden dat er geen verslechtering van de kwaliteit van de habitats⁷⁵ optreden en de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied niet in gevaar komen.

In het Natura 2000-gebied Veluwe is het habitatype zwakgebufferde vennen (H3130) het meest gevoelig voor stikstof⁷⁶.

In 2007 is het toetsingskader ammoniak en Natura 2000 vastgesteld. Met behulp van dit toetsingskader konden provincies relatief eenvoudig beoordelen of er zich nieuwe bedrijven konden vestigen. In maart 2008 oordeelde de Raad van State dat dit toetsingskader onvoldoende zekerheid biedt over het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Naar aanleiding van deze uitspraak heeft de minister van het voormalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Taskforce Trojan ingesteld. Deze Taskforce heeft vervolgens een handreiking opgeleverd waarmee het bevoegd gezag maatwerk kan leveren bij de beoordeling van (nieuwe) activiteiten. Deze maatwerkoplossing bleek echter niet altijd werkbaar in de praktijk. Vervolgens is de commissie Huys gevraagd om een advies. Samengevat luidde dit advies dat er ruimte is voor economische ontwikkeling in Natura 2000 gebieden mits wordt zeker gesteld dat ecologische en economische doelen gelijktijdig en in samenhang worden beschouwd. Om dat uitgangspunt in de praktijk toepasbaar te maken is er gestart met de programmatische aanpak stikstof (PAS).

Duidelijk is dat het stikstofprobleem te groot is voor één partij. Essentie is dat de PAS in beeld brengt wat de bijdrage op verschillende niveaus (generiek, provinciaal, gebiedsgericht) en van verschillende sectoren (landbouw, verkeer, industrie) is aan de oplossing van het probleem. Onder oplossing verstaan we het geleidelijk maar onvermijdelijk omlaag brengen van de stikstofdepositie, waardoor de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden, maar waarbij economische ontwikkelingen mogelijk blijven. Dit wil niet zeggen dat iedere economische ontwikkeling mogelijk blijft. Het incalculeren van ruimte voor economische ontwikkelingen (ontwikkelingsruimte) maakt onderdeel uit van de aanpak.

Meer informatie over de stand van zaken rond de PAS is te vinden op de website: <http://pas.natura2000.nl/>

Kaderrichtlijn Water

De Veluwe maakt deel uit van het stroomgebiedbeheerplan voor de Rijn-Delta⁷⁷ dat in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld is. Natura 2000-gebieden zijn in de

⁷⁴ Plannen op grond van de Wet van 31 januari 2002, houdende regels inzake de reconstructie van concentratiegebieden (Reconstructiewet concentratiegebieden). Staatsblad 2002, nr. 115.

⁷⁵ Het betreft zowel stikstofgevoelige habitattypen als stikstofgevoelige leefgebieden van Natura 2000-soorten.

⁷⁶ H.F. van Dobben, R. Bobbink, D. Bal en A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra. Alterra-rapport

⁷⁷ <http://www.kaderrichtlijnwater.nl/uitvoering/>

stroomgebiedbeheerplannen opgenomen als gebieden waar water een bijzondere bescherming behoeft. De in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen milieudoelstellingen en bijbehorende maatregelen moeten dan ook overeenstemmen met de doelen van Natura 2000. De afstemming van doelen en de weergave daarvan in het stroomgebiedbeheerplan beperkt zich tot die delen van de doelstellingen van Natura 2000 die een relatie hebben met de ecologische of chemische kwaliteit van het water.

Het stroomgebiedbeheerplan wordt uitgewerkt in de provinciale waterplannen en in waterbeheerplannen van waterschappen. Daar waar in de afstemming strijdigheid kan ontstaan wordt maatwerk toegepast en wordt afhankelijk van de situatie de KRW of de Vogel- en Habitatrichtlijnen als richtinggevend genomen. Tot gebiedsspecifiek maatwerk behoort bijvoorbeeld de door de waterschappen opgestelde Gewenst Grond en Oppervlakte Water Regimes (GGOR's)⁷⁸.

Waar nodig zullen de lokale watervereisten en de daarvoor benodigde maatregelen verder worden uitgewerkt en in de Natura 2000-beheerplannen worden opgenomen.

Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 6.3.

Waterwinning

Zie ook Nota van Antwoord 4.5.2.

5.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

Een inspreker merkt op dat specifieke beektrajecten buiten het Veluwemassief binnen de Natura 2000-begrenzing zijn opgenomen vanwege het voorkomen van ondermeer de beekprik (H1096) en de rivierdonderpad (H1163). De inspreker vraagt wat hiervan de consequenties zijn ten aanzien van onderhoud en inrichting van deze beken.

Onderhoud en inrichting van beken is aan de orde in het beheerplan.

⁷⁸ De te nemen maatregelen voor grondwater worden gebiedsspecifiek vastgesteld via het GGOR in het stroomgebiedbeheerplan dat opgesteld wordt naar aanleiding van de Kaderrichtlijn Water (EU-richtlijn voor waterkwaliteit).

6 REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

6.1 ALGEMEEN

De wijze waarop de instandhoudingsdoelstellingen al dan niet verwezenlijkt moeten worden, wordt in vele zienswijzen aan de orde gesteld. Zo wordt in verschillende zienswijzen de wens uitgesproken om de plannen zo te ontwikkelen dat daardoor de aanwezige natuurwaarden zich kunnen verbeteren en voor de komende generaties behouden blijven. Er wordt gewezen op de diverse vormen van ongewenst gebruik van het gebied. In weer andere zienswijzen is men van mening dat bepaalde vormen van gebruik geen negatieve invloed op de natuurwaarden hebben en wordt bepleit dat het huidige landgebruik ongehinderd voortgang moet kunnen vinden. Ook pleit men voor opname van een veiligheidsparagraaf die dan in het beheerplan een plaats moet krijgen. In een ander verband wordt er zorg uitgesproken over de bescherming van soorten als de meervleermuis (H1318) en de tapuit (A277). Er wordt opgemerkt dat door de nationale procedure, waarbij eerst de gebieden worden aangewezen en doelstellingen worden geformuleerd en pas in een later stadium de beheerplannen worden opgesteld, aan sociaal-economische belangen voorbij wordt gegaan. Ook zou er in zijn algemeenheid onvoldoende duidelijkheid bestaan over het algehele ambitieniveau en de consequenties van de aanwijzing en het toekennen van instandhoudingsdoelstellingen. Tot slot geven verschillende insprekers aan betrokken te willen worden bij het opstellen van het beheerplan bijvoorbeeld in verband met de realisatie van een informatiecentrum.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Volgorde aanwijzing en beheerplan

De Nota van Antwoord gaat in paragraaf 1.4 in op de relatie tussen de aanwijzingsbesluiten en de nog op te stellen beheerplannen. De onderbouwing van de keuze om niet gelijktijdig tot vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen en het beheerplan over te gaan wordt in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord uiteengezet.

Een verbijzondering hierop vormen de gebieden waar de provincies het voortouw hebben voor het opstellen van de beheerplannen. Op verzoek van de provincies heeft de minister van LNV in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 13 februari 2008 toegezegd te wachten met het definitief maken van de aanwijzingsbesluiten voor die gebieden waarvoor de provincie voortouwnemer is en die daarvoor door de provincie zijn aangemeld ("koppelingsafpraak"). De provincies zijn voor deze gebieden eerst in de gelegenheid gesteld met de betrokken partijen in de gebieden concept-beheerplannen op te stellen op basis van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. Deze afspraak beoogde draagvlak te creëren voor de beheerplannen en de implementatie daarvan en meer inzicht te geven in de haalbaarheid en betaalbaarheid van de instandhoudingsdoelstellingen en de begrenzing. De besluitvorming over de definitieve aanwijzingsbesluiten van deze gebieden is daarom uitgesteld tot na 1 september 2009. Voor dit Natura 2000-gebied zijn daarover afspraken gemaakt met de minister van LNV. In het kader van de "koppelingsafpraak" hebben de provincies tot 1 september 2009 de mogelijkheid gehad om gebiedsspecifieke wijzigingsvoorstellen in te dienen die voortkwamen uit de opgestelde concept-beheerplannen. De wijzigingsvoorstellen zijn in samenhang met de zienswijzen en op eenzelfde manier zorgvuldig in overweging genomen. Bij brief van 26 januari 2010 zijn de provincies op de hoogte gebracht van hoe de minister voornemens is met de voorstellen van de provincies in het definitieve besluit om te gaan. Binnen het reguliere proces van de aanwijzing zijn alle overige zienswijzen behandeld.

Voor de gebieden waarvoor op 1 september 2009 nog geen concept-beheerplan was opgesteld, geldt dat evident nieuwe inzichten uit het beheerplanproces eveneens in het reguliere aanwijzingstraject zijn meegenomen, ook hier met inachtneming van de ingediende zienswijzen.

Beheerplan en bestaand gebruik

Het aanwijzingsbesluit legt - naast de begrenzing - de instandhoudingsdoelstellingen vast waarvoor het gebied als Natura 2000-gebied is aangewezen. De instandhoudingsdoelstellingen geven op hoofdlijnen duidelijkheid over het ambitieniveau (zie ook paragraaf 4.1 van deze bijlage), in termen van "behoud" en "uitbreiding"/"verbetering" van de omvang en kwaliteit van betreffende aangewezen habitattypen of leefgebieden van een (vogel)soort. De uitwerking in omvang, ruimte en tijd van de instandhoudingsdoelstelling(en) uit het

aanwijzingsbesluit, is een thema dat in een beheerplan thuishoort. Als er voor het realiseren van deze instandhoudingsdoelstellingen bepaalde specifieke maatregelen nodig zijn, dan behoort dit ook in het beheerplan geregeld te worden. Dat kan betekenen dat er ook maatregelen buiten de grenzen van het Natura 2000-gebied genomen moeten worden.

Zoals in paragrafen 1.5 en 4.2 van de Nota van Antwoord staat vermeld, kan bestaand gebruik een plaats in het beheerplan krijgen. Hierbij wordt zoveel mogelijk ruimte gelaten voor het continueren van bestaand gebruik, echter wel binnen de voorwaarden die de instandhoudingsdoelstellingen daaraan stellen. Uiteindelijk heeft het beheerplan een centrale rol als het gaat om de regulering van bestaand gebruik. In een beheerplan wordt concreet gemaakt hoe en op welke termijn de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied gerealiseerd kunnen worden. Het beheerplan zal duidelijkheid verschaffen over de vereiste ecologische randvoorwaarden ten behoeve van de instandhoudingsdoelstellingen en over de ruimtelijke samenhang met de omgeving. In het beheerplan zal dus ook aan de orde komen of bestaand gebruik (mogelijk onder voorwaarden) overeenkomstig het beheerplan kan worden uitgeoefend. Kan het bestaand gebruik niet overeenkomstig het beheerplan uitgeoefend worden en zorgt het bestaand gebruik ervoor dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert of dat er door het bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, dan moet het bevoegd gezag passende maatregelen treffen. Het bevoegd gezag kan dan de aanschrijvingsbevoegdheid gebruiken.

De opstellers van het beheerplan zullen onderling afstemmen hoe zij met bestaand gebruik om willen gaan en hoe zij dit in het beheerplan zullen opnemen. Mogelijk kan niet voor al het bestaand gebruik ten tijde van het vaststellen van het beheerplan worden bepaald wat het effect is op de instandhoudingsdoelstellingen. Voor deze gevallen zal dan een eventuele aanschrijving plaats moeten vinden indien blijkt dat er toch (significante) negatieve effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen.

Jacht, wildbeheer en schadebestrijding worden gereguleerd door de bepalingen van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat zienswijzen over dit onderwerp geen directe relatie hebben met de aanwijzing van Natura 2000-gebieden, maar met de bepalingen van de Flora- en faunawet. De huidige regels voor jacht en wildbeheer volgens de Flora- en faunawet zijn door de aanwijzing als Natura 2000-gebied niet gewijzigd. Over wildbeheer en schadebestrijding zijn afspraken gemaakt in het Faunabeheerplan. Zie verder paragraaf 6.4.2 van de Nota van Antwoord.

Betrokkenheid bij beheerplan

De wens om betrokken te worden bij het opstellen van het beheerplan en de diverse ideeën die daarover naar voren zijn gebracht zoals het betrekken van de Bewonersvisie Radio Kootwijken, het groei- en krimpbeleid voor recreatiebedrijven en in het kader van 'Stuwwalrandparkzone Zuid' en het toepassen van het beheerprincipe van geïntegreerd bosbeheer of natuurlijke bosdynamiek, zijn een goed signaal. De integrale benadering die het beheerplan voorstaat, kan alleen succesvol zijn bij voldoende betrokkenheid. Per gebied is één bevoegd gezag de zogenaamde voortouwnemer voor het opstellen van het beheerplan. Voor dit gebied is dat Provincie Gelderland.

Het is aan de voortouwnemer om grondeigenaren, gebruikers, andere overheden en belanghebbenden of vertegenwoordigers te betrekken bij het beheerplan. Belanghebbenden kunnen natuurlijk ook zelf het initiatief nemen de voortouwnemer of hun vertegenwoordigers te benaderen. Het is niet uitvoerbaar verzoeken om betrokkenheid bij het beheerplan, zoals verwoord in een aantal zienswijzen, door te zenden aan de voortouwnemer.

6.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

Een inspreker geeft aan dat enkele van de Veluwe sprengkoppen voorgedragen zijn voor een ecologische doelstelling door de aanwezigheid van de inlandse rivierkreeft, die helaas niet als bijlage II-soort van de Habitatrichtlijn is opgenomen. De inspreker meent dat de in de KIWA Knelpunten- en kansenanalyse voorgestelde maatregel om sprengen te dempen en zo verdroging tegen te gaan haaks staat op het behoud van de ecologische en cultuurhistorische waarden van de sprengen.

Zowel interne als (eventuele) externe waterhuishoudkundige maatregelen zijn in het beheerplan aan de orde. Het genoemde onderwerp kan bij het opstellen van het beheerplan worden ingebracht, zodat daar de afweging gemaakt kan worden welke waterhuishoudkundige maatregelen meest optimaal zijn. De KIWA Knelpunten- en kansanalyse is een quick scan: onder tijdsdruk is een grote hoeveelheid informatie verzameld en verwerkt om een eerste indruk van de knelpunten en kansen voor realisatie van instandhoudingsdoelstellingen te geven. Het quick scan karakter bepaalt dat geen sprake kan zijn van volledigheid. Het doel en het karakter van de analyse maakt ook dat de Knelpunten- en kansanalyse gezien moet worden als een belangrijke bouwsteen waarop in het beheerplantraject voortgeborduurd kan worden, maar niet als een blauwdruk voor de gebiedsanalyse en maatregelpakketten. De resultaten van de Knelpunten- en kansanalyse moeten daarom niet worden gezien als een kant en klare ontwikkelingsvisie maar wel als een checklist die de uitwerking van habitatdoelen en maatregelen in omvang, ruimte en tijd ondersteunt

Een inspreker stelt dat voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen veelal ingrijpende maatregelen nodig zullen zijn, en dat een doelrealisatie van 90 tot 100% vrijwel niet haalbaar is vanwege de grote uitstralingseffecten op de omgeving. Daarnaast zal bij de oostelijke en noordelijke randzone van het Veluwemassief en bij het stroomgebied van de Hierdense Beek een hydrologische bufferzone aangewezen moeten worden. De inspreker wijst op de grote bestuurlijke en communicatieve inspanning die dit zal vergen en stelt dat ruimtelijke functiewijzigingen in deze zone vastgelegd moeten worden in waterhuishoudings-, streek- en bestemmingsplannen.

Zowel interne als (eventuele) externe waterhuishoudkundige maatregelen zijn in het beheerplan aan de orde. Bij het opstellen van de instandhoudingsdoelstellingen is bepaald in welke gebieden uitbreiding en kwaliteitsverbetering het meest kansrijk zijn, aansluiten bij bestaand beleid en de minste inspanning vereisen. Eventuele gevolgen voor de omgeving en daartoe te treffen maatregelen zullen worden uitgewerkt in het beheerplan.

Een inspreker geeft aan dat in het doelendocument de Zuidveluwse beken niet verder worden aangeduid. De inspreker gaat er daarom van uit dat voor de Renkumse Beek, de Heelsumse Beek en de Oosterbeekse beken geen voor de taken van de inspreker relevante doelstellingen gelden. De inspreker geeft aan dat duurzaam herstel van de aquatische natuurwaarden van de beken wordt nagestreefd. Terrestrische natuurdoelen op de omliggende gronden zijn voor de inspreker van ondergeschikt belang. De inspreker concludeert dat als gevolg van Natura 2000 geen doelen overgenomen hoeven te worden voor de Zuidveluwse beken en ziet dit graag, nogmaals, bevestigd.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. Inspreker wenst de zekerheid dat er geen Natura-2000 doelen voor de Zuidveluwse beken overgenomen hoeven te worden. Echter dit zijn zaken die in het beheerplanproces nader moet worden onderzocht en vastgesteld, voor zover de betreffende beken deel uitmaken van het aangewezen Natura 2000-gebied.

7 REACTIES OVER SCHADE

In een groot aantal zienswijzen wordt erop gewezen dat er als gevolg van deze aanwijzing inkomens- en vermogensschade kan optreden. Men mist in het besluit een paragraaf over schade en het betalen van een schadevergoeding. Verder wordt aangevoerd dat bij het aannemen van de Habitatrichtlijn de toezegging is gedaan dat de eigenaren en de gebruikers van de grond niet de financiële last van deze maatregelen hoeven te dragen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt volgens de insprekers geen afdoende mogelijkheid voor compensatie. Verder zou de aanwijzing als Natura 2000-gebied een schending van het eigendomsrecht opleveren en in strijd zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook de beperkingen van artikel 19d tot en met 19l en artikel 20 van de Natuurbeschermingswet 1998 zou een dermate zware verplichting opleveren dat het eigendom of het gebruikersrecht geen waarde van enige betekenis overhoudt. Er wordt in dit kader om een volledige schadeloosstelling gevraagd.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Schadevergoeding

Zoals in hoofdstuk 5 van de Nota van Antwoord over dit onderwerp staat vermeld, zijn in de aanwijzingsbesluiten geen aparte vergoedingsregelingen opgenomen. De huidige wettelijke regeling biedt namelijk voldoende mogelijkheden voor compensatie. Het gaat dan in het bijzonder om artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998.

De aanwijzingsbesluiten zullen naar verwachting niet snel een recht op schadevergoeding geven, omdat het aanwijzingsbesluit zelf over het algemeen geen beperkingen oplevert. Pas in het kader van het beheerplan of bij vergunningverlening kunnen beperkingen worden gesteld aan het bestaand gebruik, aan voorgenomen uitbreidingsmogelijkheden of aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Men komt in aanmerking voor schadevergoeding, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

1. er is schade geleden door een aanwijzing van een Natura 2000-gebied, door het weigeren van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (of door een daaraan verbonden voorwaarde) of door bepalingen in het Natura 2000-beheerplan;
2. de schade behoort redelijkerwijs niet (geheel) voor eigen rekening te blijven;
3. de vergoeding van de schade is niet (voldoende) verzekerd door aankoop, onteigening of door andere maatregelen, zoals beheersubsidies.

Rol van het beheerplan bij schade

In de nog op te stellen Natura 2000-beheerplannen zal uiteindelijk worden bepaald wanneer en hoe de doelen gerealiseerd worden en welke maatregelen daarvoor noodzakelijk zijn. Pas op dat moment kan er een nauwkeurige kosteninschatting worden gemaakt. Er wordt grote waarde gehecht aan goede financiële dekking van de realisering van de doelen in de beheerplannen. Het bovenstaande houdt niet alleen in dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Het betekent ook dat de compensatie van mogelijke inkomens- en vermogensschade van de betrokken eigenaren en gebruikers aan de orde dient te komen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 is juist voor dit doel door de wetgever in de wet opgenomen en deze heeft gemeend daarmee een voldoende mogelijkheid voor nadeelcompensatie te bieden. Resolutie 2004/2164(INI) van het Europese Parlement over de financiering van Natura 2000, waarnaar verschillende keren in zienswijzen is verwezen, biedt dan ook geen grond voor de stelling dat artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 onvoldoende compensatiemogelijkheden zou bieden.

Eigendomsrecht

Van schending van het eigendomsrecht en van strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geen sprake. Artikel 1, eerste lid, van het Eerste Protocol van het EVRM bepaalt dat alle natuurlijke rechtspersonen recht hebben op het ongestoord genot van hun eigendom en dat niemand van zijn eigendom zal worden beroofd, behalve indien sprake is van algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht. De voorwaarden die worden gesteld aan het beheer van grond, die nodig is voor het

realiseren van het Natura 2000-netwerk, leveren geen aantasting op van het recht van eigendom. De bepaling uit het EVRM laat onverlet dat de Staat het recht heeft om die wetten toe te passen die noodzakelijk worden geacht om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

Toelichting op de selectie- en begrenzingscriteria die bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied Veluwe gebruikt zijn.

Onderstaande paragrafen zijn opgenomen in de Nota van toelichting van het Vogelrichtlijnbesluit.

3 Gebiedsbeschrijving, aanduiding leefgebied en begrenzing

3.2 Aanduiding leefgebied

De Veluwe is aangewezen als Speciale Beschermingszone onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van bossen, beken, heide en zandverstuivingen die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het gebied vormt het leefgebied van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als broedgebied van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de Beschermingszone is zo gekozen dat een in landschappelijk en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

4 Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

De Veluwe kwalificeert als Speciale Beschermingszone onder de Vogelrichtlijn omdat het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden van Wespendief, Nachtzwaluw, IJsvogel, Zwarte specht, Boomleeuwerik, Duinpieper, Grauwe klauwier⁷⁹ in Nederland.

Soorten van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Aantal NL ^b	% in 5e ^c	% in sbz ^d	Tel periode
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	1	ja	700	— ^c	2,9% ^d	1993-97
Nachtzwaluw <i>Caprimulgus europaeus</i>	1	ja	440	6%	39% ^d	1993-97
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	ja	190	1%	5%	1993-97
Zwarte specht <i>Dryocopus martius</i>	1	ja	2 600	1,0%	3,8%	1993-97
Boomleeuwerik <i>Lullula arborea</i>	1	ja	3 100	2,8%	11,1% ^d	1993-97
Duinpieper <i>Anthus campestris</i>	1	ja	60	— ^c	55% ^d	1993-97
Grauwe klauwier <i>Lanius collurio</i>	1	ja	200	2%	7%	1993-97

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende vogels ("ja")

(b) Omvang van de Nederlandse broedpopulatie (in paren)

(c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie; voor Wespendief en Duinpieper konden in totaal slechts resp. vier en één gebied(en) worden geselecteerd

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie (totaalschattingen van Wespendief, Nachtzwaluw, Zwarte specht en Duinpieper betreffen resp. 29, 63, 27 en 90% van de landelijke populatie)

4.2 Andere relevante vogelsoorten

De bossen, heidevelden en zandverstuivingen zijn verder van belang als broedgebied voor Draaihals, Roodborsttapuit en Tapuit (trekvoegels opgenomen in de nationale lijst van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende soorten). De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

⁷⁹ Onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (art. 4.1)

4.3 Plaatselijke omstandigheden

Wespendief en Zwarte specht komen als broedvogel verspreid over de Veluwe in alle bossen voor. Beide soorten gebruiken de ruime (bos-)omgeving rond de nestplaatsen als voedselgebied. De Draaihal komt eveneens, maar relatief schaars, over de gehele Veluwe in en langs stuifzanden, zandige heide en in veel mindere mate ook in open dennenbossen en eikenbossen met een niet-vergrasde bodem voor. De Roodborsttapuit is een uitgesproken heidebewoner met een voorkeur voor overgangen van jonge naar oude heide en van open vlakten naar lichte opslag; de soort wordt op alle heidevelden van de Veluwe aangetroffen. Nachtzwaluw en Boomleeuwerik komen verspreid over het gebied voor op zandige heidevelden en stuifzanden met verspreide opslag van bomen en struiken. Beide soorten weten ook te profiteren van nieuwe kaalslagen en brandvlakten. Zwaartepunten van de verspreiding van de Nachtzwaluw ligt op het Harskampsche Zand (40% totaalschatting), Hoge Veluwe, Planken Wambuis en Veluwezoom. De schaarse Duinpieper is in zijn verspreiding op de Veluwe beperkt tot met korstmossen vastgelegde stuifzanden zoals die met name voorkomen op het Kootwijkse Zand, Harskampsche Zand en Otterlosche Zand. De Tapuit is op de Veluwe een soort van zandige heidevelden met een schrale korte vegetatie. De Grauwe klauwier is op de Veluwe vooral aangetroffen op heide met verspreide opslag; ruim de helft van de Veluwse broedparen bevindt zich op de Oldebroeksche en Doornspijksche Heide en het Harskampsche Zand. De IJsvogel is in zijn voorkomen als broedvogel beperkt tot de beeklopen van de Veluwezoom, Oost-Veluwe en NW-Veluwe.

4 SEP. 1974

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

Overwegende, dat de hierna kadastraal omschreven percelen, tezamen zijnde de zogenoemde "Leemputten bij Staverden", van algemeen belang zijn uit een oogpunt van natuurschoon en om hun natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien op tweeërlei grond een natuurmonument zijn in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat het natuurmonument een door neerslag gevoed, overwegend voedselarm heidegebied vormt, waarin onder een zandlaag op geringe diepte leem van een bijzonder type voorkomt;

dat winning van de leem heeft geleid tot het ontstaan van verscheidene putten en van plaatsen waar als gevolg van tijdelijke opslag van de uitgegraven leem een gedeelte daarvan als deklaag is achtergebleven;

dat door een van nature aanwezige gevarieerde terreingesteldheid en door de wijze van leemwinning zodanige verschillen in het milieu zijn ontstaan, dat naast elkaar voorkomen droge en vochtige heide, heideschraal grasland op leemstortplaatsen, voedselarme heidevennen en voedselarme tot matig voedselrijke leemputten;

dat de door leemwinning ontstane putten zowel afzonderlijk als tezamen hydrobiologisch van betekenis zijn, wat onder andere samenhangt met hun onderlinge verschillen in ouderdom, oppervlakte, diepte en voedselrijkdom, waardoor zij elk een eigen karakter hebben;

dat ter plaatse door het elkaar afwisselen van plassen, vochtige plekken en droge terreinen bovendien een relatief groot aantal soorten reptielen, amfibieën en insekten leeft;

dat de verscheidenheid in levensgemeenschappen vanwege haar samenhang met de lokale milieuverschillen van groot belang is voor het ecologisch onderzoek;

dat voorts het natuurschoon van het natuurmonument mede wordt bepaald door de omstandigheid, dat het gelegen is op de overgang van hooggelegen heide naar het laaggelegen dal van de Hierdense Beek;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het onderhavige natuurmonument, dat hieronder moeten worden begrepen de vorengenoemde biologische waarden, het overwegend voedselarme karakter van het gebied, de geomorfologische structuur en de opbouw van het bodemprofiel;

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van dit natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gelet op artikel 7 en artikel 9, zevende lid van de Natuurbeschermingswet;

Gezien de beschikking van 18 september 1973, NBCR -7821, houdende het besluit dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van de in die beschikking aangeduide percelen, tezamen zijnde de Leemputten bij Staverden;

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Gelderland ingezonden en van hun beschouwingen vergezeldde -enige- schriftuur, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte adviezen;

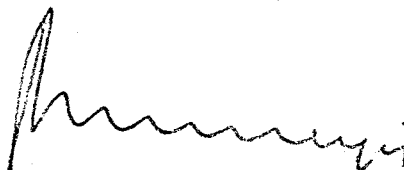
Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening;

B E S L U I T :

Aangewezen worden als beschermd natuurmonument de percelen, kadastraal bekend gemeente Ermelo, sectie D, nrs. 511, 574(ged.), 575, 576(ged.), 1310(ged.) en 1511(ged.), een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN11 en tezamen zijnde de zogenoemde "Leemputten bij Staverden".

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

De Staatssecretaris voornoemd,

(W. Meijer).

TOELICHTING

Het natuurmonument "Leemputten bij Staverden" is gelegen in een ten dele met vliegden, berk en jeneverbes begroeid heideterrein, dat grenst aan het Speulderveld ten zuidwesten van Staverden.

Op geringe diepte wordt hier onder een zanddek leem aangetroffen van een bijzonder type, afgezet door smeltwater van de landijsmassa's, die dit gebied enkele honderdduizenden jaren geleden overdekten.

De leem werd reeds in de 18e eeuw gewonnen, waardoor een aantal leemputten is ontstaan. Het materiaal werd ter plaatse uitgespreid, waardoor de naaste omgeving van de winplaatsen tijdelijk met leem werd bedekt; een deel ervan is als deklaag op het zand achtergebleven.

Deze wijze van exploitatie, die tot enkele jaren geleden heeft plaatsgevonden, heeft in belangrijke mate geleid tot de huidige natuurwetenschappelijke betekenis van het terrein, dat ook reeds van nature een grote verscheidenheid van milieutypen bezit; op een relatief kleine oppervlakte komen naast elkaar droge en vochtige heide, heideschraal grasland op leemstortplaatsen, voedselarme heidevennen, en voedselarme tot matig voedselrijke leemputten voor, waarin een groot aantal minder algemene tot zeldzame plantesoorten wordt aangetroffen.

De hogere gedeelten zijn begroeid met struik- en dopheide, terwijl op de lagere gedeelten voor vochtige heide kenmerkende soorten als klokjesgentiaan, beenbreek en de drie inheemse zonnedauwsoorten voorkomen.

Op de laagste gedeelten van de heide liggen enkele ondiepe voedselarme vennen, waarin veenpluis, snavelzegge en verschillende soorten veenmos groeien.

Van een geheel ander karakter is de vegetatie van de leemputten, die tengevolge van het uiteenlopen van hun ouderdom in verschillende stadia van verlanding verkeren.

De leemputten zijn overwegend voedselarm, doch vertonen als gevolg van vervuiling plaatselijke overgangen naar een grotere voedselrijkdom.

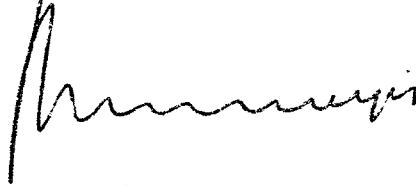
De oevervegetatie bevat soorten als fraai duizendguldenkruid, moeraswespenorchis en dwergvlas, terwijl zich op de voormalige leemstortplaatsen een vegetatie heeft ontwikkeld met onder meer parnassia, welriekende nachtorchis en draadgentiaan.

In samenhang met de gevarieerde terreingesteldheid heeft het natuurmonument een soortenrijke fauna. Vooral voor verscheidene minder algemene diersoorten die in of nabij water leven, zoals ringslang, boomkikker, grote watersalamander en vele soorten libellen, waterkevers en -wantsen, vormen de leemputten een geschikt biotoop.

Het natuurschoon van het natuurmonument wordt mede bepaald door zijn ligging aan de rand van het Speulderveld; de hooggelegen, open heide daalt hier af naar het lager gelegen bosrijke dal van de Hierdense Beek; verspreid voorkomende boomgroepen accentueren het licht golvend karakter van het terrein, terwijl het open water van vennen en leemputten een aantrekkelijk element in het landschap vormt.

Het natuurmonument wordt begrensd door het landgoed Staverden en de weg van Harderwijk naar Nieuw Milligen en voor het overige door gronden die in agrarisch gebruik zijn.

De Staatssecretaris van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'W. Meijer', written in a cursive style.

(W. Meijer).

MINISTERIE VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Directie Natuurbeheer

N/98315

16 februari 1998

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Overwegende dat het gebied "Mosterdveen", gelegen in de gemeente Nunspeet en voor zover gevormd door de hierna kadastraal omschreven percelen, van algemeen belang is uit het oogpunt van natuurschoon en om zijn natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onderdeel b, van de Natuurbeschermingswet;

dat het natuurmonument onderdeel vormt van de Ecologische Hoofdstructuur, zoals aangegeven in het Natuurbeleidsplan (Kamerstukken II 1989-1990, 21 149, nrs. 2-3);

dat het natuurmonument bestaat uit een waardevol complex van gemeenschappen van stuifzanden en bos, natte-droge heide, vennen en weliswaar kleine doch goed ontwikkelde hoogveenkernen;

dat het natuurmonument een karakteristiek voorbeeld is van een complex van levende hoogveentjes, die als zeldzame bijzonderheid, gevoed worden door grondwater, waarbij sprake is van een grote interne variatie van processen en omstandigheden en waarbij naast (overwegend) veenopbouw ook sprake is van natuurlijke veenafbraak;

dat in het natuurmonument minder algemene en (internationaal) bedreigde plantengemeenschappen voorkomen, waarvan verscheidene in ons land minder algemene tot zeldzame en bedreigde plantensoorten deel uitmaken;

dat in het natuurmonument minder algemene tot zeldzame en bedreigde insecten- en amfibieënsoorten voorkomen;

dat de hydrologische situatie in het "Mosterdveen" nog zodanig is, of kan worden hersteld, dat het op een redelijke manier zelfstandig kan functioneren;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het onderhavige natuurmonument, dat hieronder niet alleen de hierboven genoemde waarden worden verstaan, maar daarnaast de geomorfologische opbouw, de geologische structuur, de opbouw van het bodemprofiel, de voor de natuurwetenschappelijke waarden bepalende waterhuishoudkundige omstandigheden alsmede de voor de fauna noodzakelijke rust;

Overwegende tenslotte dat de bescherming van dit natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is geregeld;

Gezien de beschikking van 17 februari 1997, nr. N/968247, houdende het besluit, dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van het gebied "Mosterdveen";

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Gelderland ingebrachte beschouwingen en schrifturen, alsmede het te zelfder zake door de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte advies;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer;

Gelet op artikel 7, in samenhang met artikel 9, van de Natuurbeschermingswet;

BESLUIT

Artikel 1

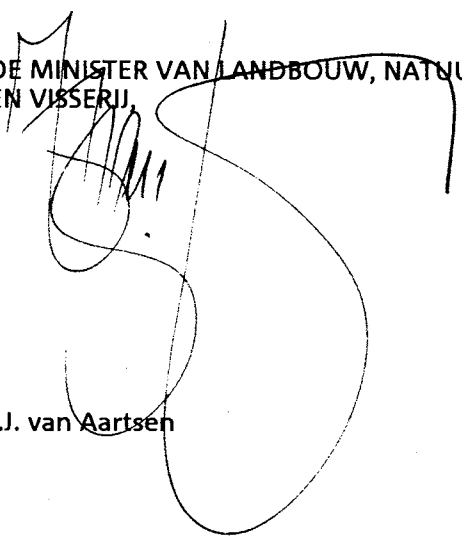
Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument het gebied, bekend onder de naam "Mosterdveen", voorzover gevormd door de percelen, kadastraal bekend gemeente Nunspeet, sectie C, nrs. 445, 705, 834 en 835 (ged.); sectie D, nrs. 271, 471, 474, 1203, 1985 (ged.), 1757 (ged.), 1758 (ged.), 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1766 (ged.); sectie E, nr. 2230 (ged.), een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN 202.

Artikel 2

De bij deze beschikking behorende toelichting maakt deel uit van deze beschikking.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ

J.J. van Aartsen

AANWIJZING VAN "MOSTERDVEEN" ALS BESCHERMD NATUURMONUMENT

Toelichting bij beschikking nr. N/98315

1. INLEIDING

Het Mosterdveen is een klein en tegelijk zeer waardevol natuurgebied van (inter)nationale betekenis. De oppervlakte bedraagt circa 56 ha. De gemeente Nunspeet is de grootste eigenaar; daarnaast zijn er nog enkele particuliere eigenaren. Het monument ligt in de gemeente Nunspeet op ongeveer 2 km ten noorden van het dorp Vierhouten.

Binnen het gebied wisselen voedselarme vennen omgeven door vochtige heiden, kleine maar goed ontwikkelde hoogveenkernen, stuifduinen en bos elkaar af. Er komen meerdere bijzondere plantensoorten en goed ontwikkelde vegetatietypen voor die in internationaal opzicht in hun voortbestaan worden bedreigd. In en rond het vennencomplex zijn drie campings aanwezig. Hierdoor staat het vennengebied bloot aan tal van externe invloeden.

In het Natuurbeleidsplan (regeringsbeslissing 1990) wordt aangegeven dat de duurzame instandhouding, het herstel en de ontwikkeling van bijzondere natuur- en landschapswaarden moeten worden nagestreefd. Dit geldt in het bijzonder in kerngebieden van de Ecologische Hoofdstructuur. Om deze reden is het Mosterdveen opgenomen in het meerjarenprogramma Natuur en Landschap 1992-1996 als aan te wijzen beschermd natuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet. Deze aanwijzing heeft tot doel de instandhouding, het herstel en de ontwikkeling van een complex van levensgemeenschappen van hoogvenen, voedselarme zure tot zwakzure vennen met hun verlandingsvegetatie en reliëfrijke natte/vochtige en droge heide, alle met hun bijbehorende fauna. Op de hogere delen van het complex zal een afwisseling van bos en plaatselijk open terreinen met zandige plekken in stand gehouden en ontwikkeld worden.

In deze toelichting komen achtereenvolgens aan de orde de natuurwetenschappelijke betekenis van het natuurmonument, het natuurschoon, de begrenzing, andere voor dit gebied van kracht zijnde instrumenten, het huidig gebruik en beheer, het gewenste beheer en de rechtsgevolgen van de aanwijzing als beschermd natuurmonument.

Deze toelichting is gebaseerd op de Beheersvisie voor het beschermd natuurmonument Mosterdveen", Altenburg & Wymenga, 1995.

2. NATUURWETENSCHAPPELIJKE BETEKENIS

2.1 Geohydrologie en bodem

Geohydrologie

De diepere ondergrond van het plangebied bestaat uit klei- en zandafzettingen. Gedurende de één na laatste ijstijd, toen het landijs tot in de buurt van het Mosterdveen reikte, werden deze afzettingen door een ijslob die via het IJsseldal naar het zuiden schoof, opgestuwd tot stuwwallen. Deze wallen liggen ten oosten en ten zuiden van het natuurmonument, waardoor het gebied in groter verband gezien in een soort kom ligt. Later werden door rivieren zand-, grind- en leemlagen afgezet. De leemafzettingen vormen onder een groot deel van het gebied een 5-10 cm dikke slecht doorlatende laag. Deze leemlaag, die op een diepte ligt van 1,5 tot 2,5 meter, speelt een cruciale rol in de waterhuishouding binnen het gebied. Omdat het water stagneert op deze leemlaag, is er sprake van een schijngrondwaterspiegel. Dit ondiepe water wordt mede gevoed door water, dat infiltreert in de omliggende

stuifduincomplexen en over de slecht doorlatende leemlaag naar de lager gelegen vennen stroomt.

Bodem

De bodem van de stuifduinen bestaat uit vaaggronden van fijn leemarm zand. Hieronder komt in het overstoven profiel een duidelijke podzol voor. De niet overstoven delen vertonen een veldpodzol, terwijl de lagere delen ervan uit een moerige podzol bestaan. Rondom dit vochtiger gebied komen drogere haarpodzolgronden voor.

Plaatselijk is een veenlaag van meer dan 40 cm dikte aanwezig. Deze veengronden komen voor aan de randen van de vennen A, F en I en tussen de vennen C en D. De ligging en nummering van de vennen is weergegeven op de bijbehorende kaart BN 202.

2.2 Waterkwantiteit en waterkwaliteit

2.2.1 Waterkwantiteit

Oppervlaktewaterstroming

De stroming van oppervlaktewater is in grote lijnen gericht van zuid naar noord en van west naar oost. De vennen staan voor een groot deel met elkaar in verbinding, waardoor bij een wateroverschot afvoer plaatsvindt met de hoogt gradiënt mee in de richting van ven A. Vanuit dit ven verdwijnt het water bij hoge waterstanden in de diepe ondergrond van het oostelijk gelegen terrein.

Grondwaterstroming

In het Mosterdveen is sprake van een schijngrondwaterspiegel doordat water stagneert op een 5-10 cm dikke leemlaag op 1,5-2 m. diepte, die in noordelijke richting afhelt. Plaatselijk wordt deze slecht doorlatende laag "versterkt" door een laagje verkit ijzeroer. Hierdoor is er op deze plaatsen geen of weinig contact met het diepe grondwater dat zich hier op een diepte van circa 9 meter bevindt (DGV/TNO 1986). Het grondwater stroomt evenals het oppervlaktewater, vanuit zuidelijke en in mindere mate vanuit westelijke richting naar ven A, van waaruit het verder stroomt in de richting van ven F. Daarbij dienen de stuifduincomplexen die gelegen zijn boven de leemlaag als inziggebied voor het vennencomplex. Dit geldt met name voor het oostelijke deel van het stuifduincomplex.

De aanwezigheid van rheotrofe (van stromend water afhankelijke) plantensoorten als Veldrus en Beenbreek wijst eveneens duidelijk op het voorkomen van lokaal toestromend grondwater in bovenbeschreven richting.

Peilfluctuaties in de vennen

De vennen van het Mosterdveen vertonen verschillende wijzen van peilfluctuatie in relatie tot de hoeveelheid neerslag. Blijkbaar worden ze op verschillende manieren gevoed en gedraineerd. De vennen D en G kennen de grootste wisselingen in peil; in het voorjaar tot meer dan 20 cm. De vennen C, E en F hebben een zeer constant peil. De vennen A en B nemen een intermediaire positie in tussen beide groepen van de eerder genoemde vennen.

2.2.2 Waterkwaliteit

De op de Pleistocene zandgronden gelegen vennen van het Mosterdveen hebben een zeer geringe buffercapaciteit. De pH van de vennen schommelt momenteel zo rond de 4. De concentraties van de voedingsstoffen nitraat en fosfaat zijn overeenkomstig het karakter van de vennen relatief gering. De verrijking met voedingsstoffen van het water in de vennen neemt naar het noorden toe. Enerzijds kan dit verklaard worden doordat de vennen oppervlaktewater van elkaar ontvangen. Anderzijds, en dat is veel belangrijker, neemt de invloed van (ondiep) grondwater in deze richting toe.

2.3 Flora en fauna

2.3.1 Vegetatie

Het Mosterdveen heeft een zeer waardevolle vegetatie. De vennen van het gebied herbergen een heel scala aan verlandingsstadia van open water naar hoogveen. Verlanding vindt plaats door *Sphagnum* soorten, samen met Klein blaasjeskruid, Drijvende egelskop, Veenpluis, Snavelzegge en Draadzegge. Daarnaast zijn hoogveenvegetaties aanwezig of is een ontwikkeling in deze richting te zien. Heel kenmerkend zijn de vochtige-natte vegetaties, waarin vooral veenmossen groeien. Deze vegetaties behoren tot internationaal bedreigde vegetatietypen, die de laatste eeuw sterk zijn achteruitgegaan en waarvan nog slechts kleine delen over zijn. In Nederland is er nog slechts een zeer beperkt aantal vindplaatsen. Naast de Veenpluis-Veenmos vegetaties betreft het hier (vooral aan de randen) bulten met *Sphagnum papillosum* en *S. magellanicum*. Bovendien hebben kenmerkende hoogveensoorten als Eenarig wollegras, Lavendelhei en Kleine veenbes zich gevestigd. Lavendelhei en Eenarig wollegras zijn een aanwijzing voor de volledigheid van het systeem. Hier en daar komt Veenbloembies voor, vooral op de overgang van hoog naar laag. Deze soort, die internationaal bedreigd is, maakt het Mosterdveen tot een bijzonder waardevol gebied. Veenbloembies komt slechts op twee andere plaatsen in Nederland voor. Daarnaast komen plantensoorten voor die in Nederland (vrij) zeldzaam zijn en op de Rode Lijst staan. Eenarig wollegras, Jeneverbes, Moeraswolfsklauw, Beenbreek, Duizendknoopfonteinkruid, Bruine snavelbies, Veenbloembies, Slijkzegge en Drijvende egelskop. Beenbreek komt op enkele plaatsen massaal voor. Verder komen andere schaarse tot zeldzame soorten voor als Waterdrieblad, Draadzegge, Kleine en Ronde zonnedaauw, Kleine veenbes, Klein blaasjeskruid, Moeraswolfsklauw en Klokjesgentiaan.

De bossen behoren tot het Berken-Zomereikenbos. De boomlaag bestaat voor een deel uit Berk en Zomereik, verder uit Grove den en een aantal exoten. In de kruidlaag komen vooral Bochtige smele en Pijpenstrootje voor. Plaatselijk is veel Kraaihei aanwezig. In het zuidwestelijk gelegen stuifduingebied liggen enkele open stukjes met een grazige vegetatie, die behoort tot de zandige droge graslanden met kenmerkende soorten als Zandstruisgras en Buntgras.

2.3.2 Fauna

De fauna in het Mosterdveen is betrekkelijk weinig onderzocht. Wel is bekend dat er regelmatig Wilde zwijnen voorkomen. Verder zijn Vos, Ree en Edelhert waargenomen. In het natuurmonument bevindt zich een bewoonde dassenburcht. Van de avifauna zijn slechts incidentele waarnemingen bekend, waarbij het bovendien niet duidelijk is of het om broedvogels gaat. Als minder algemene soorten kunnen genoemd worden: Havik, Boomvalk, Buizerd, Boompieper, Grauwe vliegenvanger, Glanskop en Geelgors.

Het Mosterdveen is een geschikt biotoop voor amfibieën en reptielen. Bijzonder is hier het talrijk voorkomen van de Heikikker. Landelijk wordt deze soort bedreigd. De Heikikker is een beschermde diersoort volgens art. 24 van de Natuurbeschermingswet, evenals de Zandhagedis en Levendbarende hagedis, die hier ook voorkomen.

Het Mosterdveen heeft een goed ontwikkelde libellenpopulatie. In elk geval komen libellen voor die gebonden zijn aan voedselarme vennen als Maartse witsnuitlibel, Ven witsnuitlibel, Maanwaterjuffer en Ven glazenmaker. Soorten met een breder verspreidingsgebied zijn de meer algemene Viervleklibel, Zwarte heidelibel en de minder algemene Tangpantserjuffer.

Over vlinders kan vermeld worden dat nog vrij algemeen het Gentiaanblauwtje voorkomt, een soort die voor zijn ei-afzetting afhankelijk is van de plaatselijk nog frequent voorkomende Klokjesgentiaan.

De macrofauna in het Mosterdveen is voor een belangrijk deel vertegenwoordigd door soorten die gebonden zijn aan voedselarme, zwakzure wateren. Uit onderzoek in 1987 en 1988 (gegevens Zuiveringschap Veluwe) blijkt dat deze groep soorten herbergt uit een dertiental verschillende ordes, waaronder vliegen en muggen, kevers, wantsen, waterspinnen, kokerjuffers en plat- en borstelwormen. Daarnaast komen er diverse soorten mieren voor.

2.4 Natuurschoon

De waarde voor het natuurschoon is vooral gelegen in het kleinschalige karakter van water, bos en heide vlak bij elkaar. Er komen op dit kleine terrein verrassend veel hoogteverschillen voor.

Het bijzondere van het Mosterdveen zijn levende hoogveentjes in en bij een aantal vennen, omgeven door stuifduinen. Het is een compleet systeem dat het gebied een grote nationale waarde geeft.

Het gebied ligt als een enclave in de bossen van de Noord-Veluwe. Heel bijzonder in deze bosomgeving is het plotseling voorkomen van vennen in deze over het algemeen droge omgeving.

3. BEGRENZING

De begrenzing van de tot het beschermd natuurmonument behorende terreinen en wateren is zo gekozen, dat er in ecologisch, geomorfologisch en landschappelijk opzicht een onderling samenhangend geheel, met uitzondering van het campinggedeelte, onder de werking van de Natuurbeschermingswet is gebracht. Voor de exacte begrenzing wordt verwezen naar de bij de beschikking horende kaart BN 202.

Het uitgangspunt bij het vaststellen van de begrenzing van het beschermd natuurmonument Mosterdveen is het feit dat het gebied een volledig en hydrologisch zelfstandig functionerend systeem moet vormen.

De zuidgrens van het beschermd natuurmonument loopt direct langs camping Saxenheim en volgt de nieuwe ontsluitingsweg. De nieuwe beheerswoning, horend bij deze camping, zijn buiten de begrenzing gebleven. Vervolgens loopt de grens langs de nieuw aangelegde ontsluitingsweg van Mosterdveen. Het bij de ingang staande beheersgebouw van de camping Mosterdveen blijft buiten de begrenzing. Deze camping blijft als een enclave in het beschermd natuurmonument aanwezig (zie ook het onderdeel recreatie in hoofdstuk 5 en 6). Verder loopt de grens direct langs camping Mosterdveen en langs de interne ontsluitingsweg op de camping Mosterdveen (het zwemmen B, de naastgelegen passantenplaatsen, en de enclave tussen de heiden H en I zijn bij het natuurmonument getrokken). De grens loopt hier direct langs de campingzijde van de afrastering.

De grens rondom de noordelijke vennen A en F is zodanig gekozen dat deze loopt over bestaande paden langs de afrastering, waarbij een minimale bufferzone van ca. 50 m. tot aan de vennen wordt aangehouden.

Aan de westzijde van het vennencomplex wordt de grens getrokken rondom de stuifduinen die ven G omgeven. De grens loopt hier over het afgesloten bospad. De aan deze westzijde liggende percelen met akkerbouw horen niet bij het natuurmonument. Vervolgens wordt naar het zuiden toe het aanwezige pad als duidelijke topografische grens aangehouden. Het oostelijk van de Plaggenweg gelegen akkerperceel wordt vanwege zijn hydrologische relatie met het vennencomplex bij het natuurmonument genomen.

Uit praktische overwegingen is besloten de twee particuliere terreintjes met daarop een woning en een recreatiewoning, beide gelegen ten zuiden van het akkerperceel, buiten de begrenzing te houden.

Vervolgens loopt de grens langs de Plaggenweg tot aan camping Saxenheim.

4. ANDERE VAN KRACHT ZIJNDE INSTRUMENTEN

4.1 Rijksbeleid

In de ruimtelijke visie op rijksniveau (Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra 1990, Structuurschema Groene Ruimte 1992) ligt het Mosterdveen in het gebied waar de groene koers wordt gevolgd. Ecologische kwaliteiten zijn hier richtinggevend voor de ruimtelijke ontwikkeling.

In het Natuurbeleidsplan (1991) wordt het Mosterdveen aangewezen als kerngebied binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Binnen de EHS is het beleid gericht op een duurzaam behoud, herstel en ontwikkeling van de belangrijkste ecosystemen. In een nadere uitwerking van het Natuurbeleidsplan, n.l. in het Meerjarenplan Natuur en Landschap 1992-1996 wordt het voornemen vermeld het Mosterdveen aan te wijzen als beschermd natuurmonument.

4.2 Provinciaal beleid

Op provinciaal niveau is in het Streekplan, d.d. 25-09-96, het Mosterdveen aangeduid als onderdeel van het Centraal Veluws Natuurgebied (C.V.N.) binnen de zone Landelijk Gebied A. In deze zone is de functie natuur de belangrijkste functie. Ontwikkelingen van andere functies mogen de natuurdoelstelling niet frustreren. Bescherming, herstel en ontwikkeling van de natuur staan hier centraal. In het CVN-gebied is het beleid gericht op behoud en ontwikkeling van de aanwezige waarden. Vooral de natuurdoeltypen schraallanden, vennen, heide en arm bos, en gradiënt- en voedselrijke bosgebieden zijn in beeld.

4.3 Gemeentelijk beleid

Het ruimtelijk beleid van de gemeente Nunspeet is verwoord in het Bestemmingsplan Buitengebied (12 december 1990 goedgekeurd door). Het beschermd natuurmonument heeft ten dele de bestemming verblijfsrecreatie en ten dele de bestemming bos c.q. natuur.

In de partiële herziening Bestemmingsplan Buitengebied, vastgesteld in de gemeente Nunspeet op 18-07-96 en goedgekeurd door Gelderland op 13-12-96, is vastgelegd dat:

- er een nieuwe ontsluitingsweg komt ten behoeve van het verkeer van en naar de campings;
- de bestaande weg wordt geamoveerd;
- het stuifduingebied aan de zuidwest zijde van het beschermd natuurmonument gelegen, de bestemming "Bos" zal houden ;
- twee lobben, thans nog in gebruik als campingterrein, de nieuwe bestemming "Bos met hoofddaccent natuur" krijgen;
- deze lobben uiterlijk 1 juni 1998 ontruimd dienen te zijn.

5. HUIDIG GEBRUIK

5.1 Natuur- en bosbeheer

Het tot nu toe gevoerde beheer door de gemeente Nunspeet heeft tot doel gehad duurzame instandhouding van het natuurterrein met ruimte voor alle successiestadia. Dit gold met name voor de vennen waar verlanding en hoogveenvorming vanuit het water was opgetreden. Voor het vennen- en heidegebied werd meer openheid nagestreefd.

Tot in het begin van de jaren tachtig is er een passief beheer gevoerd. Daarna zijn er meer ingrepen uitgevoerd. Een strook bos is gekapt, om zodoende meer open ruimte te creëren. Bovendien is in de zuidoosthoek een open veldje met een poeltje gemaakt. Vennen zijn uitgebaggerd, waardoor weer een hoeveelheid "open water" ontstond. Zo is in het voorjaar van 1997 het ven D uitgebaggerd en is het terrein er om heen schoon gemaakt van begroeiing en eveneens geplagd. Om de open terreinen meer met elkaar in verbinding te stellen, is in het voorjaar van 1993 een corridor tussen de vochtige heiden I en E/C gemaakt door een strook bos te verwijderen.

5.2 Recreatie

Grenzend aan en in de directe omgeving van het natuurmonument is op drie campings ruimte voor verblijfsrecreatie. Het gaat om de camping Mosterdveen, die als een enclave in het gebied ligt, en de campings Saxenheim en Achter-Saxenheim resp. aan de zuidoostkant en de oostkant grenzend aan het natuurmonument. Achter-Saxenheim is een nieuw te exploiteren camping en is pas gedeeltelijk in gebruik. De beide campings Mosterdveen en Saxenheim hebben, blijkens getallen vanaf 1987, te maken met een toename van het aantal overnachtingen. Op de camping Mosterdveen is ven B momenteel nog in gebruik als zwemven, direct naast dit ven zijn binnen de begrenzing nog passantenplaatsen aanwezig. Het gebied tussen de heideterreinen H en I is momenteel nog in gebruik als camping. Bij de uitwerking van de wijziging van het bestemmingsplan (zie 4.3) zullen deze passantenplaatsen worden ontruimd.

5.3 Toegankelijkheid

Tot in ongeveer 1982 was het natuurgebied rondom de campings vrij te betreden. Omdat betreding een negatieve invloed bleek te hebben op de heideterreinen en de vennen zijn grote delen van het terrein afgerasterd. Momenteel is het terrein alleen nog over enkele wandelpaden te betreden.

5.4 Jacht en Wildbeheer

De jacht is in het gehele gebied verhuurd onder algemeen geldende voorwaarden. De vereniging Wildbeheer Veluwe coördineert het afschot van het grofwild in het gebied.

5.5 Beheer akkerpercelen

In de loop van 1997 zijn de twee percelen grasland langs de Plaggenweg omgevormd tot akkers. Hierop worden op een meer extensief gerichte wijze landbouwgewassen geteeld die voornamelijk tot doel hebben het aanwezige rood- en zwartwild van extra voedsel te voorzien. In 1997 zijn hierop maïs en haver geteeld. Deze twee percelen zijn overigens niet in de begrenzing van het beschermd natuurmonument begrepen.

Het perceel akkerland, horend bij de recreatiewoning Plaggenweg 122, werd de laatste jaren gebruikt als "zwemven". In het najaar van 1997 is van dit perceel de toplaag verwijderd. Het zal nog worden ingezaaid met een gras/kruidenmengsel.

5.6 Overig gebruik

Onder de onverharde weg over de camping het Mosterdveen is een drukriolering aanwezig. Het zwemven en de camping enclave tussen de heideterreinen H en I zijn door de Gemeente Nunspeet in erfpacht uitgegeven aan de firma Eikenhof. Op perceel sectie D 1203 is een transformatorhuisje van de NUON aanwezig.

6. GEWENST BEHEER EN GEBRUIK

Algemeen

Het gewenste beheer en gebruik van het Mosterdveen dient gericht te zijn op het behoud, het herstel en de ontwikkeling van de natuurwetenschappelijke betekenis en het natuurschoon.

Essentieel is het ontwikkelen en instandhouden van een natuurlijke waterhuishouding, en een regulatie en zonering van de recreatie. Periodiek moet ingegrepen worden om verbossing en vergrassing te voorkomen.

Voor zowel beheer als inrichting van het natuurmonument op de lange termijn geldt dat een prioriteitstelling ten aanzien van de aanwezige levensgemeenschappen gehanteerd wordt. Deze is gebaseerd op de (inter)nationale waarde en de kansrijkdom van de gemeenschappen. Deze prioriteitstelling omvat de volgende gemeenschappen en neemt af in de volgorde: hoogveen-voedselarme vennen-natte/vochtige heide-open zand-droge heide-bos.

6.1 Waterhuishouding

Het instandhouden en ontwikkelen van hoogveenvegetaties staat of valt met de situatie. Het uitgangspunt is dat het water zoveel mogelijk vastgehouden moet worden. Het weglekken van water voor het einde van het systeem moet worden voorkomen. Elke vorm van onnatuurlijke ontwatering is niet gewenst. Eutrofiëring en verontreiniging moeten worden tegengegaan.

Nader onderzoek naar de functie van de nu nog aanwezige duikers en greppels is gewenst. Op basis van de uitkomsten hiervan kan in een beheersplan een voorzichtige aanpassing van de waterhuishouding worden voorzien.

6.2 Hoogveenkernen en vennen

Het gewenste beheer in het natte deel van het Mosterdveen is gebaseerd op het natuurdoeltype "Hogere zandgrond: Vochtige heide en levend hoogveen". Het inwendige beheer bestaat hier uit nagenoeg nietsdoen. Het gaat om zeer kwetsbare vegetaties, die gemakkelijk verstoord kunnen worden. Betreding dient tot het uiterste te worden voorkomen. Omdat hoogveenvegetaties hoge, tamelijk stabiele peilen vereisen, dienen in of langs het veen greppels en sloten afgedamd te worden. Een andere maatregel is het verwijderen van bos langs de randen van de veencomplexen. Bos onttrekt meer water aan het milieu dan veen. Een bijkomend effect van de aanwezigheid van bomen is eutrofiëring en verzuring door stuifmeel- en bladval. Het natuurdoeltype "Vochtige heide en levend hoogveen" is een prioritair doeltype in het natuurmonument.

In vennen waar zich een ontwikkeling richting hoogveen voordoet dient het beheer ook zoveel mogelijk uit niets doen te bestaan. Anders is het wanneer een ven verdroogd of sterk geëutrofiëerd en daardoor verzuurd is. De dan aanwezige storingsvegetaties, zoals massaal voorkomende Pitrus, Riet of Pijpenstrootje moeten verwijderd worden tot op de minerale ondergrond.

6.3 Heide

Het nagestreefde natuurdoeltype is gelijk aan dat genoemd onder 6.2. Met de huidige atmosferische depositie leidt een beheer van niets doen in te behouden (drogere) heideterreinen tot vergrassing. Om dit te voorkomen is afvoer van organisch materiaal noodzakelijk.

Bij zeer natte heiden ligt dit iets anders. Zolang de omstandigheden zodanig vochtig zijn dat het dode materiaal niet afgebroken wordt, zal verrijking met stikstof hier niet direct leiden tot vergrassing. Veenmosrijke Dopheivegetaties komen vanwege hun waarde overigens niet in aanmerking voor ingrijpen.

Hoewel soorten als Moeraswolfsklauw, Kleine zonnedauw, Witte en Bruine snavelbies en Klokjesgentiaan profijt hebben van open situaties na bijvoorbeeld plaggen, wordt ten gunste van de ongestoordheid van de vegetatie-ontwikkeling, plaggen bij natte heiden in eerste instantie achterwege gelaten. Mocht na verloop van tijd blijken dat de omstandigheden niet nat genoeg zijn, dan kan alsnog worden besloten tot ingrijpen.

6.4 Zandige plekken

Het is gewenst om in het Mosterdveen open zandige plekken te maken en de aanwezige plekken te behouden. Hierdoor ontstaat afwisseling die vroeger ook aanwezig was. Dieren als hagedissen en vlinders hebben deze plekken nodig. Periodiek zullen hiervoor lokaal bomen worden gekapt, vergezeld van het plaatselijk verwijderen van strooisel (plaggen).

Hoewel betreding de dynamiek en daarmee de kans op verstuing verhoogt, zijn de na te streven vegetaties er tamelijk gevoelig voor. Behalve dat korstmossen ervan te lijden hebben, kan bodemverdichting door betreding juist vergrassing tot gevolg hebben.

6.5 Bos

Het na te streven natuurdoeltype is "Bosgemeenschappen van arme zandgrond" en daarin vooral het Berken-Zomereikenbos. Het is gewenst dat op korte termijn een ontwikkeling ingezet wordt naar een gemengd bos met een natuurlijke samenstelling en een gevarieerde structuur met een natuurlijke kruid- en struiklaag en dood hout. Zo'n ontwikkeling bevordert de verschillende bosplanten en bosdieren, zoals diverse wolfsklauwsoorten, Bosbes, Jeneverbes, Boommarter, Das, Franjestaart en diverse bosvlinders. Het verwijderen van de exoten heeft de hoogste prioriteit. Houtoogst is ongewenst. Vervolgens kunnen de ingrepen tot een minimum worden beperkt.

6.6 Akkerpercelen

Het beheer van de akker, gelegen bij Plaggenweg 122, is erop gericht om enkele natuurdoelen te realiseren, namelijk ven met open water, vochtige heide overgaand in schraalland met heide en kruiden.

6.7 Fauna

Door de aanwezige variatie in droog en nat, bos, heide en ven en open gedeelten en gesloten bos is het dierenleven zeer gevarieerd. Het beheer moet gericht zijn op het handhaven van deze variatie.

Daarnaast is het noodzakelijk om onderzoek uit te voeren naar de mogelijkheden om het voortbestaan van bedreigde diersoorten te bevorderen.

6.8 Recreatie

Het is gewenst de zonering met betrekking tot het recreatief medegebruik af te stemmen op de aanwezige natuurwetenschappelijke waarden en het natuurschoon. De nu aanwezige padenstructuur dient hiervoor te worden gehandhaafd en waar nodig te worden uitgebreid.

Schadelijke vormen van recreatie benadelen de natuurwaarden van het natuurmonument. In principe zullen geen nieuwe schadelijke vormen van recreatie in het natuurmonument worden toegelaten.

Recreatie blijft een belangrijke functie vervullen rond het aan te wijzen gebied. Het streven is erop gericht om de invloed ervan op het vennencomplex tot een minimum te reduceren. Een goede zonering is uiterst belangrijk, waarbij bepaalde delen van het complex volledig afgesloten worden of blijven.

In het voorgaande is uitgegaan van het feit dat de volledige verplaatsing van camping Mosterdveen (voorlopig) niet tot de mogelijkheden behoort. Daarom heeft het opnemen van de zich in westelijke richting uitstreckende camping als een enclave in het natuurgebied veruit de voorkeur. De grenzen van deze enclave worden zo recht mogelijk gehouden door die delen van de camping, die vooral tussen de vennen liggen, bij het natuurgebied te trekken. Daardoor is de grens, die vroeger nogal slingerde, veel rechter getrokken en zijn de kwetsbare delen van het gebied binnen de begrenzing van het beschermd natuurmonument gekomen. Dit leidt tot een kortere en dus gunstiger grens voor het gebied, waardoor versturende effecten minimaal worden gehouden. Zolang dit niet gerealiseerd is, moet met name rondom

ven A gestreefd worden naar een afdoende buffering tussen camping en natuurgebied. Hoewel in de huidige situatie de direct aan het ven grenzende standplaatsen een belemmering vormen voor een vrije doorloop naar het terrein en zodoende een soort kunstmatige afgrenzing ervan vormen, is het te verkiezen ook hier op termijn een bufferstrook te realiseren. Dit zou vorm gegeven kunnen worden door middel van een "uitsterfsysteem", waarbij vrijgekomen standplaatsen niet weer opnieuw verhuurd worden, of naar elders verplaatst worden.

Aangezien geen verblijfsrecreatie binnen de grenzen van het natuurmonument mogelijk is, dienen de zuidelijke campinglobben omgevormd te worden naar natuurterrein door het plaatselijk kappen van bomen. Het zwenven zal, om de kansen voor ontwikkeling van vegetaties van oligotrofe tot mesotrofe vennen te vergroten niet meer voor recreatieve activiteiten worden gebruikt. De overige delen van de camping moeten waar nodig een goede afrastering krijgen. Een duidelijke zonering is vereist. Omdat het om een relatief klein gebied gaat met zeer kwetsbare vegetatie, kan die zonering niet altijd via een geleidelijke afname van gebruiksintensiteit worden gerealiseerd. De recreatie moet in eerste instantie gestuurd worden door een beperkt aantal gemarkeerde wandelpaden. Plaatselijk zijn deze paden omgeven door "natuurlijke" bufferzones, die een te grote recreatiedruk op verder gelegen terreinen moeten voorkomen. Op andere plaatsen echter is aan een minder "natuurlijke" regulatie door rasters niet te ontkomen.

6.9 Jacht

Algemeen uitgangspunt van het rijksbeleid voor de jacht in beschermde natuurmonumenten, is dat geen jacht plaatsvindt op trekkende wildsoorten. De jacht op standwildsoorten vindt in beginsel slechts plaats indien de navolgende belangen binnen en buiten het natuurgebied daartoe nopen:

- de voorkoming van belangrijke schade aan vee, gewassen en bossen;
- de bescherming van natuurwaarden;
- de bescherming van de volksgezondheid en de openbare veiligheid.

Tot standwildsoorten worden hier onder meer gerekend: Edelhert, Ree, Wild zwijn, Haas, Konijn, Vos, Wilde eend, Houtduif, Zwarte kraai, Ekster, Kauw, Vlaamse gaai en Verwilderde kat.

Uitgangspunt dient steeds te zijn dat de functie van het terrein door de bejaging niet wordt aangetast. De navolgende criteria zijn de aanknopingspunten voor de beoordeling van de noodzaak van bejaging:

- buiten het beschermd natuurmonument dienen redelijke bejagings- en verjagingsinspanningen te worden geleverd om de in het geding zijnde belangen te beschermen;
- gebleken moet zijn dat de betrokken belangen onvoldoende kunnen worden beschermd indien uitsluitend verjaging en bejaging plaatsvinden buiten het natuurgebied;
- bejaging en verjaging in het beschermd natuurmonument moeten een wezenlijke bijdrage leveren aan de bescherming van het belang.

Om het bovenstaande beleid mogelijk te maken moeten bij de eerstvolgende verlenging van het wildbeheersplan van de plaatselijke Wildbeheereenheid (WBE) deze uitgangspunten worden opgenomen. Vermeld moet worden dat op de Veluwe de jacht op grof wild, te weten Edelhert en Wild Zwijn, gebonden is aan afschotvergunningen die door de provincie worden verleend.

6.10 Beheersvisie

In de beheersvisie voor het beschermd natuurmonument Mosterdveen (Altenburg en Wymenga 1995) is de laatste stand weergegeven rond het onderzoek van het gebied Mosterdveen. De doelstelling op de lange termijn wordt daarin aangegeven en het beheer in de komende 10 jaar.

6.11 Onderzoek

Onderzoek is gewenst op een aantal punten:

- *Planologie*. Onderzocht moet worden in hoeverre het mogelijk is om het campingdeel, dat nog steeds tussen het noordelijk en het zuidelijk deel van het natuurmonument ligt, de functie natuur te geven en een geïntegreerd onderdeel van het natuurmonument te laten vormen.
- *Hydrologie*. Het is gewenst nader onderzoek uit te voeren op het gebied van de oppervlaktewaterstroom en de ondiepe grondwaterstroom ten einde te bepalen hoe het water minder snel naar de inrijpunten kan worden gevoerd.
- Controle van het *hoofdrivol* teneinde mogelijke verontreinigingen op te sporen.
- *Monitoring* van de *flora* op een aantal nader te bepalen plantensoorten en van de *fauna*, vooral op het gebied van hagedissen, reptielen en insecten. Hierbij hoort ook een onderzoek naar de herstelmogelijkheden voor de Heikikker.
- *Bodemopbouw*. Onderzocht moet worden tot hoever de afsluitende leemlaag onder de vennen en het aanliggende gebied zich uitstrekt.

7. RECHTSGEVOLGEN

De toepassing van de wet is gericht op de instandhouding en het herstel van de aanwezige natuurwaarden en het natuurschoon. In het algemeen kan worden gesteld dat het sinds jaar en dag in het natuurmonument bestaande grondgebruik in zijn huidige omvang en intensiteit, behoudens de hierna genoemde uitzonderingen, zonder vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet kan worden voortgezet. Desalniettemin is het gewenst om het gebruik en beheer van het natuurmonument meer te richten op behoud, herstel en waar mogelijk op ontwikkeling van de natuurwaarden in het gebied.

7.1 Rechtsgevolgen ex artikel 12

Ingevolge artikel 12 van de Natuurbeschermingswet moet voor handelingen die schadelijk zijn voor de natuurwetenschappelijke betekenis of ontsierend, een vergunning worden aangevraagd.

De vergunningplicht als vermeld in artikel 12 geldt niet alleen voor handelingen binnen het natuurmonument, maar is in beginsel ook van toepassing voor handelingen daarbuiten indien deze schadelijk zijn voor de in het natuurmonument aanwezige waarden. Behoudens bijzondere gevallen, waarmee in dit verband handelingen worden bedoeld die de in de beschikking genoemde wezenlijk kenmerken van het natuurmonument aantasten, zal de aanwijzing evenwel geen gevolgen hebben voor het huidig gebruik en beheer van het aangrenzend gebied.

Een vergunning dient te worden aangevraagd bij het College van Gedeputeerde Staten van Gelderland.

De in artikel 12 bedoelde verbodsbepalingen zijn voor een ieder van kracht.

Het is niet mogelijk op voorhand precies aan te geven welke handelingen al dan niet vergunningplichtig zijn. In de eerste plaats hangt dit samen met de gevarieerde opbouw van het natuurmonument. In de tweede plaats kunnen handelingen in aard en intensiteit sterk verschillen. Gezien het grote aantal verschillende mogelijkheden dat zich kan voordoen, zal van geval tot geval moeten worden vastgesteld of een vergunning al dan niet is vereist.

Omdat het voor de betrokkenen vaak moeilijk is om een en ander zelf te beoordelen, wordt aangeraden in voorkomende gevallen de betrokken medewerkers van de provincie Gelderland te raadplegen. Deze zullen uitsluitend kunnen geven over de vraag of het al dan niet noodzakelijk is een vergunning aan te vragen (Zie voor het adres de paragraaf "Inlichtingen").

Om de gedachten enigszins te bepalen wordt hierna een aantal voorbeelden gegeven van handelingen, die gelet op de te verwachten schadelijk effecten aan een vergunning gebonden zullen zijn. Dit is een niet-limitatieve opsomming.

1. Bouwen in de zin van artikel 1 van de Woningwet;
2. verrichten van handelingen die wijziging van de kwantiteit van het grond- of oppervlaktewater beogen of ten gevolge (kunnen) hebben, zoals het graven, verbreden, verdiepen, verleggen of dichten van watergangen, beken, plassen en vennen;
3. aanbrengen van wijzigingen in de opbouw van het profiel van watergangen, beken, plassen en vennen;
4. aanbrengen of aanleggen van oeverbeschoeiingen en betuiningen;
5. verrichten van handelingen die wijziging of intensivering van het sinds jaar en dag bestaande bodemgebruik beogen of ten gevolge (kunnen) hebben zoals:
 - bodem verlagen, ophogen, egaliseren, graven, ploegen woelen, vervenen en frezen;
 - het vergraven van taluds van watergangen, beken, plassen of vennen;
 - het scheuren, frezen en diepploegen van grasland;
 - het ontginnen van moerassige laagten, bos, heide en ruigten;
 - het verrichten van bodemverbeteringswerkzaamheden;
6. opslaan, storten, bergen, deponeren, lozen, verbranden en achterlaten van al dan niet afgedankte of aan hun oorspronkelijk gebruik onttrokken voorwerpen, afvalstoffen, (vloei)stoffen, hulpstoffen, specie, bagger, materialen en producten;
7. gebruiken van meststoffen en (chemische) bestrijdingsmiddelen, groei- en stoorstoffen;
8. het lozen van water op watergangen, beken, plassen en vennen;
9. verwijderen van strooisel-, mos of humuslaag en het verbranden of afplaggen van delen van de vegetatie;
10. maaien van riet, gras en ruigte;
11. planten, rooien, snoeien, of anderszins beschadigen van bomen en andere houtige gewassen;
12. leggen of aanbrengen van ondergrondse of bovengrondse leidingen, constructies, installaties of apparatuur;
13. aanleggen van verharding, zoals het aanleggen of verharden van wegen, paden, opslagterreinen, banen en parkeergelegenheden;
14. plaatsen of aanleggen van voor verblijf geschikte, al dan niet aan hun bestemming onttrokken onderkomens zoals voer- en vaartuigen, (toer)caravans, kampeerauto's en woonboten;
15. berijden of stallen van (motor)voertuigen en (brom)fietsen buiten de bestaande wegen, anders dan voor het noodzakelijk beheer en onderhoud van het natuurmonument;
16. beoefenen van buitensporten zoals:
 - crossen met motorvoertuigen en (brom)fietsen;
 - modelbouwsport, zoals modelvliegtuig- een modelautosport;
 - ruitersport anders dan op de bestaande wegen;
17. aanbrengen en inrichten van voorzieningen en faciliteiten ten behoeve van de recreatie, zoals:
 - kampeer- en caravanterreinen;
 - het leggen van de voor deze terreinen benodigde kabels en leidingen;
 - lig- en speelweiden;
 - picknickplaatsen;
 - oefenterreinen voor de hondensport;
18. uitoefenen van de jacht anders dan op basis van lopende jachthuurcontracten. Na afloop van deze contracten is voor de bejaging van standwild ruimte voor zover de bescherming van de in paragraaf 6.9 vermelde belangen daartoe nopen;
19. het uitzetten van dieren;
20. het (bij)voeren van standwild;
21. betreding met niet-aangelijnde honden.

Een vergunning is niet nodig voor handelingen die voortvloeien uit een beheersplan ex artikel 14 van de Natuurbeschermingswet. Zie ook de volgende paragraaf.

7.2 Rechtsgevolgen ex artikel 14 van de Natuurbeschermingswet

Volgens artikel 14 van de Natuurbeschermingswet kan het College van Gedeputeerde Staten van Gelderland, in overeenstemming met de beheerder en de gebruiker, telkens voor een periode van ten hoogste drie jaar voor een beschermd natuurmonument of een gedeelte daarvan een beheersplan vaststellen. Dit plan heeft tot doel het behoud of het herstel van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke waarden van het gebied. Ingevolge het derde lid van artikel 12 van de wet is voor de in het beheersplan beschreven handelingen geen vergunning vereist.

Aan de betrokkenen kan een vergoeding worden toegekend voor de uit het beheersplan voortvloeiende kosten of lasten, die redelijkerwijs niet of niet geheel voor hun rekening behoren te komen. Het maken van (een) beheersplan(nen) zal worden bevorderd.

7.3 Rechtsgevolgen ex artikel 16

Volgens artikel 16 van de Natuurbeschermingswet is het verboden een beschermd natuurmonument te verontreinigen, daarin planten, bloemen of takken uit te steken, te plukken, af te snijden of te vervoeren. Ook is het verboden om dieren te verontrusten, te vangen, te doden of dit te pogen. Verder mag op geen enkele wijze schade, in welke vorm dan ook, aan de natuur worden toegebracht. Dit artikel is met name gericht op incidentele bezoekers van het natuurmonument, zoals recreanten en geldt niet voor de eigenaren, gebruikers en hun huisgenoten, onverminderd het bepaalde in de artikelen 12 en 14.

Voorzover men handelingen verricht die het gevolg zijn van de uitvoering van een overeenkomst die men (met de eigenaar of gebruiker) is aangegaan vóór de aanwijzing als beschermd natuurmonument (b.v. verhuring van de jacht) geldt dit verbod niet (artikel 16, tweede lid), onverminderd het bepaalde bij artikel 12 en 14 derde lid.

Gedeputeerde Staten van Gelderland kunnen van dit verbod ontheffing verlenen (artikel 16, tweede lid).

7.4 Relatie met andere instrumenten

Naast de Natuurbeschermingswet is een aantal andere wetten, verordeningen en regelingen van toepassing op het gebied, bijvoorbeeld de bestemmingsplannen en de Algemene Plaatselijke Verordening. Ten opzichte van andere wettelijke regelingen geldt het principe van meersporigheid. Daarbij is het regime van de Natuurbeschermingswet imperatief, dat wil zeggen dat voor alle activiteiten die schadelijk (kunnen) zijn voor natuurwaarden of die ontsierend zijn, het vergunning- of ontheffingvereiste geldt, ongeacht of de desbetreffende activiteit al in andere kaders is getoetst.

8 . INLICHTINGEN

De afdeling Natuur van de directie Oost van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is bereid alle gewenste adviezen en inlichtingen te geven in het kader van deze aanwijzing. Het adres is: Postbus 554, 7400 AN Deventer, Tel 0570-668822, fax 0570-668866. Het bezoekadres is Smedenstraat 284 te Deventer.

Medewerkers van de provincie Gelderland zijn bereid alle informatie te geven over de uitvoering van de Natuurbeschermingswet. Dit omvat onder meer: het opstellen van beheersvisies en -plannen, het aanvragen van vergunningen en ontheffingen en de procedure rond bezwaren en beroepen.

Het adres is Postbus 9090, 6800 GX te Arnhem, tel 026-3599111.